

kulturno- umetnostna vzgoja

PRIROČNIK S PRIMERI DOBRE PRAKSE
IZ VRTCEV, OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOL –
dopolnjena spletna različica

SODOBNOST

STRPNOST

bralna kultura

KOMUNIKACIJA

DOMIŠLJIJA

filmska umetnost

UMETNIKI

ESTETIKA

glasbena umetnost

ČUSTVA

MEDKULTURNI DIALOG

gledališka umetnost

ENAKE MOŽNOSTI

IGRA

intermedijske umetnosti

VREDNOTE

OBIČAJI

kulturna dediščina

UŽITEK

KRITIČNOST

likovna umetnost

SODELOVANJE

USTVARJALNOST

plesna umetnost

PRETEKLOST

PRIHODNOST

kulturno- umetnostna vzgoja

PRIROČNIK S PRIMERI DOBRE PRAKSE
IZ VRTCEV, OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOL –
dopolnjena spletna različica

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

KULTURNO-UMETNOSTNA VZGOJA

Priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol – dopolnjena spletna različica

Uredniki: mag. Nataša Bucik, Nada Požar Matijašič, Vlado Pirc

Strokovni pregled: dr. Andreja Barle Lakota, dr. Blaž Lukan

Jezikovni pregled: Stanislava Remškar

Oblikovanje: Suzana Kogoj

Izdali in založili: Ministrstvo za šolstvo in šport, zanj: dr. Igor Lukšič

Zavod RS za šolstvo, zanj: mag. Gregor Mohorčič

Za založbo Zavoda RS za šolstvo: mag. Marija Lesjak Reichenberg

Objava na spletnem naslovu: <http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf>

Druga, dopolnjena izdaja

Ljubljana, 2011

Publikacija je izdana s finančno podporo Ministrstva za šolstvo in šport in ni plačljiva.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.015.31:7(0.034.2)

KULTURNO-umetnostna vzgoja [Elektronski vir] : priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol - dopolnjena spletna različica / uredniki Nataša Bucik, Nada Požar Matijašič, Vlado Pirc. - 2., dopolnjena izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2011

Način dostopa (URL): <http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf>

ISBN 978-961-03-0013-7 (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, pdf)

1. Bucik, Nataša

259892992

Vsebina

Predgovor	5
Nacionalne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju	7
Zakaj priročnik o kulturno-umetnostni vzgoji?	15
Bralna kultura / Primeri dobre prakse	23 / 36
Filmska umetnost / Primeri dobre prakse	65 / 72
Glasbena umetnost / Primeri dobre prakse	89 / 96
Gledališka umetnost / Primeri dobre prakse	111 / 123
Intermedijske umetnosti / Primeri dobre prakse	141 / 168
Kulturna dediščina / Primeri dobre prakse	191 / 197
Likovna umetnost / Primeri dobre prakse	217 / 224
Plesna umetnost / Primeri dobre prakse	255 / 271
Mrežni primeri dobre prakse	293
Literatura	307
Sodelujoči pri pripravi priročnika	309

Predgovor

Kulturno-umetnostna vzgoja, področje na presečišču vzgojno-izobraževalnega in kulturnega sektorja, je v slovenskem vzgojno-izobraževalnem prostoru prvič opredeljena v *Nacionalnih smernicah za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju*, ki jih je pripravila Razširjena medpredmetna skupina za kulturno vzgojo (strokovnjaki z različnih področij vzgoje in izobraževanja ter kulture), imenovana na Zavodu RS za šolstvo leta 2008. Ta strateški dokument, ki so ga spomladi leta 2009 potrdili in sprejeli vsi trije strokovni sveti v vzgoji in izobraževanju, predstavlja temelj kulturno-umetnostne vzgoje ter izhodišče pričujočega priročnika.

V smernicah je opredeljen pomen načrtnega razvoja kakovostne kulturno-umetnostne vzgoje, cilji in načela. Pri uresničevanju zastavljenih ciljev – od uresničevanja temeljne človekove pravice do izobraževanja in sodelovanja na kulturnem področju, razvijanja ustvarjalnosti, izboljšanja kakovosti izobraževanja, razvijanja estetske občutljivosti in kritičnega odnosa do kulture in umetnosti ... do zavedanja pomena nacionalne kulturne dediščine – je ključno partnerstvo vzgojno-izobraževalnih in kulturnih ustanov ter posameznikov (strokovnjakov, umetnikov ...). Dialog med umetnostjo ter vzgojo in izobraževanjem je treba še bolje razviti, zato smo pri pripravi tega priročnika posebno poudarili prav partnersko sodelovanje. Smernice s priročnikom so pomemben korak na skupni ustvarjalni poti.

Priročnik namenjamo učiteljem in umetnikom, učencem in njihovim staršem ter skrbnikom, šolam in kulturnim ustanovam, študentom – bodočim učiteljem in umetnikom ter njihovim profesorjem, oblikovalcem vzgojno-izobraževalnih in kulturnih politik ter vsem, ki se zavedajo pomena načrtnega razvoja kakovostne kulturno-umetnostne vzgoje. Pri pripravi smo izhajali iz

prepričanja, da imajo vsi otroci in mladi pravico do spodbudnih kulturnih izkušenj, ki jih navdihujejo, spodbujajo njihovo domišljijo ter prispevajo k njihovemu celostnemu razvoju. Želimo si, da stik s kulturo (od knjig, filmov, predstav ... do kulturne dediščine) postane del njihovega vsakdana, v vrtcih in šolah, kot del kurikula ter organiziranih obšolskih dejavnosti, pa tudi kot način preživljanja prostega časa.

Kulturno-umetnostna vzgoja naj bo odprta, strokovnjaki naj uporabljajo raznovrstne didaktične pristope, ki otrokom in mladim omogočijo spoznavanje vseh umetnostnih področij na visoki kakovostni ravni. Z odpiranjem šole v širši družbeni prostor lahko posameznikom pomagamo presegati preizkušene poti. Tako bo otrokom in mladim omogočeno graditi, dograjevati in plemeniti njihov kulturni in s tem tudi svetovni nazor.

S priročnikom želimo pokazati praktične smernice delovanja – z vključevanjem najnovejših didaktičnih spoznanj, domače in evropske tradicije, vseživljenjskega učenja, odprtega pojmovanja kulture, partnerskega sodelovanja med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in kulturnimi ustanovami, učitelji in umetniki želimo soustvarjati kulturno osveščenega in estetsko občutljivega posameznika – in s tem utemeljevati družbo in svet prihodnosti.

Zahvaljujemo se vsem otrokom in mladim, strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih in kulturnih ustanovah, umetnikom in drugim strokovnjakom, ki so s svojimi idejami, deli, izkušnjami in znanjem na različne načine prispevali pri nastanku tega priročnika.

Uredniki: Nataša Bucik, Nada Požar Matijašič in Vlado Pirc

Nacionalne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju

Nacionalne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo so spomladi 2009 pripravili člani in članice *Razširjene medpredmetne skupine za kulturno vzgojo* na Zavodu RS za šolstvo.

Uvod

Kulturna vzgoja in umetnostna vzgoja postajata v tem stoletju pomembni temi v evropskih in svetovnih krogih na področju izobraževanja in kulture, kar dokazuje nastanek več pomembnih dokumentov. V Sloveniji pomen kulturne vzgoje izpostavljata že Nacionalna programa za kulturo 2004–2007 in 2008–2011. Na Unescovi prvi svetovni konferenci o umetnostni vzgoji (marec 2006) je nastal pomemben dokument, t. i. Smernice za umetnostno vzgojo (Road Map for

Arts Education)¹. Te smernice poudarjajo pomembnost umetnostne vzgoje za oblikovanje družbe, temelječe na ustvarjalnosti. Istega leta so sledila Priporočila Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih kompetencah (zmožnostih) za vseživljenjsko učenje², ki v nabor osmih ključnih kompetenc vključujejo tudi kulturno zavest in izražanje³. Da je razvoj in spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti v izobraževanju ter usposabljanju ena temeljnih, jedrnih funkcij in nalog vsakega izobraževanja, so posebej izpostavili tudi Svet Evropske unije in predstavniki vlad držav članic (maj 2008)⁴. Teh osem ključnih kompetenc vključuje tudi Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji (2007)⁵.

Kulturna vzgoja je poudarjena tudi v Nacionalnem programu za kulturo 2008–2011⁶ (v nadaljevanju NPK 2008–2011), temeljnem strateškem dokumentu slovenske kulturne politike, ki ga je aprila 2008 sprejel Državni zbor Republike Slovenije. To kaže na skrb za sistematično kulturno vzgojo, hkrati pa je tudi za kulturo življenjskega pomena, da je vključena v celoten vzgojno-izobraževalni proces ter da je otrokom in mladim dostopna v okviru javne kulturne infrastrukture. V Strategiji razvoja Slovenije 2007–2013⁷ je posebej poudarjeno, da je treba slediti skrbi za kulturno identiteto in spodbujati kulturno raznolikost. Kultura je namreč zgodovinski temelj nacionalne identitete, ta pa je osrednji element sodobne evropske prepoznavnosti slovenske države. Pomemben dokument je tudi Strategija vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (UNECE, 2005)⁸, ki poudarja pomen poznavanja in spoštovanja lastne in tuje kulture ter

1 http://portal.unesco.org/culture/en/files/30335/11815788433roadmap_final_sept2006.doc/roadmap_final_sept2006.doc

2 Uradni list Evropske unije, L 394/10, 30. 12. 2006

3 Kulturna zavest in izražanje

Opredelitev:

Spoštovanje pomena kreativnega izražanja zamisli, izkušenj in čustev v različnih medijih, vključno z glasbo, upodabljaljivimi umetnostmi, literaturo in vizualnimi umetnostmi.

Bistveno znanje, spretnosti in odnosi, povezani s to kompetenco:

Kulturno znanje vključuje zavest o lokalni, nacionalni in evropski kulturni dediščini ter njenem mestu v svetu.

Zajema osnovno poznavanje glavnih kulturnih del, vključno s popularno sodobno kulturo. Bistveno je razumeti kulturno in jezikovno raznovrstnost v Evropi in drugih regijah po svetu, potrebo po njeni ohranitvi ter pomen estetskih dejavnikov v vsakdanjem življenju.

Spretnosti vključujejo priznavanje in izražanje: upoštevanje in uživanje v umetnostnih delih ter predstavitev ter samoizražanje skozi različne medije z uporabo posameznikovih prirojenih sposobnosti. K spretnostim spada tudi sposobnost za povezovanje lastnih ustvarjalnih in izraznih pogledov z mnenji drugih in za prepoznavanje družbenih in gospodarskih priložnosti v kulturni dejavnosti. Kulturno izražanje je bistveno za razvoj ustvarjalnih spretnosti, ki jih je mogoče prenesti na več poklicnih področij.

Pravo razumevanje lastne kulture in občutek identitete sta lahko osnova za odprt odnos in spoštovanje do različnosti kulturnega izražanja. Pozitiven odnos zajema tudi ustvarjalnost, pripravljenost za negovanje estetskih možnosti z umetnostnim izražanjem in sodelovanje v kulturnem življenju.

4 Uradni list Evropske unije, C 141/17, 7. 6. 2008

5 glej opombo 8

6 www.mk.gov.si

7 glej opombo 8

8 Vse dokumente o temi trajnostnega razvoja najdete na: http://www.mss.gov.si/si/solstvo/razvoj_solstva/vzgoja_in_izobrazevanje_za_trajnostni_razvoj/

kulturne raznolikosti za trajnostni razvoj. Na osnovi tega dokumenta so bile v Sloveniji pripravljene Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do univerzitetnega izobraževanja (2007). V tem dokumentu je eno od prednostnih področij vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj poznavanje različnih področij kulture in s tem povezano spodbujanje ustvarjalnosti in kulturne dejavnosti.

Kulturna vzgoja se po svoji vsebini in poslanstvu pojavlja na presečišču kulturnega in vzgojno-izobraževalnega sektorja, zato je skladno z NPK 2008–2011 skrb zanjo naloga Ministrstva za kulturo in Ministrstva za šolstvo in šport. Obe ministrstvi si bosta posebej prizadevali za tvorno partnerstvo med vzgojno-izobraževalnimi in kulturnimi ustanovami ter skrbeli tudi za partnerstvo z drugimi vladnimi resorji in ustanovami z različnih področij, saj je doseganje ciljev, ki so postavljeni v NPK 2008–2011, ključnega pomena in zahteva združevanje moči vseh družbenih dejavnikov.

Nacionalne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v izobraževanju (v nadaljevanju Smernice) pojasnjujejo in ozaveščajo njeno vlogo pri izboljševanju kakovosti izobraževanja in razvijanju posameznikove ustvarjalnosti ter poudarjajo pomen umetnosti in kulture za družbo 21. stoletja. Opozarjajo na potrebo po tesnejšem povezovanju kulture, znanosti in izobraževanja ter na pomen nadarjenosti in ustvarjalnosti vsakega posameznika, ki ju razvija prav kulturno-umetnostna vzgoja. Cilji kulturno-umetnostno vzgoje se z medpredmetnimi povezavami in dejavnostmi uresničujejo v celotnem vzgojno-izobraževalnem procesu v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Uresničevanje ciljev kulturno-umetnostne vzgoje prispeva tudi k razvijanju splošne kulture.

Smernice so pomembne tudi zato, ker opredeljujejo kulturno-umetnostno vzgojo ter uvajajo enotno razumevanje tega koncepta v izobraževanju. Namenjene so strokovnim delavcem v vrtcih in šolah, zaposlenim v kulturnih ustanovah, umetnikom, politikom, staršem ter širši javnosti.

Opredelitev pojma kulturno-umetnostna vzgoja

V različnih družbenih okoljih je koncept kulture pojmovan zelo različno; zaradi kompleksnosti in različnih vidikov ga je težko enoznačno in jasno opredeliti. Kultura namreč zajema umetniške dosežke, rezultate človeškega dela, moralno, zakone, verovanja, znanja in navade – gre torej za skupen dosežkov in vrednot, ki so rezultat človekovega delovanja, mišljenja in ustvarjanja.

Da bi široko pojmovanje kulture za vzgojno-izobraževalne namene v skladu s cilji kulturne vzgoje v NPK 2008–2011 zamejili, namesto zveze 'kulturna vzgoja' uporabljamo poimenovanje 'kulturno-umetnostna vzgoja'. S tem želimo v Smernicah izpostaviti predvsem umetnostni vidik kulture.

Seznam področij v skladu s cilji kulturno-umetnostne vzgoje⁹ vključuje in povezuje:

- bralno kulturo,
- film in avdiovizualno kulturo,
- glasbeno umetnost,
- intermedijske umetnosti (multimedija),
- kulturno dediščino in tehniško kulturo,
- likovno umetnost (slikarstvo, kiparstvo, fotografija, arhitektura, oblikovanje ...) in
- uprizoritvene umetnosti (gledališče, lutke, sodobni ples ...).

Ta seznam področij je odprt in nikakor ni dokončen.

Bistvo sodobne kulturno-umetnostne vzgoje je njena kroskurikularnost – vpeta je v vsa področja dejavnosti, učne predmete in druge šolske dejavnosti. Predstavlja temelj za posameznikov ustvarjalni odnos do kulture ter razumevanje njenega pomena za razvoj človeške družbe. Prispeva k celovitemu razvoju osebnosti vsakega posameznika, sooblikuje njegovo estetsko občutljivost, kulturno zavest in izražanje ter spodbuja vseživljenjsko učenje. Otrokom in mladini pomaga spoznavati kulturo lastnega naroda in graditi zavest o pripadnosti tej kulturi; spodbuja tudi spoštljiv odnos do drugih kultur in medkulturni dialog.

Temeljni namen kulturno-umetnostne vzgoje je pri posamezniku vzbuditi željo in potrebo po sodelovanju v kulturnem, predvsem umetniškem izražanju – tako v smislu lastnega ustvarjanja kot uživanja v umetniškem izražanju drugih.

Kulturno-umetnostna vzgoja prispeva k razvoju posameznikovega dejavnega odnosa do umetnosti oziroma kulture, spodbuja njegovo domišljijo, ustvarjalnost, iniciativnost, inovativnost, tolerantnost ... Razvijanje teh veščin in zmožnosti omogoča posameznikovo osebno rast, spodbuja različne načine mišljenja in ravnanja ter predstavlja osnovo za družbo, ki temelji na znanju, ustvarjalnosti in strpnosti.

Cilji kulturno-umetnostne vzgoje

Cilji kulturno-umetnostne vzgoje se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo.

1. Uresničevanje temeljne človekove pravice do izobraževanja in sodelovanja na kulturnem področju

Mednarodni dokumenti¹⁰ zagotavljajo vsakomur, da sodeluje v kulturnem življenju kot ustvarjalec kulturnih dobrin in storitev, posrednik ali kot sprejemnik. Kultura je prepoznana kot kvaliteta posameznikovega vsakdanjega življenja. Kakovostna kulturno-umetnostna vzgoja zagotavlja ustrezno uresničevanje te pravice v procesu izobraževanja.

⁹ NPK 2008–2011.

¹⁰ Splošna deklaracija o človekovih pravicah, 1948: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>

2. Razvijanje ustvarjalnosti

Kulturno-umetnostna vzgoja spodbuja razvijanje posameznikove ustvarjalnosti v skladu z njegovimi potenciali.

3. Razvijanje individualnih sposobnosti

Kulturno-umetnostna vzgoja spodbuja razvoj čustveno-motivacijskih, socialnih, spoznavnih ter telesno-gibalnih kompetenc. Spodbuja domišljijo, iniciativnost, inovativnost, svobodo in kritično mišljenje, krepi avtonomijo, zavest o kulturni identiteti itn. Omogoča torej celostni razvoj posameznika.

4. Izboljšanje kakovosti izobraževanja

Uvajanje kulturno-umetnostnih vsebin dviga raven vzgojno-izobraževalnega dela, spodbuja medpredmetno povezovanje, prenos znanj in spretnosti med različnimi predmeti in področji ter nadgrajuje cilje splošnih in strokovnoteoretičnih predmetov, praktičnega pouka in področij dejavnosti. Uvajanje kulturno-umetnostnih vsebin se smiselno vključuje v življenje in delo vrtnice/šole: v središče postavlja otroka/mladostnika, razvija njegove zmožnosti, nadarjenost ter upošteva njegove interese.

5. Razvijanje estetske občutljivosti in kritičnega odnosa do kulture in umetnosti

Kulturno-umetnostna vzgoja prispeva k razvijanju estetske občutljivosti, k oblikovanju temeljnih kulturno-umetniških vrednot ter razvijanju kritičnega in samokritičnega ter dejavnega odnosa do kulture in umetnosti. Doživljanje in podoživljanje kulturnih stvaritev omogoča razvoj estetskih vrednot.

6. Izražanje kulturnih raznolikosti

Kulturno-umetnostna vzgoja spodbuja posameznika k zavedanju in izražanju lastne kulture, mu omogoča spoznavanje drugih kultur, uči in krepi strpnost in razumevanje drugačnosti ter medkulturni dialog; prispeva tudi k posameznikovi vključenosti v družbo.

7. Dviganje ravni kulturne zavesti

Kakovostna kulturno-umetnostna vzgoja otrok/mladostnikov zagotavlja dviganje ravni kulturne zavesti, kot jo opredeljujeta Evropski parlament in Svet (ključna kompetenca kulturna zavest in izražanje, opomba št. 3). Kulturna zavest ljudi je eden izmed pogojev za njihovo vključenost v odprto družbo, ki temelji na avtonomiji in svobodi posameznika. Tako kultura postane povezovalni dejavnik družbenega razvoja.

8. Zavedanje pomena nacionalne kulturne dediščine

Kulturno-umetnostna vzgoja omogoča spoznavanje in zavedanje pomena kulturne dediščine. Spodbuja varovanje in ohranjanje kulturnih stvaritev, ki so pomembne za nacionalno, evropsko in svetovno kulturno dediščino.

Načela

Načela niso razvrščena po pomembnosti; izpostavljajo posamezne vidike kakovostnega udejnjanja kulturno-umetnostne vzgoje.

Načelo pomena kulturno-umetnostne vzgoje

- Ozaveščanje strokovne in druge javnosti o pomenu kulturno-umetnostne vzgoje za družbo kot celoto.

Načelo kroskurikularnosti

- Uveljavljanje kulturno-umetnostne vzgoje kot kroskurikularne vsebine v učnih načrtih vseh predmetov in področij dejavnosti.

Načelo dostopnosti in obveščenosti

- Zagotavljanje regionalne pokritosti vseh oblik kulturno-umetnostne vzgoje (formalnih, neformalnih, priložnostnih) ter dostopnosti kulturnih dobrin;
- zagotavljanje informiranosti o ponudbi kulturnih ustanov na nacionalnem, regionalnem in lokalnem nivoju.

Načelo kakovosti in ustreznosti

- Zagotavljanje kakovostne ponudbe kulturno-umetnostnih dejavnosti in vsebin, ki ustrezajo razvojnemu obdobju otrok/mladostnikov.

Načelo enakih možnosti in upoštevanja različnosti

- Zagotavljanje enakovrednih možnosti za razvoj vsakega otroka/mladostnika;
- upoštevanje značilnosti starostnega obdobja in skupinskih razlik (glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor ipd.) ter ustvarjanje pogojev za njihovo izražanje.

Načelo svobode in demokratičnosti

- Zagotavljanje posameznikove pravice do svobodnega izražanja in sodelovanja pri izbiri dejavnosti s področja umetnosti in kulture;
- upoštevanje svobode in odgovornosti ustvarjalca in prejemnika.

Načelo medkulturnega dialoga

- Zagotavljanje možnosti za poznavanje, ustvarjanje, vrednotenje, (po)doživljanje in predstavljanje lastne kulture, zaznavanje, razumevanje in sprejemanje drugačnosti, premagovanje predsodkov do drugih kultur, primerjanje kultur, vzgajanje k strpnosti ter ohranjanje oziroma nadgrajevanje lastne identitete in kulture;
- vključevanje različnih kultur v vzgojno-izobraževalno delo in omogočanje izkustvenega spoznavanja kulturnih razlik.

Načelo razvojno-procesnega pristopa

- Zagotavljanje razvojno-procesnega učenja, ki spodbuja posameznikove lastne strategije razumevanja, izražanja in razmišljanja.

Načelo partnerstva

- Poudarjanje pomena partnerskega povezovanja in sodelovanja različnih subjektov na posameznih ravneh družbe: povezovanje na nacionalni, regionalni in lokalni ravni, na ravni vrtcev, šol in kulturnih ustanov, med strokovnimi delavci v vzgoji in izobraževanju, med umetniki oziroma delavci kulturnih ustanov ter med vzgojno-izobraževalnimi ustanovami in družinami;
- vzpostavljanje partnerskega mednarodnega sodelovanja;
- upoštevanje timskega načrtovanja in izvajanja, horizontalne in vertikalne povezanosti med izvajalci, sodelovanja z družbenim okoljem in specifične kulturnega okolja.

Načelo strokovnosti

- Omogočanje, da strokovni in kulturni delavci, ki sodelujejo v vzgoji in izobraževanju, v procesu izobraževanja pridobijo ustrezna znanja in veščine za udeleževanje kulturno-umetnostne vzgoje;
- zagotavljanje nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja ter nadgrajevanja že pridobljenih znanj;
- zagotavljanje možnosti, da strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju ter umetniki in strokovni delavci s področja kulture spoznajo dodano vrednost medsebojnega sodelovanja.

Načelo načrtovanja, spremljanja in vrednotenja

- Izpostavljanje pomembnosti načrtovanja z upoštevanjem razvojno-procesnega pristopa, spremljanja in vrednotenja dejavnosti na področju kulturno-umetnostne vzgoje za zagotavljanje uspešnega izvajanja teh dejavnosti.

Načelo aktualnosti in sodobnosti

- Zagotavljanje dostopnosti do novih in sodobnih kakovostnih kulturno-umetniških vsebin, praks, zvrsti, procesov ...

Načelo spodbujanja raziskovalnega dela

- Pridobivanje strokovnih argumentov o pomembnosti kulturno-umetnostne vzgoje.

Načelo zagotavljanja materialnih in prostorskih možnosti

- Zagotavljanje ustreznih materialnih in prostorskih možnosti za organiziranje in izvajanje kulturno-umetniških dejavnosti.

Didaktično-metodična izhodišča

Strokovnjaki s področja šolstva, kulture in umetnosti omogočajo in pomagajo otrokom/mladi-
ni spoznavati različna področja kulture: glasbeno umetnost, likovno umetnost, gledališče, ples,
film, bralno kulturo in kulturno dediščino. Z raznovrstnimi didaktičnimi pristopi jih spodbujajo
k ustvarjalnosti v izražanju, spremljanju kulturnih dejavnosti in aktivnemu vključevanju vanje.
S kulturno-umetnostno vzgojo navajajo udeležence vzgojno-izobraževalnega procesa na vredno-
tenje kulture in umetnosti ter razvijajo njihovo zmožnost kritičnega presojanja. Zavedajo se, da
metode, ki so lastne umetniški izkušnji in ustvarjanju, pomembno prispevajo k izvajanju kuriku-
la. Pri tem je nujno, da se vzgojitelji in učitelji vseh predmetov povezujejo med seboj in z zunanj-
mi izvajalci/ustvarjalci ter kulturno-umetnostno vzgojo načrtno vključujejo v dejavnosti v vrtcih
in šolah (področja dejavnosti, pouk posameznega predmeta, dnevi dejavnosti, izbirne vsebine,
interesne dejavnosti, projekti ...).

OPOMBA: Nacionalne smernice, ki so jih pripravili člani in članice¹¹ *Razširjene medpredmetne sku-
pine za kulturno vzgojo* na Zavodu RS za šolstvo, so spomladi leta 2009 potrdili in sprejeli vsi trije
strokovni sveti v vzgoji in izobraževanju.

11 **Vlado Pirc**, Zavod RS za šolstvo, predsednik
mag. **Nataša Bucik**, Ministrstvo za kulturo
Nada Požar Matijašič, Ministrstvo za šolstvo in šport
mag. **Vida Gomivnik Thuma**, Zavod RS za šolstvo
dr. **Barbara Sicherl Kafol**, Pedagoška fakulteta,
Univerza v Ljubljani
dr. **Staša Tome**, Prirodoslovni muzej Slovenije
Marjan Prevodnik, Zavod RS za šolstvo
dr. **Dimitrij Beuermann**, Zavod RS za šolstvo
Nives Markun Puhan, Zavod RS za šolstvo

Urška Stritar, Zavod RS za šolstvo
Vojko Kunaver, Zavod RS za šolstvo
Tomaž Habe, Društvo slovenskih skladateljev
Ira Ratej, Mestno gledališče ljubljansko
dr. **Mladen Jernejec**, Šola za risanje in slikanje
Nina Meško, Javni sklad RS za kulturne dejavnosti
dr. **Igor Koršič**, Akademija za gledališče, radio, film
in televizijo, Univerza v Ljubljani
dr. **Ernest Ženko**, Univerza na Primorskem
Primož Plevnik, Zavod RS za šolstvo

Zakaj priročnik o kulturno-umetnostni vzgoji?

Razvoj in spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti v izobraževanju sta danes prepozna-
na kot ena od temeljnih, jedrnih funkcij in nalog vsakega izobraževanja¹. V sodobni, kul-
turno raznoliki in na znanju temelječi družbi mora posameznik za kakovostno življenje in
aktivno udeležbo v družbi med izobraževanjem osvojiti različne veščine in razviti določene kom-
petence. Strokovnjaki v vzgoji, izobraževanju in kulturi se zavedajo, da tradicionalni učni pristopi
ne zadoščajo več. Vedno bolj jih nadomeščajo modeli, ki so usmerjeni k učencu, spodbujanju
njegove motivacije ter njegovi aktivni udeležbi. Kulturno-umetnostna vzgoja lahko na tem podro-
čju odigra pomembno vlogo.

Umetnost in izobraževanje si delita moč celostnega, ustvarjalnega, reflektivnega in avtonomne-
ga mišljenja, zato izobraževanje o umetnosti, z umetnostjo in skozi umetnost spodbuja razvoj ti-
stih znanj in spretnosti, ki niso pomembna zgolj za posameznikovo preživetje, temveč tudi osmi-
šljajo njegovo življenje. Kulturno-umetnostna vzgoja lahko komplementarno dopolnjuje, pojasni
ter z različnih zornih kotov osvetli različne vsebine v vzgojno-izobraževalnem procesu. Estetska
vzgoja kot pomemben del kulturne vzgoje razvija pri otrocih in mladih sposobnost opazovanja in
doživljanja lepega, ustvarjalnost ter sposobnost presojanja in vrednotenja estetskih kvalitet. Z
združevanjem izkušenj in znanja z različnih področjih umetnosti se pri posamezniku izoblikuje
občutljivost za kulturne vrednote.

1 Uradni list Evropske unije, C 141/17, 7. 6. 2008

Kulturno-umetnostna vzgoja se v okviru formalnega izobraževanja dopolnjuje tudi z neformalnim izobraževanjem. Umetnost je v predšolskem kurikulumu opredeljena kot eno od področij dejavnosti in vključuje različne umetnostne zvrsti, ki jih vzgojiteljica pri svojem delu lahko prepleta z drugimi področji dejavnosti. V osnovnošolskem in srednješolskem kurikulumu pa kulturno-umetnostna vzgoja ni celovito obravnavana, temveč so nekatera umetnostna področja prisotna bodisi kot obvezni ali izbirni predmeti/vsebine, nekatera (filmska, plesna, intermedijske umetnosti) pa nimajo predpisanega učnega načrta, vendar naj bi se njihove vsebine prepletale skozi različne predmete in področja.

Za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju je ključnega pomena **medpredmetno in medpodročno povezovanje**, ki kot celosten didaktični pristop zahteva poglobljeno in sistematično načrtovanje, izbor smiselnih povezav med predmeti, oblikovanje skupnih ciljev ter vrednotenje rezultatov. Nikakor ne sme biti zgolj povezovanje različnih učnih vsebin z nejasnimi cilji in vsiljenimi, umetnimi povezavami. Povezave med različnimi predmetnimi področji delujejo tako na vsebinski kot procesni ravni. Vsebinska raven povezovanja vključuje načrtovanje skupnih središčnih tem ali tematskih sklopov. Tako npr. obravnavo umetnostnih besedil pri slovenščini uskladimo z obravnavo ustreznega zgodovinskega časa pri zgodovini, glasbene literature pri glasbeni vzgoji, likovnih del pri likovni vzgoji itd.

Na ravni procesov in ciljev učenja kulturno-umetnostna vzgoja omogoča prenos znanj in spretnosti ter spoznavanje pojmov, ki presegajo obravnavo pri posameznih predmetih, razvija problemsko in ustvarjalno mišljenje, miselne strategije primerjanja, razlikovanja, analize, sinteze, medosebno komunikacijo ...

V tem okviru lahko kulturno-umetnostno vzgojo prepoznamo tudi kot pomembno vsebino kroskurikularnega pristopa, ki presega zgolj povezovanje med različnimi predmeti in se nanaša na vse dejavnosti, ki prežemajo celoten kurikulum in osmišljajo življenje in delo šole. Uresničuje se lahko v timskem delu s smiselnimi povezavami med poukom, v okviru različnih projektov, partnerstev med šolami in kulturnimi ustanovami itd.

Pomembno vlogo pri razvoju kakovostne kulturno-umetnostne vzgoje imajo tudi druge šolske (dnevi dejavnosti ...), obšolske (interesne dejavnosti, kot so bralna značka, impro liga ...) in izvenšolske dejavnosti (glasbena šola, različni abonmaji, delavnice ...). Številne kulturne dejavnosti lahko uspešno prispevajo h kakovostnemu preživljanju prostega časa in s tem tudi k zdravemu življenjskemu slogu. Ker so aktivnosti v prostem času pogosto povezane s socioekonomskim statusom družine, je toliko bolj pomembno, da formalni izobraževalni sistem zagotavlja vsem dosegljivo kakovostno in sistematično kulturno-umetnostno vzgojo.

V zadnjem desetletju prihaja vse bolj v ospredje nujnost **aktivnega spoznavanja sodobne umetnosti**, vendar je ta v vzgojno-izobraževalnem procesu le redko vključena, saj je številnim odraslim še vedno precej tuja. Sodobna umetnost, ki pogosto povezuje sorodna umetniška področja ter v svojo interpretacijo vključuje tudi humanistiko in naravoslovje, se običajno ukvarja s problemi sodobne družbe. Ker marsikdaj odpira tudi provokativne in »boleče« tematične, ki govorijo o temnih platih življenja, in so predstavljene izven estetike lepega, pri gledalcih/obiskovalcih, ki tega področja ne poznajo ali ga slabo poznajo, včasih zbuja celo odpor in spraševanje, ali je to še

sploh umetnost. Mladi pa danes v umetnosti ne iščejo zgolj lepote in estetike, ki bi jim polepšala vsakdanjik, temveč jih zanimajo teme, s katerimi se lahko poistovetijo, preverjajo in širijo pogled nase in na svet. Mladi danes potrebujejo sodobno umetnost, ki odpira nekonvencionalne poti sprejemanja in izražanja, ki jih sensibilizira za kritično doživljanje družbene stvarnosti, jim lahko omogoča tudi izražanje protesta. Uveljavljeni sodobni umetnosti je treba dati ustrezno mesto tudi v vzgojno-izobraževalnem prostoru. Le tako bomo mladim generacijam ponudili možnost odpiranja in postavljanja vprašanj ter oblikovanja lastnih odgovorov o družbi in okolici (šoli, družini ...), o odnosih v njej, nasilju, potrošništvu in izobilju, ekologiji, migracijah, vojnah ...

Partnersko sodelovanje na področju kulturno-umetnostne vzgoje

Tako kot je poudarjeno v predgovoru, želimo s smernicami in tem priročnikom poudariti dodano vrednost odpiranja šole v širši družbeni prostor. Pri tem je pomembno partnersko sodelovanje na nacionalnem (različna ministrstva) in lokalnem (povezovanje šol s kulturnimi ustanovami in lokalnimi skupnostmi) nivoju, na makro (Evropska mreža kulturnih koordinatorjev) in mikro nivoju (sodelovanje učiteljev različnih predmetov/področij, kroskurikularno povezovanje ...).

Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za šolstvo in šport ter Zavod RS za šolstvo si že nekaj let z različnimi ukrepi, razpisi in dogodki prizadevamo povečati dostopnost kulture otrokom in mladim. Od leta 2008 zbiramo na spletni strani www.mk.gov.si v rubriki **Kulturna vzgoja in Kulturni bazar**, ki je namenjena zlasti **strokovnim delavcem v vzgoji in izobraževanju ter kulturi**, različne informacije o kakovostni kulturno-umetnostni vzgoji: o Kulturnem bazarju, *e-Kataloge ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje*, vabila na brezplačne prireditve, kot so *Ta veseli dan kulture – dan odprtih vrat slovenske kulture* (vsako leto 3. decembra), vabila vrtcem in šolam na razne javne natečaje s področja kulture (npr. natečaj za *nacionalno nagrado Zlata kocka* ...) ter analize in raziskave, strokovno literaturo ter strateške dokumente na področju kulturno-umetnostne vzgoje.

Skupaj organiziramo nacionalni dogodek **Kulturni bazar – Kultura se predstavi**, na katerem sodeluje več kot 200 kulturnih ustanov iz vse Slovenije. Od leta 2010 je Kulturni bazar organiziran kot dodatno strokovno usposabljanje – bogat program vključuje strokovne razprave, predavanja in predstavitve posameznih področij kulture, predstave in nastope ustvarjalcev, umetniških skupin in izvedbo umetniških delavnic. Strokovni delavci lahko spoznajo različne možnosti izvajanja kulturnih dejavnosti za otroke in mladino v vrtcih in šolah pa tudi obšolskih ali izvenšolskih dejavnosti za kakovostno in ustvarjalno preživljanje prostega časa otrok in mladine. V sklopu Kulturnega bazarja izdamo vsako leto brezplačen *Katalog ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje*, ki smo ga pripravili za vrtce, osnovne in srednje šole. Ugotavljamo, da so katalogi že postali pomemben pripomoček strokovnim delavcem VIZ pri načrtovanju kulturnih dejavnosti, saj na enem

mestu predstavljajo osnovno ponudbo kakovostnih ponudnikov iz vse Slovenije, hkrati pa prispevajo h kakovostnejšemu sodelovanju med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in kulturnimi ustanovami. Več informacij je zbranih na spletni strani <http://www.kulturnibazar.si>.

Obe ministrstvi si prizadevata, da bi tudi na drugih področjih (sociala, zdravje ...) prepoznali možnosti, ki jih ponujajo kulturne vsebine pri delu z mladimi. Tako smo npr. v letu 2011 v sodelovanju z Inštitutom za kriminologijo v sklopu ESS projekta *Sistemska soočanje z nasiljem v družini – usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju* pripravili **e- zbornik: Skozi umetnost o medosebnih odnosih**, v katerem so obravnavane različne kulturne vsebine (literatura, gledališke in lutkovne predstave, filmi, TV oddaje, sodobna likovna umetnost, glasba), ki se dotikajo problematike nasilja v družini iz različnih zornih kotov. Želimo si, da bi tudi priprava takega e-zbornika prispevala k prepoznavanju možnosti, ki jih ponujajo kulturne vsebine pri delu z mladimi v vzgojno-izobraževalnem procesu, pa tudi na področju socialne in zdravja. Zbornik namreč prikaže, kako lahko področje umetnosti povežemo z različnimi socialno-družbenimi, psihološkimi, sociološkimi ipd. tematikami.

Številni primeri dobre prakse, ki se izvajajo v partnerskem sodelovanju med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in kulturnimi ustanovami, že kažejo dodano vrednost z vidika kakovosti izvedbe ter motiviranosti vseh udeležencev. Sodelovanje učiteljev s kulturnimi ustanovami odpira in bogati polje ustvarjalnosti in spodbuja umetniške oblike in prakse, ki jih vsakodnevno šolsko delo ne omogoča. Še posebej je koristno, če pride do sodelovanja že pri načrtovanju in se nadaljuje z obojestransko oplemenitenim izvajanjem dejavnosti, na koncu pa z reflektiranjem in vrednotenjem doseženih ciljev. Če v projektih učitelji in kulturni delavci upoštevajo potrebe in potenciale učencev, se rezultati takšnega timskega pristopa množijo in ne le seštevajo. Najboljši so projekti, ki jih spodbudi življenje in delo vrtcev in šol. S prožnim pristopom je timsko sodelovanje mogoče udeležati v vseh okoljih, ne le večjih kulturnih središčih, saj vsako okolje ponuja kaj svojevrstnega.

Kulturno-umetnostno vzgojo pa lahko seveda strokovni delavci v vrtcu ali šoli kakovostno izvajajo tudi samostojno. Vodje tovrstnih projektov so ustvarjalni, dobri poznavalci umetnosti in pri načrtovanju in izvedbi izhajajo iz različnih umetniških del ali praks ter znajo pri otrocih in mladih spodbuditi njihov ustvarjalni potencial. Mnogi med njimi se kljub svojemu znanju in izkušnjam tesno povezujejo s kulturnimi ustanovami in ustvarjalci, saj se zavedajo **dodane vrednosti** tovrstnega sodelovanja. Pri nekaterih primerih dobre prakse v tem priročniku, ki so bili izvedeni zgolj v okviru vrtca ali šole, smo zato predstavili možnosti povezovanja s kulturnimi ustanovami, zunanjimi strokovnjaki ter ustvarjalci.

Zaradi prepletanja vsebin, dejavnosti in vlog različnih sodelujočih partnerjev je nujno skrbno **skupno načrtovanje** izvedbe projektov kulturno-umetnostne vzgoje. Bistveno za kakovost je zagotoviti aktivno vlogo otrok in mladih. Pri načrtovanju sledimo ciljem in načelom nacionalnih smernic, zastavljeni cilji naj bodo realni, dosegljivi, preverljivi in naj omogočajo vrednotenje (evalvacijo). **Refleksija in vrednotenje** naj predstavljata zaključek oziroma izhodišče za načrtovanje novih projektov. Refleksija omogoča sodelujočim ozaveščanje lastnega doživljanja in ravnanja, z vrednotenjem pa preverimo veljavnost ciljev, izbrane metode in oblike dela, aktivnosti in rezultate.

Dodatno izobraževanje in usposabljanje

Primeri dobrih praks v tem priročniku kažejo, da je za uspešno partnerstvo med VIZ in kulturnimi ustanovami nujno obojestransko prizadevanje za sodelovanje, dobro medsebojno poznavanje, motiviranost in želja po skupnem delu in ustvarjanju.

Strokovni delavci v vrtcih in šolah se med svojim formalnim izobraževanjem doslej s kulturno-umetnostno vzgojo niso sistematično srečevali, čeprav so v mnogih študijskih programih (predšolska vzgoja, razredni pouk ...) spoznavali posamezna področja umetnosti. V prihodnje bi bilo treba na fakultetah, ki izobražujejo bodoče strokovne delavce s področja izobraževanja in kulture, omogočiti spoznavanje elementov kulturno-umetnostne vzgoje. Za tiste, ki so že zaključili študij, pa bi bilo nujno ustrezno dodatno strokovno usposabljanje, zlasti bi bilo koristno skupno usposabljanje učiteljev in kulturnih delavcev. Tudi tu je partnersko izvajanje in sodelovanje strokovnih delavcev s področja vzgoje in izobraževanja ter kulture na seminarjih in drugih oblikah usposabljanj pomembno, saj (s)poznavanje različnih profilov, soočanje različnih mnenj, pogledov in izkušenj lahko doprinese k dvigu ravni kakovosti pri izvajanju kulturnih dejavnosti – tako v VIZ kot v kulturnih ustanovah. Na Ministrstvu za šolstvo in šport vsako leto izide *Katalog programov nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju*. V njem je vedno več možnosti za usposabljanje na različnih umetnostnih področjih. Tovrstna strokovna usposabljanja in seminarji s področja kulturno-umetnostne vzgoje izvajajo različni strokovnjaki iz različnih institucij. Kakovostna usposabljanja, ki vključujejo strokovnjake iz kulturnih ustanov ter umetnike, so predstavljena tudi v okviru Kulturnega bazarja v *Katalogu ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje*.

Zaključek

Na Zavodu RS za šolstvo, v različnih kulturnih ustanovah ter v okviru Kulturnega bazarja že sedaj potekajo dodatna strokovna usposabljanja, v prihodnje pa bomo skušali to ponudbo še dopolniti in razširiti. Za partnersko sodelovanje bi bilo koristno zagotoviti tudi redno delo v študijskih skupinah po VIZ in kulturnih ustanovah, zlasti pomembno pa bi bilo mreženje, in sicer: mreža vzgojno-izobraževalnih zavodov, mreža kulturnih ustanov ter njihova skupna »kulturno-vzgojna« mreža. Le s širjenjem izkušenj, skupnim delom in skupnimi usposabljanji bomo lahko dosegli kakovostno sistematično kulturno-umetnostno vzgojo. Mnogo je že narejenega, vendar lahko naredimo še veliko, zlasti če bomo znali sodelovati, izmenjevati znanja in izkušnje.

Vodnik po priročniku

Pričujoči priročnik je nadgradnja v prvem poglavju predstavljenih nacionalnih smernic. Z njim želimo natančneje predstaviti osnovna izhodišča izvajanja kulturno-umetnostne vzgoje v vzgoji in izobraževanju, predvsem pa s primeri dobre prakse slikovito orisati možnosti za njeno udeležanje v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah.

Čeprav je bistvo kulturno-umetnostne vzgoje prav prepletanje različnih šolskih predmetov in področij kulture, smo presodili, da je treba vsako od področij, zlasti pa tista, ki so v vzgojno-izobraževalnem procesu manj prisotna in znana, najprej na kratko predstaviti. V naslednjih poglavjih so tako predstavljena (kot enakovredna, po abecednem redu) naslednja področja:

- bralna kultura
- filmska umetnost
- glasbena umetnost
- gledališka umetnost
- intermedijske umetnosti
- kulturna dediščina
- likovna umetnost
- plesna umetnost.

V **prvem, uvodnem delu vsakega poglavja** je opredeljeno posamezno področje, predstavljene so njegove značilnosti, posebnosti, vloga ter umeščenost v vzgojno-izobraževalnem procesu, s posebnim poudarkom na medpredmetnih oziroma med-področnih povezavah. Posebej je izpostavljeno partnersko povezovanje s kulturnimi ustanovami s tega področja, ki so tudi na kratko predstavljene. Vsakemu področju dodajamo izbor literature ter koristne spletne povezave.

V **drugem delu vsakega poglavja** pa predstavljamo **izbor primerov dobre prakse s posameznega področja**. Zaradi večje preglednosti smo tudi izbrane primere dobre prakse razporedili po področjih.

Z naborom predstavljenih projektov smo želeli zlasti pokazati, kako je mogoče na različne načine dosegati cilje in slediti načelom kulturno-umetnostne vzgoje, predstavljenim v nacionalnih smernicah. Izbrani primeri ne predstavljajo »najboljših« primerov, saj si takega cilja glede na številne primere dobrih praks, ki se izvajajo v vrtcih in šolah po vsej Sloveniji, iz objektivnih razlogov nismo mogli (pa tudi nismo želeli) zastaviti. Naj poudarimo, da predstavljeni primeri ne smejo in ne morejo biti le »recept«, ki ga lahko brez razmisleka ponovimo. Služijo naj predvsem **kot vrelec idej, preverjenih v praksi**, ki je pokazala njihove dobre in slabe plati in iz katerih lahko izhajamo pri nadaljnjem delu. Primeri so izbrani tako, da pokrivajo vsa področja kulturno-umetnostne vzgoje in vse starostne skupine otrok, od vrtca do srednje šole. Nekateri primeri so bili izvedeni v eni šolski uri, drugi so bili izvajani skozi celotno šolsko leto ali še dlje. Izvajalci programov kulturno-umetnostne vzgoje lahko iz njih črpate navdih ali izziv in osnovne ideje, to nadgradite in prilagodite lastnim potrebam, željam in možnostim.

Poleg možnosti medpredmetnega in medpodročnega povezovanja ter kroskulikuralnosti smo želeli opozoriti tudi na nujnost načrtnega povezovanja (prepletanja) med posameznimi področji umetnosti. Zato smo po predstavitvi posameznih področij dodali še posebno poglavje, kjer so predstavljeni t.i. **mrežni primeri dobre prakse**, ki združujejo načrtno sodelovanje več vzgojno-izobraževalnih zavodov in kulturnih ustanov oziroma umetnikov ter tudi več področij umetnosti. S temi primeri želimo predstaviti zlasti dodano vrednost partnerstva in mreženja med posameznimi vrtci in šolami ter spodbuditi širjenje takih praks.

Predstavljeni primeri dobre prakse s svojimi vidnimi rezultati zagotovo kažejo na moč in možnosti povezovanja s kulturnimi ustanovami, umetniki, strokovnjaki s fakultet ... Nekateri od predstavljenih primerov so nastali že na podlagi uspešnih dogovorov na obiskih Kulturnega bazarja. Na koncu priročnika najdemo še poglavje s priporočeno splošno literaturo s področja kulturno-umetnostne vzgoje, zaključimo pa ga s seznamom strokovnjakov, ki so sodelovali pri snovanju in nastanku tega priročnika.

Kako uporabljamo priročnik?

Dodajamo še nekaj pojasnil in napotkov za uporabo priročnika:

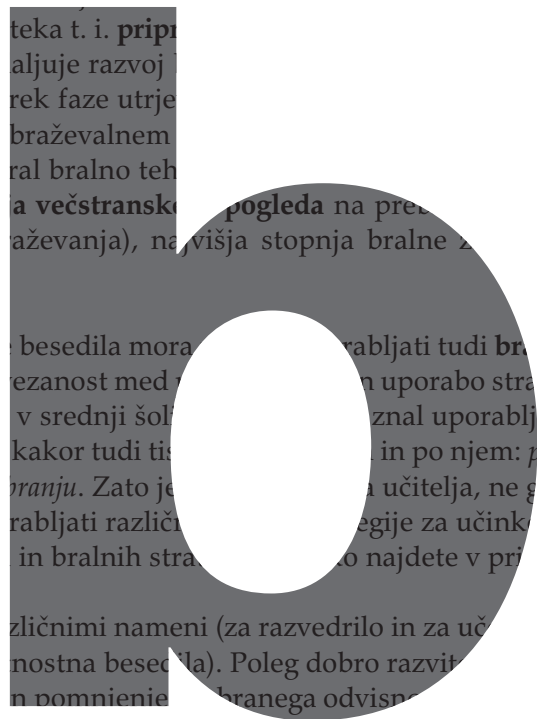
Ikona vas obvešča, da je besedilo v tistem delu poglavja razširjeno. Ker je področje zelo kompleksno in obsežno, ga je bilo težko predstaviti zgolj v tiskanem priročniku, zato smo v spletnem priročniku ponekod dodali slikovno gradivo ter spletne povezave na posameznih področjih kulture, dodanih je tudi nekaj primerov dobre prakse, ponekod pa tudi obširnejša besedila (bodisi pri predstavitvi področja bodisi pri primerih dobre prakse).

Primeri dobre prakse so razporejeni od vrtca (V), osnovne šole (OŠ) do srednje šole (SŠ). Ker želimo poudariti medpredmetno/medpodročno povezovanje, vas na primere, ki prečijo več področij/predmetov, opozorjamo tako, da jih predstavimo na »osnovnem« področju, na drugih pa navedemo le naslov takega projekta ter stran, kjer je projekt obširneje predstavljen.

V tem priročniku določene besede uporabljamo tudi posplošeno:

- *Otrok/učenec, učenka/dijak, dijakinja*
Pogosto uporabljamo samo besedo *učenec*, čeprav mislimo pri tem tudi na predšolske otroke, učenske in učence, dijake in dijakinje, mlade obiskovalce in obiskovalke knjižnic, predstav, razstav ... skratka, na vse otroke in mladostnike v vzgojno-izobraževalnem procesu.
- *Strokovni delavci/delavke*
Beseda *učitelj* v tem besedilu pogosto označuje vse strokovne delavke in delavce v vzgojno-izobraževalnem procesu: tj. vzgojiteljice in vzgojitelje, učitelje in učiteljice, profesorice in profesorje, mentorice in mentorje različnih dejavnosti ...
- *Vrtec/osnovna šola/srednja šola/vzgojno-izobraževalni zavod*
Beseda *šola* v tem besedilu praviloma označuje vse vzgojno-izobraževalne zavode.
- *Strokovni delavci v kulturnih ustanovah/umetniki/ustvarjalci/kulturni delavci*
Naštete posamezne besede v tem besedilu označuje vse strokovne delavce v kulturnih ustanovah, umetnike ter ustvarjalce.

teka t. i. prip
aljuje razvoj
rek faze utrje
braževalnem
ral bralno teh
a večstransko
pogleda na pre
aževanja), naj
višja stopnja bralne
besedila mora
rabljati tudi br
ezanost med
n uporabo stra
v srednji šol
znal uporablj
kakor tudi tis
in po njem: p
ranju. Zato je
učitelja, ne g
rabljati različ
egije za učink
in bralnih stra
o najdete v pri
zličnimi nameni (za razvedrilo in za uč
nostna besedila). Poleg dobro razvit
n pomnienie
branega odvisn

Bralna kultura

Opredelitev področja

Bralna kultura je pomemben del kulturno-umetnostne vzgoje in kulturne pismenosti. Ko govorimo o razvoju bralne kulture, mislimo na različne oblike spodbujanja branja in razvijanja bralčeve potrebe po branju ter na dojemanje branja kot vrednote. Bralna kultura ima ključno vlogo pri razvoju bralne pismenosti, ki zajema vse jezikovne dejavnosti: zmožnost izražanja, poslušanja, razumevanja govornih in pisnih besedil, s tem pa vključuje tudi spoznavanje in dojemanje literature. Odnos med bralno kulturo in bralno pismenostjo je recipročen: bralna pismenost je ključni element bralne kulture, bralna kultura pa je temelj bralne pismenosti. Strokovnjaki poudarjajo, da je dosežena stopnja posameznikove bralne pismenosti močno odvisna od njegovih sposobnosti, hkrati pa tudi od njegove motivacije za branje in od bralne kulture, kamor poleg interesa in odnosa do branja prištevamo tudi pomen branja za posameznika in razumevanje branja kot vrednote.

Zvišanje posameznikove bralne kulture se ne kaže le kot povečana bralna dejavnost (npr. število prebranih knjig), temveč predvsem kot razvoj bralca. Zlasti je pomembno, da si posameznik želi postati kompetenten bralec, ker se zaveda pomena in vloge, ki jo ima branje pri vključevanju v skupnost, v kateri je bralna pismenost potrebna in pomembna, ter zna tudi estetsko in emocionalno uživati ob branju. Strokovnjaki ugotavljajo, da je odločilni mehanizem pri medgeneracijskem prenosu pismenosti prav razvoj bralne kulture, pri tem pa je zlasti pomemben prenos zavzetosti za branje. Strokovni delavci v vrtcih in šolah, knjižničarji in starši bi morali otrokom in mladim predstavljati vzor bralcev, jim pokazati, da v branju uživajo, ter nanje prenesti sporočilo, da je branje lahko prijetno, zabavno, pomembno in koristno.

Zavedati se je treba pomena bralne pismenosti in z njo bralne kulture za razvoj družbe, zlasti pa za njeno gospodarstvo. Rezultati mednarodnih raziskav, kot sta PIRLS in PISA, so pokazali,

da prihajajo dobro bralno pismeni učenci iz držav, v katerih obstaja pri vseh učiteljih visoka zavest o pomenu bralne pismenosti za učno uspešnost učencev in kjer jo učitelji pri svojih predmetih sistematično razvijajo.

Razvoj bralne kompetence in bralne strategije

Za uspešen razvoj bralne kulture posameznika je ključen celovit razvoj njegove *bralne zmožnosti ali bralne kompetence*, ki vključuje enostavne bralne spretnosti, kot je avtomatizirana tehnika branja, in tudi bolj kompleksne bralne zmožnosti, kot so npr. sposobnost razumevanja prebranega in sposobnost kritičnega branja. Bralna zmožnost se razvija vse življenje, prične se v predšolskem obdobju, še posebej intenzivno in sistematično pa poteka v obdobju formalnega izobraževanja, osnovnošolskega in srednješolskega.

V predšolskem obdobju poteka t. i. **priprava na branje** v okviru kurikula za vrtce in v okviru družine. V osnovni šoli se nadaljuje razvoj bralca od obdobja začetnega branja (praviloma sovpada z vstopom otroka v šolo) prek faze utrjevanja spretnosti branja do faze **branja za učenje** (v drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju). Bralec, ki doseže to stopnjo, pravilno in tekoče bere, je torej avtomatiziral bralno tehniko, dobro razume prebrano in je sposoben refleksije. Sledi razvojno višja **stopnja večstranskega pogleda** na prebrano, ki traja med 14. in 18. letom (čas srednješolskega izobraževanja), najvišja stopnja bralne zmožnosti pa je **stopnja zrelega branja**.

Za učinkovito razumevanje besedila mora učenec uporabljati tudi **bralne strategije**. Strokovnjaki ugotavljajo pomembno povezanost med poznavanjem in uporabo strategij ter bralnim/učnim dosežkom tako v osnovni kot v srednji šoli. Učenec naj bi znal uporabljati strategije, ki ga šele pripravljajo na proces učenja, kakor tudi tiste med branjem in po njem: *predbralne strategije*, *strategije med branjem* in *strategije po branju*. Zato je naloga vsakega učitelja, ne glede na predmet, da pomaga učencem usvojiti in uporabljati različne bralne strategije za učinkovito učenje z branjem. Več o razvoju bralne zmožnosti in bralnih strategijah lahko najdete v priporočeni literaturi.

Učenci in dijaki berejo z različnimi nameni (za razvedrilo in za učenje) različne vrste bralnih gradiv (umetnostna in neumetnostna besedila). Poleg dobro razvite tehnike branja, tj. tekočega branja, je dobro razumevanje in pomnjenje prebranega odvisno tudi od številnih drugih dejavnikov, ki jih lahko s psihološkega vidika razdelimo v **kognitivne (spoznavne)** in **motivacijske dejavnike**. Med kognitivnimi dejavniki, ki najbolj vplivajo na bralno razumevanje, so: predznanje bralca, besedišče in bralne strategije. Strokovnjaki že dolgo opozarjajo, da zgolj vedenje bralca o bralnih strategijah in načinu njihove uporabe pri branju ni zagotovilo, da bo te strategije tudi uporabljal; da bi se to zgodilo, mora biti namreč primerno motiviran. Bralni procesi so tudi motivacijski, saj vključujejo tudi trud, vztrajnost, zadovoljstvo ob branju ipd. Med motivacijskimi dejavniki bralnega razumevanja, ki vplivajo na to, da se posameznik loti branja oziroma učenja z branjem, da vztraja pri njem do konca in da se k branju vrača, so najpomembnejši: posameznikovo prepričanje o branju, kompetentnost in njegov interes za branje.

V skladu z dognanji raziskav bi morali učitelji vseh predmetov, šolski knjižničarji in svetovalni delavci slediti motivacijskim ciljem za branje in počasi preoblikovati prepričanja otrok in

mladih o branju, in sicer tako, da jim pri bralni dejavnosti čim večkrat pokažejo koristnost in smiselnost branja oziroma učenja z branjem. Spodbuda je lahko večje upoštevanje osebnega bralnega interesa posameznikov (še posebej obotavljivih bralcev), oblikovanje situacij pri pouku in drugih dejavnostih, kjer bodo imeli učenci večkrat možnost izbirati bralno gradivo in tako prepoznavati bogastvo pisane besede. Učitelji in vsi strokovni delavci bi se morali spraševati, kako omogočiti mladim bralcem užitek pri branju ter občutje kompetentnosti, torej občutje, da bodo bralno nalogo zmogli. To bodo dosegli, če bodo pomagali vsakemu posamezniku poiskati zanj realne cilje (z vidika bralnih kompetenc in vsebin) ter mu z različnimi bralnimi strategijami in lastno podporo, lahko pa tudi s podporo bolj kompetentnih vrstnikov, pomagali pri doseganju teh ciljev.

Branje umetnostih besedil

Ko govorimo o bralni kulturi, morda najprej pomislimo na branje umetnostnih besedil, vendar je treba upoštevati, da je vsa besedila mogoče brati na več načinov. Branje umetnostnih besedil predpostavlja bolj ali manj avtomatizirano bralno zmožnost, primerno bralčevi razvojni ravni, brez katere branje preprosto ne more biti zanimivo in prijetno. Zanimiva umetnostna besedila pa imajo za bralca močno notranjo motivacijo in pomembno prispevajo k doseganju višjih ravni avtomatiziranega branja, saj mlade bralce spodbujajo k pogostemu in obilnemu branju, s čimer zvišujejo svojo bralno zmožnost in splošno bralno kulturo. Umetnostna besedila od bralca terjajo interakcijo in odnos (čustveno udeležbo), ki je vir močne notranje motivacije. Čustvena udeležba in bralni užitek spodbujata tudi k razmišljanju o bralnem doživetju in k pogovoru. Pri vseh stopnjah branja je pomembno, da bralca spodbujamo k upovedovanju njegovega odnosa do besedila (zanimanje ali nezanimanje), k različnim čustvenim odzivom ob branju ali po njem (veselje, jeza, razočaranje ...) in k ugotavljanju težje razumljivih ali nerazumljivih mest, ob katerih je potrebna dodatna razlaga. Vsi pogovori o prebranem bi morali izhajati iz doživetij bralcev ter dosledno spodbujati k izražanju njihovih lastnih mnenj in ocen. Le tako usmerjeno branje in pogovor o umetnostnih besedilih prispevata k zanimanju za branje in k razvoju potrebne bralne zmožnosti.

Različni žanri umetnostnih besedil vabijo k različnim oblikam bralne interakcije, zato bi bralci morali imeti čim bogatejše bralne izkušnje in naj bi usvojili čim več bralnih strategij. Bogate bralne izkušnje večina bralcev pridobi s prostočasnim branjem, ki ga spodbuja čim širši oziroma prost izbor (umetnostnih) besedil brez tradicionalnih predstav o pomenu branja 'visoko kakovostnih' umetnostnih besedil. Mednarodne raziskave kažejo, da so zanimanja bralcev zelo raznovrstna; za vstop v svet 'kakovostne' literature lahko učenci 'uporabijo' manj zahtevna besedila, ki jih pripeljejo do potrebne avtomatizacije branja, torej do več in kakovostnejšega branja, kar lahko posledično spodbudi tudi izbiro zahtevnejših besedil za branje.

Pomembna posebnost branja umetnostnih besedil je pričakovanje **bralnega užitka**, ki je pri naravnem branju (tj. pri branju, katerega namen ni razčlenjevanje besedila kot npr. v procesu šolske interpretacije) pogosto glavni motiv za branje. Bralci lahko doživljajo različne sestavine bralnega procesa kot vir užitka in v različnih okoliščinah izbirajo različna besedila.

Užitek kot presežek književnega branja je v veliki meri odvisen od posameznega bralca in njegovih posebnih zanimanj, potreb, individualnega razvoja bralne zmožnosti in predhodne medbese-dilne izkušnosti. Zdi se, da bralni užitek spremlja le branje, ki je za bralca zares zanimivo in po-stane vir notranje motivacije. Za veliko bralcev je užitek omejen le na branje po lastnem izboru in na s tem povezana posebna zanimanja. Večina bralcev pri nas prebrano besedilo ocenjuje za dobro in zanimivo že, če jih spodbuja k razmišljanju o obravnavanih problemih, le redki pa me-nijo, da je branje preprosto užitek: da berejo tudi zaradi užitka. Če je torej rezultat književne so-cializacije v naših šolah odsotnost izkušnje bralnega užitka, lahko sklepamo, da je pomanjkljivo zanimanje za branje umetnostnih besedil v veliki meri posledica prav pomanjkanja zanimanja za bralni užitek pri književnem pouku (marsikdaj je pri šolski interpretaciji v ospredju le razčlenje-vanje besedila). Da bi torej pri učencih zbudili interes za branje, bi bilo smiselno in nujno spod-bujati in omogočati čim več branja po lastnem izboru, saj to bralcem zagotavlja vir užitka.

Učitelji se morajo soočiti tudi z vprašanjem, kako obravnavati branje tistih bralcev, ki umetno-stnih besedil nikakor ne berejo kot umetnostna, ampak samo kot obvezno berivo (ob branju ne doživljajo bralnega užitka, marveč le muko obvezne izgube časa za neprijetno šolsko spraševanje o nezanimivih temah). Na mednarodni ravni se številni strokovnjaki sprašujejo celo, ali je bese-dila iz programov obveznega branja sploh mogoče vedno brati kot umetnostna besedila, še zla-sti, če na primer učenci poleg predpisanega besedila pred branjem dobijo tudi vprašanja, na ka-tera morajo oziroma bodo morali odgovarjati v zvezi z besedilom. Pri tem je povsem normalno, da besedilo berejo glede na zastavljena vprašanja. To pomeni, da hkrati berejo oziroma procesi-rajajo dve besedili: umetnostno besedilo, predpisano kot obvezno branje, in besedilo z vprašanji o njem. Zato že ob prvem srečanju z umetnostnim besedilom posvečajo večjo pozornost tistim delom besedila in problemom, na katera jih opozarjajo vprašanja, pogosto pa sploh ne dosežejo neobremenjenega razumevanja celotnega besedila, kot bi ga dosegli brez predhodnega poznavanja vprašanj oziroma kot bi jih zanimalo samo po sebi. Kadar gre za obvezna branja, pri katerih ne pričakujemo, da se bodo učenci zanje zanimali zaradi njihove vsebine (se pravi za besedila, ki za učence nimajo osebne odmevnosti), velja posebej razmisliti, kako jih predstaviti in s katerimi dodatnimi razlogi utemeljiti njihovo branje. Pri tem moramo ves čas upoštevati, da bi morali čim več bralcem omogočiti neomejen dostop do bogastva književnosti kot tiste oblike človeškega spo-razumevanja, ki omogoča najgloblje vpoglede v človekovo doživljanje v različnih kulturnih in je-zikovnih skupnostih, in kot tiste oblike izziva, ki ljudi spodbuja k radovednosti o drugih oblikah umetnostnega doživljanja. Leposlovno branje namreč bralcem odpira tudi doživljanje vseh dru-gih oblik umetnosti, saj spodbuja tako radovednost kot tudi občutljivost za umetniško izražanje.

Branje neumetnostnih besedil

Bralno pismenost in bralno kulturo seveda razvijamo tudi z branjem neumetnostnih besedil. Učenci se z neumetnostnimi besedili srečujejo dnevno – v šoli in doma, tako pri branju za uče-nje kot pri branju za razvedrilo. Vzgojitelji in učitelji vseh predmetov bi morali mlade navajati na uporabo raznovrstne poljudne in strokovne literature, od rabe slovarjev in enciklopedij do knjig, ki obravnavajo posamezne tematike. Pomembno je, da učitelj že pri pouku uporablja raznovr-stno literaturo, saj tako učenci spoznajo, kaj vse ponujajo knjige. K uporabi različnih beriv pa jih

spodbujamo tudi v okviru domače naloge, projektnih in seminarskih nalog ... Mentorji interesnih dejavnosti – te učenci obiskujejo prav zaradi poglobljenega interesa za neko dejavnost – lahko udeležencem predstavijo tudi zanimivo literaturo s tega področja in tako prispevajo k razvoju bralne pismenosti in bralne kulture. Mnogi učenci namreč tako literaturo berejo z večjim zanimanjem kot siceršnje šolsko berivo.

Hiperteksti

Posebno obliko bralne interakcije terjajo nove oblike besedil, ki jih omogoča tehnološki razvoj z enostavno kombinacijo slikovnih gradiv in besedil oziroma z uporabo slikovnega gradiva v besedilu. Tradicionalna umetnostna besedila zvečine ponujajo zgolj besede, ki jih razbiramo linearno od besede do besede, od povedi do povedi, nato kot zaporedje povedi, od prve pa vse do zadnje strani besedila. Nove možnosti različnih kombinacij besednih segmentov v povezavi s podobami, video predstavitvami in drugimi vizualnimi elementi, kot jih prinašajo nadbesedila (hiperteksti) na računalniških zaslonih, razni žanri elektronske književnosti in druga hibridna besedila, pa terjajo od bralca različne oblike sodelovanja, uporabo raznih bralnih strategij in tudi digitalno pismenost. Današnji mladi bralci se vse pogostejše srečujejo z elektronskimi besedili, ki s sestavljanjem besedilnih delov in vizualnih prvin ustvarjajo povsem nove možnosti sporočanja podatkov in razumevanja pomena. Sodoben pouk bralne pismenosti (pri vseh predmetih) mora zato vključevati tudi strategije za razbiranje elektronskih besedil.

Pomembne naloge strokovnih delavcev in tudi staršev so zlasti:

- omogočiti otrokom in mladim bogate bralne izkušnje, spoznavanje raznolikega bralnega gradiva, različnih žanrov umetnostnih in neumetnostnih besedil;
- spodbujati uporabo različne literature (poljudne in leposlovne) pri vseh šolskih predmetih pri pouku in pri učenju doma ter tudi pri interesnih dejavnostih;
- otroke in mlade dnevno spodbujati k samostojnemu branju, jim svetovati pri izbiranju primernih gradiv;
- pri izboru gradiv upoštevati individualne razlike ter izbor prilagoditi posameznikovim bralnim zmožnostim in kolikor je mogoče tudi njihovim interesom;
- z različnimi predbralnimi, medbralnimi in pobralnimi dejavnostmi razvijati učenčev interes za branje (povezovanje tudi z gledališkimi, glasbenimi in plesnimi dejavnostmi, likovnim ustvarjanjem ...);
- zagotoviti posameznikovo spoznavanje pomena pismenosti v vsakdanjem življenju;
- navajati mlade na redno obiskovanje šolske in splošne knjižnice;
- v šoli učencem omogočiti obiskovanje različnih interesnih in prostočasnih dejavnosti, povezanih z branjem (sodelovanje pri bralni znački, obiskovanje knjižničarskega, literarnega krožka, bralnega kluba, dramskega krožka, ŠILA, sodelovanje pri šolskem glasilu ...);
- spodbujati mlade k obisku literarnih prireditev v splošnih knjižnicah (ure pravljic, igralne ure s knjigo, srečanja z ustvarjalci ...), v knjigarnah, na literarnih festivalih in knjižnih sejmih ...;
- naučiti učence različnih bralnih strategij za učinkovito učenje z branjem (strategije ponavljanja, strategije za urejanje učnega gradiva, strategije za povezovanje nove učne snovi s predznanjem);
- spodbujati uporabo različne literature pri vseh šolskih predmetih: pri pouku in pri učenju doma;
- naučiti učence različnih strategij za razbiranje elektronskih besedil (hipertekstov);
- vzgajati in spodbujati učence h kritičnemu branju;

- skrbeti za lastno stalno strokovno usposabljanje na področju bralne pismenosti (pridobivanje novih znanj o bralnih strategijah za učinkovito učenje z branjem, spoznavanje novih pristopov za spodbujanje branja ...).

Bralna kultura v vzgojno- izobraževalnem procesu

Razvijanje bralne pismenosti in bralne kulture je v celotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu v primerjavi z drugimi področji kulture dokaj dobro zastopano, saj je vključeno v kurikulah in učnih načrtih številnih področij oziroma predmetov. Dosežki naših učencev pri mednarodnih raziskavah o pismenosti pa kažejo, da bi morali za doseganje ustrezne bralne zmožnosti mladih bolj načrtno skrbeti za razvoj posameznikove bralne pismenosti.

Bralna kultura v vrtcu ima pomembno mesto v *Kurikulu za vrtce* (1999). Najbolj je izpostavljena na področju dejavnosti *jezik*, kjer je poudarjen pomen poslušanja leposlovnih in neleposlovnih besedil, razumevanje besedil (pogovori otrok in odraslih o slišnem) ter tudi »branje« otrok ob ilustracijah, fotografijah, simbolih ... Bralna kultura je prisotna tudi na drugih področjih *Kurikula za vrtce* (*gibanje, družba, narava, matematika,*

FOTOGRAFIJA IZ KNJIGE VRATA V VSE ČASE:
PODOBE SPLOŠNIH KNJIŽNIC V SLOVENIJI
FOTO: ALEKSANDER LILIK

Otroke navajamo na obiskovanje knjižnic

umetnost) in omogoča kroskurikularno povezovanje, saj različna besedila spremljajo in dopolnjujejo izvedbene kurikule posameznih oddelkov pri načrtovanih in rutinskih dejavnostih pa tudi pri spontani igri otrok. Pri spodbujanju bralne kulture v vrtcih so upoštevane razvojne značilnosti predšolskega otroka (obdobje porajajoče se pismenosti, motiviranost), izjemno pomembno vlogo pri tem imajo strokovni delavci vrtcev, saj so posredniki besedil, hkrati pa z ustreznimi strategijami vplivajo na bralno kulturo najmlajših. V današnjem času je spodbujanje bralne kulture pomemben kazalnik kvalitete vzgojno-izobraževalnega dela v javnih vrtcih.

Pomembna naloga učiteljev in drugih strokovnjakov je **spodbujanje družinske pismenosti**. Vzgojitelji in učitelji v številnih vrtcih in šolah za starše organizirajo predavanja strokovnjakov (prek bralne značke, knjižnic, Andragoškega centra Slovenije ...), ki starše ozaveščajo, da lahko tudi sami pomembno prispevajo k bralni pismenosti svojih otrok, ter jim predstavljajo različne možnosti, kako lahko poteka družinsko branje. Vendar je treba upoštevati, da se z družinsko pismenostjo le dopolnjuje strokovno delo vzgojiteljev in učiteljev. Ti morajo biti še zlasti pozorni na otroke, ki zaradi različnih razlogov v domačem okolju ne dobijo bralnih spodbud – v teh primerih morajo (lahko tudi ob pomoči zunanjih strokovnjakov in ustanov) ustrezno nadomestiti umanjkanje družinske pismenosti in tako tem otrokom omogočiti ustrezen razvoj bralne pismenosti.

Na ravni osnovne šole najdemo cilje, ki omogočajo razvoj bralne kulture (tj. razvoj interesa za branje, pozitivnih stališč do branja, pozitivnih emocij ob bralnih dejavnostih ter pojmovanja branja kot vrednote, ki bogati človeka, mu pomaga pri oblikovanju identitete in je zanj nujna, saj omogoča in spodbuja vseživljenjsko učenje), v učnih načrtih več predmetov. Najbolj eksplicitno so ti cilji zapisani v *učnem načrtu za slovenščino*, kjer je že v splošnih ciljih navedeno (Učni načrt za slovenščino, 2008/2011):

- *Učenci razmišljajoče in kritično sprejemajo raznovrstna neumetnostna besedila, objavljena v raznih medijih – iz njih pridobivajo novo stvarno/enciklopedično znanje, tega pa uporabljajo v vsakdanjem življenju ali ga samostojno širijo z uporabo priročnikov (tudi spleta); usvajajo in urijo razne strategije in učne pristope za učinkovito pridobivanje informacij iz govorjenih in zapisanih neumetnostnih besedil ter s tem razvijajo svojo zmožnost učenja. Besedila tudi vrednotijo in utemeljujejo svoje mnenje; v propagandnih besedilih prepoznajo propagandne prvine ter si oblikujejo kritično stališče do njih.*
- *Razmišljajoče in kritično sprejemajo književna besedila slovenskih in drugih avtorjev. Branje prepoznava kot užitek, prijetno doživetje in intelektualni izziv. Stopajo v dialog s književnim besedilom in v dialog o književnem besedilu. Branje je priložnost za oblikovanje osebne in narodne identitete, širjenje obzorja ter spoznavanje slovenske kulture in kulture drugih v evropskem kulturnem prostoru in širše. S spoznavanjem druge kulture in skupnih kulturnih vrednot gradijo strpen odnos do drugih in drugačnih. Tako razvijajo svojo socialno, kulturno in medkulturno zmožnost.*
- *Učenci ohranjajo in razvijajo pozitiven odnos do branja neumetnostnih in umetnostnih besedil. Stik z besedili je zanje potreba in vrednota, zato tudi v prostem času berejo/poslušajo besedila (objavljena v raznih medijih), obiskujejo knjižnico, filmske in gledališke predstave, literarne prireditve ipd.*

Cilji spodbujanja branja in interesa za branje so navedeni tudi v učnih načrtih za tuje jezike (v okviru obveznega predmetnika in pri jezikih kot izbirnih predmetih) ter pri nekaj izbirnih predmetih.

Najbolj seveda pri izbirnem predmetu *literarni klub*, ki je namenjen prav razvoju bralne kulture; spodbujanje branja in pozitivnega odnosa do branja pa je poudarjeno tudi pri izbirnih predmetih *šolsko novinarstvo* in *retorika, vzgoja za medije* (še posebej pri *tisku*) ter *gledališki klub*.

V osnovni in srednji šoli pomembno vlogo pri spodbujanju bralne kulture seveda odigrajo tudi **šolske knjižnice**. Med obvezne vsebine namreč sodijo *knjižnično-informacijska znanja* (KIZ), kjer je med splošnimi cilji izpostavljeno, da učenci od prvega do devetega razreda zavzemajo pozitiven odnos do knjižnice in njenega gradiva; pri tem so posebej poudarjeni vzgoja za knjigo, motivacija za branje in estetsko doživljanje. Knjižnično-informacijsko znanje kot kroskurikularna tema se vključuje v vse predmete v osnovni in srednji šoli. Pri večini predmetov je navedeno neposredno povezovanje s šolsko knjižnico, pri vseh pa npr. delo z viri, projektno delo ... Z raznolikimi knjižničnimi storitvami, ki se umeščajo v izvajanje pouka, interesnih dejavnosti ali podaljšanega bivanja, lahko šolska knjižnica pomembno prispeva k razvoju bralne kulture in bralne pismenosti učencev, pomembno vlogo pa odigra tudi pri spodbujanju pritočasnega branja (bralna značka, interesne dejavnosti, povezane s šolsko knjižnico ...). Zlasti pomembno je, da tako učenci kot tudi strokovni delavci na šoli prepoznajo šolsko knjižnico kot prostor branja in informacijsko točko šole, kamor zahajajo med poukom in v prostem času. Šolska knjižnica odigra pomembno vlogo tudi pri navajanju učencev na obiskovanje splošne knjižnice, saj je skupen obisk splošne knjižnice predviden tudi v sklopu KIZ.

Bralno kulturo razvijamo tudi v sklopu nekaj **interesnih dejavnosti**. Na prvem mestu je **bralna značka**, sledijo kreativno pisanje, literarni, knjižničarski in novinarski krožek ter izdajanje šolskih glasil.

Z bralno kulturo se srečamo tudi v okviru **tekmovanja za Cankarjevo priznanje**, ki je organizirano za učence od 2. do 9. razreda in za dijake srednjih šol. Tekmovanje v znanju iz slovenščine si prizadeva za kreativno sintezo znanja in ustvarjalnosti, tekmovalci pa po doživljanju, razumevanju in vrednotenju literarna besedila tudi aktualizirajo.

Od leta 2006 naprej med dodatne dejavnosti v okviru pouka zagotovo sodi tudi izvajanje nacionalnega projekta **Rastem s knjigo** v 7. razredu OŠ in od leta 2010 naprej tudi v 1. letniku srednje šole. V okviru projekta sedmošolci in dijaki organizirano obiščejo splošno knjižnico, kjer jim predstavijo, kaj vse ponuja, jih povabijo k vpisu in obiskovanju, ob zaključku pa vsak prejme leposlovno knjigo slovenskega avtorja. Nosilec projekta je **Javna agencija za knjigo RS**, partnerji pa Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zveza splošnih knjižnic ter Zavod RS za šolstvo. V projektu sodelujejo vse slovenske splošne knjižnice, vse slovenske osnovne in srednje šole ter tudi slovenske šole v zamejstvu.

Bralna kultura v srednji šoli je podobno kot v osnovni šoli prisotna najbolj v učnih načrtih za slovenščino in tuje jezike. Podpira jo tudi *Katalog znanja za srednje strokovno izobraževanje* (2007, dopolnjen 2010), saj z izbirnostjo literarnih besedil in uvedbo t. i. tematskih sklopov (npr. Ljubezeni; Posameznik, družina in družba; Žanri ...) razvija pozitiven odnos do branja in povečuje interes za branje, s tem pa posledično prispeva k bralni kulturi posameznika.

V številnih vzgojno-izobraževalnih zavodih se strokovni delavci že načrtno dodatno usposabljaajo in poglobljajo svoja znanja s področja bralne pismenosti. Če želimo načrtno spodbujati razvoj bralne pismenosti, bi morali v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah vsi strokovni delavci skrbeti za lastno stalno strokovno usposabljanje na področju bralne pismenosti (od pridobivanja novih

znanj o bralnih strategijah za učinkovito učenje z branjem do spoznavanja novih pristopov za spodbujanje branja).

Medpredmetne in medpodročne povezave

Za spodbujanje in razvoj bralne kulture bi bilo nujno njeno pogostejše in bolj načrtno umeščanje v medpredmetne povezave. Na ravni vrtca, kjer je v kurikulumu poudarjeno, da se področja prepletajo med seboj, se bralna kultura smiselno umešča na vsa področja – tovrsten pristop odlično ponazori primer dobre prakse EKO-koledar, ki ga predstavljamo na strani 39.

Pri pouku slovenščine in tujih jezikov lahko spodbujamo branje z različnimi predbralnimi, medbralnimi in pobralnimi dejavnostmi, ki jih povežemo z gledališkimi, glasbenimi in plesnimi dejavnostmi, likovnim ustvarjanjem ...

V posodobljenih učnih načrtih za osnovno šolo je pri več predmetih priporočana medpredmetna povezava s slovenščino, tujimi jeziki, knjižnično-informacijskimi znanji, informatiko in šolsko knjižnico. V okviru tega je navedeno predvsem povezovanje na ravni uporabe poljudno-znanstvene literature in tudi leposlovja, ki osvetli in poživlja učno snov posameznega predmeta, navaja na samostojno iskanje različnih virov, kar je pomemben korak k razvoju bralne kulture.

Še vedno pa v vseh učnih načrtih umanjka poudarek, da je **naloga učiteljev vseh predmetov** pokazati učencem, kako brati učbeniška in druga besedila oziroma katere strategije uporabljati za učinkovito učenje z branjem. Vsak učitelj bi moral na svojem predmetnem področju učence naučiti uporabe različnih bralnih strategij za učinkovito učenje z branjem. V okviru svojega predmeta bi moral mlade navajati tudi na redno obiskovanje šolske in splošne knjižnice, tako v okviru pouka kot v prostem času (npr. obisk knjižnice kot domača naloga ...).

Čeprav so v učnih načrtih različnih predmetov priporočane dejavnosti, ki spodbujajo bralno kulturo, pa raziskave kažejo, da je tako v osnovni kot srednji šoli v praksi premalo dejavnosti, ki spodbujajo bralno kulturo in bralno pismenost. Eden od razlogov je verjetno tudi ta, da so strokovni delavci vseh predmetov še vedno premalo ozaveščeni glede pomena bralne zmožnosti/pismenosti, zlasti pa glede njene učinkovitosti.

Učitelji bi morali spodbujati uporabo različne literature (poljudne in leposlovne) pri vseh šolskih predmetih: pri pouku, pri učenju doma, pri domačih nalogah ... Možnosti za vključevanje različnih bralnih dejavnosti je zelo veliko, tako na vsebinski kot na organizacijski ravni, in to pri vseh predmetih (vključno s športno vzgojo: npr. branje poljudne literature o športih in športnikih, biografij o športnikih, romanov in drugih žanrov, ki obravnavajo športno tematiko ...).

Pomembno vlogo pri medpredmetnem in medpodročnem povezovanju lahko odigra šolski knjižničar, ki učiteljem predstavi, kako se da prav z leposlovnimi in poljudnimi knjigami in ob njih povezovati predmete in področja.

V tem priročniku je z vidika medpredmetnega povezovanja zanimiv primer dobre prakse projekt *Rimski forum*, predstavljen v poglavju *Kulturna dediščina* (stran 214); dijaki so pri projektu

raziskovanja kulturne dediščine pri zgodovini prebirali tudi prozo in poezijo iz rimskih časov. Bralni kulturi bi lahko večjo pozornost namenili tudi vsi mentorji interesnih dejavnosti, saj prav prostočasne aktivnosti, ki jih mladi obiskujejo, ker jih zanimajo, omogočajo navajanje na obiskovanje knjižnic in spodbujanje k branju poljudne in leposlovne literature ter drugih virov na temo dejavnosti.

Zlasti pomembno je, da se v šoli (OŠ in SŠ) mladim omogoči obiskovanje različnih interesnih in prostočasnih dejavnosti, povezanih z branjem: sodelovanje pri bralni znački, obiskovanje knjižničarskega, literarnega krožka, bralnega kluba, dramskega krožka, ŠILA, sodelovanje pri šolskem glasilu ...

Povezovanje s kulturnimi ustanovami

Sodelovanje VIZ in kulturnih ustanov na tem področju poteka pri rednem pouku, s kulturnimi dnevi, v okviru interesnih dejavnosti oziroma izbirnih vsebin (v SŠ), v nacionalnih (Rastem s knjigo, MEGA kviz ...) in drugih projektih, ki potekajo pri različnih predmetih oziroma medpredmetno. Nekatere oblike sodelovanja so vzpostavljene kot trajne (bralna značka, obiskovanje knjižnice ...), nekatere pa le kot priložnostne dejavnosti (obiski pisateljev, pesnikov, pravljicarjev in ilustratorjev v vrtcih in šolah, obiski literarnih prireditvev, knjižnih sejmov ipd). Z bralno kulturo se marsikdaj povezujejo tudi druge oblike kulturnih dejavnosti oziroma kulturnih projektov, zlasti pogoste so povezave z gledališko in filmsko vzgojo.

Ko govorimo o povezovanju s kulturnimi ustanovami, moramo najprej omeniti **Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS**, ki je najbolj dejavno v vrtcih in šolah. Bralna značka je najbolj obiskana, najbolj organizirana in hkrati najbolj tradicionalna oblika interesne dejavnosti. Med primeri dobre prakse na strani 36 je predstavljeno, kako ta dejavnost poteka v vrtcih.

Šole pogosto sodelujejo tudi z **Društvom slovenskih pisateljev** (DSP), ki od leta 1996 organizira in koordinira literarno-izobraževalni program *Povabimo besedo*, katerega namen je med mladimi spodbuditi zanimanje za slovensko književnost.

Številne vzgojno-izobraževalne ustanove redno sodelujejo s **splošnimi knjižnicami**, ki so vse bolj prepoznane kot lokalna središča kulture, branja in dostopa do različnih informacij. V Sloveniji je 58 splošnih knjižnic z 250 krajevnimi knjižnicami in 12 bibliobusi z več kot 600 postajališči. Na mladinskih oddelkih vseh splošnih knjižnic so razširjene raznovrstne bibliopedagoške dejavnosti, tj. oblike knjižne in knjižnične vzgoje, knjižnično-informacijskega opismenjevanja in promocije branja: ure pravljic, igralne ure s knjigo in druge oblike za spodbujanje družinskega branja; vrtec in šola na obisku; knjižnica na obisku v vrtcu in šoli; literarni sprehodi; pogovori o knjigah; srečanja z ustvarjalci; glasbene, filmske in druge prireditve, povezane z literarnimi deli. Za razvoj bralne kulture v vrtcih in šolah so pomembni *Priporočilni sezname knjig*, ki jih knjižnice pripravijo za otroke in mladostnike. Pri tem se opirajo na *Pregledne in priporočilne sezname knjig*, ki jih za vsako leto pripravlja **Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo** (Mestna knjižnica Ljubljana), kjer načrtno spremljajo in kritično vrednotijo mladinsko

književnost, razvijajo različne bibliopedagoške dejavnosti, nacionalne bralne projekte ... So nosilci dveh pomembnih projektov, ki potekata v vseh slovenskih splošnih knjižnicah in v katerih sodelujejo številne osnovne šole iz vse Slovenije: *Moja naj knjiga* ter *Slovenski knjižnično-muzejski MEGA kviz*.

Številne šole pri pouku, bodisi z učenci ali pa učitelji za pripravo učnih vsebin s pridom uporabljajo portala **dLib.si** (www.dlib.si; Digitalna knjižnica Slovenije, Narodna in univerzitetna knjižnica) ter portal **Kamra** (www.kamra.si; Združenje splošnih knjižnic).

V zadnjih letih vrtci in šole bolj poudarjajo tudi projekte ali dogodke, ki so povezani s pripovedovanjem ljudskih pravljic – tu ima zagotovo vodilno vlogo *Slovenski pripovedovalski festival – Pravljice danes* (v Cankarjevem domu v Ljubljani). Druge pomembne kulturne ustanove, ki v vrtcih in šolah prispevajo k razvoju bralne kulture, so še Rozinteter, Javni sklad za kulturne dejavnosti RS, pa tudi številne slovenske založbe, ki s svojimi programi zagotavljajo kakovostno literaturo za otroke in mladostnike, pomembno vlogo pa odigra tudi kakovostna otroška in mladinska periodika (*Cicido, Ciciban, Kekec* ...).

Kulturne ustanove so pomemben partner na področju bralne pismenosti tudi z vidika **stalnega strokovnega usposabljanja strokovnih delavcev** v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Najprej omenimo Društvo Bralna značka Slovenije, ki strokovno in širšo javnost informira o sodobnem dogajanju na področju bralne kulture; pripravlja priporočila za delo z mladimi bralci; izobraževanja in delavnice za mentorje, starše, otroke, mladostnike; koordinira obiske ustvarjalcev, pripravlja splošna sodobna priporočila za pripravo seznamov za branje ... Redna strokovna srečanja (strokovne srede) pripravlja Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo. **Bralno društvo Slovenije** pa vsako drugo leto pripravi tematsko posvetovanje, namenjeno strokovnim delavcem. Za strokovni razvoj na tem področju sta pomembna tudi revija *Otrok in knjiga* (Mariborska knjižnica), ki pripravlja strokovna srečanja s področja mladinske književnosti ter **Javni sklad za kulturne dejavnosti RS**, ki pripravlja *Literarno šolo JSKD* in *Prevajalnico JSKD*.

Literatura

Uporabljena literatura

- Grosman, M. (2004). *Zagovor branja. Bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Sophia.
- Grosman, M. (2004). *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: ZIFF.
- Grosman, M. (2006). *Razsežnosti branja. Za boljšo bralno pismenost*. Ljubljana: Karantanija in Bralna značka.
- Grosman, M. (2009). Razmerja med slikovnimi in besednimi sestavinami sporočil. V J. Vintar (ur.): *Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili*. (Zbornik Bralnega društva Slovenije). Ljubljana: ZRSŠ. 9–24.
- Pečjak, S., Bucik, N., Gradišar, A., in Peklaj, C., (2006). *Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

- Pečjak, S. (2010). *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pečjak, S., in Gradišar, A. (2012). *Bralne učne strategije*. Prenovljena druga izdaja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Rot Gabrovec, V. (2009). Z Alico v čudežni deželi nebesednega. V J. Vintar (ur.): *Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili*. (Zbornik Bralnega društva Slovenije). 25–44.

Priporočena literatura

- Blatnik Mohar, M. in dr. (ur.) (2003). *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi*. (2011). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Grosman, M. (2004). *Zagovor branja. Bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Sophia.
- Grosman, M. (2004). *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: ZIFF.
- Grosman, M. (2006). *Razsežnosti branja. Za boljšo bralno pismenost*. Ljubljana: Karantanija in Bralna značka.
- Grosman, M. (2009b). Kaj je branje in kakšen je bralec v 21. stoletju. *Otrok in knjiga*, 75, 21–34.
- Ivšek, M., (ur.) (2003). *Pogovor o prebranem besedilu*. (Zbornik bralnega društva Slovenije) Ljubljana: ZRSŠ.
- Knaflič, L. in Bucik, N. (ur) (2009). *Branje za znanje in branje za zabavo*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Pečjak, S. (1999). *Ali vidiš ali slišiš? Priročnik z vajami za razvoj metajezikovnega zavedanja*. Trzin: Izolit.
- Pečjak, S. (2009). *Z igro razvijamo komunikacijske sposobnosti učencev*. 3. dopolnjena in razširjena izdaja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pečjak, S. (2010). *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pečjak, S., Bucik, N., Gradišar, A., in Peklaj, C., (2006). *Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pečjak, S., in Gradišar, A. (2011). *Bralne učne strategije*. Prenovljena druga izdaja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Poučevanje branja v Evropi: okoliščine, politike in prakse*. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Šlibar, N. (2006). *Barve strpnosti, besede drugačnosti, podobe tujosti: vzgoja za strpnost in sprejemanje drugačnosti preko mladinske književnosti*. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje, Filozofska fakulteta.
- Vintar, J. (ur.) (2009). *Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili*. (Zbornik Bralnega društva Slovenije). Ljubljana: ZRSŠ.

Spletne povezave

Bralna kultura – knjižnice (dostop do spletnih strani vseh splošnih knjižnic v Sloveniji): http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni_bazar/2012/KB_2011-e-katalog_končni_za_objavo.pdf

Bralna kultura – splošno (kulturne ustanove in društva s področja): http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni_bazar/2012/KB_2011-e-katalog_koncni_za_objavo.pdf

Bralno društvo Slovenije: www.bralno-drustvo.si

Digitalna knjižnica Slovenije: www.dlib.si

Društvo Bralna značka Slovenije - ZPMS: www.bralnaznacka.si

Društvo slovenskih pisateljev: www.drustvopisateljev.si

Društvo Slovenska sekcija IBBY: www.ibby.si

Javna agencija za knjigo RS: www.jakrs.si

Javni sklad za kulturne dejavnosti RS (JSKD): www.jskd.si

Kamra: www.kamra.si

Pionirska – Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo: <http://www.mklj.si/index.php/posebne-dejavnosti/dejavnosti-za-otroke/pionirska-center-za-mladinsko-knjizevnost-in-knjiznicarstvo>

Slovenski knjižni sejem, Cankarjev dom, kulturni in kongresni center: <http://www.knjiznisejem.si>

Združenje splošnih knjižnic : www.zdruzenje-knjiznic.si

Primeri dobre prakse

Bralna kultura

PREDŠOLSKA BRALNA ZNAČKA

Opisani primer združuje izkušnje dobre prakse iz številnih slovenskih vrtcev. Bralna značka je unikatno in zelo razširjeno slovensko gibanje, ki pomaga graditi temelje bralne kulture najmlajših v predšolskih vzgojno-izobraževalnih institucijah ter spodbuja družinsko branje.

Nosilna ustanova: vrtec

Vodja projekta: mentor/mentorica bralne značke

Sodelavci projekta v VIZ: vzgojiteljice/vzgojitelji in drugi strokovni delavci v vrtcu

Sodelujoči zunanji partnerji: Bralna značka Slovenije, Društvo slovenskih pisateljev, starši, splošne knjižnice, galerije, muzeji, lutkovna gledališča, lokalna skupnost ...

Ciljna skupina: predšolski otroci od drugega oziroma tretjega leta dalje

Trajanje: Strokovni delavci se skupaj s starši odločijo za izvajanje predšolske bralne značke za obdobje enega šolskega leta, pogosto pa taka oblika sodelovanja med vrtcem in domom traja večino časa bivanja otroka v vrtcu (izjema so oddelki z najmlajšimi do drugega leta starosti).

Vsebina in potek

Predšolska bralna značka združuje **družinsko branje z branjem otroške literature v vrtcu**. S tovrstno obliko sodelovanja s starši predšolskih otrok strokovni delavci bogatijo izvedbeni kurikulum

oddelka ali vrtca, pomagajo zidati temelje bralne kulture v času, ko je otrok pri branju različnega tiskanega gradiva odvisen od odraslih.

V slovenskih predšolskih institucijah je predšolska bralna značka izjemno razširjena in popularna. V vrtcih zasledimo različna imena: Bralček palček, Malček bralček, Bralna muca, Zvezdice pripovedujejo, Bralna značka Petra Nosa, Pedenjbralček itd. Ta oblika branja ni obvezna, je stvar dogovora (sodelovanja) med strokovnimi delavci in starši, pri izvedbi pa se večinoma upoštevajo priporočila Bralne značke Slovenije.

Strokovni delavci staršem predstavijo pomen družinskega branja in jih spodbudijo k branju. Starši običajno otrokom preberejo dogovorjeno število knjig z obsežnega priporočilnega seznama, ki omogoča izbiro različnih knjig, možna pa je tudi povsem svobodna izbira. Strokovni delavci po branju na razvojno ustrezen način ugotavljajo bralne učinke. Najpogostejši načini so: otroci pripovedujejo zgodbo/pesem drugim otrokom v skupini, pripovedujejo jo strokovnim delavcem, izrazijo se na druge načine (rišejo, uprizorijo ...). Strokovni delavci spremljajo posameznikov napredek; otroke pohvalijo, ob zaključku projekta jih marsikje tudi dodatno motivirajo s posebnim priznanjem, darilom ali dogodkom (lutkovna ali druga zaključna predstava, obisk ustvarjalca ...).

Pomembno je, da je projekt zasnovan tako, da otrok pri tem:

- doživlja ugodje, veselje in pridobiva pozitiven odnos do knjig;
- se seznaja s knjižnim jezikom;
- razvija zmožnosti domišljajske rabe jezika;
- spoznava moralno-etične dimenzije, se identificira s književno osebo;
- se srečuje s simboli in jih skuša tudi uporabljati (porajajoča se pismenost);
- spoznava različne literarne zvrsti (ljudsko slovstvo, poezija, strip ...);
- se seznaja s poučno literaturo in jo uporablja;
- ustvarja zgodbe, pravljice, pesmi, uganke ... in sodeluje pri nastajanju neleposlovnih izdelkov (koledarji, kuharski recepti, herbariji ...);
- podoživlja književne vsebine z različnimi mediji (avdio in video), z ogledi filmov (igranih in animiranih), gledaliških predstav (igranih in lutkovnih), z obiskom knjižnice ...;
- se seznaja z drugimi jeziki in kulturami.

Cilji

S predšolsko bralno značko v vrtcih odrasli uresničujejo splošne cilje *Kurikula za vrtce* (1999), predvsem s področja dejavnosti *jezik*; dosegajo, da se otroci zavedo obstoja lastnega in drugih jezikov, lastne in drugih kultur ter poslušajo, razumevajo in doživljajo jezik. Strokovni delavci vrtca z ustreznimi zadolžitvami razvijajo jezikovne zmožnosti otrok (artikulacija, besednjak, komunikacija ...), jih uvajajo v spoznavanje simbolov pisnega jezika, uporabo knjig/tiska kot vira informacij in spodbujajo njihovo govorno kreativnost.

Medpodročne povezave

Cilji bralne kulture so prisotni tudi na drugih področjih kurikula: *umetnost, družba, narava, gibanje, matematika* in v medpodročnih temah, kot so *zdravje, promet* ... Leposlovna in neleposlovna

besedila, v katerih se odražajo našeta področja kurikula, širijo otrokovo obzorje, razvijajo njegove verbalne zmožnosti (opisovanje, pripovedovanje, sklepanje, predvidevanje ...) in tako prispevajo k otrokovi pismenosti nasploh.

Predstavitev primerov iz različnih vrtcev združila Urška Stritar.

Komentar

Vsako leto se v predšolsko bralno značko vključijo številni oddelki vrtcev. Rezultati (evalvacije strokovnih delavcev, ugotovitve Bralne značke Slovenije ...) kažejo, da je takšna oblika koristna za otroke ter vpliva na kakovost sodelovanja med vrtcem in domom. Poslani primeri iz prakse opozarjajo, da mnogi vrtci bralno kulturo istovetijo predvsem z izvajanjem predšolske bralne značke, pozabljajo pa na druge načrtovane in spontane dejavnosti, povezane z branjem knjig in drugega tiska (revije, poučne knjige za otroke ...).

Pri pregledu projektov smo naleteli na nekaj strokovnih pomanjkljivosti:

- preveč določeni oziroma premalo prožni seznam (na razpolago ni dovolj knjig za vse uporabnike, premalo je sodobnih knjig za otroke ...);
- izključenost posameznih otrok zaradi jezikovnih, socialnih, ekonomskih ovir – neupoštevanje kulture otrok priseljencev;
- neustrezno »preverjanje« predšolskih otrok – neupoštevanje tistih, ki nočejo oziroma ne morejo sodelovati, izobešanje javnih seznamov itd;
- »težave« zaradi nepripravljenosti staršev za sodelovanje (npr. nekateri starši kljub pristanku nočejo ali ne utegnejo brati otroku ...) – premalo prilagojeno izvajanje glede na različnost družin;
- ponekod neustrezno »motiviranje« ob zaključku projekta (npr. slab izbor predstav; neprimerna »darilca« ...) – tudi oblike motiviranja je treba skrbno in strokovno izbrati ter zagotoviti kakovost tudi pri »nagradah«.

Izvajanje predšolske bralne značke naj bo skrbno načrtovano in brez navedenih pomanjkljivosti. Upoštevati je treba, da starši (stari starši ...) lahko na področju bralne kulture dopolnjujejo delo strokovnega delavca, ne morejo pa ga v celoti nadomestiti. Če starši (ali drugi odrasli) kateremu izmed otrok nočejo, ne utegnejo ali ne zmorejo brati knjig, mora strokovni delavec opraviti to nalogo brez bolečega izpostavljanja otroka v skupini; ob branju se morajo vsi otroci počutiti uspešne in pomembne. Veliko pozornosti bi morali nameniti otrokom tujcev/priseljencev, prav tako bi se morali vrtci pri uresničevanju knjižne vzgoje bolje povezovati in sodelovati s kulturnimi ustanovami, zlasti s knjižnicami.

Primernost

Bralna značka se uspešno izvaja tudi v večini slovenskih osnovnih šol ter številnih srednjih šolah.

EKO-KOLEDAR

Nosilna ustanova Vrtec Galjevica, Ljubljana

Vodja projekta: Tanja Virant, vzgojiteljica

Sodelavci projekta v VIZ: pomočnica vzgojiteljice

Sodelujoči zunanji partnerji: starši, knjižničarji Mestne knjižnice Ljubljana, enota Prežihov Voranc

Ciljna skupina: predšolski otroci, stari 5 in 6 let

Trajanje: dva meseca

Vsebina in potek

Predšolsko obdobje je za razvoj govora in pismenosti najpomembnejše, zato je nujno načrtovanje in izvajanje različnih dejavnosti, pri katerih otroci lahko pripovedujejo, opisujejo, izražajo mnenja, misli, čustva, se šalijo, iščejo rime, rešujejo uganke, si izmišljajo, »berejo« knjige, iščejo informacije v različnih gradivih, spoznavajo črke ter jih skušajo po svoje tudi zapisati, poslušajo pravljice, sodelujejo v dramatizacijah ... Pomembno je, da se učijo poslušati drug drugega, biti strpni, vztrajni in potrpežljivi pri izvajanju različnih dejavnosti. Odrasli moramo pri tem spodbujati in ohranjati radovednost najmlajših ter jim omogočati prosto pot pri raziskovanju ter izražanju njihove ustvarjalnosti.

Zamisel za ustvarjanje koledarja se je pojavila spontano ob prehodu starega koledarskega leta v novo. Deček iz naše skupine je v vrtec prinesel koledar za igralnico. Tudi drugi otroci so začeli od doma prinašati koledarje. Kmalu se jih je nabralo lepo število, mladi prinašalci so jih z veseljem opisovali in predstavljali sovrstnikom. Med listanjem so opazovali fotografije, številke, črke. Pogosto so se spraševali, kako se napiše posamezno črko ali številko. Pri tem so se učili imena mesecev, dneve v tednu, pogovarjali so se o letnih časih in o tem, kaj lahko kdaj počnemo. Ogledovali so si različne fotografije v koledarjih in ugotovili, da likovna podoba vsebinsko dopolnjuje besedni del. Spoznali so, da imajo koledarji skupne značilnosti, med seboj pa se tudi razlikujejo. Ko so želeli izbrati koledar za našo sobo, so se zaradi številnih primerkov znašli v zagati. Med iskanjem rešitev je skupinica treh dečkov predlagala, da bi naredili svoj koledar.

V bližini vrtca so tedaj podirali hišo; stroji so brneli, delavci delali, otroci pa so opazovali dogajanje. Gradbeni material, stara okna in druge smeti so delavci pustili na zapuščenem travniku sredi naselja. Ko smo opazovali njihovo početje, smo se pogovarjali o odpadkih in tem, da imamo v bližini vrtca ekološki otok za ločeno zbiranje odpadkov. S smetmi torej lahko ravnamo prav ali narobe. Pri tem so se nam zastavljala številna vprašanja, zato smo obiskali tudi bližnjo splošno knjižnico, ki jo naša skupina tudi sicer redno obiskuje. Otroci so knjižničarki opisovali, kaj se dogaja pri podiranju hiše, prijazno jih je usmerila k policam, kjer so knjige o naravi in ekologiji. Navdušeno so odkrivali vsebine, o katerih smo se v vrtcu pogovarjali, in si sposodili številne knjige o ekološki tematiki. Najbolj pozorni in kritični so bili do neustreznega ravnanja ljudi, kot

je npr. spuščanje strupov v vodo, zastrupljanje živali, sekanje dreves, neprimerno ločevanje odpadkov, odlaganje smeti v naravo, gozd, reko ali zrak.

Takrat smo začeli izdelovati naš EKO-koledar. Datume so otroci zapisali sami (preslikava števil), svoje izkušnje in doživljanje so izražali likovno. V slikah in risbah so upodabljali svoje razumevanje in »videnje« ekoloških problemov. Njihove izdelke smo opremili tudi z izjavami. Končno smo svoj izdelek uredili in sestavili. Tako smo ustvarili svoj koledar. Ponosno smo ga obesili v igralnico in resnično živeli z njim: dneve, tedne, mesece, skoraj vse leto. Otroci so komentirali izdelek: »V našem koledarju bodo vsi takoj na začetku videli, kaj je notri in da to ni prav.«

Projekt je k sodelovanju privabil tudi starše otrok iz naše skupine. Z zanimanjem so spremljali dejavnosti in tudi sami prispevali različne knjige, propagandno gradivo, zgibanke ... Ogledali so si razstavo slik, ki je nastala ob tem projektu, in občudovali stvaritve otrok, v katerih se je resničnost mešala in bogatila z otroškim navdihom in pogledom na svet.

Cilji

Vodilni namen dejavnosti je bil spodbujati ustvarjalnost (predvsem na likovnem področju) in razvijati individualne sposobnosti otrok. Otroci so v projektu razvijali tudi kritičen odnos do človeškega ravnanja z (naravnim) okoljem in do ekoloških vprašanj.

Medpodročne povezave in kroskurikularnost

Ekološka tematika je bila ves čas izvajanja projekta smiselno povezana s kulturno-umetnostno vzgojo.

Literatura, ki smo jo uporabili v projektu in je še posebej pritegnila otroke:

Asimov, Isaac. 1996. *Zakaj odpadki povzročajo probleme?* Ljubljana: Co Libri.

Asimov, Isaac. 1996. *Zakaj je zrak umazan?* Ljubljana: Co Libri.

Inskipp, Carol. 2006. *Izboljšajmo svoje okolje: Odpadki in recikliranje.* Ljubljana: Grlica.

Green, Jen. 2006. *Izboljšajmo svoje okolje: Varčevanje z energijo.* Ljubljana: Grlica.

Green, Jen. 2006. *Izboljšajmo svoje okolje: Varčevanje z vodo.* Ljubljana: Grlica.

Scott, Michael. 1997. *Ekologija: vodnik po rastlinskem in živalskem svetu.* Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

Walker, Jane. 1996. *Posegi v naravo: Onesnaževanje ozračja.* Ljubljana: DZS.

Walker, Jane. 1996. *Posegi v naravo: Uničevanje življenjskih prostorov.* Ljubljana: DZS.

Predstavitev pripravila Tanja Virant.

Komentar

V projektu je smiselno in nazorno prikazana uporaba knjige: od problema, razjasnitve vprašanj do ustvarjalnega produkta (koledarja), ki so ga otroci opremili likovno in tudi s svojimi komentarji. Knjige so bile vir informacij, omogočale so poglobljanje znanj, utrjevanje že znanega; otroke so tudi motivirale za nadaljnje dejavnosti. Nazorno je opisana tudi vloga knjižnice, ki otrokom in odraslim z bogato ponudbo omogoča poglobljeno usvajanje znanja o izbrani tematiki. Dobro opredeljena in razvidna je tudi vloga strokovnega delavca in staršev.

V podobnih projektih bi bilo smiselno dejavnosti povezati morda še z obiskom galerije (npr. z

razstavo fotografij z ekološko tematiko ali umetnin, izdelanih iz odpadnih materialov ...), z ogle-dom lutkovne ali filmske predstave z ekološko tematiko oziroma z načrtovanjem delavnic, v ka-terih bi lahko sprejemljivi odpadki predstavljali vir ali idejo za umetniško ustvarjanje (v Ljubljani npr. deluje trgovina, ki prodaja uporabne oblikovalske izdelke iz odpadnih materialov). Pri tem je treba vedeti, da zbiranje tovrstnega materiala ne rešuje problemov v ekologiji, jih samo prestavi, podaljša. Pa vendar nas tudi ustvarjanje z odpadki uči o okoljski problematiki.

Primernost

Projekt je z ustreznimi prilagoditvami primeren tudi za osnovno šolo.

LUTKE IN GLEDALIŠČE PRI SPOZNAVANJU EVROPE

Nosilna ustanova: Vrtec Kurirček Logatec, enota Tabor

Opis projekta, ki povezuje področje gledališča in bralne kulture, najdete na strani 123.

NAŠ VRTEC PRED STO LETI IN DANES

Nosilna ustanova: Viški vrtci, enota Plavi vrtec Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine in bralne kulture, najdete na strani 200.

STAREJŠI BEREJO MLAJŠIM

.....
Nosilna ustanova: OŠ Josipa Vandota Kranjska Gora

Vodja projekta: Katarina Kejžar, učiteljica slovenščine

Sodelavci projekta v VIZ: razredni učitelji slovenščine, šolska knjižničarka

Ciljna skupina: učenci prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja ter učenci 8. in 9. razreda

Trajanje: priprave en teden, izvedba en dan, in sicer eno do dve šolski uri; ponovitev trikrat v letu

Vsebina in potek

Projekt se v 8. in 9. razredu izvaja pri urah slovenščine ter izbirnega predmeta retorika, v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju pa le pri pouku slovenščine. Starejši učenci se sami razdelijo v pare. Vsak par si v šolski knjižnici sam izbere knjigo (slikanico), ki jo bo predstavil skupini mlajših učencev. Pari običajno preberejo več knjig, preden se odločijo za končni izbor. Dogovorimo se za izbiro različnih tem in žanrov (npr. klasična pravljica, prijateljstvo, humor, živalski svet, ljudske zgodbe, poezija ...). Šolska knjižničarka in slovenistka jim pri izbiri svetujeva ter predstaviva različne možnosti dejavnosti po branju.

Starejša učenca se podrobno seznanita z vsebino izbrane knjige in se naučita besedilo dobro brati. O vsebini se pogovarjata s sošolci, slovenistko in šolsko knjižničarko ter jim predstavita predlog celotne predstavitve, ki vključuje pripravo:

- prostora,
- morebitnih predmetov (npr. lutka ali za besedilo značilni rekviziti, denimo balon, dežnik, košarica, copatki ...),
- dejavnosti po branju (igrice, učenje pesmice, gibalne ali športne aktivnosti ...).

Naloge, ki jih bosta opravila z mlajšimi učenci, si učenca v paru ustrezno razdelita. Po opravljeni dejavnosti učenci poročajo (mlajši in starejši); povedo, kaj je bilo dobro, zanimivo, kaj je bilo slabše, kje se je zataknilo ... Izvajanje lahko poteka ob prisotnosti učitelja ali brez njega – skladno z zamislijo izvedbe določenega para izvajalcev. Sodelujejo vsi učenci 8. in 9. razreda. Slabši bralci si izberejo krajša in enostavnejša besedila (basni, uganke, izštevanke ...), taka, da se jih lahko naučijo dobro brati (oziroma jih znajo že skoraj na pamet) in so ob branju samozavestnejši. Učenci se pri pripravi dejavnosti po branju navežejo na različna področja – odvisno od posameznikovih interesov (likovna, športna, glasbena vzgoja, lutke ...).

Oblike in metode dela se razlikujejo in prilagajajo učencem. Bistveno je sodelovalno delo z besedilom (v parih, lahko pa tudi skupinsko) ter sodelovalno učenje (starejši – mlajši). Ključno je skrbno načrtovanje in zlasti svetovanje ter podpora (motivacija) mentorjev, tako pri izbiri beriv (glede na razvite bralne zmožnosti starejših učencev ter glede na razvite bralne zmožnosti mlajših) kot kasneje pri bralnih pripravah, načrtovanju aktivnosti, pripravi materialov ...

Cilji

V središču pozornosti je spodbujanje sodelovalnega učenja (starejši učenci kot bralni vzor mlajšim), ustvarjalnosti ob delu z umetnostnimi besedili (priprava aktivnosti po branju) ter razvijanje bralne kompetence starejših in mlajših učencev, pri starejših učencih tudi navajanje na projektno delo in organiziranje lastne dejavnosti (od načrtovanja do izvedbe). Pri tem je pomembno tudi razvijanje spretnosti interpretativnega branja in s tem poglobljenega dojemanja umetnostnega besedila ter učenje nastopanja in sproščenega komuniciranja.

Kroskurikularnost

Razvijanje bralne zmožnosti (bralci), razvijanje interesa za branje (poslušalci in bralci), usvajanje postopkov in uresničevanje sodelovalnega dela/učenja (poslušalci in bralci), usvajanje procesa načrtovanja dela (bralci) ter razvijanje zmožnosti postavljanja kriterijev za vrednotenje in vrednotenja (bralci in poslušalci).

Predstavitev pripravila Katarina Kejžar.

Komentar

Projekt je odličen primer sodelovalnega učenja, ob primerni strokovni podpori je primeren za dobre in slabše bralce. Primer dobre prakse je pomemben z motivacijskega vidika, saj so starejši postavljeni v vlogo »učitelja«, mlajši pa dobijo zgled (vzornika) za branje. Ideja je prenosljiva in priporočljiva za individualno delo s slabšimi starejšimi bralci (ne glede na razred), saj jim tako neopazno dajemo v branje berivo, ki je primerno za mlajše in hkrati z vidika težavnosti primerno njihovi bralni zmožnosti. Ideja je prenosljiva npr. tudi za izvajanje bralnega krožka izven pouka, zlasti za učence, ki v domačem okolju nimajo priložnosti za družinsko branje in bi bili na ta način deležni poslušanja ter bi hkrati dobili vzor starejšega bralca. Je lahko tudi dober projekt povezave vrtca in šole – učenci berejo otrokom v vrtcu. Lahko je tudi odličen primer spodbujanja branja med dečki (starejši postanejo bralci – vzorniki). Projekt bi lahko uporabili tudi kot primer branja srednješolcev osnovnošolcem.

Pri pripravi dejavnosti po branju bi veljalo vključiti tudi učitelje drugih umetnostnih predmetov (likovni pouk, glasba, ples, gledališka vzgoja ...) ali pa mentorje krožkov (gledališki, lutkovni, likovni ...) na šoli, ki bi učencem ustrezno svetovali pri izvedbi teh dejavnosti.

Primernost

Vrtec, osnovna šola in srednja šola.

FILM NAMESTO KNJIGE ZA DOMAČE BRANJE

.....
Nosilna ustanova: OŠ XIV. divizije Senovo

Vodja projekta: Boža Ojsteršek, učiteljica slovenščine

Sodelujoči v VIZ: učitelji tujih jezikov

Sodelujoči zunanji partnerji: starši in gledališka skupina odraslih igralcev v kraju

Ciljna skupina: učenci 8. razreda

Trajanje projekta: 9 mesecev
.....

Vsebina in potek

V šoli v okviru prednostne naloge z naslovom *Izboljšajmo bralno pismenost* potekajo različne bralne delavnice/projekti. Med priporočenimi knjigami za branje osmošolcev in njihovih staršev se je znašla tudi knjiga Neli Kodrič *Na drugi strani*. Ker je besedilo učencem ugajalo, so predlagali, da bi po njem posneli film. Po prvem branju so napisali scenarij (vsak učenec za del zgodbe), sestavili snemalno knjigo, določili vloge in se povezali s snemalno ekipo. V šoli se je namreč to šolsko leto izvajal izbirni predmet *vzgoja za medije – televizija*. Eden od ciljev

predmeta je bil naučiti se posneti prispevek, oddajo, film. Učenci so bili nad sodelovanjem navdušeni, mentor pa je tako ob nastajanju filma z njimi dosegel vse predvidene cilje. Delo je potekalo po vnaprej določenem urniku, »ure« so bile različno dolge. Vloge (tako igralske kot druge) so si razdelili vrstniki v razredu, za pomoč so poprosili tudi zaposlene v šoli in člane Gledališke skupine DKD Svoboda Senovo. Snemali so devet mesecev in se tako seznanili s celotnim procesom nastajanja filma. V okviru filmske vzgoje pri pouku slovenščine so spoznali osnovne pojme: kader, sekvenca, rakurz (kot snemanja/zorni kot) ... in pripravili govorne nastope o filmih, ki so si jih ogledali. Ob koncu je nastal 49-minutni film, ki nosi poleg naslova knjige še pripis *Z obeh strani*. Učenci pravijo, da sedaj poznajo knjigo: vedo, kaj je napisala pisateljica in kaj pripoveduje filmska zgodba.

Delo z besedilom (branje književnega besedila) je bilo povezano s problemsko analizo in sintezo ugotovitev o sporočilnih poudarkih književnega besedila ter z odločitvijo o nosilnih prvinah filmske predstavitve (metoda razgovora, priprava scenarija in snemalne knjige). Na osnovi pripravljenega gradiva je sledila igra vlog z vrednotenjem odigranih prizorov (ustvarjalci filma, kontakt s pisateljico ...) in seveda spoznavanje teorije nastajanja filma: snemanje prizorov, montaža, oprema, podnapisi ... Mentor izbirnega predmeta *vzgoja za medije – televizija* je glasbeni pedagog, zato je ob opremi filma učence poučil tudi o filmski glasbi s poudarkom na avtorstvu (glasbena oprema filma je njegov avtorski prispevek).

Solska premiera (predstavitve filma) kot zaključek in hkrati vrhunec projekta je bila nepozabna za vse, ki smo sodelovali pri projektu. Ustvarjalci smo na predvajanju predstavili nastajanje izdelka in kaj smo ob snemanju prvega senovskega filma doživljali. Na premieri je bila tudi pisateljica Neli Kodrič, s katero so se učenci povezali že med nastajanjem filma, ker si nekaterih delov knjige nismo znali razložiti brez njene pomoči. Nad filmom je bila navdušena in hkrati ganjena; povedala je, da je lik Albina resničen – gre namreč za zgodbo njenega očeta. Na premieri so učenci pisateljici izročili lovorov venec z naslovom filma. Predsednik Gledališke skupine DKD Svoboda Senovo, David Radej, je mlade filmske sodelavce nagradil z veliko torto, na kateri je bil upodobljen filmski kolut. Film smo kot primer dobre pedagoške prakse predstavili v Ljubljani na Festivalu ustvarjalnosti in inovativnosti pri učenju. Učenci so kot mladi avtorji gostovali na nekaj sosednjih šolah, kjer so se po ogledu filma tudi predstavili.

Ključno pri projektu je, da so učenci samostojno ob pomoči mentorice ter zunanjih sodelavcev pripravili potrebno gradivo (snemalna knjiga, scenarij), prevzeli posebne vloge (režija, igralske vloge, montaža, prevajanje, glasbena oprema) in pripravili tudi javno predstavitev izdelka (šolska filmska premiera).

Večina dejavnosti je potekala izven pouka slovenščine. Delo smo zasnovali pri pouku, pri katerem smo tudi preverjali, kaj smo že naredili. Skupaj smo se lotevali le dela, ki je vodilo k ciljem pouka slovenščine v 8. razredu (če ne bi snemali filma, najbrž ne bi toliko učencev pripravilo govornih nastopov na to temo). Snemanje, montaža, priprava opreme in druga potrebna dela so potekala po pouku v okviru ur izbirnega predmeta *vzgoja za medije – televizija*. Med slovenščino smo tudi tvorili besedilne vrste, ki so bile v neposredni povezavi z nastajanjem filma: pripravili smo scenarij, predstavitev filma, vabilo na premiero in poročilo za medije po premieri. Med počitnicami oziroma v prostem času so učenci pod vodstvom učitelja angleščine poskrbeli še za prevod in podnapise ter posneli prispevke o tem, kako je bil film sprejet med gledalci. Zadnji dan pouka so

namreč vsi učenci od 3. razreda dalje po ogledu izpolnili še evalvacijski vprašalnik. Odgovori so bili vsem sodelujočim velika nagrada za opravljeno delo.

Starši učencev, ki so sodelovali pri izvedbi projekta, so se pri nastajanju filma pojavljali predvsem v vlogi voznikov, šivilj in rekviziterjev; pomagali so tudi pri natisu propagandnega materiala za premiero in pri nadaljnji predstavitvi filma. Seveda so si vsi tudi ogledali premiero v kulturnem domu. Vodilno vlogo pri nastajanju filma so imeli učenci ob skrbni pomoči učiteljev – tako delo je namreč mogoče opraviti le ob dobri medpredmetni povezanosti strokovnih delavcev šole.

Cilji

Temeljni cilj projekta je bil razvijanje interesa za branje književnih besedil; dosežen in dopolnjen je bil s spodbujanjem ustvarjalnega odziva mladih bralcev na drugem ustvarjalnem področju (medijska predelava – literarno delo kot literarna predloga za film). Učenje o posebnostih filmske govorice je bilo v tem procesu povezano z neposredno ustvarjalno izkušnjo učencev ter z načrtovanjem in izvedbo celotnega delovnega procesa. Temu sta se pridružila tudi načrtovanje in izvedba javne predstavitve nastalega izdelka – šolska filmska premiera (povabila, predstavitev, spremljevalni program) in prevajanje oziroma priprava angleških podnapisov.

Medpredmetne povezave

Slovenščina, glasbena, likovna in športna vzgoja (gib, ples) ter angleščina.

Kroskurikularnost

Pri delu so učenci razvijali zmožnosti branja z razumevanjem oziroma kritičnega branja ter večšine načrtovanja in izvedbe kompleksne zadolžitve s skupinskim delom (medijska predelava literarnega besedila). Pomembna kroskurikularna dimenzija je tudi oblikovanje kritičnega odnosa do opravljenih postopkov in izdelka oziroma vrednotenje rezultatov lastnega dela in dela drugih ter razvijanje estetskega čuta in čuta odgovornosti.

Predstavitve pripravila Boža Ojsteršek.

Komentar

To je primer dobre prakse, ki povezuje doživljanje in razumevanje književnega besedila z medijsko predelavo tega besedila. Ključno je samostojno delo učencev, ki so z mentorico in zunanjimi sodelavci izkustveno spoznali celoten proces nastajanja filma. S tem so hkrati poglobljeno spoznavali književno besedilo in druga področja ustvarjanja, s katerimi se pri pouku ne srečujejo redno.

Dejavnost je prenosljiva navzgor po vzgojno-izobraževalni vertikali, hkrati pa so mogoče tudi povezave drugih ustvarjalnih področij in književnega besedila: dramatizacija in/ali priprava odrske predstavitve, snemanje radijske igre, priprava stripa oziroma risanke po literarni predlogi in uporaba različnih računalniških možnosti za oblikovanje besedila, dopolnjenega s slikovnimi prvini.

Ključno pri tovrstnih projektih, ki vključujejo in spodbujajo samostojno ustvarjanje učencev, je kakovostno mentorstvo v šoli ter hkrati vzpostavitev sodelovanja s kulturnimi ustanovami ali

umetniki/ustvarjalci. To sodelovanje je dodana vrednost, saj učencem omogoča strokovno vodenje neposredno izkušnjo s posamezno umetniško zvrstjo. Ključno je, da najprej spoznajo osnove drugega »medija«, treba jim je omogočiti analitično in hkrati estetsko doživljanje posamezne umetniške zvrsti/izraza (ogledi filmov, gledaliških predstav ...).

Dodana vrednost projekta je tudi vključitev lokalne skupnosti (kot zunanjih sodelavcev pri projektu ali pa kot občinstva). Ker je bil projekt izveden pri izbirnem predmetu *vzgoja za medije* – televizija in povezan s knjigo, je omogočal tudi spoznavanje razlik med filmsko in televizijsko režijo ter med knjižno predlogo in scenarijem oziroma filmsko pripovedjo. Pred projektom in po njem bi lahko učencem priporočali še branje kakega drugega literarnega dela in ogled filma po tej literarni predlogi. Z branjem in gledanjem drugih podobnih primerov bi učenci še dodatno razvijali analitične sposobnosti in zmožnost zaznavanja razlik med knjigo in filmom, kar bi lahko dodatno prispevalo h kakovosti izvedbe neposrednega ustvarjanja.

Primernost

Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje osnovne šole in srednja šola.

KNJIGA IN FILM

Ta seznam je dopolnilo delovne skupine za filmsko vzgojo k predstavljenim projektom s področja bralne kulture (povezava filma in literature). Seznam ne obsega vseh filmov, ki so nastali po literarnih predlogah, ampak je le izbor med tistimi, ki jih je oziroma jih bo mogoče v kratkem videti v kinematografih (šole se naročijo na ogled filma v kinematografu – oznaka K) ali pa jih hrani arhiv Slovenske kinoteke (filme je mogoče videti v njihovi dvorani – oznaka SK). Med navedenimi filmi je nekaj takih, ki so dosegljivi tudi na zgoščenkah.

SLOVENSKI FILMI

Osnovna šola:

- *Kekec* (režija Jože Gale, napisal Josip Vandot): K, SK
- *Sreča na vrvi* (režija Jane Kavčič, napisal Vitan Mal): K, SK
- *Poletje v školjki* (režija Tugo Štiglic, napisal Vitan Mal): K, SK
- *Ko zorijo jagode* (režija Rajko Ranfl, napisala Branka Jurca): K, SK

Srednja šola:

- *Cvetje v jeseni* (režija Matjaž Klopčič, napisal Ivan Tavčar): K, SK
- *Distorzija* (režija Miha Hočevnar, napisal Dušan Dim): K, SK
- *Izlet* (režiral in napisal Nejc Gazvoda): K
- *Zvenenje v glavi* (režija Andrej Košak, napisal Drago Jančar): K, SK

TUJI FILMI

Osnovna šola:

- *Trije razbojniki* (režija Hayo Freitag, napisal Tomi Ungerer): K
- *Medvedek Pu* (režija Stephen Anderson, Don Hall, scenarij Walt Disney, napisal A. A. Milne): K
- *Oliver Twist* (režija Roman Polanski, napisal Charles Dickens): SK

- *Mali Nikec* (režija Laurent Tirard, napisala René Goscinny): K
- *Čarovnice* (režija Nicolas Roeg, napisal Roald Dahl): SK
- *Matilda* (režija Danny DeVito, napisal Roald Dahl): SK
- *Čarli in tovarna čokolade* (režija Tim Burton, napisal Roald Dahl): SK
- *Gospodar muh* (režija Peter Brook, napisal William Golding): SK
- *Persepolis* (režija Marjane Satrapi, Vincent Paronnaud, napisala Marjane Satrapi): K
- *Alica v čudežni deželi* (režija Tim Burton, napisal Lewis Carroll): K

Srednja šola:

- *Peklenska pomaranča* (režija Stanley Kubrick, napisal Anthony Burgess): SK
- *Solaris* (režija Andrej Tarkovski in novejši Steven Soderbergh, napisal Stanislaw Lem): SK
- *Pesem ceste* (režija Satyajit Ray, napisal Bibhuti Bhushan Banerji): SK
- *Jane Eyre* (režija Cary Fukunaga, napisala Charlotte Brontë): K
- *Zadnja postaja* (režija Michael Hoffman, film o L. Tolstoj): K
- *Prevzetnost in pristranost* (režija Joe Wright, napisala Jane Austen): K, SK
- Pier Paolo Pasolini (v slovenščino prevedenih več njegovih romanov, zadnji je *Nafta*, v arhivu Slovenske kinoteke je na voljo več njegovih filmov): SK
- *Tanka rdeča črta* (režija Terrence Mallick, napisal James Jones): SK
- *Test pilota Pirxa* (režija Marek Pietrak, napisal Stanislaw Lem): SK
- *Zadnja Kristusova skušnjava* (režija Martin Scorsese, napisal Nikos Kazantzakis): SK
- *Človeški madež* (režija Robert Benton, napisal Philip Roth): SK
- *Smrt v Benetkah* (režija Luchino Visconti, napisal Thomas Mann): SK
- *Malteški sokol* (režija John Huston, napisal Dashiell Hammett): SK
- *Tramvaj poželenje* (režija Elia Kazan, napisal Tennessee Williams): SK

LJUDSKO GLASBENO IZROČILO IN MI

Nosilna ustanova: OŠ Miška Kranjca, Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje glasbene umetnosti, kulturne dediščine in bralne kulture, najdete na strani 104.

BAROČNA LJUBLJANA

Nosilna ustanova: OŠ Vodmat, Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine, likovne umetnosti, bralne kulture in glasbe, najdete na strani 207.

TUDI JAZ BEREM

Nosilna ustanova: OŠ XIV. divizije Senovo

Vodja projekta: Marjana Mešiček, učiteljica razrednega pouka

Sodelujoči v VIZ: razredničarka, učenci, starši

Sodelujoči zunanji partnerji: Valvasorjeva knjižnica na Senovem, starši

Ciljna skupina: učenci 2. razreda

Trajanje projekta: nekaj mesecev v šolskem letu, štirje obiski krajevne knjižnice

Vsebina in potek

Izhodišče projekta je teza, da je branje izredno pomembno; učenci, ki veliko in radi berejo, so uspešnejši pri šolskem delu; ljudje z visoko razvito bralno pismenostjo lažje premagujejo težave in so učinkovitejši pri opravljanju svojega poklica. V razvoju bralca odigrajo pomembno vlogo učitelji in starši. Pri zasnovi projekta, s katerim sem želela pomagati učencem v razvoju njihove bralne pismenosti in bralne kulture, sem si kot učiteljica zastavila vprašanja: »Kakšni bralci so moji učenci?«, »Kako jih motivirati?« in »Kolikokrat sežejo po knjigi?«. Zavedala sem se tudi, da bom učence z lastnim zgledom najbolj spodbudila za branje in obiskovanje knjižnice. Na začetku šolskega leta sem se dogovorila z vodstvom Valvasorjeve knjižnice za skupno izvajanje projekta v krajevni knjižnici na Senovem. Starše sem s projektom seznaniła že na prvem roditeljskem sestanku. Pogovorili smo se tudi o njihovi vlogi. Pojasnila sem jim, da je podpora v domačem okolju nujna, otroci bodo namreč ob vsakem obisku iz knjižnice prinesli knjigo, skupaj tri, ki jih bodo morali prebrati v določenem času. Izpostavila sem pomen pomoči staršev, kajti v drugem razredu devetletke se večina učencev šele začenja učiti branja. Pogovorili smo se tudi o pomenu zgodnjega stika otroka s knjigo oziroma o pomenu družinskega branja. Po roditeljskem sestanku in soglasju staršev sem s projektom seznaniła še učence.

1. obisk knjižnice

Učenci so si s knjižničarko ogledali vse prostore v krajevni knjižnici, nato jim je predstavila še pravila obnašanja in način izposoje. Takrat je v knjižnico pritekla Pika Nogavička. Radovedni in nasmejani obrazi učencev so pokazali, da jim je bila takoj všeč. Želela si je sposoditi knjige, a ni poznala pravil obnašanja v knjižnici. Knjižničarka jo je tudi opozorila, da je preglasna. Piki je bilo nerodno, a se je hitro znašla in prosila učence, naj ji pomagajo. Seveda so ji pomagali in tako ponovili, čemu je namenjena knjižnica. Nato so skupaj s Piko prisluhnili pravljici. Po pogovoru o pravljici so dobili bralno mapo s prvo knjigo, slikanico, ki so jo odnesli v šolo. Knjigo je izbrala knjižničarka po pogovoru z učiteljico. Bila je natisnjena z velikimi tiskanimi črkami in primerena za njihovo starost oziroma bralno zmožnost. Dogovorili smo se, da jo bo imel vsak učenec doma, jo prebral in ilustriral (na voljo so imeli približno mesec dni). Ko je določen učenec knjigo prebral, jo je vrnil v bralno mapo in dodal tudi svojo ilustracijo. Nato je mapo prinesel v šolo in jo predal naslednjemu bralcu. Zanimivo je bilo prisluhniti posamezniku, ki je prinesel svojo ilustracijo, jo pokazal sošolcem in povedal, kaj je narisal. Pri tem je spontano prišlo do izmenjave mnenj o knjigi in ilustracijah. Takrat so se brez vodenja učiteljice izmenjale mnenja o knjigi in ilustraciji. Običajno je bilo to med odmori ali pred začetkom pouka. Zanimivo je bilo

prisluhniti otroškim komentarjem; pogovarjali so se o stvareh, ki so jih v knjigi pritegnile. Nekateri učenci so sošolcem povedali, kdo je z njimi bral knjigo.

2. obisk knjižnice

Učenci so s seboj prinesli bralno mapo s knjigo. Svoje ilustracije so v knjižnici razstavili, tako da so si jih lahko ogledali tudi drugi obiskovalci knjižnice. Najprej so se s knjižničarko pogovorili o prebrani prvi knjigi (Kako jim je bila všeč, kaj se jim je zdelo najbolj zanimivo ...), nato so prisluhnili novi pravljici, se pogovorili o vsebini in narisali ilustracijo glavnega junaka. V bralno mapo so dobili novo knjigo, navodila za družinsko branje so bila taka kot prvič.

3. obisk knjižnice

Med posameznimi obiski v knjižnici smo skrbeli, da so učenci, ko so bili na vrsti, odnašali bralno mapo s knjigo domov; opozarjali smo jih tudi, da so jo pravočasno vrnili. Na steni razreda je visela tabela, kjer smo pobarvali kvadrata pri otroku, ki je knjigo že prebral. Učenci so lahko preverili, kdaj bodo na vrsti, saj smo se držali abecednega vrstnega reda. Navajali smo jih, kako pomembno je pravočasno vrniti knjigo, da jo lahko preberejo še drugi bralci.

Tudi ob tretjem obisku smo najprej vrnili prebrano knjigo, nato so prisluhnili novi zgodbi. Po pogovoru s knjižničarko o prebranem besedilu je vsak izdelal svojo knjižno kazalko. V bralno mapo pa smo ob tem obisku dobili še zadnjo knjigo, ki jo je izbrala knjižničarka in je spet »potovala« od učenca do učenca.

Učenci niso sami izbirali knjig, ki so jih prebrali. To ni bila nobena ovira, nasprotno; z nestrpnostjo so čakali knjigo, ki so jo pred njimi prebrali sošolci. Menim, da se med sabo še nikoli niso toliko pogovarjali o knjigah kot ravno v času, ko smo izvajali ta projekt.

4. obisk knjižnice

Učenci so se s knjižničarko ob svojih ilustracijah najprej na kratko pomenili o prebrani knjigi. Tokrat jih je v knjižnici čakalo presenečenje – knjižničarke so na obisk povabile lutkarja. Učenci so si navdušeno ogledali lutkovno predstavo; v njej pa so sodelovali tudi sami: preizkusili so se v vodenju lutk. To je bila prava nagrada in tudi motivacija za nadaljnje branje, ob zaključku projekta pa je vsak bralec dobil še priznanje za sodelovanje. Knjižničarka jih je tudi povabila k nadaljnjim samostojnim obiskom.

Za večino učencev so bili to prvi obiski krajevne knjižnice; kot kaže, so jih doživeli kot prijetno izkušnjo, saj so se nekateri vrnili s starši in se v knjižnico tudi včlanili.

Zaključek projekta oziroma šolskega leta

Ob zaključku šolskega leta smo v sodelovanju s krajevno knjižnico projekt predstavili vsem staršem drugošolcev. Bili so zadovoljni, saj so ugotovili, da je koristen za otroke, hkrati pa so pri družinskem branju spoznali, da jim pomaga graditi čustvene vezi z otroki. Dragoceni so bili izkustveno srečanje učencev s pravili izposoje v knjižnici (metoda razgovora, demonstracije in praktičnih aktivnosti), družinsko branje izposojenih knjig, izražanje doživljanja/razumevanja prebranega besedila z likovno govorico in pogovor o prebranih besedilih.

Projekt *Tudi jaz berem* je bil v letu 2008/2009 izvajan v okviru Inovacijskega projekta *Izboljšajmo bralno pismenost* (v projektu so sodelovali 19 učencev, njihovi starši in knjižničarki).

Cilji

Osnovni cilj je bil spodbujanje in razvijanje bralne zmožnosti (izboljšanje bralnega interesa in bralnega razumevanja v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju pri vseh učencih), prav tako pa tudi seznanjanje učencev s knjižnico in izposajo knjig; za starše je bilo v ospredju spoznavanje pomena zgodnjega stika otroka s knjigo in družinskega branja.

Kroskurikularnost

Razvijanje zmožnosti tekočega branja in samostojnega branja z razumevanjem.

Predstavitev pripravila Marjana Mešiček.

Komentar

Projekt združuje seznanjanje učencev in njihovih staršev s pomenom bralne zmožnosti za vsakogar, z izkus-
tvenim razvijanjem veščine sposojanja knjig v javni knjižnici (tudi zgled trajnejšega sodelovanja strokovnega
delavca šole in strokovnih delavcev v splošni knjižnici). Motivacijo za branje skušajo odrasli vzbuditi s prese-
nečenji ob obisku knjižnice (Pika Nogavička, lutkovna predstava ...). Z vidika razvoja bralnega interesa, bralne
motivacije in družinske pismenosti pa bi bilo nujno projekt izvajati nekoliko drugače:

- V knjižnici bi bilo treba pripraviti za otroke izbor kakovostnih knjig, med katerimi bi si vsi otroci skupaj izbrali več knjig. Knjižničarka in učiteljica bi posameznim otrokom svetovali pri izboru glede na vsebino ter glede na zahtevnost besedila. Treba je poudariti, da je dobro, da otroci niso prepuščeni povsem lastni izbiri, da pa jim ob kopici kakovostnih slikanic in poljudnih knjig res lahko ponudimo vsak mesec izbiro med vsaj petimi knjigami.
- V enem mesecu bi vsak otrok (dogovor s starši) »prebral« doma vsaj eno knjigo, lahko pa tudi več – knjige, ki bi jih posamezen otrok doma prebral, bi v šoli odložil na skupno polico; takrat bi lahko na kratko »poročal«, ali mu je všeč, ali jo priporoča ipd. Vsebine ne bi smel »izdati«, da bi bila knjiga zanimiva še za druge. Če bi otrok želel, bi narisal o prebrani knjigi risbico ali strip, ni pa nujno ...
- Tak način staršev ne bi silil k hitremu branju. Če mora ena knjiga zakrožiti v razredu v enem mesecu, je namreč časa malo; včasih si otrok tudi želi ponovno prebrati knjigo, tega pa projekt ne omogoča.
- Kdor bi želel, bi lahko »prebral« več knjig, vendar nikakor o tem ne bi poročali na razredni »tabli«, saj bi se lahko zadeva sprevrgla v družinsko tekmovanje ...
- Na tabli bi bilo npr. bolje pripraviti tabelo s petimi izposojenimi knjigami, kjer bi otroci dodajali svoje komentarje, priporočila in tako spodbujali druge k branju. Vsak učenec, ki bi katero koli knjigo prebral, bi jo pokomentiral na skupnem plakatu in se podpisal; na podlagi tega bi učiteljica sama preverila, kdo je prebral več, kdo manj knjig. Če bi pri kom opazila, da ni prebral nič, bi subtilno preverila, zakaj ne. Če bi šlo za »problem« na strani staršev (pomanjkanje časa, slaba bralna pismenost, priseljenci ...), bi otroku predlagala, da mu knjige prebere npr. šolska knjižničarka, babica, dedek, stric, teta, brat ...
- Proti koncu meseca bi učiteljica (morda v sodelovanju z učiteljico podaljšanega bivanja ali šolsko knjižničarko ...) učencem prebrala knjigo, ki je bila najbolj ocenjena. O tej in drugih prebranih knjigah bi se z učenci pogovorila ena ali druga učiteljica ali pa šolska knjižničarka.
- Priporočamo tudi večje vključevanje šolske knjižničarke (ta pomaga učiteljici, »izposoja« knjig bi lahko potekala kar v šolski knjižnici ...).

- 50 • Otrokom bi bilo treba ponuditi več različnih možnosti za odziv na prebrano besedilo, tako bi bilo branje

zanje najbrž še privlačnejše oziroma še večji izziv. V knjižnici je bilo tudi premalo možnosti za govorjenje o doma prebranem besedilu, pogovor s knjižničarko je bil bolj usmerjen na tisto, kar so jim prebrali v knjižnici.

- Namesto priznanja za sodelovanje v projektu bi veljalo učencem na zaključni prireditvi s starši v knjižnici »svečano« podeliti knjižnične izkaznice in jih vse skupaj (tudi starše) povabiti na ure pravljic ali druge dejavnosti, ki jih knjižnica pripravlja izven pouka.

Primernost

Vrtec, osnovna šola in srednja šola.

KROŽEK KNJIGA IN FILM

Nosilna ustanova: Šolski center Velenje, Gimnazija

Vodja projekta: Alenka Šalej, profesorica slovenščine

Sodelavci projekta v VIZ: Sonja Lubej, profesorica slovenščine, SERŠ

Sodelujoči zunanji partnerji: Knjigarna Kulturnica Velenje (poleg šole vsaj tri srečanja), Kino Velenje v okviru Festivala Velenje in njihova povezava z Art-kino mrežo

Ciljna skupina: dijaki vseh letnikov gimnazije; po izbiri posamezne knjige in filma tudi dijaki SERŠ

Trajanje: Vse šolsko leto (dejavnost na šoli traja že več let)

Vsebina in potek

Krožek je nastal na pobudo dijakov leta 2006. Pri rednem pouku namreč učitelji radi popestrimo obravnavano snov z odlomki iz filmov. Ker to področje zakonodajno žal ni urejeno v dobro izobraževanja otrok (avtorske pravice za predvajanje v šolah), si pomagamo z naključnimi možnostmi v kinu in s projekcijami doma.

Vsako leto izberemo šest knjig, po katerih so posneti filmi. Pri izboru sodelujejo dijaki (saj so bolj kot učitelji na tekočem z aktualno produkcijo – reklame, revija Premiera); sama kot mentorica prispevam s spoznavanjem klasike in nagrajenih filmov malo starejše produkcije oziroma bližnje preteklosti. Na začetku leta določimo knjige, filme in datume dejavnosti za šest mesecev. Srečujemo se zadnji četrtek v mesecu popoldne – tri srečanja tako opravimo do novega leta, tri do vključno maja. Dijaki morajo za polno priznanje OIV prebrati od tri od šest knjig po svoji izbiri oziroma tudi po mojem priporočilu glede zahtevnosti; ogledajo pa si seveda lahko vse filme.

Izbira literature: Vsako leto izberemo vsaj dve knjigi in filma starejše klasike (na začetku smo izbirali dela obveznega šolskega čtiva), v letu 2010 smo izbrali npr. deli *Doktor Živago* in *Slika Doriana Graya* (nova različica filma), nato eno do dve deli t. i. novejše klasike/uspešnic, v letu 2010 npr. deli *Ime rože* in *Bralec*. Za povezovanje tudi z drugimi umetnostmi (na šoli imamo program umetniške gimnazije – glasbena in likovna smer) vsako leto preberemo knjigo in si ogledamo film, ki govori o življenju glasbenika ali slikarja (biografija) – v letu 2010 sta bila to biografija o *Chopinu* (200. obletnica rojstva) in film (predvajan tudi na TV) ter knjiga in film z naslovom *Dekle z bisernim uhanom* (o nizozemskem slikarju Vermeerju). Iz žanra filmskih uspešnic so si dijaki v letu 2010 izbrali še knjigo in film *Vse o fantu*.

Izvedba: dijaki, ki preberejo dogovorjeno knjigo meseca, pripravijo pogovor – predstavijo vsebino in svoje vtise, izberejo in preberejo odlomke, nato skupaj debatiramo o značilnostih vsebine in sloga (oznake oseb, način opisovanja, zlasti pa, kaj jim je knjiga 'dala' – spoznanja, odprta vprašanja ...). Pogoj je, da tisti, ki knjigo preberejo, film gledajo po branju, a pred srečanjem (drugi si prej samo ogledajo film). Na srečanju se potem pogovorimo tudi o filmski projekciji – dotaknemo se vseh glavnih elementov filma: zgodbe, izbire in igre igralcev, kamere, glasbe v filmu, načina/poudarkov filmske upodobitve (spoznavne, idejne). Najprej se pogovorimo o knjigi, nato še primerjalno o knjigi in filmu. Ob koncu srečanja sledi evalvacija.

V letu 2010 smo uvedli novost – dijak, ki knjigo predstavi pri krožku, jo nato v zgoščeni obliki in samo informativno (a tudi s pomočjo IKT) predstavi še v svojem razredu pri pouku slovenščine. Pokazalo se je, da tako navduši še koga – najprej ljubitelja filma in tudi koga, ki zaradi tega seže po knjigi. Med naštetimi književnimi besedili sem npr. za 1. in 2. letnik priporočala dela *Vse o fantu* (izbira dijakov), *Burno življenje* (biografija Chopina) in *Dekle z bisernim uhanom*, a nekaj navdušenih bralcev prvošolcev je prebralo tudi *Ime rože* in *Doktorja Živaga*.

V višjih letnikih so poudarki na izboru zahtevnejšega književnega dela – *Doktor Živago*, *Ime rože*, *Slika Doriana Graya* (to je tudi že domače branje pri angleščini). Roman *Doktor Živago* priporočam maturantom; prebrati ga želijo zaradi slovesa filma, predvsem pa zaradi trenutno aktualnih tem na maturi (pri zgodovini imajo temo vzpon boljševizma, pri slovenščini pa jim pride prav zaradi boljšega vpogleda v ruske razmere ob oktobrski revoluciji zaradi romana *Francoski testament*). Dijakinje, ki so roman prebrale, so ga podrobneje predstavile tudi pri pouku v svojem razredu (že omenjeni razlogi). V predstavitvi pri krožku četrtošolke posvetijo več pozornosti kulturnim in družbenim razmeram, ostali pa (predvidevam) bolj ljubezenski zgodbi. Oscar Wilde in Umberto Eco sta pomembna za tiste, ki imajo izbirni predmet umetnostna zgodovina, prav tako pa tudi za ustni del mature iz slovenščine.

V projektu se prepleta individualni (branje, ogled filma) in skupinski pristop (ogled filma, predstavitev, pogovor, debata, izražanje mnenj, spoznanj, občutkov). Predstavitve v razredu poteka z IKT.

Cilji

Na področju knjige je osnovni namen navduševati mlade za dodatno branje ob šolskem branju, jih spodbuditi za opazovanje in izražanje značilnosti opazovanega literarnega žanra ter za

opazovanje spoznavnih, estetskih in etičnih potencialov književnega dela v osebni bralni izkušnji ter za primerjavo le-te z bralnimi izkušnjami drugih bralcev (spodbujanje in omogočanje izmenjave spoznanj oziroma mnenj, širitev pogleda na obravnavano oziroma zahtevano temo za maturo). Ob tem osnovnemu namenu se postavlja prepoznavanje knjige kot osnove za druge vrste umetniškega izražanja (literarna predloga za film) ter povezovanje vsega tega s pridobljenim znanjem pri zgodovini (primerjanje literarne upodobitve in zgodovinske resnice) ter filozofiji (etično ravnanje ...).

Na področju filma se mladi učijo širiti in poglobljati vedenje o tem umetnostnem področju (film za zabavo: film kot umetnina); opazujejo dramaturško zasnovo in značilnosti filmske govorice (vloga glasbe, kamere, montaža, opazovanje igre ...), vrednotijo film (razvijanje kritičnosti) ter se učijo upoštevati avtorsko v filmu (vloge in prispevki posameznih filmskih ustvarjalcev).

S povezovanjem obeh ustvarjalnih področij spoznavajo razliko med besednim (moč spodbujanja domišljije/individualnih predstav) in filmskim jezikom (že oblikovana vizualizacija) ter spoznavajo »spremljevalce« filma, ki niso udeleženi v knjigi (npr. glasba, likovna podoba, kamera).

Medpredmetne povezave

Zgodovina, umetnostna zgodovina, glasba in filozofija.

Kroskurikularnost

Razvijanje zmožnosti kritičnega opazovanja (prebranega književnega besedila oz. videnega filma), presojanja z argumentiranjem in strpnosti (dopuščanje različnih mnenj).

Predstavitev pripravila Alenka Šalej.

Komentar

Dober primer prakse, ki ga je, kot kaže že sam, mogoče vključevati tudi v redni pouk (pri različnih predmetih: slovenščina, zgodovina, umetnostna zgodovina, filozofija, glasba ...). K razpravam bi bilo morda smiselno povabiti profesorje predmetov, ki se povezujejo s posamezno knjigo/filmom, ali pa ustvarjalce/strokovnjake, ki poznajo tematiko. Metoda dela je primerna tudi za izvedbo pri rednem pouku, seveda z obravnavo manjšega števila »parov«. Podoben krožek bi bilo mogoče organizirati tudi v osnovni šoli, seveda s knjigami in filmi, prilagojenimi starostni stopnji učencev (*Nikec, Matilda ...*).

Pomembno je, da dijaki sodelujejo pri izbiri del, saj s tem dejavnost spodbuja njihovo samostojno odločanje, raziskovanje in posledično tudi razmišljanje o izbranem filmu.

Za kakovostno filmsko vzgojo je nujno, da si film ogledamo v celoti (in ne v odlomkih), in to v okoliščinah, ki omogočajo kar se da kakovostno sliko in zvok (najprimernejši prostor za to je kinodvorana). Pri nas dostopnih filmov, ki so povezani s knjigami, je v zadnjih letih veliko.

KNJIGA IN FILM

Ta seznam je dopolnilo delovne skupine za filmsko vzgojo k predstavljenim projektom s področja bralne kulture (povezava filma in literature). Seznam ne obsega vseh filmov, ki so nastali po literarnih predlogah, ampak je le izbor med tistimi, ki jih je oziroma jih bo mogoče v kratkem videti v kinematografih (šole se

naročijo na ogled filma v kinematografu – oznaka K) ali pa jih hrani arhiv Slovenske kinoteke (filme je mogoče videti v njihovi dvorani – oznaka SK). Med navedenimi filmi je nekaj takih, ki so dosegljivi tudi na zgoščenkah.

SLOVENSKI FILMI

Osnovna šola:

- *Kekec* (režija Jože Gale, napisal Josip Vandot): K, SK
- *Sreča na vrvi* (režija Jane Kavčič, napisal Vitan Mal): K, SK
- *Poletje v školjki* (režija Tugo Štiglic, napisal Vitan Mal): K, SK
- *Ko zorijo jagode* (režija Rajko Ranfl, napisala Branka Jurca): K, SK

Srednja šola:

- *Cvetje v jeseni* (režija Matjaž Klopčič, napisal Ivan Tavčar): K, SK
- *Distorzija* (režija Miha Hočevar, napisal Dušan Dim): K, SK
- *Izlet* (režiral in napisal Nejc Gazvoda): K
- *Zvenenje v glavi* (režija Andrej Košak, napisal Drago Jančar): K, SK

TUJI FILMI

Osnovna šola:

- *Trije razbojniki* (režija Hayo Freitag, napisal Tomi Ungerer): K
- *Medvedek Pu* (režija Stephen Anderson, Don Hall, scenarij Walt Disney, napisal A. A. Milne): K
- *Oliver Twist* (režija Roman Polanski, napisal Charles Dickens): SK
- *Mali Nikec* (režija Laurent Tirard, napisala René Goscinny): K
- *Čarovnice* (režija Nicolas Roeg, napisal Roald Dahl): SK
- *Matilda* (režija Danny DeVito, napisal Roald Dahl): SK
- *Čarli in tovarna čokolade* (režija Tim Burton, napisal Roald Dahl): SK
- *Gospodar muh* (režija Peter Brook, napisal William Golding): SK
- *Persepolis* (režija Marjane Satrapi, Vincent Paronnaud, napisala Marjane Satrapi): K
- *Alica v čudežni deželi* (režija Tim Burton, napisal Lewis Carroll): K

Srednja šola:

- *Peklenska pomaranča* (režija Stanley Kubrick, napisal Anthony Burgess): SK
- *Solaris* (režija Andrej Tarkovski in novejši Steven Soderbergh, napisal Stanislaw Lem): SK
- *Pesem ceste* (režija Satyajit Ray, napisal Bibhuti Bhushan Banerji): SK
- *Jane Eyre* (režija Cary Fukunaga, napisala Charlotte Brontë): K
- *Zadnja postaja* (režija Michael Hoffman, film o L. Tolstoj): K
- *Prevzetnost in pristranost* (režija Joe Wright, napisala Jane Austen): K, SK
- Pier Paolo Pasolini (v slovenščino prevedenih več njegovih romanov, zadnji je *Nafta*, v arhivu Slovenske kinoteke je na voljo več njegovih filmov): SK
- *Tanka rdeča črta* (režija Terrence Mallick, napisal James Jones): SK
- *Test pilota Pirxa* (režija Marek Piestrak, napisal Stanislaw Lem): SK
- *Zadnja Kristusova skušnjava* (režija Martin Scorsese, napisal Nikos Kazantzakis): SK
- *Človeški madež* (režija Robert Benton, napisal Philip Roth): SK

- *Smrt v Benetkah* (režija Luchino Visconti, napisal Thomas Mann): SK
- *Malteški sokol* (režija John Huston, napisal Dashiell Hammett): SK
- *Tramvaj poželenje* (režija Elia Kazan, napisal Tennessee Williams): SK

Nasploh je veliko filmov dostopnih samo na zgoščenkah. Šolam priporočamo, da si dovoljenje za ogled zgoščenke v razredu pridobijo neposredno od izdajatelja, ki je naveden na zgoščenki. Izdajatelji zgoščenk in slovenski distributerji spodbujajo filmsko vzgojo, zato dovoljenja običajno ni težko pridobiti.

Primernost

Tudi za učence višjih razredov OŠ.

JEVGENIJ ONJEGIN

Nosilna ustanova: Ekonomska gimnazija in srednja šola Radovljica
Opis projekta, ki povezuje področje gledališča in bralne kulture, najdete na strani 130.

RIMSKI FORUM

Nosilna ustanova: Gimnazija Domžale
Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine, likovne umetnosti in bralne kulture, najdete na strani 214.

NOČ BRANJA

Nosilna ustanova: Šolski center Slovenske Konjice – Zreče, Srednja poklicna in strokovna šola Zreče
Vodja projekta: Marjana Cenc Weiss, profesorica slovenščine in nemščine
Sodelavci projekta v VIZ: knjižničarka, profesorica umetnosti, profesorji jezikov in tudi drugih predmetov
Sodelujoči zunanji partnerji: v šolskem letu 2010/2011 sodelujejo v projektu: več kot 20 osnovnih in srednjih šol (mentorji branja), starši, številni umetniki/ustvarjalci, kulturne, medijske in druge ustanove ter lokalne skupnosti
Ciljna skupina: osnovnošolci ali dijaki
Trajanje projekta: ena noč za izvedbo ter nekaj dni za predhodne priprave (organizacija, sredstva ...)

Vsebinska in potek

Noč branja je projekt za spodbujanje branja otrok in mladine. V Nemčiji ga organizirajo že od leta 1988, v Sloveniji pa smo projekt izvedli v Šolskem centru Slovenske Konjice – Zreče, Srednja poklicna in strokovna šola Zreče. Prvič je potekal leta 2007, od leta 2009 pa se širi – v šolskem letu 2010/2011 ga je v Sloveniji izvajalo že okoli sedemnajst šol.

Noč branja ne prinaša le branja, ampak postavlja v ospredje predvsem ustvarjanje in druženje ob branju. Učenci branje najpogosteje povezujejo le s slovenščino, z domačim branjem in/ali dolgočasnostjo. Predstavljena dejavnost jim omogoča doživljati branje kot nekaj posebnega in prijetnega, to pa spodbuja razvijanje pozitivnega odnosa do leposlovja in branja. Sodelovanje pri projektu je prostovoljno (ponekod je pogoj za prisotnost prebrana knjiga). Dejavnost poteka od zgodnjih večernih ur do naslednjega jutra. V tem času pripravimo raznovrstne dramske delavnice, delavnice kreativnega pisanja (domišljjsko potovanje, pisanje pesmi), diskusije, likovne, glasbene delavnice ipd. Običajno povabimo tudi gosta večera – igralca, pravljíčarko, pisatelja. Poleg sodelavcev in gostov v projekt vključimo tudi starše. Ti so lahko pripovedovalci zgodb, lahko pomagajo pri pripravi večerje, zajtrka ali pa organizirajo nočni pohod. Poskrbeti moramo tudi za hrano in pijačo, udeleženci pa morajo s seboj prinesiti knjigo, lučko, spalno vrečo in pripomočke za osebno higieno. Dogajanje ob branju pomeni obogatitev šolskega vsakdana, predvsem pa ponuja novo obliko širjenja bralne kulture in razvijanja bralnega užitka.

Časovna razporeditev dogajanja

Noč branja traja približno šestnajst ur, tj. od 18. do 10. ure naslednjega dne (priporočljivo je izbrati petek). Okvirno lahko Noč branja razdelimo na štiri dele:

- **Zgodnji večer:** Sprejem udeležencev z brezalkoholnimi koktajli in drobnim pecivom. Ta del večera je namenjen predvsem spoznavanju udeležencev, pogovoru o najljubši knjigi oziroma knjigi, ki so jo prinesli s seboj. Do prihoda vseh običajno poteka že prva delavnica (npr. izdelava knjižne kazalke ...) ali npr. iskanje skritega zaklada.
- **Večer:** Osrednji del dogajanja, ki poteka približno do polnoči, pogosto vključuje obisk kulturnega ustvarjalca, predvsem pa raznovrstne oblike in metode dela, ki so odvisne od teme in starosti udeležencev: branje, pripovedovanje, različne diskusije (o knjigi, o naslovih knjig, o likovni podobi, o delu besedila, o avtorjih ...), pisanje, likovno ustvarjanje (ustvarjanje naslovnice za knjige, izdelava lutk ...). Zelo priljubljena je dramatizacija, ki je za noč branja, katere cilj je predvsem kreativnost ob branju, zelo primerna. Dramatiziramo lahko odlomke knjig, igramo pantomimo, improviziramo, pripravimo krajšo lutkovno predstavo, radijsko igro ali film. Udeležencem ponekod ponudijo tudi druge delavnice: astronomijo (ogled nočnega neba, branje zvezdne karte), delo s strokovnimi članki oziroma knjigami, plesne delavnice, uglasbitev besedil in pripravo pozne večerje.
- **Po polnoči:** Ta čas je namenjen predvsem tihemu branju, ki poteka v spalnem prostoru.
- **Jutro:** Zjutraj projekt zaključimo z gibalnimi vajami, sledi zajtrk in zaključni del, v katerem zberemo vtise in udeležencem podelimo diplome.

Dejavnosti v noči se prepletajo, individualno delo se združuje s skupinskim delom/nastopi udeležencev.

Za izvedbo projekta je treba:

- pridobiti soglasje vodstva šole;
- sestaviti tim učiteljev/profesorjev, dijakov/učencev, ki pomagajo pri izvedbi;
- povabiti k sodelovanju zunanje ustanove (občine, knjižnice in druge kulturne ustanove);

- obvestiti varnostne službe (projekt poteka ponoči);
- obvestiti in povabiti k sodelovanju starše, pridobiti njihovo soglasje;
- izbrati gosta večera;
- pripraviti prostore (za ustvarjanje in spanje) ter zagotoviti material za delavnice;
- izdelati vabila in obvestiti udeležence o pripomočkih (knjiga, spalna vreča, lučka, pribor za osebno higieno);
- obvestiti medije o dogodku.

Vsako leto v Srednji poklicni in strokovni šoli Zreče za mentorje Noči branja pripravimo seminar, ki je namenjen izmenjavi izkušenj ter pridobivanju novih znanj in spretnosti, ki jih posredujejo raznovrstni gostje – ustvarjalci.

Cilji

Temeljni cilj dogajanja je, da mladi udeleženci izkusijo branje književnega besedila kot prijetno doživetje oziroma užitek (ob dialogu z besedilom in dialogu o/ob besedilu), ki omogoča in spodbuja tudi različne jezikovne in druge ustvarjalne odzive posameznika ter različne družabne dejavnosti v skupini. Načrtovano in vodeno dogajanje udeležencu omogoča zaznavati in sprejemati drugačnost oziroma razlike med posamezniki (v pogledih, mnenjih, izkušnjah in odzivih), prav tako pa tudi povezuje (ob)šolsko delo z delom kulturnih ustanov in posameznih ustvarjalcev.

Medpredmetne povezave

Mogoče je bogato medpredmetno povezovanje glede na izbrano temo.

Kroskurikularnost

Projekt omogoča razvijanje bralne, sporazumevalne zmožnosti in ustvarjalnosti udeležencev dogajanja; spodbuja čustveno in socialno občutljivost (strpnost do drugih in drugačnih) ter razvija sposobnost javnega nastopanja.

Predstavitev pripravila Marjana Cenc Weiss.

Komentar

Primer dobre prakse je zanimiv zaradi interesa, ki ga nočno druženje ob knjigi in s knjigo ter s predstavniki kulturnih ustanov oziroma umetniki vzbuja pri mladih. Združuje branje in različne (po)ustvarjalne odzive na književna besedila in omogoča različne medpredmetne povezave (smiselno jih je določiti glede na izbrana književna besedila). Dejavnost je ustrezna tako za osnovno šolo kot tudi za različne srednješolske izobraževalne programe. Posebej ustrezna je za dijake programov srednjega poklicnega izobraževanja, saj omogoča izkušnjo, da so branje, pogovor in dejavnosti ob branju lahko izjemno prijetne za posameznika in skupino. Pri tem je zelo pomembna izbirnost književnih besedil, ki so predmet obravnave oziroma pogovora.

Temu projektu je podoben mednarodni projekt Noč z Andersenom (idejni nosilci so Čehi), ki je v letu 2011 že šestič potekal v slovenskih splošnih knjižnicah v sodelovanju s šolami (okrog 2. aprila, mednarodnega dneva otroških knjig in hkrati rojstnega dne H. C. Andersena). Noč branja bi veljalo tesneje povezati z lokalno splošno knjižnico.

Primernost: zadnje vzgojno-izobraževalno obdobje osnovne šole in srednja šola.

TRUBARJEVA POT PO NEMČIJI

Nosilna ustanova: Šolski center Velenje, Gimnazija, Elektro in računalniška šola

Vodja projekta: Alenka Šalej, profesorica slovenščine, in Sonja Lubej, profesorica slovenščine

Sodelavci projekta v VIZ: profesorji slovenščine, umetnostne zgodovine (Marjana G. Korošec), zgodovine (Cvetka Bovha), geografije (Marija Janežič), mehatronike (ERŠ) – slovenščine (Sonja Lubej)

Sodelujoči zunanji partnerji: vsi farni uradi na točkah obiska v Nemčiji (Derendingen, Tübingen, Urach, Nürnberg, knjižnice /šolske in mestna/), starši

Ciljna skupina: dijaki vseh letnikov gimnazije ter 3. in 4. letnika srednjega strokovnega izobraževanja – elektro- in računalniški program (program mehatronika) (15–19 let)

Trajanje: priprave za referate štiri mesece, sama ekskurzija štiri dni, izdelava zgibanke oz. projektne mape en mesec, predstavitev poti učiteljskemu zboru obeh šol in razredu oz. dijakom, ki si to želijo (izvedeno aprila 2008)

Vsebina in potek

Interdisciplinarna ekskurzija štirih oziroma petih predmetnih področij: slovenščine, umetnostne zgodovine, zgodovine, geografije in mehatronike (ERŠ). Vsako področje vodi mentorica za posamezni predmet. Vsaka **mentorica na gimnaziji** pridobi okvirno deset dijakov in pripravi naslove tem, ki jih ti obdelajo do odhoda (raziskovalno delo, priprava za poročanje v skladu s predvideno stopnjo razumevanja in zahtevnosti). Za vsako mesto – postajo na Trubarjevi poti – določijo mentorice teme, ki jih mesto ponuja z vseh štirih zastopanih strokovnih področij (npr. Trubar v vsakem od obiskanih mest – Nürnberg, Urach, Rothenburg na Tauberi, Tübingen, Augsburg – pregled dela in kaj je zapustil tem krajem; ena tema je tudi Trubarjeva biografija/literarna biografija in Trubarjeve duhovne pesmi). Pri drugih predmetih so teme umetnostnozgodovinski spomeniki (značilnosti slogov cerkva, oltarjev, freske ...), pri zgodovini obdobja od srednjeveških vladavin do novejšje zgodovine (najpomembnejši vidiki, prelomnice, osebnosti ...), pri geografiji pa naravno- ter družbeno-geografske značilnosti pokrajin in držav, po katerih potujemo.

Med delom se vse mentorice v mesecih priprave srečujemo s svojo skupino dijakov, pregledamo opravljeno delo, dopolnjujemo in uskladimo predloge dijakov in se dogovorimo za enotno obliko prispevkov, ki jih bodo predstavljali na poti. Po potovanju zberemo vse fotografije in pripravimo skupno predstavitev za učiteljski zbor, udeležence in druge, ki želijo predstavitev videti (poročajo dijaki, predstavniki posameznih skupin).

Dijake **strokovnih šol** je za branje umetnostnih besedil mogoče uspešno motivirati z interdisciplinarnim pristopom ter jih tako tudi posredno uvesti v estetsko doživljanje. Na to jih pripravimo tako, da preberejo Trubarjevo biografijo, v celoti ali po odlomkih, nato izpišejo nekaj dejstev (kraje, kjer se je reformator zadrževal ali živel, osebe, s katerimi je bil v tesnejših odnosih) ter skušajo povzeti njegov življenjski nazor. S tem podrobnejšim vedenjem o njem gredo na štiridnevno potovanje. Po vrnitvi strnejo vtise v kratek potopisni dnevnik ter »branje s potovanjem« ali obratno predstavijo v razredu.

58 Dijaki v povezavi s tem projektom preberejo knjigo iz zbirke Znameniti Slovenci: Primož Trubar, avtorja Jožeta Javorška. Delo ustreza njihovi razvojni stopnji, prav tako pa tudi njihovim medbesedilnim in bralnim

izkušnjam. Pred branjem izrazim pričakovanje, da si oblikujejo mnenje o Trubarju kot človeku oziroma o njegovem značaju. Ker berejo zaradi doživetja poti, ki je pred njimi in za katero so se odločili po lastni izbiri, so za prvo branje dovolj motivirani, zato ga ne doživljajo kot »obvezno izgubo časa za neprijetno šolsko spraševanje o nezanimivih temah« (Grosman). Po branju izoblikujemo skupno podobo, ki jo ponuja knjiga.

Naslednja naloga zanje je bolj analitičnega značaja, vendar zaradi narave besedila ni prezahtevna: na spletu si ogledajo pomembne kraje, v katerih je Trubar živel in deloval (Ljubljana, Tübingen, Derendingen, Urach, Salzburg ...). S tem se približamo samemu »dogodku« – ekskurziji, ki te kraje zajema. Navedejo tudi osebe, ki so imele v njegovem življenju večji ali manjši vpliv. Med potjo si beležijo vtise. Po vrnitvi napišejo kratek doživljajski potopis (poudarim, naj pri tem izhajajo iz lastnih doživetij, ki so v besedilu primarna, podatki naj bodo sekundarnega značaja). Knjigo, potovanje, dnevnik, doživljajski potopis – vse ali posamezne enote predstavijo sošolcem pri šolski uri ter tudi učiteljskemu zboru.

Ekskurzija obogati tudi strokovno znanje dijakov poklicnega programa (ogledajo si sodobno hidravlično dvigalo v stari cerkvi ter tiskarski stroj v Güttenbergovi hiši).

Izvajanje projekta poteka v naslednjih fazah:

- individualno raziskovalno delo ob pomoči nosilca predmetne skupine;
- mesečna srečanja skupine za pregled opravljenega dela;
- priprava teme v obliki referata za poročanje na poti in na prizorišču samem;
- ekskurzija: štiridnevno potovanje;
- priprava fotografskega in besedilnega gradiva po končani ekskurziji v obliki projektne mape in zloženke ter IKT-predstavitve (powerpoint predstavitev).

Opis štiridnevnega potovanja (informacija, ki jo prejmejo dijaki):

TRUBARJEVA POT PO NEMČIJI

Nürnberg – Rothenburg na Tauberi – Tübingen – Derendingen – Urach – Ulm – Augsburg

Interdisciplinarna ekskurzija: slovenščina, zgodovina, umetnostna zgodovina, geografija

Čas: štiri dni

- 1. dan:** *Odhod v zgodnjih jutranjih urah, potovanje mimo Gradca, Linza, Passava do Regensburga, kjer je daljši postanek za kosilo in ogled starega nemškega kraljevega mesta. Ogled zajema tudi obisk katedrale (središče mesta sodi na seznam Unescove kulturne dediščine). Pot se nato nadaljuje do Nürnberga (prihod od 18.00 do 18.30), kjer so predvideni nastanitev in večerja v mlad. hotelu na gradu, zvečer pa skupen sprehod po starem mestnem delu – gradu (nastanitev je tik nad njim).*
- 2. dan:** *Dopoldne ogled znamenitosti Nürnberga (prvič uradno omenjen leta 1050, razcvet doživi v 16. stoletju in se kasneje zapiše v zgodovino kot najbolj uničeno mesto po 2. svetovni vojni): Dürerjeve hiše in muzeja v njej, znamenite katedrale, obeležij, povezanih s Trubarjem, palače pravice, v kateri je po vojni zasedalo mednarodno vojaško sodišče (sojenje nacistom) ... Sledi prosti čas za kosilo (1,5 ure). Okrog 14. ure odhod proti Rothenburgu na Tauberi. Najprej ogled tega dobro ohranjenega srednjeveškega nemškega mesta, znanega po čudovitem obzidju. V tem mestu je Trubar opravljal službo pridigarja, ko je leta 1548 zapustil Kranjsko. Ob sprehodu skozi mestno središče postanek pri Špitalski cerkvi, v kateri je delal in se danes ponaša s spominskim obeležjem,*

posvečenim temu velikemu Slovincu (dvojezični zapis). Sledi ogled izjemnega rezljanega oltarja poznogotskega mojstra **Tilmana Riemenschneiderja** v cerkvi sv. Jakoba, nato pa odhod v mladinski dom, nastanitev in večerja. Po večerji še enkrat skupen obisk starega mestnega jedra, kjer je treba pokusiti »snežne krogle«, slaščičarsko posebnost Rothenburga. Nočitev.

3. **dan:** V zgodnjih jutranjih urah odhod mimo Stuttgarta proti Tübingenu, enemu za našo kulturno zgodovino pomembnejših **univerzitetnih središč** (vsak zid bi vedel povedati kakšno zanimivo zgodbo o slovenskih študentih in učenjakih, soustvarjalcih zgodovine te univerze). Sledi obisk župnijske cerkve v predmestju **Derendingena**, v kateri je Trubar deloval do svoje smrti (1567–1586) in kjer je tudi pokopan, nato še kratek skok v letoviško mesto **Bad Urach**, kjer je vodil **Slovanski biblijski zavod**. Za tem vrnitev v Tübingen, nastanitev in večerja. Po večerji ogled mesta in obeležij, povezanih s Trubarjem: hiše, v kateri je bila tiskarna in kjer so natisnili **prvo slovensko knjigo**, mestne hiše (Rathaus), stare univerze (povezane z znamenitimi osebnostmi, kot so Hegel, Heidegger, Melanchton), hiše romantika Hölderlina ... (Če je le mogoče, ogled tübingenskih posebnosti pred namestitvijo.)
4. **dan:** Takoj po zajtrku odhod proti rojstnemu kraju Alberta Einsteina, **Ulmu**, mestu s pomembno trgovsko in kulturno tradicijo že od srednjega veka. Postanek za ogled znamenite **gotske stolnice** z najvišjim zvonikom-cerkvenim stolpom na svetu in z bogato izrezljanimi **kornimi sedeži**. Sledi skupen ogled starega mestnega jedra. Individualni čas za manjši obrok/kosilo. Pot se nato nadaljuje proti **Augsburgu**, kjer je protestantsko gibanje v 16. stoletju izbojevalo eno najpomembnejših zmag v boju za enakopravnost s katoličani znotraj nemške države (**augsburski verski mir**). Ogled stolnice z najstarejšimi vitraji v Nemčiji in sprehod do mestne hiše. Sledi ogled »**Fugerije**«, edinstvenega socialnega naselja, za katerega je na začetku 16. stoletja prispevala finančna sredstva bogata družina Fugger. Po ogledu odhod proti domu mimo Salzburga, Beljaka ... Prihod domov v poznih večernih urah (okrog 24.00).

Priprava poti

Dijaki ob pomoči mentoric in spremljevalk pripravijo referate po svojih interesnih področjih in jih predstavljajo med potjo na avtobusu in na samih prizoriščih. Tako nastane njihov lasten vsebinski prispevek (projekt/avtentično učenje), ki se po končani poti izoblikuje in dopolni še s fotografskim materialom (izid projektne mape). Geografske teme vključujejo vsa tematska področja (družbeno, fizično, občo geografijo) za kraje, vključene v potovanje.

Mentorice: Alenka Šalej, slovenščina; Cvetka Bovha, zgodovina; Marjana Gmajner Korošec, umetnostna zgodovina; Tanja Golob, geografija. Pri vsaki se na izbrane teme glede na svoj interes pripravi po enajst dijakov.

Organizacija poti: Alenka Šalej.

Cilji

Osrednji cilj dejavnosti je spoznavanje pomena branja za posameznika (osebnostna in strokovna rast, vključevanje v družbo) ter navduševanje za branje z načrtovanimi dejavnostmi in metodičnimi potmi, posledično pa tudi dviganje ravni bralne zmožnosti mladih ter spoznavanje povezav med branjem in širšo sporazumevalno zmožnostjo posameznika (tvorjenje besedil). Premišljene življenjske naloge/zadolžitve udeležencem pomagajo povezati različna področja oziroma pridobljeno znanje pri različnih šolskih predmetih, pri čemer so upoštevani interesi in močna področja posameznih udeležencev dogajanja (obravnavajo vloge Primoža Trubarja v

slovenski zgodovini, jeziku in književnosti oz. izpostavitve slovenističnih/geografskih/zgodovinskih/umetnostnih vidikov, povezanih z načrtovano ekskurzijo).

Medpredmetne povezave

Dijaki s samostojnim raziskovanjem pripravijo predstavitev z izbranega predmetnega področja (slovenščina, umetnostna zgodovina, zgodovina, geografija) – tako nastane na izvedbeni ravni intenzivno medpredmetno povezovanje.

Kroskurikularnost

Osnovni kroskurikularni princip je razvijanje nacionalne zavesti in posameznikove strpnosti ob opazovanju položaja, dela in pomena Primoža Trubarja v tujini; osrednjega pomena je tudi oblikovanje posameznikovega odnosa do kulturnega in umetniškega snovanja (osebnostna rast in razvijanje nacionalne identitete). Pomemben vidik je tudi razvijanje veščine posameznikovega samostojnega raziskovanja (delo z viri: splet, literatura, knjižnično gradivo) in samostojno govorno nastopanje pred vrstniki in odraslimi (dijaki kot strokovni »vodniki« za svoje področje).

Predstavitev pripravila Alenka Šalej.

Refleksija Alenke Šalej: Podobne medpredmetne ekskurzije lahko seveda pripravimo tudi v Sloveniji in zamejstvu (na našem etničnem ozemlju), kar je zagotovo praksa mnogih šol. Športni dan npr. lahko združuje planinski pohod po Pohorju in obisk Osankarice, povezan s spominskim recitalom poezije ali branjem vojnih spominov (športna vzgoja, zgodovina, slovenščina); na ekskurziji v zamejske kraje spoznavamo geografske, umetnostne in druge znamenitosti: npr. Trst, Devin (Rilkejeva pot), srečanje z zamejci ... (slovenščina, geografija, umetnostna zgodovina); Ob Cerknškem jezeru izvedemo pohodniški športni dan, povezan z učenjem biologije in geografije; večstranski je lahko pohod na Slivnico, obisk Krasa z ogledom ene od jam (npr. Vilenice) in/ali obisk Tomaja (Kosovelova hiša, obisk groba) ali Sežane z botaničnim parkom in Štanjela – bisera kraške arhitekture za umetniške gimnazije ... (slovenščina, geografija, biologija, umetnostna zgodovina). Vse naštetostmo na gimnaziji že izvajali in izkušnje so zelo dobre.

Komentar

Odličen primer dobre prakse, ki pokaže, kako vključiti dijake v pripravo ekskurzij in drugih dejavnosti.

Primernost

Metodološko in idejno je projekt prenosljiv tudi v osnovno šolo.

HUDA LUKNJA KOT GLEDALIŠKI ODER

Nosilna ustanova: Šolski center Velenje, Gimnazija

Vodja projekta: Gizela Polanc Podpečan, profesorica slovenščine

Sodelavci projekta v VIZ: Maša Kolšek (mentorica plesa), ŠC, Srednja šola za storitvene dejavnosti

Sodelujoči zunanji partnerji: Tehnična oprema: Festival Velenje (reflektorji); starši

Ciljna skupina: dijaki 2. letnika gimnazije (16 let)

Trajanje: 3 ure (vključno s prevozom in pripravo tehnike v kraški jami Huda luknja – 10 minut iz Velenja), študij plesa: mesec in pol

Vsebina in potek

Predstava je bila zamišljena kot šolska ura v drugačni obliki: izhajali smo iz problema balade kot dogodka, ki je motiviran iz podzvesti, zato je bil izbran ustrezen prostor: kraška jama v neposredni bližini Velenja – Huda luknja. Besedila Puškina, Prešerna, E. A. Poeja ter dijakinje Petre Šterbenk so bila predstavljena govorno (branje, recitiranje), baladne teme pa so bile nato izražene še v plesni predstavi. Koreografijo je oblikovala Maša Kolšek.

Spontana pobuda je prišla od nekaj dijakinj, ki plešejo. Plesni študij je trajal nekaj tednov, literarni del pa je zahteval izbor in estetsko govorno pripravo besedil, ki so jih brale dijakinje. Dijaki, ki so sodelovali v plesnem delu predstave, večinoma niso bili plesalci, zato je bilo treba koreografijo prilagoditi njihovim plesnim zmožnostim. Ker so se vsebine balad navezovala na smrt in vodo, so bili tudi kostumi in rekviziti temu ustrezno oblikovani in uporabljeni. Za ponazoritev deroče vode so dijaki plesali z belimi šumečimi cofi, za prikaz žalovanja so uporabili goreče sveče, kot rusalke so dekleta zaplesala v dolgih belih haljah.

Vodilna glasbena spremljava je bila Berliozova Fantastična simfonija, ki se je s koreografijo v sodobni plesni tehniki ustrezno dopolnjevala s prebranimi baladami. Berliozova simfonija (eno prvih programskih glasbenih del v 19. stol.) s temo in učinki odlično podpira tako vsebino balade kot filozofijo romantičnih pesnikov. Simfonija z glasbeno govorico pripoveduje o ljubezenskem maščevanju, ki se dogaja v sanjah oziroma morečih blodnjah lirskega/glasbenega subjekta kot notranji boj, spopad z vestjo zaradi zločina. Za predstavitev vsega tega je bilo treba zagotoviti ustrezne kostume, scenske efekte, luči, izbrati glasbo in poskrbeti za snemanje predstave.

Predstava je bila izvedena popoldne, namenjena je bila tudi drugim dijakom, učiteljem, staršem in širši javnosti.

Cilji

Osrednji cilj dejavnosti je bil motivirati mlade za povezovanje različnih predmetnih in umetniških področij: literature, glasbe, plesa/giba ..., in to z aktivno udeležbo pri pripravi predstave (razdelitev vlog/nalog: recitacija, ples, glasba, snemanje predstave, priprava kostumov, glasbena spremljava, pridobitev dovoljenj za izvedbo v kraški jami, obveščanje udeležencev ...). Skupni imenovalec priprave predstave: izražanje krivde in kazni z različnimi izraznimi sredstvi (beseda, melodija, gib) v posebnem naravnem prostoru, ki je s svojimi značilnostmi lahko metafora za temna človeška dejanja in čustva (kraška jama).

Medpredmetni cilji

Povezava slovenščine, glasbe, plesa (športna vzgoja) in geografije.

Kroskurikularnost

Razvijanje estetskega čuta oziroma zmožnosti zaznavanja izraznih značilnosti različnih umetniških področij z osebno udeležbo; razvijanje čuta odgovornosti ter spoznavanje zakonitosti timskega in projektne delo.

Refleksija vodje projekta: V šolskem letu 2009/2010 je bil izveden nov projekt z naslovom *Legenda o Jagi babi* pod mentorstvom istih avtoric in v izvedbi istega oddelka (v tem šolskem letu že 3. letnik). Tudi to dogajanje je bilo postavljeno v naravno okolje – med zidove ruševin gradu Žovnek pri Braslovčah, in sicer ob 11. uri zvečer na dan po kresni noči. Zgodba o Jagi babi je bila predstavljena z branjem in tudi plesno (po segmentih) ob orkestrski priredbi Slik z razstave E. M. Musorgskega. V drugem delu predstave se je pred dvžnim mostom razvalin s koncertom predstavil tudi 2. letnik glasbene smeri (razredničarka Alenka Šalej) z izborom skladb svojega razrednega letnega koncerta. Predstava je bila namenjena širši javnosti: staršem, učiteljem in krajanom Braslovč (nekaj dijakov tega oddelka glasbene gimnazije je iz tega kraja in okolice).

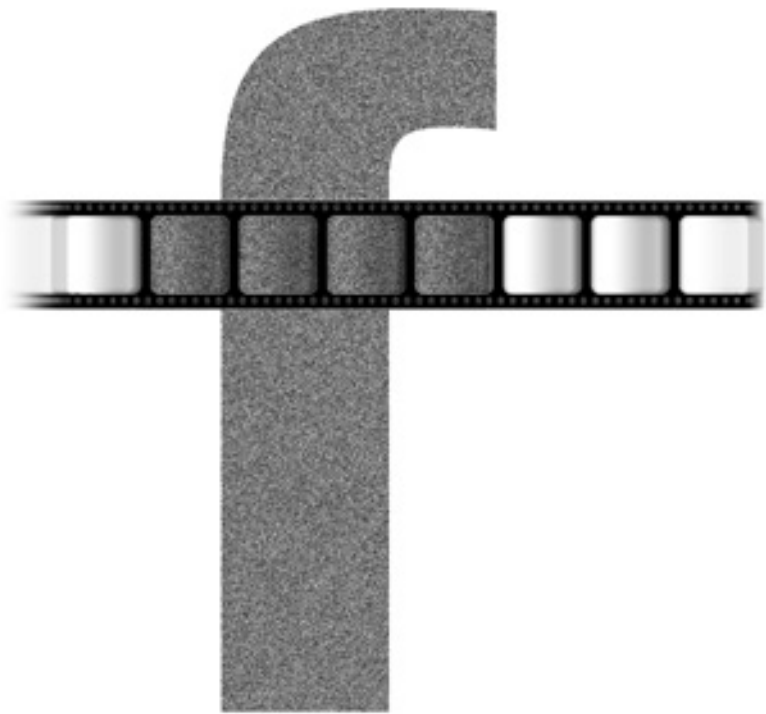
Predstavitev pripravila Gizela Polanc Podpečan.

Komentar

Dober primer, ki nakazuje, kako je mogoče povezati jezik različnih umetnostnih področij s slovenščino in tudi drugimi predmeti (odlične medpredmetne povezave). Pomembno je, da se udeleženci soočijo z raznovrstnimi zadolžitvami, ki omogočijo nastop, torej z različnimi nujnimi koraki in postopki pri pripravi dejavnosti (projektno delo, timsko delo, sodelovanje 'umetnikov' in drugega osebja, nujnega za uspešno izvedbo projekta).

Primernost

Primer je z ustreznimi prilagoditvami prenosljiv tudi v osnovno šolo.

Filmska umetnost

Opredelitev področja

V sodobni družbi so mediji postali eden izmed ključnih dejavnikov razvoja otrok in mladostnikov, zato je pomembno, kakšna so otrokova prva srečanja z njimi. Tako kot se otrok uči brati in pisati, se mora naučiti sprejemati in vrednotiti medijske vsebine. Prve korake na tej poti otrok praviloma naredi v spremstvu odraslih, ki spodbujajo in usmerjajo otrokov odnos do medijev. V tem trenutku se začne otrokovo medijsko opismenjevanje, ki ga pripravi na to, da bo znal izbirati, doživeti, analizirati, kritično ocenjevati in samostojno izdelati medijska sporočila in se tako razvil v občutljivega in kritičnega gledalca, ki mu ne bo vseeno, kaj gleda, bere in posluša. To so izhodišča medijske vzgoje, ki v izobraževanje pri nas vključuje predvsem radio, televizijo, tiskane medije, internet in druge nove digitalne medijske vsebine. Del medijske vzgoje je tudi film kot sredstvo socialne medijske pismenosti.

Filmska vzgoja kot samostojno področje pa obravnava film kot umetniško zvrst. Film svojevrstno združuje vse umetnostne zvrsti (likovno, glasbeno, gledališko, plesno) in ima visoko estetsko ter doživljajsko vrednost. Film je sicer lahko popestritev pouka ali zabaven učni pripomoček, vendar je predvsem umetnost, ki ključno pripomore k otrokovemu in mladostnikovemu razvoju kritičnega mišljenja, estetskega čuta in ustvarjalnih sposobnosti. Pionirka filmske vzgoje v Sloveniji, Mirjana Borčić, je že pred mnogimi leti poudarjala, da je vpliv filma postal pomemben dejavnik pri oblikovanju človekove zavesti, njegovega svetovnega nazora in usmerjevalec njegove družbene dejavnosti. Podobno velja tudi danes: film omogoča razmislek o življenjskih temah, o željah in vrednotah, posameznikovih in družbenih. Otroke in mlade spodbuja, da si ustvarijo svoj pogled na svet, ob tem ko raziskujejo univerzalne teme in se učijo prepoznavati različne zorne kote. Zato je filmska vzgoja pomemben del širše kulturno-umetnostne vzgoje.

Filmska vzgoja v vzgojno-izobraževalnem procesu

V vrtčevskem kurikulumu se lahko filmsko vzgojo vključuje na vsa področja dejavnosti, kar v nekaterih vrtcih že uspešno izvajajo (glej primer *Poglej si z novimi očmi* na strani 72). V šolskem kurikulumu film oziroma filmska umetnost doslej nima svojega predmeta. Tudi pri številnih drugih predmetih je film žal premalokrat vključen, čeprav je kot umetnost, ki združuje vse umetnostne zvrsti, zelo pomemben in uporaben. Kadar je film skrbno izbran, ga je moč vključiti v obstoječe učne načrte, še več, z domišljenim projektom je isti film možno uporabiti pri različnih predmetih hkrati. Kroskulikularnost je morda ena pomembnejših prednosti filma, ki omogoča ne samo medpredmetne povezave, temveč tudi medpodročne.

Film je lahko za otroke in mladino tudi odlično motivacijsko sredstvo, če ga zna učitelj ustrezno vključiti v obravnavo učne snovi. Na nekaterih šolah film že uspešno vključujejo v različne medpodročne povezave v sklopu pouka ali dni dejavnosti (od kulturnih do naravoslovnih dni). Ponekod pa film v sklopu kulturnega dne še vedno vključujejo zgolj kot ogled filma – sredstvo sprostitve in zabave – ter ne izkoristijo širokih možnosti, ki jih ponuja filmska vzgoja.

Vsebinsko plat filma lahko navežemo na številne obvezne in izbirne predmete, npr. na sociologijo, filozofijo, zgodovino, tuje jezike, geografijo, državljanstvo vzgojo in etiko, biologijo, naravoslovje in druge (glej primer *Animirani film pri likovnem snovanju 3* na strani 78). Obravnavanje filma je dobrodošlo pri vseh umetniških predmetih, kot so glasba, likovna umetnost, zgodovina umetnosti, igra in ples, fotografija idr. Filmska zgodba je lahko npr. tesno povezana z literarno zgodbo, torej jo obravnavamo pri slovenščini ali tujih jezikih ... Pri pouku so nadvse uporabni tudi naravoslovni dokumentarni filmi, ki sicer spadajo na področje naravoslovja, zaradi umetniške zvrsti pa tudi na področje umetnosti in družboslovja.

Program filmske vzgoje Kinobalon/Kinodvor

Filmi izpostavljajo tudi odnose med ljudmi in različne socialne teme (revščina, strpnost, človekove pravice ...), zgodovino ter kulturno raznolikost bližnjih ali oddaljenih geografskih območij, ekologijo in vzdržni razvoj in so primerni kot izhodišče za razprave z otroki in mladimi o različnih temah.

Za obravnavo filma so dobrodošle tudi interesne dejavnosti. Na nekaterih šolah obstajajo interesne dejavnosti oziroma izbirne vsebine, ki so namenjene neposredno filmu (filmski krožek, filmski abonma ...), nekatere pa film povezujejo z drugimi umetniškimi področji (glej primer *Knjiga in film* na strani 46). Film lahko vključijo tudi mentorji različnih drugih interesnih dejavnosti, od športa do naravoslovja.

Strokovni delavci v VIZ, pa tudi starši se morajo zavedati, da se skrb za filmsko vzgojo začne že v najzgodnejših letih. Pomemben del filmske vzgoje se odvija tudi izven VIZ, zato je treba temu posvetiti ustrezno pozornost. Ogled premišljeno izbranega filma ali udeležba pri filmskih delavnicah lahko pripomore k otrokovemu ustvarjalnemu preživljanju prostega časa. Kakovostni kinematografi ponujajo filme, primerne posameznim starostnim skupinam, in pripravijo o tem tudi ustrezne informacije ter gradivo za otroke in starše.

Občutljivost vsebine filmov in otrokovo/mladostnikovo razumevanje filma

Pri izbiri filmov za otroke in mladostnike je pomembno, da spremljajo tiste, ki so namenjeni njihovi starosti, saj bodo le tako pritegnili njihovo pozornost in jih bodo ustrezno razumeli. Pomembni so ogledi filma skupaj z odraslimi, ki se z otroki/mladostniki pogovorijo o tem, kar so videli. Iz njihovega pripovedovanja lahko marsikaj izvemo o njihovem doživljanju sveta. Film je tudi odlična iztočnica za pogovor o stiskah, željah in hrepenenjih ter o temah, o katerih redko ali težko govorimo, čeprav so v našem vsakdanjem življenju pomembne. Kot primer navedimo izbor filmov, ki obravnavajo tematiko nasilja (več v e-zborniku *Skozi umetnost o medosebnih odnosih*¹).

Za otroke in mlade so vedno najbolj zanimive teme, ki so osrednje v njihovem trenutnem življenjskem obdobju. Z razvojem se spreminja priljubljenost žanrov, prav tako se s starostjo občutno poveča možnost sprejemanja informacij. Filmi, ki vzbudijo radovednost otrok in mladih, so dragocen pripomoček na poti zorenja in učenja.

Mediji otroke in mlade pogosto nekritično vabijo z vsebinami, ki so na prvi pogled zabavne in privlačne, vendar večkrat brez pravega sporočila ali morda celo z zavajajočim sporočilom. Filmi so pogosto polni posebnih zvočnih in vizualnih učinkov, ki skušajo prekriti slabo izdelano zgodbo. Čeprav mladi zelo hitro in zanesljivo začutijo razliko med tem, kaj je dobro in kaj ne, je njihova izbira pogosto pod vplivom modnih zapovedi in pritiskov vrstnikov. To še posebej velja za mlade, ki v obdobju odraščanja iščejo svojo osebno identiteto in oblikujejo svoj okus in

¹ Zbornik prispevkov, pripravljen po dogovoru Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za kulturo in Inštituta za kriminologijo o možnostih vključevanja kulturnih vsebin v ESS projekt *Sistemska soočanje z nasiljem v družini – usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju*, ki ga vodi Inštitut za kriminologijo s partnerji. Zbornik je dostopen na <http://projekti.inst-krim.si/index.php?id=26>.

odnos do vsega, kar jih obdaja. Film je pomemben del njihovega preživljanja prostega časa, da pa bi jih pritegnili k ogledu kakovostnega filma, moramo poiskati prave poti do njih. Ponuditi jim moramo vsebino, ki jim je blizu, like, s katerimi se lahko poistovetijo, obliko, ki jih zabava in pritegne. Predvsem pa je treba pred ogledom filma in po njem ustvariti prostor za pogovor, izmenjavo pogledov, mnenj, občutkov, izkušenj. S spodbujanjem otrok in mladih, da postanejo aktivni kritični gledalci, pomagamo razvijati njihove veščine razmišljanja, spremljanja in sodelovanja v naši medijsko obogateni kulturi. Pri tem je pomembno in priporočljivo sodelovanje vrtcev in šol s kulturnimi ustanovami, ki se načrtno ukvarjajo s filmsko vzgojo in lahko svetujejo pri izbiri kakovostnih in starostno primernih filmov ter ponudijo ob filmu tudi program dejavnosti.

Aktivno gledanje filmov pomeni usmerjati pozornost in občutljivost na obliko in vsebino filma in ob tem hkrati razvijati lastno refleksijo: prepoznavanje vzorcev razmišljanja, sporazumevanja in vedenja, njihovo vrednotenje in povezovanje z lastnimi izkušnjami. Aktivno spremljanje filma je odlično izhodišče za kasnejša poustvarjanja otrok in mladih. Sodobna tehnologija omogoča, da se lahko že od vrtca naprej preizkusijo v snemanju filma in najdejo v tej umetniški zvrsti najbolj sebi lasten način izražanja in samouresničevanja.

Pilotna raziskava *Učinki načrtne kulturne vzgoje na kulturno dejavnost učencev v osnovnih šolah* (2008), ki jo je naročilo Ministrstvo za kulturo, je pokazala, da je v osnovni šoli področje filmske vzgoje eno najslabše zastopanih. Nekaj izvodkov: učence področje filmske umetnosti zelo zanima, uporaba filma v šoli pa je zelo redka. Film si v šoli le malokrat ogledajo, v kinu pa še redkeje. Dejavnosti s področja filma so učencem všeč, ocene všečnosti tega področja so celo najvišje izmed vseh področij kulture, vendar so interesne dejavnosti s filmskega področja v šolah redko zastopane, krožkov skorajda ni, pa tudi v prostem času se le malo učencev aktivno ukvarja s področjem filmske umetnosti. Rezultati kažejo, da si učenci želijo srečanj s tem področjem umetnosti, če bi le imeli za to možnosti. Predvidevamo, da je eden izmed vzrokov, zakaj se učitelji ne odločajo za film pogostejše, tudi pomanjkljivo znanje. Sodelujoči učitelji so namreč navedli, da imajo premalo znanja s področja filmske umetnosti (z ustvarjalnega in analitičnega vidika), da bi jo lahko kakovostno in aktivno vključevali pri svojem delu z učenci.

Ker bi podobne rezultate zagotovo dobili tudi, če bi analizirali položaj filmske umetnosti v srednjih šolah, bi bilo v prihodnje pomembno zagotoviti dodatno strokovno usposabljanje, ki bi strokovnim delavcem v VIZ omogočalo izobraževanje o filmu z ustvarjalnega in analitičnega vidika.

Cilji: vzgoja in izobraževanje o filmu

Kljub razširjenosti filmskega medija prihaja pojem in pomen filmske vzgoje zelo počasi v našo zavest. Zelo redki se ukvarjajo z njo in jo poljudno približujejo širšemu krogu gledalcev, čeprav film ponuja neskončne možnosti pogovorov, razmišljanja in ustvarjanja. Domišljen projekt filmske vzgoje pokaže, koliko možnosti ponuja aktivno gledanje filmov in kako jih strokovni delavci v VIZ lahko učinkovito izkoristijo pri svojem delu z mladimi.

Načrtna filmska vzgoja mora slediti jasno opredeljenim ciljem:

- prepoznavanje filma kot umetniške zvrsti: razmišljanje o filmski govorici, zgodovini filma, filmskih žanrih;
- aktivno ustvarjanje filmov v vrtcih in šolah;
- reden aktivni ogled filmov, ki vključuje:
 - učno pripravo na ogled filmske predstave (pogovor, igra, reševanje nalog idr.),
 - ogled filma,
 - refleksijo po ogledu filma (pogovor o vsebini in obliki filma, njegovem učinku na nas),
 - nadaljnje delo v obliki lastnega kreativnega izražanja s pomočjo filmskega ali drugega umetniškega jezika.

Če želimo doseči zastavljene cilje, potrebujemo v VIZ strokovne delavce z znanjem filmske teorije, pri vsebinskem delu s filmom (tretji cilj), pa lahko sodelujejo prav vsi strokovni delavci v VIZ. Zagotoviti bi bilo treba, da se strokovni delavci v VIZ v času dodiplomskega izobraževanja ali kasneje dodatno strokovno usposobijo ustrezno vrednotiti medijska sporočila, prepoznavati kakovostne filme in posebnosti filmske govorice, odkriti občutljivost na film kot umetniško zvrst in izkoristiti neskončne možnosti pogovorov in ustvarjalnega dela z otroki in mladimi na področju filmskega medija. Tako kot pri izvajanju filmsko-vzgojnega programa v VIZ je tudi pri usposabljanju učiteljev smiselno povezovanje s kulturnimi ustanovami in posameznimi strokovnjaki s področja filmske teorije.

Povezovanje s kulturnimi ustanovami

Ponudnikov filmskih predstav v Sloveniji je veliko, vendar moramo biti pozorni na vsebino teh ponudb. Pomembna je kakovostna izbira filmskega programa in kakovostno uresničevanje ciljev filmske vzgoje. Ob filmu naj organizatorji predstav ponudijo tudi dodatno vsebinsko podporo (dodatne informacije in dodatne dejavnosti). Kulturne ustanove, ki ponujajo tovrstne kakovostne filmske programe, se vsako leto predstavijo na **Kulturnem bazarju**.

Dobri ponudniki filmov morajo biti ustrezno pripravljeni na sodelovanje z VIZ in znajo pomagati uresničiti tretji cilj filmske vzgoje – aktivni ogled filma. Strokovnim delavcem iz vrtcev in šol so v veliko pomoč pedagoška gradiva, narejena za posamezen film, ki vključujejo strokovno analizo filma in svetujejo, kako otroke in mlade pripraviti na projekcijo, ter predlagajo dodatne dejavnosti ob filmu. Tovrstna pedagoška gradiva so v tujini redna praksa. Običajno jih pripravijo producenti filmov, distributerji ali kinematografi, večkrat v sodelovanju s strokovnimi delavci v vrtcih in šolah, ki jih to delo zanima. Kinematograf mora biti na željo vrtca/šole sposoben organizirati tudi dodatne dejavnosti ob filmu (ustvarjalne delavnice, daljši pogovor na izbrano temo, srečanje s filmskim ustvarjalcem ...).

Najbolj aktiven v tej smeri je danes ljubljanski **Kinodvor**, ki v programu *Kinobalon* od leta 2008 ponuja izobraževalnim ustanovam in družinam kakovosten izbor filmov za otroke in mlade.

Šolski program spremljajo pogovori, predavanja, delovne knjižice za otroke in pedagoška gradiva za učitelje. Odlika programa je tudi povezovanje filmske vzgoje z drugimi umetnostmi in kulturno dediščino. V letu 2010 je program prejel nagrado Europa Cinemas za najboljši filmsko-vzgojni program v Evropi.

Za filmsko vzgojo na področju animiranega filma skrbi *Vzgojno-izobraževalni program animiranega filma Slon*, ki poleg delavnic animiranega filma ponuja aktivni ogled animiranih filmov za šole. Vsako leto pripravijo pedagoško gradivo, ki predstavi lastnosti animiranega filma in njegove izdelave ter analizo vsebin filmov, s predlogi za predhodno in nadaljnje delo v razredu. Izvaja se po kinematografih, šolah in drugih kulturnih ustanovah po Sloveniji.

V Sloveniji je nekaj **filmskih festivalov**, ki ponujajo kakovosten umetniški filmski program tudi vzgojno-izobraževalnim ustanovam: Filmski festival Kino Otok; Mednarodni festival sodobnih umetnosti Mesto žensk; Ljubljanski mednarodni filmski festival LIFFe in Mednarodni festival animiranega filma Animateka. Kakovostne delavnice s tega področja pripravljajo različne organizacije: npr. Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta; delavnice animiranega filma Slon, Pionirski dom v Ljubljani, Javni sklad za kulturne dejavnosti (JSKD), Društvo zaveznikov mehkega pristanka (DZMP Krško), Društvo za razvoj filmske kulture Maribor, Kulturno umetniško društvo Pozitiv. Več informacij o ponudnikih najdete v katalogu Kulturnega bazarja.

Literatura

Uporabljena in priporočena literatura

- Bazin, A. (2010). *Kaj je film?* Ljubljana: Društvo za širjenje filmske kulture KINO!
- Borčič, M. (1984). *Uresničevanje filmske vzgoje v osnovni šoli*. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
- Borčič, M. (2007). *Filmska vzgoja na Slovenskem: spominjanja in pričevanja 1955–1980*. Ljubljana: Umco.
- Borčič, M. (1996). *Z glavo ob zid: filmska vzgoja včeraj – za danes in jutri*. Ljubljana: Infomedia 3 filming.
- Bordwell, D., Thompson, K. (2009). *Zgodovina filma*. Ljubljana: Umco in Slovenska kinoteka.
- Dovniković Bordo B. (2008). *Šola risanega filma*. Ljubljana: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta in Društvo za širjenje filmske kulture KINO!
- Gianetti, L. (2009). *Razumeti film*. Ljubljana: Umco in Slovenska kinoteka.
- Gradišnik, B., prev. (2006). *Poglej si z novimi očmi! Vodnik za poučevanje tri- do enajstletnih otrok o filmu in televiziji, namenjen vzgojiteljem, učiteljem in staršem*. Ljubljana: Umco.
- Pelko, S. (2008). *Filmski pojmovnik za mlade*. Maribor: založba Aristej.
- Robar Dorin, F. (2008). *Resničnost in resnica v dokumentarnem filmu*. Ljubljana: Umco in Slovenska kinoteka.

Repše, H. (2009). *Zbornik Slon. Zbornik o vzgoji in izobraževanju na področju animiranega filma*. Ljubljana: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta in Javni zavod Kinodvor.

Priporočamo tudi branje revij KINO! (www.e-kino.si) in Ekran (www.ekran.si).

Spletne povezave

Pedagoška gradiva za izbrane filme, Kinodvor: <http://www.kinodvor.org/kinobalon/gradiva-za-ucitelje-in-starse/>
Knjižice za otroke za izbrane filme, Kinodvor: <http://www.kinodvor.org/kinobalon/knjizna-zbirka-kinobalon/>
Pedagoška gradiva o animiranem filmu Slon: <http://slon.animateka.si/pedagoska-gradiva/>
BFI Screenonline: <http://www.screenonline.org.uk/film/index.html>
Institut für Kino und Filmkultur: <http://www.film-kultur.de/>
Film Education: <http://www.filmeducation.org/>
ICO: <http://www.independentcinemaoffice.org.uk/>
Film Street: <http://www.filmstreet.co.uk/>
Filmeducatie: <http://www.filmeducatie.nl/>
Filmernst: <http://www.filmernst.de/Willkommen.html>
Les enfants de cinéma: <http://www.enfants-de-cinema.com/>
First Light Movies: <http://www.firstlightmovies.com/>
Media Education: <http://www.mediaed.org.uk/>
BBC Learning: <http://www.bbc.co.uk/learning/>
The European Charter for Media Literacy: <http://www.euromedialiteracy.eu/>

Primeri dobre prakse

Filmska umetnost

POGLEJ SI Z NOVIMI OČMI

Nosilna ustanova: Vrtec Jarše, Ljubljana

Vodja projekta: Mojca Bavdek, vzgojiteljica

Sodelujoči zunanji partnerji: Mestna knjižnica Ljubljana (MKL) – enota Jožeta Mazovca, Nove Jarše (bibliotekarka), Kinodvor in Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta (program SLON)

Ciljna skupina: otroci, stari od tri do šest let

Trajanje: triletni projekt (do vstopa otrok v šolo), priprave sproti

Vsebina in potek

Tri leta smo se redno vsakih štirinajst dni ob četrtkih dopoldne srečevali v prostorih splošne knjižnice. Na srečanjih smo si ogledovali filme in animacije ter sodelovali v delavnicah, izbranih na določeno temo, glede na aktualne dogodke ali želje otrok. Poskrbeli smo za povezavo z drugimi področji v kurikulumu. Izpeljane so bile različne dodatne delavnice, bodisi kot nadgradnja videnega ali kot motivacijsko sredstvo. V projekt smo vključili tudi ogled filma v Kinodvoru ter sodelovanje v delavnici za starše in otroke. Ob zaključku projekta smo pripravili razstavo izdelkov in fotografij v knjižnici in Kinodvoru.

Srečanje s starši – predstavitev in začetek projekta

Projekt filmske vzgoje sva z zunanjo sodelavko iz knjižnice najprej predstavili staršem, jih seznanili s priporočili o kakovosti in primernosti filmov za različne starostne skupine gledalcev ter jih spodbudili k raziskovanju umetniške plati filma kot iztočnice za poustvarjanje in kreativno izražanje. Z otroki smo staršem prikazali učno uro z vključevanjem filmske vzgoje v proces vzgoje in izobraževanja. Najprej smo si ogledali kratki animirani film v mešani tehniki kolaža in risbe *Kako rastejo stvari* (Polonca Peterca, 2005), nato so otroci z gibalnim ponazarjanjem odgovarjali na vprašanja vzgojiteljice:

- Kako zraste balon? (gibalno-dihalna igra za umiritev in sproščanje)
- Kako zraste zvonček? (plesno-glasbena dramatizacija)
- Kako zraste ptiček? (plesna improvizacija)
- Kako zraste otrok? (pomerimo se s starši).

Starši so lahko videli, kako močan magnet je televizija in kako se da z usmerjenimi cilji otroke spodbuditi k razmišljanju. Sledila je skupna likovna delavnica in potem pogostitev. Srečanje smo zaključili z razgovorom o triletnem projektu filmske vzgoje. Starši so povedali, da bi radi bili obveščeni o kvalitetnem in primernem izboru risanih in igranih filmov (vzgojiteljica je uporabila strokovno promocijsko gradivo Kinodvora, *Kinobalon*).

Zvok

Ker so otroci v vrtcu večkrat glasni, sem se odločila to energijo usmeriti v glasbeno sproščanje. Lahko so izrazili napetost z malimi ritmičnimi instrumenti ali z glasom. Razvijali so spretnosti igranja na MRI, jih spoznavali, raziskovali, eksperimentirali z umetniškimi sredstvi ... Priložnostno smo vključevali sproščanje in umiritev ob glasbi (pred počitkom, v kočljivih trenutkih, za izražanje veselja, sproščanje napetosti ...). V sodelovanju s knjižničarko sem izkoristila umetnostno področje filma z namenom prepoznavanja in zaznavanja glasbe, zvokovnih posebnosti v posameznih kadrih, izsekih zgodbe animiranega filma *Kravica Katka* (Neptuno, Tehniška založba Slovenije). Otroci so tako spoznali, kako zvok učinkovito prispeva k pomenu gibljivih podob. Uporabili smo tudi učno tehniko *zakriti zaslon*, pri kateri so zgolj po zvoku ugotavljali, kaj se dogaja v filmu, kaj natančno slišijo in kaj bi to utegnilo pomeniti. Zaznavali so tudi tišino in njeno dramatičnost. Kasneje so primerjali zvok – še posebno glasbo – kako gradi v filmu razpoloženje in s tem opredeljuje njegovo zvrst.

Pogum

Ker smo se v vrtcu že dlje časa pogovarjali o strahovih, pošastih in sanjah, sem izbrala animirani film, ki govori o otroškem pogumu. V zatemnjenem prostoru knjižnice smo si ogledali kratki animirani film *Pik in Nik* (Martin Snopek, Slovaška, 2006, animacija peska). Film smo si ogledali dvakrat, najprej v celoti brez komentiranja, v drugo pa z vrstico za pogovor z otrokom (originalni DVD z izbora *Rumeni slon 2*, spremljava z vrstico za pogovor z otrokom). Otroke je tematika prevzela, a hkrati tudi nekoliko zastrašila, zato smo se ob podrobnem analiziranju filma pogovarjali o njihovem pogumu, o premagovanju strahu. Po razgovoru so v bralnem kotičku knjižnice reševali nalogo na didaktičnem listu, ki sem jo pripravila s sličicami iz revije *Cicido*: primerne in neprimerne vsebine. Vsebina risanega filma nas je napeljala na različne knjižne vsebine

(*Temna, temna noč*). Pogovarjali smo se o strahovih otrok, o težavah s spanjem v svoji postelji in o izražanju čustev. Pogosto otroku že pogovor o njegovih strahovih pomaga pri premagovanju le teh.

V prvi fazi pogovora smo z otroki zbirali vtise, opisovali, kaj jih je čustveno vznemirilo. V drugi fazi pogovora smo določili predmet opazovanja in skušali dognati, kako je tema prikazana. Uredili smo vtise, razjasnili občutke, čustva in misli ter poiskali vzroke, ki so jih zbudili. V tretji fazi pa smo prenesli filmski vtis v življenje, odkrivali sporočilnost filma. Spoznavali smo tujo izkušnjo in jo primerjali s svojo. V sklepni fazi smo povzeli sporočilnost filma in obnovili najpomembnejše misli, ki so jih izrekli otroci.

Delavnica animiranega filma

V sodelovanju z animatorko programa Slon smo si skupaj ogledali nekaj odlomkov različnih risanih filmov iz izbora *Rumeni slon* (primerni za starost otrok od tri do šest let). Primeri risanih filmov: *Moj srečni konec* (Nemčija 2007 – papirna animacija), *Korenček na plaži* (Estonija 2008 – animacija plastelina), *KJFG št. 5* (Madžarska 2008 – risani film). Otroci so prepoznavali in v vodenem pogovoru komentirali različne animacije (računalniško animirani film, risani animirani film, lutkovni animirani film). Spoznavali so različne tehnične pripomočke, optično igračo praksinoskop in postopek oživljanja slike; rokovali so z različnimi flipbooki ter izdelali lastno optično igračo taumatrop in se igrali z njo. V delavnici, ki jo je vodila animatorka, sem ves čas sodelovala, otroci so bili razdeljeni po manjših skupinah – vsak si je izdelal svojo optično igračo in jo tudi »oživil«. Otroci so risali ali izrezovali različne motive, efekt gibljive slike pa so dosegli z vrtenjem pritrjene vrvice. Po izdelavi je vsak otrok predstavil svoj izdelek in ga glasovno opremil.

Cilji projekta

Osnovni cilj je razvijanje izražanja in komuniciranja z umetnostjo pri otrocih. Otroci razvijajo sposobnosti čustvenega sodelovanja v svetu gibljivih slik. Pri tem spoznavajo različne načine zbiranja, shranjevanja in prenosa informacij in po eni strani doživljajo umetnost kot del družbenega in kulturnega življenja, po drugi pa jih z raznovrstnimi pristopi spodbujamo k spoznavanju narave.

Drugi cilji so še: seznanitev z osnovami animacije in razvijanje ustvarjalnosti; razvijanje motoričnih spretnosti; sodelovanje med otroki – timsko delo in komunikacija.

Predstavitev pripravila Mojca Bavdek.

Refleksija Mojce Bavdek: Otroci so v vodeni filmski delavnici Slon spoznali nastajanje animiranih filmov. Imeli so odlično izkušnjo s strokovno usposobljeno animatorko, ki skupaj z vzgojiteljico korak za korakom vodi otroke v timskem delu skozi nastajanje animiranih filmov. Otroci so bili visoko motivirani, vodljivi, ves čas aktivni in pozorni na dogajanje. Imeli so tudi priložnost samostojnega ustvarjanja animacije – izražanja z likovno ustvarjalnostjo. Pomembna vrednost direktnega animiranja je tudi v motorični angažiranosti otrok. Skupaj so ugotovili, da lahko z najpreprostejšimi materiali in sredstvi (svinčnik, vrstica, list) izdelajo animacijo – optično igračo in se z

njo igrajo. Dosežen je bil osnovni namen: otroke angažirati tudi kot ustvarjalce filmske umetnosti, ne le kot uporabnike. V delavnici smo spoznali osnove animacije, njene tehnične značilnosti, terminologijo, različne pristope ustvarjanja animacije ter posebnosti risane, lutkovne in računalniške animacije. Dragoceno je bilo sodelovanje s Kinodvorom, ki je v sodelovanju z Društvom za oživljanje zgodbe 2 koluta organiziral delavnice ter pomagal pri naboru kakovostnih, didaktično opremljenih in starostno primernih filmov, filme smo si z otroki ogledovali v prostorih knjižnice Jožeta Mazovca, kjer smo prebirali in si izposojali tudi otroško literaturo na določene teme.

Komentar

Odličen primer dobre prakse, tudi z vidika sodelovanja vzgojiteljice s kulturnimi ustanovami. Ker je večina strokovnih delavcev v vrtcih premalo seznanjena s filmsko umetnostjo, so taka partnerska sodelovanja zelo dobrodošla, zlasti če potekajo tako, da vzgojiteljica ves čas sodeluje pri načrtovanju in izvedbi dejavnosti, kar ji omogoča, da jih kasneje tudi samostojno izvaja. Primer sledi splošnim ciljem kulturno-umetnostne vzgoje na nacionalni ravni, da je treba vzgojitelje seznaniti s filmsko umetnostjo, njeno zgodovino, govorico, specifičnimi žanri in drugimi značilnostmi, ozaveščati vzgojitelje o filmu kot umetnostni zvrsti in njegovi širši vrednosti za osebni razvoj otrok in njihovo ustvarjalnost.

Načrtni pristop z uporabo filma je v vrtcu ali šoli primeren za obravnavo najrazličnejših tem (socialne, psihološke ...), saj spodbuja raziskovanje socialne plati filma kot iztočnice za identifikacijo in pogovore o različnih, tudi tabuiziranih temah, zagotavlja izvedbo skupnega ogleda filma v knjižnici z ustrežno pripravo in refleksijo, vzporedno izobražuje pedagoške delavce in koordinatorje o aktivnem gledanju filmov.

V opisanem projektu je pomembno pohvaliti tudi vključevanje staršev. Kakovost izvedbe različnih inovacijskih projektov je namreč odvisna tudi od načina predstavitve projekta. Z dobro predstavitvijo se poveča motiviranost staršev za sodelovanje, zlasti če gre za dejavnosti, ki jih je treba dodatno financirati. Strokovna predstavitev staršem lahko hkrati prispeva k ustrežnejšim dejavnostim v domačem okolju.

Primernost

Tovrsten projekt je mogoče izvajati tudi v OŠ in SŠ, saj tudi starejši otroci in mladi ne poznajo dovolj tehnike animiranega filma, hkrati pa je mogoče v sodelovanju s filmsko ustanovo pripraviti zanje tudi ustrezen izbor animiranih in igranih filmov. Projekt bi bilo treba zasnovati kot trajnejši, zlasti z vidika ogleda animiranih filmov – otroke in mlade z ogledi kakovostnih animiranih filmov usposablja za kritično gledanje, jim ponujati različne žanre itd.

POMLADNI DAN – REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST

Nosilna ustanova: OŠ Valentina Vodnika Ljubljana

Vodja projekta: Nataša Arčon Triler, učiteljica slovenščine

Sodelujoči v VIZ: učitelji (razredniki, naravoslovci in predvsem slavisti)

Sodelujoči zunanji partnerji: starši, gostje okrogle mize: nekdanji ambasador Unicefa,

Boris Cavazza; dr. Vesna Leskovšek s Fakultete za socialno delo

in prof. dr. Anton Kramberger s Fakultete za družbene vede; Kinodvor

Ciljna skupina: 6., 7., 8. in 9. razred

Trajanje: en dan, z večdnevno pripravo

Vsebina in potek

Pomladni dan je projekt, ki poteka po evropskih šolah. Tema leta 2010 je bila evropsko državljanstvo in temeljne pravice, pri čemer je bila želja, vključiti v projekt tudi temo evropskega leta boja proti revščini in socialni izključenosti. Pomladni dan smo zastavili kot kulturni dan z interdisciplinarnim pristopom. Učence smo na problematiko revščine pripravljali že pri razrednih urah. Gradivo so zbrali učitelji zgodovine in etike, v pomoč pa nam je bilo tudi pedagoško gradivo, ki ga je pripravil Kinodvor. Učence smo v diskusiji seznanili s temo dneva in filma, ki je poglobil in podkrepil doživljanje obravnavane problematike. Sam kulturni dan je obsegal različne dejavnosti:

- predavanje učiteljice ob diapozitivih, ki jih je posnela na potovanju po Indiji (poudarek na izpostavljanju kulturnih razlik, kot so vera, navade, običaji, hrana, obleka, revščina);
- ogled filma *Tahan* v Kinodvoru za učence 6. in 7. razredov ter ogled filma *Mala selivka* v Kinodvoru za učence 8. in 9. razredov. Program smo izbrali na podlagi Šolskega kataloga za izobraževalne ustanove (Kinodvor) in po posvetovanju s Kinodvorom;
- delavnica na temo filma *Tahan* (predavanje, pogovor ob diapozitivih: približevanje tuje kulture, spoštovanje drugačnosti, vzgoja k strpnosti ...);
- popoldanska prireditve *Malček sanja* – izvajali učenci šole na izbrano temo;
- okrogla miza na temo revščine in socialne izključenosti (na njej sta sodelovala priznana predavateljica in raziskovalca in naši učenci, predstavniki otroškega parlamenta, vabljeni so bili tudi starši in pedagoški delavci šole; vodil jo je učitelj geografije);
- dobrodelni sejem izdelkov, ki je potekal pred prireditvijo in po njej: izdelki učencev in učiteljev so bili prispevek dobrodelnosti;
- razstava slik učencev;
- pouk slovenščine (pogovor in spis Obisk pri Tahanu).

Cilji

Spoznavanje drugih družb, kultur in subkultur, razvijanje empatije, opazovanje medsebojnih odnosov, družbene hierarhije, prepoznavanje pomena živali v življenju otrok, ugotavljanje posledic izključenosti iz procesa šolanja, prepoznavanje diskriminacije, prepoznavanje vrednot naše kulture v primerjavi z drugo, spoznavanje drugačne »neameriške« kinematografije, izražanje mnenj in čustev o temi pri razrednih urah (ustvarjanje ustrezne klime, priprava na kulturni dan).

Medpredmetne povezave

Pri uresničevanju naštetih ciljev smo skušali povezati snov različnih učnih predmetov oziroma področij: spoznavanje družbe, geografija, DDE, zgodovine, verstev in etike, vzgoje za medije, slovenščine, likovne in tehnične vzgoje.

Predstavitev pripravila Nataša Arčon Triler.

Komentar

Ogled filma je izhodišče za tvorno debato med učenci, učitelji in vodstvom šole o tem, kako lahko s skupnimi močmi poskrbimo za spoštljive in sodelovalne odnose v šolskem prostoru. Zaključki služijo tudi kot smernice za vodenje šole v prihodnje. Tak kulturni dan pripomore h krepitvi kulture dialoga v šolskem prostoru in spodbuja ter ohranja spoštljivo in sodelovalno klimo.

Projekt je dober primer uporabe filma za razmislek in pogovor o širših družbenih vprašanjih. Film je vedno del nekega družbenega konteksta, o katerem pripoveduje, in je zato dober učni pripomoček, kadar želimo ta kontekst bolje spoznati. Pričujoči projekt je znal dobro izkoristiti to značilnost filmske umetnosti.

Pohvale vredno je tudi dejstvo, da so bili učenci in učitelji ves čas aktivno udeleženi, da so sodelovali v vseh fazah priprave in izvedbe. Izvedba sama je dinamična in večplastna, saj vključuje različne oblike komunikacije: ogled filma, pogovor, okrogla miza, delavnice.

Pomembno je tudi, da se je šola povezala s kulturno ustanovo, ki je svetovala in organizirala ogled kakovostnih in starostno primernih filmov – ogledali so si različna filma za različne starostne skupine.

Primernost

Projekt je primeren tudi za srednje šole.

ANIMIRANI FILM PRI LIKOVNEM SNOVANJU 3

Nosilna ustanova: OŠ Dob

Vodja projekta: Maja Škorjanc, učiteljica likovne vzgoje

Sodelujoči zunanji partnerji: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta; Hana Repše
in Tatjana Urbič, mentorici animiranega filma programa Slon

Ciljna skupina: zadnja triada OŠ

Trajanje: deset šolskih ur, pet šolskih ur za pripravo

Vsebina in potek

Pri izbirnem predmetu *likovno snovanje* že nekaj let posebej izpostavljam spoznavanje animiranega filma kot umetnosti s tehničnimi in vsebinskimi posebnostmi. Za animacijo sem se odločila, ker se učenci s tovrstnim lastnim ustvarjanjem ne ukvarjajo prav pogosto, se pa z njim – v vlogi gledalca – srečujejo že od malih nog preko televizije, kina, računalnika ... S spoznavanjem animacije lahko učenci povezujejo oblike vsakodnevne zabave s sodobnejšimi umetniškimi praksami. Animacija je področje, ki pri likovnem ustvarjanju vključuje vsa področja, opredeljena v učnem načrtu likovne vzgoje: risanje, slikanje, grafika, kiparstvo in prostorsko oblikovanje. Poleg likovnih elementov in materialov, ki jih učenci za izdelavo vizualnega dela potrebujejo, spoznajo celotno kinematografsko dogajanje: uporabo kadrov, pomen časa, lastnosti gibanja, ritem in pavzo, izrez na ekranu ... Delno so navedene pojme že spoznali pri likovnem snovanju 1, ko so spoznali specifičnosti pripovedovanja zgodbe v stripu in ga primerjali s filmskim načinom. Pri animaciji pa so lahko primerjali delovanje posameznih likovnih elementov (točka, linija, ploskev, prostor, volumen) v statični in gibljivi sliki.

Animirani film je zanimiv medij, saj njegov proces ustvarjanja ponuja precej drugačen pouk – več projektne dela in dela v skupinah, kjer lahko vsak učenec prispeva to, kar zna. Hkrati pa pripomore k otrokovemu razvoju kritičnega mišljenja, estetskega čuta in ustvarjalnih zmožnosti. Animirani film ponuja tudi zelo širok spekter medpredmetnega (kroskurikularnega) in medustvarjalnega sodelovanja, ker vključuje tudi druga področja npr. literarno umetnost kot podlago za zgodbo, glasbeno umetnost za zvok, vključuje pa tudi tehniko, biologijo, matematiko, fiziko ... Teme, na katere se lahko animirani filmi navezujejo, pa tudi nimajo omejitev. Na OŠ Dob smo se tako ukvarjali z medosebnimi odnosi, odnosom do sveta, ekologijo, strpnostjo, medkulturnimi razlikami ... Včasih smo za podlago uporabili nenavadne basni, pesmi, idiome ...

Pri praktičnem delu oblikovanja animiranega filma sem že pred petimi leti povabila k sodelovanju Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta. Projekt smo tako zasnoval skupaj z mentorica animiranega filma programa Slon, ki se v različnih vzgojno-izobraževalnih projektih trudita spodbujati kritično mišljenje pri mladih in distanciran odnos do medijev ter analizo gledanega. Delavnice animiranega filma poleg spoznavanja procesa animacije ponujajo učencem nove oblike izražanja.

Prvo leto smo izbrale *risano tehniko animiranega filma* kot primarno tehniko animiranega filma. Učenci so najprej spoznali optične igrace in zgodovinski razvoj animiranega filma, spoznali so različne tehnike animacije in profesionalni proces nastajanja. Sledila je določitev teme in pogovor o njej. Učenci so bili vključeni v vse faze procesa: načrtovanje, priprava dela, izvedba in vrednotenje. Najprej so v skupini (štirje učenci) zasnovali idejo za zgodbo in izdelali osnutek zgodbe: sporočilo, nastopajoče osebe, potek ... Znotraj skupine so si delo samostojno razdelili. Vsak je naredil en kader, vsaka skupina pa eno kratko animacijo. Ko so učenci narisali vse sličice, so jih fotografirali in prenesli fotografije v računalniški program za animacijo. Za snemanje sličic so uporabljali brezplačni program Monkey Jam.

Animatorki in učiteljica smo ves čas spremljale delo učencev in jih usmerjale, vendar smo jim puščale možnost lastne presoje. Predvsem smo bile pozorne na to, da so učenci v čim večji meri ustvarjali samostojno, da so komunicirali, si izmenjevali ideje in si pomagali. Tako so lahko razvijali zaupanje vase in sposobnost sodelovanja v skupini. Pokazalo se je, da je največ pomoči oziroma posegov odraslih potrebno pri scenariju, kjer učenci pogosto začnejo razvijati dolgo zgodbo, zato jih je treba usmerjati h kratkemu in jedrnatemu sporočilu. Precej bolj so spretni v uporabi filmskega jezika, ki ga uporabljajo intuitivno.

Ko so bile sličice posnete in prenesene v Monkey Jam, smo si lahko pogledali, kaj je nastalo. Risbice so oživele, figure na njih so se začeli premikati, kar je učence posebej navdušilo. K nastalemu izdelku so dodali še zvok, ki so ga pred tem samostojno posneli.

Izkazalo se je, da so delavnice risane animacije za učence nekoliko bolj zahtevne – risanje posameznih sličic (sekvenc), koloriranje, skeniranje ... je zamudno delo in zahteva obilo potrpežljivosti do prenosa sličic v računalniški program za animacijo.

Naslednje leto so učenci spoznali *tehniko stop-motion animacije*. Izbrali so kolažno animacijo, kjer so za izdelavo scene uporabili barvne papirje, figure za glavne like pri snemanju filma so izoblikovali iz plastelina. Pri rednih urah likovnega snovanja so izdelali likovno zasnovo animacije, kolažno ozadje in figurice iz plastelina. Učenci so se tudi tokrat razdelili v skupine ter si sami razdelili delo. Animiranje in snemanje so izvedli strnjeno v peturni popoldanski delavnici. Pri snemanju sličice za sličico, snemanju zvoka in izvedbi zaključnega izdelka sta ponovno priskočili na pomoč animatorki.

Poudariti je treba, da animacija poleg likovnega oblikovanja nauči še kakovostno in kreativno uporabljati računalniške možnosti in nove medije. Učenci spoznajo, da računalnik ne omogoča le igranja igrice in pisanja besedil, ampak ponuja veliko možnosti za ustvarjalnost. Učenci posnamejo tudi zvok in tako spoznavajo odnose med zvokom in sliko. Animirane filme učencev smo predvajali na šolskih hodnikih med odmori, pri urah likovne vzgoje, pri razrednih urah in staršem na šolskih prireditvah ...

Cilji

Učenci spoznajo področje animacije in njene osnovne zakonitosti, razlikujejo pojme filmska umetnost, film, risanka, animacija, kader, sekvenca, filmski plan, scenarij, scena, režiser, montažer, aktivni (gibni) in pasivni (negibni) liki, naučijo se ločiti različne tehnike animiranja, vrednotijo razlike med realnimi in virtualnimi dogodki, razvijajo čut za estetsko izvedbo dela, privzga-jajo vztrajnost za doseganje spretnosti, ki terjajo znanje in tehniko, razvijajo samostojnost in

odgovornost do svojega dela, razvijajo smisel za kreativno likovno interpretacijo sporočila, ustvarijo svoj prvi kratki animirani film, razvijajo ustvarjalnost, empatijo in kritičen odnos do vseh medijskih vsebin ter povezujejo različna znanja in življenjske izkušnje.

Medpredmetne povezave

Likovna, glasbena vzgoja, slovenščina, IKT

Kroskurikularnost

Omogočanje uporabe vsakdanje tehnologije in predvsem računalniških razsežnosti za ustvarjalne namene, popularizacija filmske kulture med mladimi s sodobnimi kulturnimi in pedagoškimi pristopi.

Predstavitev pripravila Maja Škorjanc.

Refleksija Maje Škorjanc: Zastavljene cilje smo več kot dosegli, kar se med drugim kaže tudi v odličnih rezultatih: na mednarodnem festivalu animiranega filma *Animateka* leta 2009 smo sodelovali s štirimi filmi, ustvarjenimi pri likovnem snovanju. V teh letih smo sodelovali na *Festivalu najmlajših filmskih in video ustvarjalcev Slovenije* v Izoli, kjer so se naši filmi uvrstili v izbor najboljših. Na mednarodnem festivalu animiranega filma v Albaniji smo dobili 2. nagrado. Dvakrat smo prejeli tudi glavno nagrado za serijo animacij na natečaju *Stripburgerja*. Zlasti pomembna je bila visoka motiviranost učencev za ustvarjanje. Zaradi promocije animiranih filmov na hodnikih v šoli pa se za izbirni predmet likovno snovanje odloča še več učencev. In kar je posebej pomembno, številni učenci z animiranim filmom nadaljujejo tudi samostojno v srednji šoli.

Komentar

Gre za kakovosten primer načrtnega in trajnega sodelovanja učiteljice s kulturno ustanovo. Ključno je skupno načrtovanje in skupna izvedba projekta. Projekt je odličen primer, kako pri likovnem snovanju ponudimo učencem možnost, da najdejo način izražanja, ki jim je še posebej blizu – tudi zaradi razširjenosti in priljubljenosti sodobnih elektronskih medijev. Tovrstno ustvarjalno delo ponuja učiteljem in učencem priložnost, da klasičen pouk zamenjajo za projektno delo, delo v skupinah, kjer vsak sodeluje po svojih zmožnostih in željah in je končni izdelek rezultat dobrega medsebojnega sodelovanja in komuniciranja. Izdelava animiranega filma se poleg učenja same tehnike animiranja lahko razširi na mnoga druga področja. Učenci se lahko seznanijo z zgodovino animacije in filmske umetnosti nasploh, urijo se v filmski govorici, povezujejo literarno umetnost s pisanjem zgodbe oziroma scenarija, izbirajo teme z različnih področij, pozorni so na glasbo ... Projekt je zgleden tudi z vidika motivacije učencev za sodelovanje pri kreativnih predmetih, izdelki pa zaradi svoje predstavnosti moči pritegnejo pozornost okolice – drugih učencev, učiteljev in staršev, kar posledično prispeva k širjenju projekta ter k novim idejam za njegovo izvedbo.

Primernost

Projekt je možno izvesti na vseh stopnjah šolanja.

FILM NAMESTO KNJIGE ZA DOMAČE BRANJE

Nosilna ustanova: OŠ XIV. divizije Senovo

Opis projekta, ki povezuje področje bralne kulture in filmske umetnosti, najdete na strani 43.

KULTURSTIK

Nosilna ustanova: Osnovna šola Sava Kladnika Sevnica

Opis projekta, ki povezuje področje gledališke, likovne, plesne in filmske umetnosti, najdete na strani 300.

MOJ (O)GLAS – DELAVNICA ANIMIRANEGA FILMA

Nosilna ustanova: Srednja šola Domžale, gimnazija

Vodja projekta: Sofija Baškarad, profesorica nemščine in filozofije

Sodelujoči v VIZ: Martina Motl, profesorica likovne umetnosti, in Viktor Jemec, profesor strojništva

Sodelujoči zunanji partnerji: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta, Animateka, Kinodvor

Ciljna skupina: 1. letniki

Trajanje: en mesec, priprave en teden

Vsebina in potek:

Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta je izvedlo šesturno delavnico animiranega filma za dijake. Delavnico smo si zamislili kot medpredmetno povezavo, ki je temeljila na risani ali stop-motion animaciji. Dijaki so v uvodu v delavnico spoznali osnove animacije, različne tehnike animiranja, optične igrače.

Po uvodu so dijaki v skupinah izdelali kratko animacijo. Z njimi so delali avtorji animatorji in predmetni učitelji likovne umetnosti, informatike in OIV, ki so bili pripravljeni na vsa vprašanja o animiranem filmu. Tema delavnice je bila Moj (o)glas. Nastala dela smo predstavili v prostorih

Evropskega parlamenta v Ljubljani in na spletni strani www.animateka.si. Po končani delavnici so dijaki svoje izdelke predstavili še pri predmetih likovna umetnost in informatika, kjer so svoje znanje dopolnili še predmetno. Pri likovni umetnosti so bili njihovi izdelki celo ocenjeni, kar je dijake dodatno motiviralo za delo. V nadaljevanju smo organizirali še obisk Kinodvora, ogled projekcije kratkih animiranih filmov Pisani slon ter animacij, ki so jih dijaki sami izdelali na delavnici. Po ogledu animacij je v kinu sledil še pogovor s filmskim teoretikom.

Cilji

Razvijanje filmske in medijske pismenosti, spodbujanje kritičnega mišljenja, razvijanje empatije do sočloveka in sveta nasploh, predstavitev animiranega filma kot umetnosti; dijaki spoznajo teoretične osnove animacije; znajo izdelati animirani film/animacijo; spoznajo osnove, različne tehnike, materiale; učijo se uporabljati računalnik, kamero, fotoaparatus, risarske tablice; razvijajo svojo ustvarjalnost v novi tehniki, spoznajo različne tehnike, materiale in orodja, potrebne za nastanek animiranega filma; spoznajo specifično terminologijo.

Medpredmetne povezave

Informatika, likovna umetnost, OIV.

Kroskurikularnost

Na šoli želimo izdelati minimalen standard dejavnosti za razvijanje medijske/filmske pismenosti kot kroskurikularne kompetence, kar vključuje tudi sodelovanje z zunanjimi izvajalci. Dejavnosti načrtujemo za vsak letnik posebej.

Predstavitev pripravila Sofija Baškarad.

Komentar

Gre za dober primer aktivnega vključevanja dijakov v proces filmskega ustvarjanja. Tako najlažje osvojijo filmski jezik, ki ga potrebujejo za prepoznavanje umetniške vrednosti in obrtnosti filmov tudi nasploh, v vsakodnevnem srečevanju z njimi. Ustrezna je tudi izbira teme delavnice Moj (o)glas, s čimer mlade povabimo, da s filmom izrazijo svoje lastno mnenje in kritično razmišljajo o širšem pomenu medijskih oglasov s pogosto zavajajočim sporočili. Tako se projekt razširi v širšo vzgojo za medije, s katero mlade v konkretnem ustvarjalnem delu usmerjamo v kritično razmišljanje, izbiro, analizo in izražanje. Pozitivna stran projekta je tudi njegovo medpredmetno povezovanje, kar ima lahko dober učinek tako na medosebni kot na tehnični ravni: mladi spoznavajo, kako si lahko z različnimi pripomočki pomagajo pri doseganju tehnične kakovosti zastavljenega cilja, hkrati pa prav sodelovanje odpira nova obzorja in izdelke vsebinsko bogati. Ključno je povezovanje s kulturnimi ustanovami, ki ponujajo strokoven in kakovosten program in so pripravljene sodelovati s šolo (tudi pri načrtovanju projekta) ter se prilagoditi njenim željam in potrebam.

Primernost

Projekt je primeren tudi za učence višjih razredov osnovne šole.

FILMSKE URICE (FILMSKI PROJEKTNI DAN)

Nosilna ustanova: Srednja šola Domžale

Vodja projekta: Sofija Baškarad, profesorica nemščine in filozofije

Sodelujoči v VIZ: celoten učiteljski zbor Gimnazije Domžale

Ciljna skupina: vsi letniki

Trajanje: en dan, priprave različno, v povprečju en dan

Vsebina in potek

Na gimnaziji domžalske srednje šole smo učitelji organizirali kroskurikularne filmske urice (štiri šolske ure) za vse oddelke. Dijaki so se po lastni izbiri vpisali v sebi ljubo delavnico. V vsaki delavnici je bilo največ šestnajst dijakov.

Filme (glej priloženi seznam delavnic) in vsebino smo profesorji določili sami, in sicer tako, da se je ujemala z učnim načrtom posameznih predmetov (medpredmetne povezave, kroskurikularne vsebine). Kakšen mesec pred izvedbo delavnice smo skupaj pripravili načrt dela in popis načrtovanih delavnic, izbranih filmov ter popis materiala za delavnice. Izbrane filme je naročila šolska knjižničarka (nekateri je bilo treba naročiti iz tujine oziroma se obrniti na filmske produkcijske hiše). Filme smo si profesorji skupaj z dijaki ogledali v razredu, nekateri celoten film, nekateri samo določene odlomke.

Nekateri, kjer je bilo to mogoče, so se pri delavnicah povezali tudi v time (matematika, nemščina, šport, biologija, geografija). Zaželeno je bilo tudi, da dijaki pri delavnici nekaj izdelajo – npr. napišejo kritiko filma, povzetek v tujem jeziku – oziroma sodelujejo v pogovoru. Delavnic je bilo šestnajst, pri nekaterih delavnicah sta se povezala dva učitelja istega predmeta, nekatere delavnice pa sta izvedla profesorja različnih predmetov – tu je bila v ospredju medpredmetna povezava.

Ugotovili smo, da izvedba takšnega filmskega projektnega dne spodbuja vpeljavo filma v sam pedagoški proces, hkrati pa spodbuja tudi medpredmetno povezovanje in timsko poučevanje. Odziv profesorjev je bil zelo dober. Nekateri so motile nehomogene skupine, drugi so imeli težave pri izbiri ustreznega filma ali pri odločitvi, ali gledati odlomek ali cel film. Ugotovili smo, da bi bilo treba delavnicam posvetiti več časa, ker bi tako lažje izdelali še kak izdelek. Prav posebej je treba omeniti navdušenje in motiviranost dijakov.

Cilji

Pri delavnici smo profesorji zasledovali razvoj kompetenc (sporazumevanje v maternem jeziku, sporazumevanje v tujih jezikih, matematična kompetenca ter osnovne kompetence v naravoslovju in tehnologiji, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, samoiniciativnost in podjetnost, kulturna zavest in izražanje).

Tabela: Seznam delavnic

Delavnica	Film	Predmet/ med- predmetne povezave	Teme
1. (Ne)moralna in katolicizem	Sestre magdalenke	slovenščina	• tragičnost usod nekaterih deklet, izobčenih iz družbe in družine • kritično presojanje ravnanja oseb • beleženje vtisov, spoznanj ob gledanju filma • zapis kritike/ocene
2. Vpliv farmacevtskih tovarn na revni svet	Zvesti vrtnar	kemija - biologija	• drugačen pogled na farmacevtske družbe • brskanje po spletu • debata
3. Življenje naj bo lepo	Oče in sin Dennis Bodybuilder	športna vzgoja	• zdravje • različni pogledi na samopodobo • vsi cilji so uresničljivi
4. Fizikalni principi teles pod vodo Komuniciranje z vodji Kaj čutite ob gledanju filma	Podmornica	fizika - informatika	• opredelitev žanra, slikovnih in zvočnih prikazov, vsebine, junakov in vprašanj, ki jih dijaki sami določijo • opisi psiholoških stanj tesnobe, obupa, poguma, nerešljivosti stanja ... • fizikalni učinki – vzgon, plavanje, pogon, sile na stene
5. Pozitivno spreminjanje na mikro in makro nivoju	Daj naprej	sociologija - psihologija	• misli in dejanja, s katerimi pozitivno spreminjamo sebe (mikro), okolico (midi) in svet (makro) • aplikacija spoznanj na osebni in šolski ravni
6. Intervju z vampirjem	Intervju z vampirjem	angleščina	• delavnica bo potekala v angleškem jeziku • pet najbolj pretresljivih, nepričakovanih prizorov • pisanje intervjuja • zaigrati intervju

Delavnica	Film	Predmet/ med- predmetne povezave	Teme
7. Komunikacija	Vampiriska ljubezen	nemščina	• ali je švedščina vampirski jezik • kako liki v filmu uresničujejo svojo komunikacijo
8. Vloga žensk v Afriki	Bela Masajka	geografija	• Masaji • belci v Afriki • revščina • socialni položaj žensk v Afriki
9. Alien	Alien 1	angleščina	• spoznati osnove filmskega jezika in različne žanre filma, nato pa s pridobljenim znanjem pogledati film ter o njem napisati pisni izdelek • delavnica bo potekala v angleščini
10. Dramski krožek	Vampiriska ljubezen Somrak	slovenščina	• pisanje scenarija in delo s kamero
11. Italija in Italijani med drugo svetovno vojno Španska zgodovina Kdo je junak?	Mediterraneo Življenje je lepo Soldados de Salamina	italijanščina	• razumevanje vloge Italijanov in Italije v drugi svetovni vojni • debatna delavnica v tujem jeziku (angleščina, italijanščina)
12. Ko se stemni ...	Vampiriska ljubezen Peskar	filozofija	• grozljivo v nas samih • grozljivo je tisto, kar je znano – domače • ljubezen
13. Učenje računanja na pamet	Matilda	matematika - psihologija	• spomin • računanje • kako se lahko naučimo dobro računati

Medpredmetne povezave

Pri različnih delavnicah so različne; odvisne so od sodelujočih profesorjev.

Kroskurikularnost

Razvoj kompetenc ter razvijanje medijske/filmske pismenosti.

Predstavitev pripravila Sofija Baškarad.

Komentar

Izvedba takšnega filmskega projektnega dne je odličen primer vpeljave filma v pedagoški proces, hkrati pa spodbuja tudi medpredmetno povezovanje in timsko poučevanje učiteljev ter aktivno delo in visoko stopnjo izbirnosti in samoiniciativnosti učencev. Pohvaliti velja motivacijo učiteljev za sodelovanje v tako obsežnem projektu in za premišljeno pripravo nanj. Na tem mestu bi bilo smiselno opozoriti na sodelovanje s kulturnimi ustanovami, ki bi bile s svojim znanjem, izkušnjami in kontakti s filmskimi distributerji zagotovo dobrodošla pomoč in podpora pri izpeljavi projekta. Tako bi lažje in natančneje izbrali ustrezne filme za ustrezno starost, področje in temo, za marsikateri tovrstni film pa imajo kulturne ustanove pripravljena tudi dodatna gradiva, ki bi bila lahko dragocena pomoč učiteljem pri izvedbi projekta.

Filmska umetnost je ena najbolj dosegljivih in privlačnih vej umetnosti in morda prav zaradi tega pogosto zanemarjena oziroma prepuščena lastni iniciativi. Pričujoči projekt učencem in učiteljem v najboljši možni meri predstavi širino filmske umetnosti, njeno vrednost tako z vidika umetnosti kot pedagoškega procesa in spodbuja nov, kritičen pogled na film.

Primernost

Tovrstne projekte je možno izpeljati na vseh stopnjah šolanja, seveda ob starostno ustrezni izbiri filmov in prilagajanju tem aktualnemu učnemu načrtu.

KROŽEK KNJIGA IN FILM

Nosilna ustanova: Šolski center Velenje, Gimnazija

Opis projekta, ki povezuje področje bralne kulture in filmske umetnosti, najdete na strani 51.

Glasbena umetnost

Opredelitev področja

Glasbena vzgoja v splošnem šolstvu je samostojen predmet, ki na vertikali izobraževanja omogoča sistematičen in kontinuiran glasbeni razvoj. Od vrtca do srednje šole je opredeljena s temeljnimi glasbenimi dejavnostmi izvajanja, poslušanja in ustvarjanja, ki spodbujajo razvoj glasbenih sposobnosti, spretnosti in znanj.

Če želimo, da bo glasbena vzgoja uglasena z naravo glasbe kot umetnostnega področja in tudi z novo kulturo učenja, potem mora s svojimi izobraževalnimi programi spodbujati razvoj aktivnega in kritičnega odnosa do kulturnega in družbenega okolja, v katerem učenec postopno oblikuje svojo glasbeno identiteto. Danes ugotavljamo, da smo vedno bolj izpostavljeni zvočni nasičenosti, v kateri se mladi in tudi starejši vedno težje orientirajo, zato je pomembno, da razvijamo estetsko občutljivost in znamo selektivno izbirati glasbo za različne potrebe in namene. Funkcije glasbe so namreč kompleksne, od tiste, ki ostaja na ravni zabave in razvedrila do estetske ravni glasbe kot umetnosti, ki zahteva »celega človeka« in presega zgolj pasiven odnos do nje. Ob vseh prizadevanjih za negovanje glasbene kulture se je v vsakodnevem življenju pojavil paradoks preobilja glasbe. Z njo so, včasih tudi nasilno, zapolnjeni bivalni in delovni prostori. Ta zvočna prenasíčenost poraja vprašanja, koliko in kakšno glasbo potrebujemo, kakšno moč ji lahko pripišemo pri oblikovanju celovite osebnosti ali povezovanju s skupnostjo in glasbeno kulturo.

V okviru šolskih in zunajšolskih glasbenih dejavnosti je zato potrebno zagotoviti kakovostne in aktivne učne spodbude, s katerimi učenci zavedno ali nezavedno zaznavajo raznolike glasbene prvine in doživljajo zaupanje v lastne zmožnosti ter zadovoljstvo nad procesom učenja. Pri tem je pomembno, da ima vsak učenec možnost za ustvarjalno in avtonomno izražanje z različnimi

načini glasbene komunikacije, ki vključujejo aktivno muziciranje. Kakovostno učno okolje naj zato »nagovarja« celostno osebnostno strukturo, vključujoč raven čustveno-motivacijskega, telesno-gibalnega in spoznavnega odzivanja. Govorimo o celostni glasbeni vzgoji s temeljnim ciljem razvijanja pozitivnega odnosa do glasbe in njenih vrednot.

Glasbena umetnost v vzgojno-izobraževalnem procesu

Na vertikali vzgojno-izobraževalnega procesa je glasbena vzgoja usmerjena v uresničevanje ciljev aktivne glasbene komunikacije, s katero otrok in mladostnik uresničujeta svoje potrebe po lepoti in ustvarjalnosti. Cilji področja zato izpostavljajo pomen razvijanja glasbene občutljivosti do zvočnega okolja ter aktivnega in kritičnega odnosa do različnih glasbenih kultur na temelju ustvarjalne uporabe glasbenega jezika. Navedene razsežnosti glasbene vzgoje predpostavljajo strokovno in didaktično kakovostno uresničevanje glasbene vzgoje, v kateri so učitelji model, ki z lastnim odnosom do predmeta vplivajo na kakovost glasbenih dosežkov učencev (Hallam, 2001) in njihovo motivacijsko naravnost za glasbo v šolskem in zunajšolskem okolju (Rotar Pance, 2006). Podatki raziskave Eurydice *Kulturno-umetnostna šola po Evropi* kažejo, da razrednim učiteljem pogosto primanjkuje samozvesti in strokovne usposobljenosti za poučevanje umetnostnih predmetov (podatki se nanašajo predvsem na glasbeno in likovno vzgojo), zato tudi težko predstavljajo dober učni model. V iskanju rešitev za večjo kakovost glasbene vzgoje zato izpostavljamo načrtnejše vključevanje umetnikov v pouk glasbene vzgoje, ki z lastnim zgledom predstavljajo avtentični model estetske izkušnje. Tako lahko vzpostavljamo novo kvaliteto poučevanja glasbe in drugih umetnostnih predmetov, ki presega danes še prevladujočo raven pasivnega sprejemanja kulturnih vsebin in dogodkov, kjer so učitelji pogosto prepuščeni lastni iniciativnosti in iznajdljivosti.

Ob navedeni problematiki je razveseljivo, da slovenska mladina kaže velik interes za aktivno kulturno-umetniško ustvarjanje in v primerjavi s preteklimi leti namenja manj časa zgolj spremljanju kulturno-umetniških vsebin (Mladina, 2010). Ugotovitve raziskave kažejo, da je za uresničevanje ciljev glasbene vzgoje pomembno vključevanje umetnikov in kulturnih ustanov. Obvezni in razširjeni program v osnovni šoli kot tudi predmetniki srednjih šol za to ponujajo številne prilžnosti v okviru pevskih zborov, ansambelske igre, glasbenih projektov, kulturno-umetniških vsebin itd.

Glasbena vzgoja je v šoli velikokrat na obrobju šolskih predmetov, čeprav ima zunaj nje pomembno vlogo v življenju mladostnikov, saj ponuja možnosti identifikacije, protesta, socializacije, uživanja, zabave, gibanja ... Številni mladostniki tudi verjamejo, da jim glasba pomaga pri reševanju osebnostnih težav. Postmoderna družba spodbuja množično potrošniško kulturo, v kateri

imata pomembno vlogo zabavna in popularna glasba. Mediji danes narekujejo glasbene smernice, mladi pa se prepogosto podrejujejo okusu, ki ga trenutno določa zabavna industrija. Vprašanje je, zakaj se mladostniki na trg zabavne industrije ne odzivajo kritično. Odgovore bi morali iskati tako v družinski vzgoji kot v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Tako bi bilo treba v procesu splošnega in glasbenega izobraževanja pri otrocih in mladostnikih oblikovati in spodbujati kritičen odnos do trivialne glasbe. Učitelji bi morali mladim odpreti raznoliki svet glasbe, da bodo v njej lahko našli odgovore na številna vprašanja o svoji identiteti, hkrati pa jim morajo pomagati pri prepoznavanju kakovostne glasbe, tudi sodobnih glasbenih zvrsti (jazz, rock, filmska glasba ...), ki so v vzgojno-izobraževalnem procesu nemalokrat zapostavljene. Mladim je treba zlasti pomagati pri analizi, selekciji, vrednotenju ... popularne glasbe in njenih žanrov, jih seznanjati z njenimi slabimi in dobrimi platmi itn.

Glasbeno ustvarjanje v projektu
Kulturno žlahtenje najmlajših

Primeri dobre prakse, ki so predstavljeni v nadaljevanju publikacije, kažejo na pozitivne premike pri uresničevanju kakovostnih programov med vzgojno-izobraževalnimi in kulturnimi inštitucijami in hkrati izpostavljajo potrebo po preraščanju posamičnih primerov v prevladujočo filozofijo delovanja na vseh ravneh splošnega šolstva.

Medpredmetne in medpodročne povezave

Pozitivni učinki glasbenega učenja (in drugih umetnostnih področij) so kompleksni in zato se v naših šolah že vzpostavlja glasbeno poučevanje v medpredmetnih povezavah, ki pa mora biti premišljeno in smiselno, sicer lahko naredi več škode kot koristi. Strokovnjaki zato opozarjajo, da ima lahko nestrokovno povezovanje, kot je na primer vključevanje neustrezne zvočne kulise v pouk, tudi negativen vpliv na spoznavne procese učenja.

Številne možnosti povezovanja glasbene vzgoje z drugimi predmeti in področji izhaja iz dejstva, da ukvarjanje z glasbo animira tako levo kot desno možgansko polovico. Strokovnjaki zato ugotavljajo, da imajo glasbeniki tudi debelejši prečnik (corpus callosum), ki povezuje obe možganski polovici. Tako so znani pozitivni učinki glasbenega učenja na prostorsko-časovne sposobnosti, spomin, koncentracijo, grafomotoriko, socializacijo, učenje jezikov in matematike itd. Seveda pa lahko pričakujemo povezave le med sorodnimi miselnimi procesi, med katerimi so na primer povezave med ritmičnim izvajanjem in matematičnimi sposobnostmi, aktivnim poslušanjem glasbe in glasovno modulacijo, tonskim razlikovanjem in bralnimi sposobnostmi, skupinskim muziciranjem in socializacijo itd., ne moremo pa pričakovati povezav med učenjem solfeggia in ustvarjalnostjo in podobno.

Povezovanje glasbe z drugimi umetnostnimi in predmetnimi področji bo zato kakovostno, če bo smiselno vključevalo vsebine, procese, znanja in spretnosti, ki spodbujajo učenje iz različnih zornih kotov. Na tej podlagi nastaja tudi učni transfer čustev, motivacije, stališč, ki omogoča ustvarjalno in umetnostno delovanje v različnih življenjskih okoliščinah (vseživljenjsko učenje).

Sodelovanje s kulturnimi ustanovami

V sodobnih pristopih k učenju in poučevanju je poudarjena težnja k oblikovanju različnih učnih okolij in k širjenju teh okolij iz šolskih prostorov v gledališča, opero, koncertne dvorane ter na druge glasbene in kulturne prireditve. Vsa ta prizorišča so avtentično okolje za doživljanje in učenje glasbe ter spoznavanje in vrednotenje glasbene kulture. Tu se vzpostavljajo pomembni procesi socializacije posameznika z raznovrstno glasbo in zvočnim okoljem. Za tiste zvrsti glasbe in tista glasbena dela, ki temeljijo predvsem na glasbeni improvizaciji in neposredni komunikaciji med izvajalcem in poslušalstvom, so klasična koncertna prizorišča nekoliko utesnjena. Zato se v zadnjem času glasbena prizorišča širijo tudi na ulice, trge in v objekte (prazni vojaški ali tovarniški objekti ...), ki prvotno niso bili namenjeni glasbi. Tu je poslušalec nagovorjen predvsem z družbeno angažirano glasbo in glasbenimi zvrstmi, ki največkrat temeljijo na improvizaciji in vzpostavljanju neposredne komunikacije med izvajalci in poslušalci.

Otrokom in mladostnikom moramo ponuditi različne glasbene izkušnje in priložnosti za srečevanje z raznovrstno glasbo. Pri tem naj jim bo omogočeno, da se preizkusijo ne le v vlogi poslušalca, pač pa tudi v vlogi glasbenega ustvarjalca in poustvarjalca. Na te pomene in cilje smo pozorni, ko načrtujemo in vzpostavljamo partnerske povezave s kulturnimi ustanovami in glasbeniki. Tesnejše sodelovanje je potrebno vzpostavljati že v fazi načrtovanja in oblikovanja kulturnih programov ter politike kulturnih ustanov. Saj so vrtci in šole ter vzgojitelji in učitelji tisti, ki najbolj poznajo na eni strani potrebe otrok, po drugi strani pa zahteve izvedbenega kurikulumu in učnih načrtov. Kvalitetna glasbena predstava sama po sebi še ni dovolj. Njeni

vsebina in kvaliteta morata smiselno dopolnjevati konkretno vzgojno-izobraževalno delo v vrtčevski skupini ali razredu. Le tako bodo imeli obiski kulturnih ustanov in glasbenih prireditev trajne učinke, saj bodo sestavni del načrtovanega učnega procesa.

Poskrbeti moramo, da bo glasbena umetnost umeščena v vzgojne načrte, letni delovni načrt in druge programske dokumente vrtcev in šol, ki so podlaga za izvedbo glasbenih dogodkov izven šol in vrtcev ter v okviru izbirnosti in interesnih dejavnosti. Ključni dejavnik uspešnosti je učitelj, ki naj bi imel vizijo, kako negovati in razvijati glasbeno umetnost in kako umestiti pluralnost glasbene kulture v obvezno vzgojno-izobraževalno delo in razširjeno ponudbo v okviru medpredmetnih povezav in izbirnih dejavnosti.

Ponudba nekaterih umetniških in glasbenoizobraževalnih programov

Ponudba koncertov, glasbenih prireditev in glasbenoizobraževalnih programov je iz leta v leto večja. Na področju obveščanja in promocije je velika pridobitev **Kulturni bazar**, v okviru katerega izide katalog, ki je uporaben pripomoček za načrtovanje kulturno-umetnostnih dejavnosti v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Le-te predstavljajo širitev in bogatitev glasbenih izkušenj (kulturni dnevi, izbirni predmeti, interesne dejavnosti, izbirne vsebine ipd.), ki bistveno prispevajo k izoblikovanju mladostnika kot kritičnega uporabnika in osveščenega sooblikovalca glasbenega kulturnega prostora. Tudi v poročilu študije *Povezovanje med kulturo in izobraževanjem*, ki jo je leta 2006 naročilo Ministrstvo za kulturo, je bil predstavljen izbor različnih ustanov, kulturnih zvez in društev, ki načrtujejo in izvajajo kakovostne glasbene umetniške in izobraževalne programe in projekte.

V nadaljevanju predstavljamo nekatere ustanove, zveze in društva ter njihove umetniške in vzgojno-izobraževalne programe, ki so posebej oblikovani za mlajšo publiko.

Cankarjev dom v Ljubljani ponuja v okviru Kulturne vzgoje kulturnovzgojni program za šole, t. i. *Učiteljsiše*. S področja glasbe so za vrtce in učence do 4. razreda ponujene vsebinsko raznovrstne glasbene kulturnovzgojne ure, od glasbenih pravljic do tematskih koncertov ter opernih in baletnih predstav. Mladi so nagovorjeni z glasbo in animacijo, ki pritegne poslušalca v aktivno komunikacijo. Glasbene kulturnovzgojne ure za učence od 5. do 9. razreda želijo popularizirati ljudsko glasbo, posamezne skupine glasbil ali zvrsti glasbe, zanje pa pripravljajo tudi koncerte in druge glasbene prireditve (npr. *D best abonma*).

Slovensko narodno gledališče Opera in balet Ljubljana želi mlademu občinstvu na primeren način (usklajeno s starostjo in izkušnjami) približati operna, baletna in koncertna dela. Poleg tega jim omogočajo pogled v zakulisje in nastajanje opernih predstav. Prve stike z opero in baletom ponuja tudi **Slovensko narodno gledališče Maribor**, ki ima posebej prirejen program za vrtce, osnovne in srednje šole. Iz njihovih programov razberemo, da vabijo otroke že od 2. leta naprej. Program za mlade ponuja tudi **Narodni dom Maribor**. V okviru različnih abonmajev ponujajo koncerte in glasbene prireditve na temo glasbil, glasbenega gledališča, glasbenih zasedb in zvrsti ter sodelovanje v glasbenih delavnicah.

Posebnega pomena za vzpostavljanje partnerskih povezav z umetniki je **Glasbena mladina Slovenije**, ki ponuja bogat in raznolik program *Koncert, ki pride k vam*. Celotna ponudba je oblikovana v tri sklope: za vrtce in prvo triado, za drugo triado ter za tretjo triado in srednješolce. Glasbene predstave so komentirane. Programi so vsebinsko usklajeni z veljavnimi učnimi načrti za glasbeno vzgojo. Večino programov lahko izvedejo tudi na šolah, v vrtcih ali v drugih primerljivih prostorih. Ponujajo tudi glasbene delavnice, za katere priskrbijo glasbila in druge pripomočke. V sodelovanju z **Orkestrom Slovenske filharmonije** prirejajo *Simfonične matinee*, programsko zaokrožene in komentirane koncerte.

Pedagoške programe in organizirane ogleda ponujajo tudi muzeji, kot sta na primer **Pokrajinski muzej Ptuj** (zbirka glasbil) in **Slovenski etnografski muzej** (slovenska dediščina). Na spletnih straneh najdemo tudi številne druge glasbene ansamble in društva, ki izvajajo glasbene izobraževalne programe in tradicionalno negujejo stike z vzgojno-izobraževalnimi zavodi. Eno izmed njih je **Društvo slovenskih skladateljev**, ki že vrsto let pripravlja zanimivo koncertno dejavnost za mlade, imenovano *Slovenski skladatelji mlademu glasbenemu občinstvu*. Posebno odmevna je prireditve *Noč slovenskih skladateljev*, v okviru katere organizirajo mladinski koncert. Program sestavljajo novitete oziroma glasbena dela, v katerih prepoznavamo novejša kompozicijska tehnika in sodobno zvočnost. Koncerti so pospremljeni s komentarji, ki jih pripravljajo v sodelovanju z glasbenimi pedagogi. Da je potrebno z vzgojo in izobraževanjem v umetnosti začeti čim prej in sistematično, se zavedajo tudi v **Društvo baletnih umetnikov Slovenije**. Izoblikovan imajo *Kulturno-izobraževalni program o baletni umetnosti*, s katerim želijo približati balet otrokom že od 4. leta naprej. Pri mlajših obiskovalcih želijo predvsem vzbuditi radovednost in zanimanje za baletno umetnost. Osnovnošolcem in srednješolski mladini pa ponujajo, ob pomoči profesionalnega baletnega plesalca, tudi možnost neposredne izkušnje izvajanja prvih baletnih korakov. Sicer pa je osrednji namen izobraževalnega programa omogočiti mladim vpogled v snovanje in izvedbo baletnega koncerta ter jih seznaniti tako z nastankom baleta in stilnih plesov kot tudi z značilnostmi baleta v različnih umetnostnih obdobjih.

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti – JSKD deluje z namenom spodbujanja ljubiteljskih dejavnosti in ustvarjalnosti na kulturnem področju. V kontekstu izvajanja nacionalnega kulturnega programa spodbuja in organizira raznovrstne glasbene dejavnosti in prireditve, kot so npr. revije, festivali in tekmovanja, med katerimi še posebej izstopajo tekmovanja pevskih zborov in instrumentalnih skupin. Veliko pozornost posvečajo tudi izobraževanju glasbenih mentorjev in izvajanju glasbenih delavnic.

Vse te informacije o raznovrstnih glasbenih ponudbah so zbrane na portalu **Slovenskega glasbenoinformacijskega centra (SIGIC)**.

Ob teh celovitih ponudbah pa ne smemo zanemariti pomena kulturnih društev, glasbenih šol, pevskih zborov in glasbenih festivalov, ki pomembno oblikujejo ožji glasbeni kulturni prostor šol in vrtcev. V glasbene šole in pevske zборе so vključeni otroci in mladostniki, ki še na poseben način izgrajujejo partnerske povezave med šolo oziroma vrtcem in glasbenim okoljem.

Literatura

Uporabljena literatura

Hallam, S. (2001). *The power of music: A study commissioned by The Performing Right Society*. London: PMRS.

Mladina 2010. Dostopno na: http://www.mfdps.si/Files//Knjiznica/Mladina_2010_Koncno_porocilo.pdf

Rotar Pance, B. (2006). *Motivacija, ključ h glasbi*. Nova Gorica: Educa, Melior.

Priporočena literatura

Beuermann, D. (2011). *Celostna šola: proces sedmih izzivov: Kam? Kako? Zakaj? (Da o glasbi niti ne govorimo)*. Ljubljana: Debora.

Borota, B. (2009). Podoba »velikega« glasbenika skozi očala Reggio Emilia. V T. Devjak in D. Skubic (ur.): *Izzivi pedagoškega koncepta Reggio Emilia*. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. http://reggioemilia.pef.uni-lj.si/images/dokumenti/splet_reggio-emilia.pdf

Branzi, A. (2003). *Children, spaces, relations. Metaproject for an environment for young children*. Reggio Emilia, Reggio Children.

Bresler, L. (2007). *International Handbook of Research in Arts Education*. Springer: Netherlands.

Bresler, L. (2010). Integracija glasbe v splošnoizobraževalne predmete: prikaz izobraževalnega podjetništva. *Glasba v šoli in vrtcu*, XV, str. 3–17.

Denac, O. (2002). *Glasba pri celostnem razvoju otrokove osebnosti*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Elliot, D. (1995). *Music Matters: A New Philosophy of Music Education*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Elliot, D. (2003). Music Education in the 21st Century. *Musikpädagogik in anderen Ländern*, 3, str. 49–56.

Globokar, V. (1987). *Vzdih izdih*. Ljubljana: Slovenska matica.

Sicherl-Kafol, B. (2001). *Celostna glasbena vzgoja*. Ljubljana: Debora.

Spletne povezave

Katalog ponudbe Kulturno-umetnostne vzgoje Kulturni bazar – KULTURNI CENTRI, GLASBA: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni_bazar/2012/KB_2011-e-katalog_koncni_za_objavo.pdf

Cankarjev dom Ljubljana: Učiteljišče – program gledaliških, glasbenih in filmskih kulturnovzgojnih učnih ur: <http://www.cd-cc.si/default.cfm?Jezik=Sl&Kat=0207&Predstava=2785>

JSKD – Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – GLASBA: http://www.jskd.si/glasba/uvod_glasba.htm

Glasbena mladina Slovenije – Koncert, ki pride k vam: http://www.glasbenamladina.si/?page_id=30

Portal glasbenih prireditev Slovenski glasbenoinformacijski center: <http://www.sigic.si/>

Primeri dobre prakse

Glasbena umetnost

OTROKOV SVET SKOZI GLASBO

Nosilna ustanova: Vrtec Smedela, Koper

Vodja projekta: Jana Olivieri, vzgojiteljica predšolskih otrok

Sodelujoči zunanji partnerji: Glasbena šola Koper, OŠ Antona Ukmarja, OŠ Dušana Bordona, OŠ dr. Aleša Beblerja Primoža, Hrvatini, in podružnica Ankaran, KS Žusterna in KS Hrvatini, starši

Ciljna skupina: predšolski otroci od prvega do šestega leta starosti

Trajanje: šolsko leto 2008/2009 in se nadaljuje

Vsebina in potek

Projekt je potekal v vseh 38 oddelkih Vrtca Smedela ter v dislociranem razvojnem oddelku na Centru za korekcijo sluha in govora v Portorožu (CKSG).

Ob kitari, klavirju, harmoniki in flavti so se otroci učili novih pesmi ter utrjevali že znane. Spoznavali so lastne, naravne in Orffove inštrumente ter se seznanjali s tehniko igranja nanje. Otroci so aktivno sodelovali v glasbenih didaktičnih igrah in glasbenih pravljicah ter prisluhnili »koncertom«, ki so jih popeljali v svet klasične glasbe. Glasbene dopoldneve v vrtcu so s svojim obiskom popestrili in obogatili tudi zunanji izvajalci in starši otrok, ki so se odzvali vabilu k sodelovanju v projektu.

Poslušanju kratkih skladb (starši so igrali na prečno flavto, klarinet in trobento) je sledilo skupno muziciranje. Otroci so, ob melodični spremljavi glasbil, peli njim znane pesmi in izvajali vnaprej določeno ritmično spremljavo z ropotuljami in klavesami. Po zaključeni dejavnosti smo otroke razdelili v skupine, kjer so jim izvajalci omogočili neposreden stik z glasbili. Svoja doživetja in glasbila so otroci po želji tudi narisali.

Pri poslušanju so otroci aktivno sodelovali – z ritmičnimi inštrumenti iz Orffovega instrumentarija so spremljali vzgojiteljičino petje ob kitari. Glasbila so bila vnaprej izbrana in razdeljena v štiri skupine: triangle, klaves, ropotulje in kraguljčke. Pesem, razdeljena na kitice, se je v glasbeni pravljici ponavljala, zato je ritmično spremljavo vsakokrat izvajala le točno določena skupina otrok z enakimi glasbili, drugi so poslušali. Vsaka skupina je imela na tleh sličico živali, ki je omenjena v določeni kitici. Glasbena pravljica se je končala s petjem oziroma pripevanjem cele pesmi ob ritmični spremljavi na posamezna glasbila.

V projektu smo sodelovali z zunanjimi partnerji:

- **Glasbena šola Koper**

Obiski iz Glasbene šole, kot so jih imenovali otroci, so v vrtec prihajali tri mesece vsako sredo. Srečanja smo zasnovali tako, da smo glasbila predhodno razdelili v tri skupine: pihala, trobila in kombinacija godal, brenkal in inštrumentov s tipkami. Otroci so na vsakem srečanju spoznali le po tri glasbila iz posamezne skupine. Izbiro skladb smo prepustili učiteljem posameznih instrumentov. Izvajalci so bili večinoma mlajši učenci glasbene šole.

Potek srečanj:

Otrokom sem predstavila učence in učitelje glasbene šole. Kot »povezovalka« srečanj sem dobro pripravila otroke na pozorno poslušanje kratkih klasičnih skladb v izvedbi učencev glasbene šole (včasih tudi v učiteljevi izvedbi). Zanimivim, skrbno izbranim skladbam so otroci zelo zbrano prisluhnili. Sledila je nazorna praktična predstavitev posameznih glasbil, ki sta jo večinoma izvedla učenec in učitelj skupaj. Imenovala, opisala in pokazala sta pomembne dele glasbila, nekatera glasbila razstavila/sestavila, razglasila/uglasila ter v določenih izrazih poiskala smešne prispodobe, ki so dejavnost popestrile in še bolj približale otrokom. Tako so npr. na violini med drugim »našli« polža, kobilico in žabico ter »konjski rep« na loku; na klarinetu so spoznali glavo, trup, nogo in jeziček ter vse to poiskali in pokazali tudi na svojem telesu ... Otroci so opazovali, kako učenci med igranjem držijo svoja glasbila. Lahko so se pogovorili z učenci in učitelji, jim zastavljali raznovrstna vprašanja v zvezi s tematiko. Vsak obisk smo zaključili z glasbenimi ugankami. Te so bile otrokom še posebej všeč. Učenci GŠ so pred otroki zaigrali na svoja glasbila pet zaporednih tonov. Pozornost poslušalcev sem usmerjala na zaznavanje barve zvoka posameznega glasbila. Povezali smo ime glasbila z zvokom. Nato so se učenci skrili za zaveso ter ponovno posamično zaigrali na glasbila. Poslušalci so po barvi zvoka prepoznavali in imenovali skrita glasbila. V zahvalo za prijetno in poučno predstavitev so naši otroci obiskovalcem zapeli znano pesem. Po vsakem srečanju so otroci svoja doživetja lahko izrazili likovno. Nastajale so čudovite risbe glasbil in glasbenikov, ob katerih so starejši otroci spontano pripovedovali in tako podoživljali prijetna glasbena srečanja.

Celoletno sodelovanje smo zaključili z obiskom koncerta v koncertni dvorani GŠ Koper. Koncertni program so za naše pet- in šestletne poslušalce pripravili učitelji glasbene šole. Otroci so imeli na koncertu priložnost slišati še glasbila, ki jih niso spoznali na srečanjih v vrtcu: harfo, ksilofon, pozavno in mali boben. Ogledali so si tudi baletno točko. Program je povezovala učiteljica GŠ Koper.

- **Osnovne šole – otroški pevski zbori (OPZ)**

Redno (štiri srečanja v prostorih osnovne šole, eno v vrtcu) poteka sodelovanje z otroškimi pevskimi zbori gostujoče šole, ki deluje v neposredni bližini vrtca. Na dveh srečanjih je na oder z osnovnošolskim OPZ (učenci prve triade) stopil tudi naš OPZ.

Na teh nastopih so se glasbeni sklopi petja z glasbeno spremljavo povezovali z lutkami in ugankami, kar je popestrilo srečanja in spodbujalo poslušalce k pozornemu poslušanju zborovskega petja. Na vseh srečanjih je bil zaključek enak – poslušalci in nastopajoči so skupaj zapeli in zaigrali na lastna glasbila. Srečanja OPZ so pri otrocih v vrtcu in šoli prispevala k razvoju interesa po glasbenem udejstvovanju, za učiteljice in vzgojiteljice pa so bila spodbuda za nadaljnje sodelovanje na kulturno-umetnostnem področju.

- **Krajevni skupnosti v Mestni občini Koper**

V šolskem letu smo z otroki izvedli tudi pet nastopov v dveh krajevnih skupnostih, KS Hrvatini in KS Žusterna. V KS Hrvatini izvajajo kulturni program poleg nas še otroci iz drugih vrtcev in šol. Pri oblikovanju programa smo strokovne delavke avtonomne in vanj vnašamo tudi pobude in želje otrok. Nastop naših otrok, najmlajših krajanov, je za ciljno publiko zanimiv in vedno deležen pohval. Prilagojen je zmožnostim nastopajočega predšolskega otroka – glasbene točke, s katerimi otroci nastopajo, so raznovrstne in vključujejo petje otrok v zboru ob inštrumentalni spremljavi vzgojitelja, petje ob gibanju ali ob spremljavi na lastna glasbila, igranje na naravna glasbila in nunalce, ki so tipično istrsko otroško glasbilo, igranje na Orffova glasbila, izvajanje rajalnih iger ali preprostih ljudskih plesov, prikaz otroških iger preteklosti ... Na srečanjih vselej sodeluje tudi otroška folklorna skupina Vrtca Semedela *Modri valček*. V KS Žusterna soizvajajo kulturni program starejši krajan, ki največkrat pripravijo glasbene točke, s katerimi, med drugim, poskrbijo za ohranjanje kulturne dediščine. Ugotavljamo, da imamo tako vsi navzoči možnost začutiti raznolikost in prepletenost glasbe preteklosti in sedanjosti. Tovrstno kulturno-umetniško sodelovanje pripomore k ohranjanju medgeneracijskih stikov v kraju. Aktivno medsebojno sodelovanje je že dolgoletno in se bo nadaljevalo tudi v prihodnje.

Cilji

- Približati glasbo z najrazličnejšimi kakovostnimi, pestrimi, poučnimi in zanimivimi glasbenimi dejavnostmi, ki so prilagojene zmožnostim različno starih predšolskih otrok.
- Razvijati veselje do glasbe in elementarni glasbeni posluš.
- Spodbujati otroke k aktivnemu sodelovanju pri glasbenem ustvarjanju in poustvarjanju.

- Omogočiti doživljajsko poslušanje otroških umetnih in ljudskih pesmi v »živi« zborovski izvedbi.
- Otrokom omogočiti javno nastopanje.

Medpredmetne povezave

Glasbene dejavnosti so se tesno povezovale z različnimi področji kurikula. Jezikovno področje: otroci so izrazili svoja glasbena doživetja z besedo ter obnovili vsebino pesmi ali glasbene pravljice; spoznavali so nove izraze in pojme ter jih uporabljali; z uglasbenimi pesmimi so širili besednjak in razvijali ustvarjalno besedno izražanje. Intenzivno je bilo tudi *gibalno-plesno* izražanje: otroci so z gibanjem izražali glasbene vsebine in posamezne značilnosti glasbe ali zvoka (tempo, višino, dinamiko); se ob glasbi ustvarjalno plesno izražali z ruticami in trakovi; razvijali so si fino motoriko in spretnost prstov z igranjem na Orffov instrumentarij in z izdelovanjem preprostih glasbil. Poudarek je bil tudi na *likovnem področju*, kjer so otroci izražali svoja glasbena doživetja z risbo ali sliko (ponazarjali tudi dinamiko, tempo in višino tona). Glasba se je povezovala z *naravoslovnimi in družboslovnimi vsebinami*: otroci so spoznavali svoje bližnje okolje: osnovne šole, glasbeno šolo, krajevno skupnost; seznanjali so se z običaji in življenjskimi navadami ljudi nekoč in jih primerjali z današnjimi (ljudske pesmi in rajalne igre, sodelovanje s krajevnimi skupnostmi); s pesmimi in glasbenimi pravljicami so spoznavali značilnosti letnih časov, živali, rastline ...; igrali so na najdene naravne inštrumente (kamenčke, školjke, palčke, polžje lupine, storže ...) ter si iz naravnih materialov izdelovali preprosta glasbila. V povezavi z *matematiko* so otroci prepoznavali in uporabljali (izbrali, pokazali, imenovali) elementarne slikovne in glasbene simbole ter šteli glasbila in jih razvrščali v skupine.

Predstavitev pripravila Jana Olivieri.

Komentar

Projekt odlikuje vrsta elementov, med katerimi je izpostavljena dimenzija kulturnega mreženja. Partnersko povezovanje med vrtcem, glasbeno šolo in osnovno šolo se razširja na področje glasbeno-kulturnega življenja lokalne skupnosti, vključuje društveno dejavnost ter udejnjanja načelo inkluzivnosti otrok s posebnimi potrebami. Skupne glasbene dejavnosti omogočajo medgeneracijska srečanja ob kulturnih dejavnostih ter nevsiljivo podpirajo in spodbujajo vseživljenjsko učenje. Načrtnost in kontinuiranost glasbenih dogodkov se ob vsakokratni refleksiji udeležencev spiralno nadaljuje in nadgrajuje ter s tem gradi njihovo kulturno zavest in izražanje. Medpredmetne povezave podpirajo procese glasbenega mišljenja ter omogočajo izražanje glasbenih doživetij skozi druge medije. Pestre glasbene vsebine in dejavnosti upoštevajo obstoječe interese predšolskih otrok ter budijo nastanek novih interesov. Estetske izkušnje, ki jih otrok pridobiva na različnih prizoriščih in z različnimi akterji, pomembno sooblikujejo njegovo orientacijo v glasbenem svetu.

Primernost

Projekt je primeren tudi za nižje razrede OŠ.

Z GIBOM, SLIKAMI IN GLASBO USTVARJAMO NOVO ZGODBO

Nosilna ustanova: Vrtec Hansa Christiana Andersena v Ljubljani, enota Lastovica

Opis projekta, ki povezuje področje plesne, glasbene in likovne umetnosti, najdete na strani 271.

KULTURNO ŽLAHTENJE NAJMLAJŠIH

Nosilna ustanova: Vrtec Vodmat, Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine, likovne in glasbene umetnosti, najdete na strani 293.

SPOZNAJMO SE BOLJE S POMOČJO LJUDSKE GLASBE, PESMI IN PLESOV

.....

Nosilna ustanova: Osnovna šola Vič, Ljubljana

Vodja projekta: Marja Panker, učiteljica razrednega pouka

Sodelujoči zunanji partnerji: Vrtec Vrhovci – enota Rožnik; Upokojenski pevski zbor

Mlada srca (Dnevni center aktivnosti za starejše); partnerske šole – mednarodni projekt

Comenius: Ecole André, Aalberg, Sainte Marie aux mines, Francija, Școala Generală

T. Ștefanelli, Campulung moldovenesc, Romunija, Queens Road Primary School,

Cheadle Hulme, Velika Britanija, Tselodnevna detska gradina, Zravets 1, Kazanlak, Bolgarija,

I Circolo Didattico, Arezzo, Italija.

Ciljna skupina: Učenci, stari od šest do štirinajst let, in pridruženi partnerji – od tri- do šestletni otroci iz vrtca

Trajanje: šolski leti 2008/2009 in 2009/2010

.....

Vsebina in potek

Naša šola je bila dve leti vključena v mednarodni projekt skupaj s šolami iz Francije, Romunije,

Velike Britanije, Bolgarije in Italije. Učenci so spoznavali ljudsko glasbo, pesmi in plesne svoje države ter vseh držav, ki so bile vključene v projekt. Učenci so tako spoznali zgodovinsko, kulturno in ljudsko dediščino ne le svoje, temveč tudi sodelujočih držav.

V času projekta je nastala zbirka štiriindvajsetih pesmi, skladb in ljudskih plesov, ki temeljijo na različnih kulturah, zgodbah in tradicijah. Zbirka je izdana v različnih oblikah: v knjižici, na zgoščenki, na DVD-ju in internetni strani. Plesi in pesmi so bili predstavljeni na lokalni in širši ravni na prireditvah, festivalih ... in na dnevu pesmi, glasbe in ljudskih plesov, ki se je povezoval z zgodovinsko in kulturno dediščino.

Izbrali smo ljudske plesne in pesmi, primerne za starostno stopnjo učencev vseh šol. Učitelji in učenci so se učili slovenskih ljudskih plesov in pesmi. Izvedli smo plesne delavnice za otroke iz vrtca in za učence ter pevske delavnice za učence in pevce zbora. Na končni prireditvi so nastopili učenci in prikazali naučene ljudske plesne in pesmi ter predstavili Slovenijo in partnerske države s kulinariko in drugimi zanimivostmi ...

Izvedli smo kulturne dneve in tehniške dneve: v različnih razredih smo izdelovali ljudska glasbila. Učenci so pripravili tudi predstavitev partnerskih držav, učitelji in učenci partnerskih držav pa so se učili ljudskih pesmi in plesov. Medsebojne stike so mnogi ohranili tudi po zaključku projekta. Za učenje ljudskih plesov in pesmi je bilo treba najprej navdušiti učitelje. Ti so v delavnicah spoznali tuje plesne in nato poučevali svoje učence. Učitelje je s tujimi in slovenskimi plesi seznanila koordinatorka projekta.

Učenci so si pred izdelovanjem glasbil ogledali že narejena ljudska glasbila, poslušali njihove zvoke, si ogledali posnetke izdelovanja glasbil, nato pa samostojno izdelali glasbila. Za izdelovanje glasbil in zvočil so poskušali poiskati čimbolj avtentične, naravne materiale, da so svoj izdelek približali pravim ljudskim glasbilom.

Pri izvedbi obeh prireditev so se vključili tudi starši. Sodelovali pa so vsi učenci in vsi zaposleni na šoli (tudi tehniški kader).

Cilji projekta

- Spodbujanje integracije posameznikov z različnim kulturnim, etničnim, geografskim in socialnim poreklom z glasbo, pesmimi in plesi.
- Razvijanje umetnostnega in kulturnega osveščanja.
- Spoznavanje kulturne, zgodovinske in glasbene dediščine evropskih narodov z uporabo IKT tehnologije.
- Razvijanje odprtosti za učenje novih znanj.
- Razvijanje sposobnosti sporazumevanja v maternem jeziku.
- Učenje tujih jezikov in komuniciranje s tujejezičnimi vrstniki.

Medpredmetne povezave

Projekt je povezoval glasbo z geografijo, slovenščino, tujimi jeziki in zgodovino.

Predstavitev pripravila Marja Panker.

Komentar

Ljudski plesi in pesmi predvsem tujih držav so v našem šolskem sistemu pogosto prezrti, so pa priložnost za komunikacijo, kjer jezik ni ovira. Pomembna odlika projekta je aktivno vključevanje učencev in razvijanje njihovih komunikacijskih spretnosti (v maternem in tujem jeziku). Poučevanje ljudskih plesov in pesmi različnih držav je odlično izhodišče za medpredmetne povezave – od slovenščine in tujih jezikov do geografije. Tovrstna povezovanja so dobra tudi z vidika motivacije učencev, pa tudi učiteljev (timsko delo). Projekt omogoča učencem zanimiv način spoznavanja tujih kultur; vpletanje pozitivnih čustev in socializacija pa pomagata, da si zapomnijo več in bolje. Predstavitev naučenega mlajšim je za učence koristna, saj se učijo javnega nastopanja, pri otrocih pa spodbudi petje, ples ... in medgeneracijsko povezovanje, zlasti ker so starejši učenci v tem primeru vzor. Projekt je tudi odličen primer dejavnega ohranjanja kulturne dediščine. Podobno bi se lahko preučevalo in predstavljalo tudi ljudske plesne in pesmi posameznih slovenskih regij.

Primernost

Tudi za izvajanje projektnega dela v srednjih šolah. Na primer: namesto dijakov iz različnih držav se v projekt lahko vključijo dijaki, ki se učijo različne tuje jezike na isti ali pa na več srednjih šolah, in predstavijo ljudske pesmi in plesne različnih držav ...

MUZIKAL LEVJI KRALJ

.....

Nosilna ustanova: OŠ Mladika, Ptuj

Vodja projekta: Jasna Drobne, profesorica glasbe

Sodelavci projekta v VIZ: učiteljica likovne vzgoje

Ciljna skupina: učenci, stari od enajst do petnajst let

Trajanje: eno šolsko leto (2008/2009)

.....

Vsebina in potek

Na OŠ Mladika na Ptujju že nekaj let zapored uspešno izvajamo tri glasbene izbirne predmete: ansambelsko igro, glasbena dela in glasbeni projekt. Vsak od njih podpira vertikalno nadgradnjo, po drugi strani pa dopušča izbor posameznega enoletnega programa.

V šolskem letu 2008/2009 smo se pri predmetu glasbeni projekt skupaj z učenci odločili za pripravo in izvedbo muzikala *Levji kralj*. Pri projektu so sodelovali tudi pevke in pevci šolskega mladinskega pevskega zbora (11–15 let).

Kot učiteljica sem opravljala svojo mentorsko nalogo tako, da sem učence pri glasbenih in drugih dejavnostih organizacijsko povezovala in skrbela, da smo projekt kakovostno izdelali in

predstavili javnosti. Da bi razvijali kulturno zavest in izražanje, smo delovali na različnih področjih in smo povezali različna predmetna področja.

Najprej smo se seznanili z zgodbo *Levji kralj*, nato smo začeli pisati scenarij. Odločili smo se za izvedbo v slovenskem jeziku, zato smo vse pesmi iz muzikala prevedli iz angleščine v slovenščino. Hkrati s pisanjem scenarija smo razpravljali o scenografiji in kostumografiji.

Povezali smo se z učiteljico likovne vzgoje, ki je učence vodila pri izdelavi mask. Vsak nastopajoči učenec je izdelal masko živali, ki si jo je sam izbral (leve, slone, žirafe, antilope, hijene, ptice, opice, puščavske mačke in bradavičaste svinje). Učiteljica likovne vzgoje je učencem pomagala tudi pri izdelovanju scene.

Mladinski pevski zbor se je naučil vse pesmi iz muzikala, nekaterim dodal še preprosto koreografijo, opravili pa smo tudi avdicijo za solistične vloge.

Z uporabo sodobne glasbene tehnologije smo izbirali ustrezne glasbene podlage za predstavo.

S posamezniki, ki so bili izbrani za glavne vloge, smo se učili besedilo in ga ustrezno interpretirali.

Pevci solisti so vadili svoje pevske vloge in jih združevali z ustrezno interpretacijo in koreografijo.

Pred zaključno predstavo za širšo javnost smo skupaj z učitelji računalništva izdelali vabila in plakate.

Projekt smo sklenili z zaključno predstavo za širšo javnost, ki smo jo ponovili še za učence naše šole in OŠ Cirkovce.

Cilji

- Vzbujanje veselja in pozitivnih čustev do glasbe ter širitev zanimanja za različne oblike glasbenega udejstvovanja.
- Razvijanje odgovornosti in smisla za sodelovanje pri skupinskem muziciranju.
- Povezovanje glasbe z materinščino in z drugimi zvrstmi umetnosti.
- Razvijanje glasbenih sposobnosti učencev in njihovih izvajalskih spretnosti.
- Razvijanje kriterijev vrednotenja.
- Razvijanje odgovornosti za sodelovanje.
- Oblikovanje in poustvarjanje glasbene predstave.

Medpredmetne povezave

Projekt je omogočil bogato medpredmetno povezovanje – poleg glasbenih dejavnosti so učenci pri likovni vzgoji izdelovali maske, plakate in vabila. Prevajanje pesmi je zahtevalo povezovanje s slovenskim jezikom in angleščino. Pisanje scenarija, dramatizacija besedila in igra vlog je bila prav tako povezana s slovenskim jezikom. Pri športni vzgoji so se učenci gibal ob glasbi, plesali in razvijali pravilno držo. Pri tehniki in tehnologiji so učenci izdelovali sceno. Vabila in plakate so dokončno izdelali pri pouku računalništva.

Predstavitev pripravila Jasna Drobne.

Komentar

Interdisciplinarno zasnovani projekt *Muzikal Levji kralj* vključuje vse elemente projektnega dela (začetno idejo, načrtovanje, izvedbo in predstavitev rezultatov), ki je bilo procesno zasnovano v

daljšem časovnem obdobju. Ker je glasba v njem povezovalni element, je timsko zasnovano delo učiteljev in učencev bistveno pripomoglo k dvigu kakovosti izvedbe tovrstnih glasbenih projektov. Partnerstvo je bilo oblikovano na temelju pozitivne soodvisnosti in z namenom doseganja skupnih ciljev. Sodelujoči so bili spodbujeni k iskanju ustreznih rešitev tako za scensko-dramaturške kot tudi za glasbeno-plesne izzive. Učenci so ob tem pridobili pomembne izkušnje na področju ustvarjanja in izvajanja glasbe za različne priložnosti. Njihovo glasbeno poustvarjanje je dobilo nov pomen v kontekstu gledališke scenografije, igre in plesa. Projekt *Muzikal Levji kralj* je primer dobre prakse izvajanja projektov, v katerih nastopa glasba kot osrednja vsebina in hkrati kot povezovalni element različnih umetniških praks. Projekt bi lahko obogatili še s sodelovanjem s katero od kulturnih ustanov ali s srečanjem s profesionalnimi slovenskimi ustvarjalci, ki imajo izkušnje s pripravo oziroma nastopanjem v muzikalu.

LJUDSKO GLASBENO IZROČILO IN MI

Nosilna ustanova: OŠ Miška Kranjca, Ljubljana

Vodja projekta: Adriana Gabersčik, učiteljica razrednega pouka

Sodelujoči sodelavci v VIZ: učitelji likovne in športne vzgoje, slovenščine, zgodovine, geografije in fizike

Sodelujoči zunanji partnerji: Akademsko folklorna skupina (AFS) France Marolt, Tomaž Rauch, profesor glasbe

Ciljna skupina: učenci, stari od šest do petnajst let

Trajanje: od septembra 2010 do maja 2011

Vsebina in potek

Učenci od 1. do 9. razreda so spoznali po en ljudski ples, se naučili eno ljudsko pesem, naučili so se eno staro otroško igro, spoznali so ljudska glasbila in nanje igrali.

Pri *slovenščini* nam je pesemski program približeval zakladnico mladinske poezije in utrjeval njene pojme, petje je ob primerni izvajalski tehniki in estetskem oblikovanju vplivalo na kakovost izreke, glasba je razvijala ustvarjalnost v besednem izražanju, vokalne vsebine pa so odkrivalje jezikovno podobo slovenskih ljudskih pesmi. Pri *spoznavanju okolja* so učenci v besedilih in programski glasbi iskali najrazličnejše slike iz narave in življenja, glasbene dejavnosti pa so vplivale na zdravo počutje in skrbele za primerno zvočno okolje. Pri *športni vzgoji* sta instrumentalna igra in gibanje stopnjevala otrokovo gibalno spretnost in koordinacijo, glasba pa je razvijala ustvarjalnost v gibno-plesnem izražanju. Pri *zemljepisu in zgodovini* so se posamezne glasbene vsebine povezovale z naravo, družbenimi okolji, običaji, različnimi izseki iz življenja in zgodovinskimi dogodki; izvedeli smo, da je glasba izraz različnih geografskih okolij ter da je razvoj glasbene

umetnosti povezan z občo zgodovino in zgodovino drugih umetnosti. Pri *likovni vzgoji* smo ugotovili, da je glasba pogost motiv v likovni umetnosti.

V projektu so se odpirale zanimive priložnosti in praktične ideje, kako povezovati posamezne predmete in slovensko ljudsko glasbo. Pri spoznavanju okolja, na primer, so učenci spoznali delo pri posameznih poklicih in ob tem so se igrali tudi ljudsko plesno igro *Prišla majka s kolodvora*; sami so naštevali razne poklice in se odločali, kateri jim je všeč in kaj bi radi postali. Pri likovni vzgoji so spoznali otroško spretnostno igro *polž* ter pri tem v narisano shemo polža barvali odtenke barv, ob glasbeni spremljavi hodili v ritmu in pri tem zavili in odvili »polža«. Spoznali so zgodbo ljudskega izročila o *Desetnici* in izvedeli so, da so se pripovedi včasih pele v verzih; s tem so se lahko bolje ohranile. Ob spoznavanju balade *Lenora* v prepesnitvi Franceta Prešerna so spoznali, da je pesnik segal tudi po motiviki ljudskega izročila, ki je obvladovalo tedanji evropski prostor; poslušali so ljudsko pravljico *Mrtvi ženin*, zgodbo pa je učiteljica navezala na ljudsko pesem *Po vrtu je špancirala* in jo zapela; učenci pa so se je naučili. Učenci so spoznavali slovenske dežele v 17. in 18. stoletju in se srečali z Valvazorjevo *Slavo Vojvodine Kranjske*, kjer so navedeni tudi nekateri podatki o ljudskih plesih; učenci so zaplesali ples *štajriš*. Spregovorili so o Slovencih v zamejstvu: Porabju in Reziji. Ob obravnavanju centrifugalne sile so se naučili slovenski ljudski ples *Pobreška polka*, kjer so bili pozorni na vrtenje in občutje ter gibanje pri vrtenju.

Za učence smo organizirali tudi delavnico *Ljudska glasbila in plesne viže na Slovenskem*, ki jo je vodil prof. Tomaž Rauch, ljudske plese po slovenskih pokrajinah pa jim je predstavila AFS France Marolt. Učenci so pridobljeno znanje javno prikazali na šolskem nastopu ob slovenskem kulturnem prazniku.

Cilji

- Prepoznavanje različnih čustvenih reakcij in razpoloženj, ki jih spodbuja glasba.
- Spodbujanje kreativnega mišljenja pri vseh predmetih.
- Razvijanje analitičnega mišljenja.
- Izboljšanje kakovosti splošnega poslušanja.

Medpredmetne povezave

Medpredmetne povezave smo ustvarjali s slovenščino, spoznavanjem okolja, športno vzgojo, zemljepisom in zgodovino ter likovno vzgojo.

Predstavitev pripravila Adriana Gabersčik.

Komentar

Opisani projekt odlikuje procesna narava dela, saj vključuje izvedbo v obdobju šestih mesecev, kakor tudi medpredmetno povezovanje in sodelovanje na vertikalni (od 1. do 9. razreda) in horizontalni ravni. Kakovost projekta se kaže tudi v vzpostavljenem sodelovanju z zunanjimi izvajalci in kulturnimi društvi, kar umetnostne dejavnosti na šoli umešča v širše družbeno-kulturno okolje. Projekt odlikuje tudi ohranjanje slovenskega ljudskega glasbenega izročila, ki še posebej

v mestnih okoljih izgublja svojo veljavo in pomen. Zato je predstavljeni projekt tudi spodbuda za nadaljnje izpeljave, ki lahko v različnih okoljih pomembno prispevajo k ustrežnejšemu mestu in vlogi ljudskega izročila ter razvijanju nacionalne kulturne identitete.

Primernost

Projekt je primeren tudi za vrtce.

BAROČNA LJUBLJANA

Nosilna ustanova: OŠ Vodmat, Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine, likovne umetnosti, bralne kulture in glasbe najdete na strani 207.

GLASBENA MAPA

.....

Nosilna ustanova: Gimnazija Bežigrad, Ljubljana

Vodja projekta: Manica Habjanič Gaberšek, učiteljica glasbe

Ciljna skupina: dijaki 1. letnika (14–16 let)

Trajanje: eno šolsko leto

.....

Vsebina in potek

Glasbena mapa je celoletni projekt dijakov pri predmetu glasba v gimnaziji. Obliko in delno vsebino glasbene mape podpirajo v učnem načrtu opredeljene ure in so namenjene doživljanju in spoznavanju glasbenih del v koncertnih dvorinah, opernih hišah, na glasbenih prireditvah izven šole ali v šoli.

Sistemske je glasbena mapa organizirana kot kombinacija razvojno-zbirnega portfolia. Poudarek in osrednja nit glasbene mape so poročila s koncertov. Dijaki organizirano obiščejo ali samostojno izberejo različne glasbene dogodke in zapišejo svoja doživetja v obliki poročila. Poročilo predstavlja dijakovo pripravo na glasbeni dogodek oziroma koncert, raziskovanje glasbenih značilnosti igranih del, življenjepisov skladateljev in poustvarjalcev, zvrsti in žanrov glasbe ...

Najbolj poudarjen v poročilu pa je zapis doživljanja in sprejemanja glasbe: dijak na podlagi lastnih izkušenj in preferenc razmišlja o poslušani glasbi, o sprejemanju različnih glasbenih oblik,

zasedb, zvrsti in žanrov. Vsakemu koncertu sledi poročilo v šoli, povezano z refleksijo, ki je lahko izvedena v smislu samoocene, pogovora s sošolcem ali deljenja mnenj s sošolci. Tako učenec ponovno predstavi in na verbalni način podoživi koncert ter lastno doživljanje. V razredni menjava mnenj, kjer je v ospredju argumentirano podajanje lastne ocene glasbenega dogodka, bogatijo dijaki sprejemanje drugih in drugačnih glasb ter se učijo spoštovanja ljudi, ki imajo svoj okus in drugačne kulturne in umetniške vrednote.

Dijaki so spodbujani, da obiščejo različne koncerte (različne tako po zasedbi kot glede na zvrst) v svojem kraju in tako sledijo kulturnemu dogajanju v mestu ali kraju.

Glasbena mapa in njena izdelava se vključuje v časovne okvire predmetnika. Vpeljevanje in izdelava portfolia pri trenutnem številu ur in pri organizaciji le-teh pomeni za učitelja skrbno načrtovanje vsebin v osebнем letnem delovnem načrtu, saj mora vključiti vsaj 10 ur (razlaga organizacije portfolia, priprava avtentičnih nalog, izpolnjevanje obrazcev za refleksijo in evalvacijo, pogovori z dijaki ...), v katerih se z dijak posveča izključno portfoliu. Časovno strogo omejene ure (45 minut) so predvsem v segmentu zapisov refleksij velikokrat prekratke za dijakov utemeljen in poglobljen vpogled v napredek in načrtovanje ciljev.

V »rednih« urah je treba upoštevati dodatno pripravo učitelja na vsebinsko izpeljavo »klasičnega« pouka z dejavnostmi, kot jih predvideva učni načrt, vključno z izvedbo tradicionalno organiziranega preverjanja in ocenjevanja znanja.

Učitelj poleg priprave na pouk dodatne ure posveti pregledu avtentičnih nalog in refleksijam dijakov ter lastnim opisnim zapisom, ki so namenjeni usmerjanju dijakov pri nadaljnjem delu. Glede na normative je to velik časovni zalogaj.

Izdelovanje glasbene mape zahteva poleg skrbnega načrtovanja dejavnosti in načinov izvedbe individualiziran pristop k vsakemu dijaku in spoznavanje njegovega mišljenja, pri čemer imajo tako profesor kot dijaki možnost spoznavanja vrednot kulturnega bogatenja.

Cilji

Dijake ob izdelovanju glasbene mape spodbujamo, da razumejo glasbo kot umetnost časa in prostora, se izoblikujejo v glasbene poslušalce, ljubitelje in poznavalce glasbe ter se s tem usmerjajo v osvajanje temeljnega glasbenega znanja; sprejemajo glasbene vrednote, pomembne za slovensko in svetovno glasbeno kulturo; spoznavajo slovensko ljudsko in umetno glasbeno ustvarjalnost in se zavedajo njenega pomena za ohranjanje narodove samobitnosti; spoznavajo vrednote v raznovrstnosti glasbenih vsebin, zvrsti in stilov; razvijajo kritično občutljivost in sposobnost iskanja glasbenih vsebin za različne življenjske trenutke; se navajajo na samostojno študijsko in raziskovalno delo tudi ob spoznavanju novih glasbenih del.

Predstavitev pripravila Manica Habjanič Gaberšek.

Komentar

Glasbena mapa spodbuja dijake k razmišljanju o njihovem odnosu do glasbe. V okviru obveznih izbirnih vsebin obiščejo koncerte različnih glasbenih žanrov, slogov in zasedb, kjer poleg spoznavanja glasbe razvijajo socialne kompetence, spoznavajo pravila vedenja na kulturnih prireditvah in posledično vstopajo v svet odraslih.

Poleg razvoja kognitivnih sposobnosti glasbena mapa omogoča tudi razvoj metakognitivnih sposobnosti in zmožnosti, kot je na primer sposobnost načrtovanja učenja. Dijaki se ob izdelovanju mape učijo načrtovati in evalvirati lasten učni proces, se samonadzirati, razvijati delovne navade, sodelovati v pogovorih o ocenjevanju znanja in reflektirati lastno znanje.

Dijake bi veljalo natančno seznaniti z viri informacij o napovedih in ocenah koncertov in glasbenih dogodkov, na primer v SIGIC – Slovenskem glasbeno-informacijskem centru, v reviji *Glasna ...* Projekt bi lahko razširili in povezali še z drugimi predmeti – npr. likovna umetnost (umetnostna zgodovina), slovenščina, zgodovina ipd.

mag. Ana Kržišnik
Ira Ratej
mag. Helena Korošec
Alen Jelen
mag. Marjan Štrancar
Vlado Pirc

Gledališka umetnost

Opredelitev področja

Gledališka umetnost, ki izhaja iz rituala, je starejša kot vse v svetu prevladujoče religije, in ker je njen temelj igra, jo je možno opredeliti kot eno izmed osnovnih človekovih potreb. Homo ludens, človek igre oziroma človek, ki se igra, kot ga opredeljuje filozofski mislec Johan Huizinga, ne predstavlja opozicije mislečemu človeku, pač pa je njegov sestavni del. Igra je eno izmed določil človeka, saj se vsak otrok v igri razvija in uči. Igra ni lastna samo človeku, pač pa tudi živalim, vendar se človeška igra od živalske razlikuje.

Starogrška beseda drama pomeni dejanje. Torej igrati pomeni v prvi vrsti delovati. Temelj gledališča je potemtakem delovanje na način posnemanja (*mimesis*, kot to opredeli Aristotel v svoji *Poetiki*). Če pa hočemo nekaj ali nekoga posnemati, moramo to najprej opazovati in spoznati ter tudi analizirati lastnosti opazovanega. Lahko torej rečemo, da sta v ozadju igre na način *mimesis* vedno perceptivni in kognitivni proces, ki vzpostavi odnos do opazovanega in samo igro šele omogočita. Delovanje na način igre pa je že rezultat izbora in refleksije. Sodobne gledališke (in družbene) teorije rade govorijo o pojmu uprizarjanja (tako v gledališču kot v vsakdanjem ali družbenem življenju). Ko (se) človek igra, (se) uprizarja, v pojmu uprizoritve pa se skrivajo vsi zgoraj omenjeni pojmi: ritual, igra, drama in posnemanje.

Danes pojem gledališke umetnosti tesno povezujemo z gledališčem, tj. institucijo, v kateri določena skupina ljudi uprizori dramsko delo. Seveda poznamo več vrst gledališč, od ljubiteljskih do profesionalnih, od dramskih do komedijskih, od klasičnih do eksperimentalnih, od otroških do lutkovnih itn. Zmotno bi bilo opredeljevati gledališko umetnost izključno na osnovi obstoječih gledališč, kot je tudi zelo osiromašeno razumevanje gledališke umetnosti zgolj kot podaljška literature, se pravi nekakšnega tridimenzionalnega vizualnega pripomočka za predstavljanje ene izmed specifičnih literarnih vej – dramatike.

Gledališče je danes le eden izmed mnogih medijev, ki so nam na voljo. Vsak medij ima svoje zakonitosti in vsakega se je treba priučiti. Tako kot se moramo naučiti brati, da lahko beremo romane, se moramo tudi naučiti brati gledališče. Gledališka uprizoritev je polifonija več znakovnih sistemov (govor, gib, arhitektura, svetloba, likovnost, glasba, ples itn.), zato gledališka umetnina zahteva od prejemnika precej intelektualnega angažmaja.

Najbolj široko opredelitev gledališča najdemo pri gledališkem režiserju Petru Brooku v knjigi *Prazen prostor*: »Vsak prazen prostor je lahko oder. Človek korači čez ta prostor, drugi ga opazuje – nič drugega ni treba, da se sproži gledališko dejanje.« Temu ni kaj dodati niti odvzeti. Navadno gledališkemu dejanju prisostvuje več ljudi, ki tvorijo posebno skupino: občinstvo. Z vstopom v avditorij pred prizorišče gledališkega dejanja se vsak gledalec prostovoljno odreče dvomu ali nejeveri. *A willing suspension of disbelief* je pojem, ki ga je uvedel angleški filozof Samuel Taylor Coleridge. Občinstvo in igralci v gledališču se namreč vseskozi zavedajo, da je to, kar prvi uprizarjajo in drugi gledajo, zgolj posnetek resničnosti, da kralj ni kralj, temveč igralec, ki kralja igra. Podobno velja tudi za ogled filma, in prav to je ključno za vzpostavitev identifikacije in empatije. Sama identifikacija pa ne pomeni, da gledalec ne oblikuje svojega stališča do prikazanega. Ne le, da člani občinstva ves čas dogajanja aktivno sodelujejo na emocionalni ravni, marveč skušajo tudi predvideti, kako se bo dejanje odvijalo naprej. Skratka, ogled gledališke uprizoritve angažira naše racionalne in emocionalne potenciale. Podobno velja tudi za tiste, ki igrajo. Med občinstvom in igralci se vzpostavi vsakokrat znova enkratna komunikacija, ki poteka na več ravneh in zaposluje vse čute na perceptivni ravni ter sočasno aktivira kognitivne in emocionalne procese vsakega posameznika. Gledališče, ki je danes samo eden v množici medijev, med katerimi lahko izbiramo, edino ponuja enkratno, živo, dejansko neposredovano izkušnjo.

Gledališko dogajanje se vedno odvija v prostoru. Od aktivnih udeležencev torej terja organizacijo prostora in orientacijo v njem. Gledališko izražanje oziroma posnemanje na način igre je v prvi vrsti telesno delovanje (premikanje, govorjenje, ples, petje), ki navadno vključuje tudi druge (soigralce) v procesu timskega dela, in občinstvo (komunikacija in refleksija prikazanega). Sam proces nastajanja gledališke uprizoritve zahteva analitični pristop (analiza opazovanega v resničnosti in analiza prikaza posnemanja), uri zbranost (sledenje dogajanju med nastopajočimi in občinstvom), spodbuja razvoj telesnih, verbalnih, glasbenih in likovnih veščin, razvija identifikacijo in sočutenje ter tako prispeva k razvoju emocionalne inteligentnosti. Končno pa kot kreativni proces omogoča razmah domišljije, ustvarjalnega mišljenja in čuta za lepoto.

Gledališka umetnost v vzgojno-izobraževalnem procesu

V pedagoški proces vstopa gledališče na različne načine, kot učenje o gledališču in gledališki umetnosti, kot učenje v gledališču oziroma v igri ter kot učenje gledališča oziroma igre; ti pedagoški

pristopi se lahko pojavljajo kot samostojni ali pa se prepletajo. Ugotavlja se, da je gledališče kot veja umetnosti in medij za učenje in poučevanje v našem vzgojno-izobraževalnem procesu vse premalo vključeno.

Beneške maske v vrtcu

ustvarjalci (pogovor, izdelovanje lutk ...). Ogledi profesionalnih predstav so pogosto spodbuda za pripravo lastne, preproste improvizirane (igrane ali lutkovne) predstave, kjer otroci sami izdelajo lutke ali pa uporabijo kar plišaste igrače, izdelujejo kostume, scene in se tudi sami preizkusijo v igranju.

Skladno s kurikulum vrtca potekajo različne dejavnosti, ki vključujejo elemente gledališča in igre tudi v okviru vsakodnevnega programa. Vzgojiteljice spodbujajo otroke k domišljiji igri, ki vključuje igro vlog, dialoge, pretvarjanje, spoznavanje prostora, gibanje ... V različnih vsakodnevni situacijah in navadah skupine (pri prihodu in odhodu iz vrtca, pri kosilu, reševanju manjših konfliktov, pri uspavanju, spanju, pri različnih dnevnih opravilih) vključujejo lutke ali plišaste živali (vse pogosteje uvajajo »ljubljenca« skupine). Lutke ali ljubljence skupine uspešno vključujejo kot motivacijsko sredstvo za senzibiliziranje otrokovega čustvenega in socialnega potenciala.

Vzgojiteljice različne gledališke dejavnosti povezujejo tudi z glasnim branjem literature – po branju in med njim otroke spodbujajo k izražanju, ki vključuje elemente igre, izdelujejo lutke po literarni predlogi ... Pogoste so lutkovno-gledališke improvizacije, marsikje pa se pripravljajo tudi dramatizacije (npr. adaptacije umetnostnih besedil), ki jih ob različnih dogodkih (novo leto, kulturni dan ...) predstavijo staršem.

V predšolski vzgoji je skladno s *Kurikulom za vrtce* možno vključiti gledališko umetnost na različna področja dejavnosti. Gledališka umetnost kot eno od področij umetnosti pa omogoča kroskurikularno povezovanje vseh področij dejavnosti. Otroci v vrtcu spoznavajo gledališče, zlasti lutkovno, v vlogi gledalcev in v vlogi izvajalcev. V večini vrtcev in v nižjih razredih osnovnih šol organizirajo ogled profesionalnih lutkovnih in gledaliških predstav – z otroki si predstav ogledata v gledališču ali kulturnem domu ali pa povabijo lutkovne ustvarjalce v vrtec/šolo. Ogled predstave pogosto povežejo s spoznavanjem gledališča (prostor, zaodrje, poklici v gledališču, vrste lutk ...). Marsikje se po ogledu predstav odločijo tudi za delavnice, ki jih vodijo lutkovni

Podobno kot v vrtcu so zgoraj predstavljene gledališke dejavnosti vključene tudi v vsakdanje aktivnosti v prvem triletju osnovne šole, torej od ogledov predstav in spoznavanja gledališča do priprave dramatizacij pri obravnavi učne snovi. Vse pogostejša je tudi uporaba lutke za motivacijo, ko učitelj za uvodno motivacijo nagovori otroke z lutko ali zaigra neformalni, improvizirani prizor z dvema ali več lutkami, dialog med lutkami.

V osnovni in srednji šoli v predmetniku in učnem načrtu pa gledališka umetnost kljub svojim prednostim nima samostojnega mesta z izjemo izbirnega predmeta *gledališki klub* v osnovni šoli in nekaterih strokovnih predmetov v programu umetniške gimnazije, dramsko-gledališke smeri. Najbolj obširno in sistematično se s področjem gledališča ukvarja učni načrt pri slovenskem jeziku (Učni načrt. Slovenščina, 2011). Področje dramatike je obravnavano v vseh treh triletjih osnovne šole za področje sprejemanja, poslušanja (in gledanja) ter za poustvarjanje in interpretiranje. Izzive za učenje o gledališču najdemo tudi pri nekaterih drugih predmetih šolskega kurikula: pri zgodovini, tujih jezikih, geografiji, glasbi, likovni vzgoji ...

Tudi gledališče oziroma igro kot didaktični pripomoček bi bilo v pedagoškem procesu mogoče bolje izkoristiti. Igra je lahko temelj učenja in hkrati izvrsten pedagoški pripomoček. Za učenje na način gledališča je uporabno klasično gledališče z nastopajočimi in lutkovno gledališče (oživljanje in poosebljanje predmetov). Gledališče kot didaktični princip omogoča kroskurikularne povezave in bolj nazorno, otroku prijazno učenje. Učenje na način gledališča olajša proces pomnjenja in hkrati razvija učenčevo samostojno mišljenje ter analizo. Če je igra vodena s strani pedagoga, občutno prispeva k učnemu procesu, k boljšemu razumevanju in pomnjenju in so njeni učinki pozitivni. Vodenje igre pa terja poznavanje bazičnih gledaliških tehnik, o katerih se je mogoče poučiti tako v literaturi kot tudi v delavnicah, ki jih vodijo gledališki ustvarjalci. Treba se je otresti staroveškega pojmovanja gledališča kot institucije, ki se ukvarja zgolj z uprizarjanjem dramske literature in je nekakšen vizualni pripomoček za razumevanje dramatike.

Lutka v vrtcu in razredu

V zgodovinskih raziskavah o izvoru lutke najdemo številne primere obredne, magične uporabe lutk v različnih kulturah. Da je sporočanje z lutko prepoznavno, je potrebna stilizacija na treh ravneh: vizualni, gibalni in zvočni. Učitelji morajo upoštevati te izrazne možnosti lutke, če želijo, da bo njihova komunikacija z lutko prepričljiva. Otroci so senzibilni za prepoznavanje vseh treh ravni stilizacije, v svoji igri z lutko pa bodo prav z neverbalno komunikacijo sporočili največ. Komunikacija se začne že pri izdelavi lutke – otrokov izbor materiala, barve in oblik, ki se nadaljuje z oživljanjem lutke, ko otrok lutki da gibanje in glas.

Pri delu z lutko v vzgojno-izobraževalnem procesu opazimo primere empatije, vživljanja v situacijo, ki jo predstavlja lik. Lutka omogoča otrokom boljši stik z okoljem (prijatelji, vzgojiteljem, učitelji ...), z njo lahko izražajo tudi nekatere svoje težave (npr. strahove), doživijo npr. pozitivno izkušnjo v sprejemanju drugačnosti. Pri tovrstni igri z lutko gre predvsem za otrokovo simbolno, domišljijско igro v manjših skupinah. V procesu simbolne in lutkovno-dramske igre (ko otrok igra »kot da«, igra vlog) gre za ustvarjanje fiktivne situacije, ki otroku pomaga, da se oddalji od konkretne situacije. Lahko se razvije v neformalno, improvizirano predstavo, ki mora ohraniti igrivost, neposrednost, sproščenost in ustvarjalnost otrokove igre. V tem primeru je pomembno,

da ne gre za učiteljevo režiranje po lastnih zamislih, temveč le dodajanje gledaliških elementov otroški igri.

Vzgojiteljice v najmlajših starostnih skupinah prvo gledališče (prvi stik z zaigrano zgodbo) z otroki in za otroke ustvarjajo kar s preprostimi prstnimi, naprtnimi lutkami in lutkami na dlani. Oživljeni liki pritegnejo otrokovo pozornost. Ko jim z lutkami pripovedujejo kratke zgodbe, pesmi in rime ali pa otrokom z lutko preprosto pomagajo pri vsakodnevnih situacijah (premagovanje ločitvenega strahu ...), jih navajajo na lutke in igro. Če otroke navajamo na različne rabe lutk, bodo tudi sami pogostejše posegli po lutki, hkrati pa bomo z lutkami lažje pritegnil njihovo pozornost (za učenje, ustvarjanje predstav ...).

V vrtcu, pa tudi v nižjih razredih osnovne šole, je treba poskrbeti, da otroci spoznavajo, izdelujejo in uporabljajo različne tipe lutk. Pri tem je pomemben (tudi z motivacijskega vidika) stik otrok s profesionalnimi lutkami in lutkovnimi ustvarjalci, saj prav z ogledi profesionalnih predstav otroci najbolje spoznajo izrazne možnosti lutk. Eden od ciljev gledališkega ukvarjanja z otrokom je vzpostavitev ravnotežja med otrokovim razumevanjem čiste, neobvezne igre in njegovim odnosom do gledališča kot oblikovanega medija.

Od igre z lutko se bo otrokovo gledališko ustvarjanje postopoma razširilo na raziskovanje izraznih možnosti telesa, prostora, na igro z rekviziti, z oblačili, zgodbe pa bodo otroci ob razvoju simbolne in sociodramske igre vedno večkrat odigrali tudi v soigri z vrstniki.

Otroci so že predšolskem obdobju in zgodnjem šolskem obdobju kompetentni in samostojni raziskovalci svojega okolja, zato bo spoznavanje gledališča z obiskom gledališke hiše in spoznavanjem zaodrja močna spodbuda za radovedno iskanje še več informacij o gledališču. Če predšolske otroke in učence nižjih razredov navadimo na lutke, tako na oglede predstav kot na rabo lutke v komunikacijske namene, bomo lutke s pridom uporabljali tudi kasneje v višjih razredih osnovne šole. Lutkovna gledališča ponujajo kakovostne lutkovne predstave tudi za mladostnike, vendar žal še marsikdaj prevlada mišljenje, da so lutke »za ta male«.

Učenje na način gledališča oziroma igre – kreativna drama

Drama v vzgoji se v svetu že desetletja vključuje v izobraževalni proces na različnih stopnjah izobraževanja, od vrtca do fakultet in vseživljenjskega učenja. Tudi pri nas se v zadnjih dveh desetletjih širi razumevanje vloge drame v vzgoji in se povečuje njeno vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces. »Drama« v tem primeru ne označuje gledališke zvrsti ali dramskega besedila, temveč dramsko sposobnost, ki jo imamo kot antropološko lastnost. Specifičnost kreativne drame je »v uporabi dramskih oblik, tistih načinov izražanja, v katerih so realni ali izmišljeni dogodki, bitja, predmeti, pojavi in odnosi predstavljeni s pomočjo odigranih vlog in situacij« (Krušič, 2007). Pasivno učenje se skuša zamenjati z izkustvenim učenjem. Ne pri nas ne v svetu ni soglasne terminologije za to področje – tako se tudi termini »Educational Drama« ali »Drama in Education«, »Creative Drama« prevajajo na več načinov: drama v vzgoji in izobraževanju, kreativna drama, dramska pedagogika. Najbolj se uveljavlja izraz **kreativna drama**, ki vključuje in združuje vrsto izraznih sredstev: lutke, maske, pantomimo, gibanje, geste, mimiko obraza, izrazni ples, jezikovno in likovno ustvarjanje, glasbo. Ustvarjanje v kreativni drami je lahko način za učenje in poučevanje, sredstvo za samoizražanje, socializacijska aktivnost ali oblika umetniškega izražanja. S kreativno dramo lahko učimo umetnost gledališča in/ali motiviramo in razširimo

učenje na drugih področjih. Metoda je v zadnjih letih preizkušena in aplicirana v mnogih naših šolah, vrtcih in drugih vzgojnih zavodih z uresničevanjem vzgojno-izobraževalnih ciljev in s pravo projekta izven pouka.

Za kreativno dramo v učnem procesu ni primarni cilj priprava gledališke predstave. Ukvarja se s temo, vprašanji učnega načrta, kurikula, ki jih učenci ustvarjalno, v dramskih oblikah raziščejo, si podelijo zamisli ipd. Ker zgodba nastaja s skupinskim ustvarjanjem vseh sodelujočih, se otroci učijo sodelovati, sprejemati odgovornost in skupinske odločitve, razvijati nove interese in poiškati nove informacije. Takšno ustvarjanje pa s senzibilnim učiteljem oziroma vzgojiteljem lahko preraste tudi v izkušnjo za občinstvo – vrstnike, starše. V okviru dnevnih dejavnosti v vrtcu ali pri pouku s povezovanjem ciljev slovenskega jezika, likovne in glasbene umetnosti, zgodovine in geografije ali tehničnega pouka lahko seveda zasnujemo in pripravimo tudi gledališko predstavo. Cilj in smisel kreativne drame je ustvariti izkušnje, v katerih otroci oziroma učenci lažje razumejo medčloveške odnose, se uživajo v življenje drugih ljudi in uvidijo alternative za reakcije in dogodke. Sodelujoči eksperimentirajo v »kot da« situacijah in se z igro distancirajo od realnosti. Srečajo se z nekim problemom ali s temo iz učnega načrta; dialog, ki ga ustvarijo, pa je odvisen od okoliščin, v katerih skupina dela, od improvizacije in domišljije posameznika in skupine.

Medpredmetno in medpodročno povezovanje

Strokovna in skrbno načrtovana vključitev področja gledališča v pouk je učiteljem različnih predmetov oziroma področij lahko v pomoč pri osvajanju, razumevanju, utrjevanju in preverjanju snovi. Pri tem pa bo učiteljeva ustvarjalnost in občutljivost za ideje učencev najboljša spodbuda za njihovo gledališko ustvarjanje. Posegamo lahko na različna področja (slovenščina, tuji jeziki, matematika, družboslovje, naravoslovje ...). Ker v učnih načrtih drugih predmetov osnovne in srednje šole področje gledališča ni eksplicitno izpostavljeno, navajamo nekaj predlogov za učenje o področju gledališča pri drugih predmetih (navedeni predlogi se lahko smiselno uporabijo tudi v srednjih šolah), ki jih lahko izkoristimo tudi kot medpredmetno oziroma medpodročno povezovanje:

Učenje tujega jezika je priložnost za spoznavanje kulture in zgodovine naroda, s tem pa spoznavamo tudi literarne ustvarjalce in njihova dela. Tako imamo npr. pri pouku angleškega jezika priložnost odkriti in okusiti Shakespeara in njegova dela z vključevanjem ogleda gledaliških ali lutkovnih predstav (ali odlomkov), filmov ...

Pri pouku zgodovine lahko spoznavanje pomembnejših zgodovinskih dogodkov povežemo tudi z zgodovino gledališča, z dramskimi deli, ki se povezujejo s posameznim zgodovinskim obdobjem ... Pri geografiji pri obravnavi celin in krajev npr. poiščemo informacije o značilnostih gledališča teh krajev (amfiteatri ...).

Pri tehniki in tehnologiji ter likovni vzgoji lahko obravnavamo likovne in tehnične elemente v gledaliških projektih: oblikovanje scenskega prostora, scenografijo in kostumografijo v gledaliških ter plesnih predstavah/projektih, pri lutkovnih pa še oblikovanje in tehnologijo lutk.

Medpredmetno povezovanje z ogledom gledaliških ali lutkovnih predstav

Pri nekaterih predmetih (slovenščina, filozofija, psihologija, zgodovina, gledališki klub ...) obravnavamo vsebine, ki so tesno povezane z dogajanjem v sodobnem gledališču ali z gledališčem na splošno. Če bodo učenci predhodno poznali avtorja, besedilo, zgodovinsko in filozofsko ozadje, tematiko in psihologijo likov, lahko poglobljeno doživljajo gledališko predstavo; ta jim bo ostrila estetski čut, krepila miselne zmožnosti in domišljijo ter pomagala artikulirati teoretična znanja pri različnih predmetih.

Bistveno za uspešno medpredmetno povezovanje pri ogledih predstav ter pri obravnavi le-teh je timsko delo učiteljev.

Učenje gledališča v pedagoškem procesu

V osnovni šoli je gledališki umetnosti namenjen izbirni predmet *gledališki klub* (7., 8. in 9. razred), ki mladim omogoča poglobljeno seznanjanje z gledališčem kot posebno obliko umetniškega oziroma estetskega izražanja, njihovemu dejavnemu uvajanju v gledališko dejavnost oziroma lastni udeležbi v uprizoritvenem procesu ali uprizarjanju gledališke predstave. Izbirni predmet *gledališki klub* izvajajo dodatno izobraženi učitelji ali gledališki strokovnjaki oziroma ustvarjalci. *Gledališki klub* se lahko povezuje z drugimi predmeti – denimo z zgodovino, geografijo, gospodinjstvom ali tehničnim poukom, glasbeno ali likovno vzgojo ... – kar pripomore k celovitejšemu uvidu v uprizoritveno problematiko, k širjenju znanja o gledališču oziroma o gledališki produkciji. Tako povezovanje postavi gledališče v ustrezno (so)razmerje z drugimi umetnostmi ali družbenimi praksami.

Učenci, ki želijo znanje in izkušnje o gledališki umetnosti bolj poglobiti, se lahko odločijo za vpis na Gimnazijo Nova Gorica, Umetniško gimnazijo dramsko-gledališke smeri.

V predmetniku imajo vsa štiri leta teoretična in praktična znanja s področja gledališča: teoretično področje obsega zgodovino in teorijo drame ter gledališča (za dijake te smeri je to obvezni predmet na maturi), umetnost giba, umetnost govora, video in film.

Praktični del izpolnjujejo vsa štiri leta delavnice – dve sta obvezni (dramsko-gledališka in instrument z osnovami teorije glasbe: klavir/kitara), izbirne pa so improvizacija, gibalna delavnica, video-filmska, likovna in zvočno-glasbena.

Poučevanje gledališča v šoli je vezano na prakso. Gledališče ne sme biti usmerjano zgolj k javni uprizoritvi, saj so vaje tiste, ki prinašajo kvalitetno gledališko izkušnjo. Tema gledališkega uprizarjanja je lahko karkoli: gibanje atomov, pesem, zgodovinski dogodek, matematična enačba, podoba pokrajine, nastanek vesolja. Vse, kar obstaja, je gledališko uprizorljivo. Zato je **medpredmetno in medpodročno povezovanje mogoče tudi na ravni izbirnih predmetov ter interesnih dejavnosti**. Pomembno je le, da pedagog zna voditi mlade gledališčnike, da ne uresničujejo le svoje lastne vizije, pač pa vodi sodelujoče tako, da sami iz lastne izkušnje in zaznavanja ter razumevanja sveta ustvarijo gledališki dogodek. V tem procesu ima odločilno mesto sporočanje, saj je vsako umetniško dejanje po svojem bistvu komunikacija. Pri gledališkem vodenju se je torej nujno

odreči stereotipom in konvencijam ter iskati avtentične in izvirne načine uprizarjanja, ki sporočilnost črpajo iz mladih gledališnikov. V gledališču v razredu moramo vztrajati na odpiranju in sprejemanju izkušnje in se ne podrežati storilnosti ter ocenjevanju posameznih segmentov (na primer: dikcije, učenja na pamet, sledenja pedagogovi viziji ipd.).

Poleg prej omenjenih predmetov pa lahko osnovnošolci gledališko umetnost bolj poglobljeno spoznavajo tudi v *gledališki interesni dejavnosti* oziroma srednješolci v *izbirnih vsebinah*. Ukvarjanje z dramatiko in gledališčem (gledališko uprizarjanje dramskih besedil oziroma dramatizacij, lutkovnih predstav ...) sodi med tiste obšolske dejavnosti, ki jih imajo mladi radi in delujejo na številnih osnovnih in srednjih šolah. Najdemo različne oblike dejavnosti: lutkovne krožke, gledališke krožke, studije, klube, ŠILO, IMPRO ... Tovrstna interesna dejavnost je del širše gledališke vzgoje, ki jo razumemo kot vzgojo za gledališče, z gledališčem in o gledališču, in se običajno izvaja po pouku.

Številni mentorji krožkov na tem področju se pri svojem delu uspešno povezujejo s kulturnimi ustanovami, ki jim ponujajo dodatno strokovno podporo pri delovanju, organizirajo različne strokovne seminarje in delavnice za učitelje-mentorje kot na primer **Javni sklad za kulturne dejavnosti** (JSKD), **Ustanova lutkovnih ustvarjalcev** ... Te kulturne ustanove omogočajo mentorjem krožkov ter udeležencem stik z gledališkimi ustvarjalci, ki jih povabijo k sodelovanju (pogovor, predavanje, izvedba praktičnih dejavnosti) ob obisku gledaliških predstav, gledaliških ustanov ali drugih institucij, povezanih z gledališčem (npr. gledališki muzej).

Pomembno je, da se gledališča kot interesne dejavnosti na šoli lotijo strokovni delavci z ustreznimi znanji in izkušnjami, ki upoštevajo sodelujoče učence (njihovo starost, interese, sposobnosti, pripravljenost za delo, obremenitve), ciljno občinstvo, šolski koledar in druge načrtovane šolske dejavnosti, razpoložljivi čas, prostor, materialna in finančna sredstva, možnosti sodelovanja z umetniki ipd. Za otroke in mladino je pri interesnih dejavnostih koristen in pomemben tudi stik s profesionalci z gledališkega področja. Ti so že izkusili gledališki trening, zato lahko učencem vseh starostnih skupin nudijo kvalitetno vodenje.

Pri gledališkem krožku naj mentorji sledijo različnim ciljem: spoznavanje dramatike, gledališča in gledališkega uprizarjanja oziroma temeljno dramsko, dramaturško in gledališko opismenjevanje; vzgajanja učencev v bralce, ustvarjalce in gledalce (pridobivanje osnov gledališkega bontona); razvijanja ustvarjalnosti, sodelovanja, kritičnosti, strpnosti, odgovornosti ...

Mentor, ki vodi interesno gledališko dejavnost, se mora spoznati tako na vzgojo/poučevanje mladostnikov kot na dramatiko/gledališče, spremlja gledališče svoje dobe (in vanj tudi vodi učence), ima ustrezno (dramaturško, gledališko in pedagoško) znanje, ima umetniški čut, jasno vizijo, zna najti konkretne rešitve in zmore dopuščati alternativne predloge, zamisli. Ob takem mentorju bodo mladi vzljubili dramsko-gledališko umetnost in umetnost nasploh. Pomembno je, da se mentor zaveda, kaj z učenci v danih okoliščinah lahko uprizori in česa ne. Zato mora izbrati besedilo, ki je primerno njihovi psihofizični, govorni, gibalni, estetski zrelosti, ki je aktualno (da lahko nagovori sodobnega gledalca), tematsko privlačno (najbolje iz sveta, ki mlade zanima), izrazno pestro in gledališko učinkovito. Pričakovanja morajo biti realna, uprizoritev naj bo sad skupnih iskanj, kreativnosti, zavzetosti, odgovornosti, domiselnosti, zagnanosti ter naj odraža mladost. Prebujanje zavesti o možnosti ustvarjalnega izražanja v gledališču pa je zagotovo eden izmed glavnih ciljev gledališke interesne dejavnosti.

Povezovanje s kulturnimi ustanovami

Ogledi predstav, ki so še vedno najpogostejša oblika vključevanja gledališke umetnosti v kurikulum, lahko poleg osnovnega umetniškega in estetskega doživetja pomembno dopolnjujejo tudi nekatere učne vsebine. Ko se strokovni delavci v vrtcih in šolah odločajo za ogled predstave v okviru dejavnosti ali pouka, je izrednega pomena ustrezen izbor gledališke predstave. Pomembno je, da vzgojitelji in učitelji vsem otrokom in mladim omogočijo vstop v svet umetnosti in kulture. Če mlad človek spozna kakovostne umetniške izdelke, bo vzgojen v dobrega gledalca in kritičnega opazovalca. Pomanjkanje umetniške vzgoje v otroštvu in neustrezne socialne razmere številnim mladim onemogočajo, da bi odkrili gledališče in uživali v njem. Vrtec in šola morata poskrbeti, da bo mladi gledalec spoznaval kakovostni gledališki svet, spremljal predstave v profesionalnem gledališču ter se tako izkustveno naučil razlikovati med dobro in slabo predstavo. Ogled gledališke predstave naj nikakor ne bo le trenutna zabava ali nujna šolska obveznost. Kvalitetno gledališče lahko pripomore k temu, da bo mladostnik začel razmišljati o sebi in svojem mestu v družbi in svetu.

Kriterijev, kaj je kvalitetna ali primerna gledališka predstava za otroke in mladino, je več:

- umetniška celovitost in izvirnost predstave (režijska in igralska interpretacija, vizualna celovitost – scenska, kostumska, likovna, lučna podoba);
- starostna primernost (kateri starostni skupini je predstava namenjena);
- aktualnost predstave (ali govori o problemih današnjega sveta, povezanost z učnim programom);
- bogastvo izbire gledaliških praks/estetik in gledaliških institucij.

Pri izboru predstave upoštevamo več različnih strokovnih mnenj in ocen. Tudi gledališke kritike nam lahko osvetlijo pogled na predstavo. O vsebini in širšem ozadju besedila in uprizoritve dramaturgi in različni strokovnjaki pišejo v gledališkem listu. O poklicnih igralcih in projektih se lahko pozanimamo tudi pri strokovnih društvih (Združenje dramskih umetnikov Slovenije, Društvo lutkovnih ustvarjalcev, Društvo kritikov in teatrologov Slovenije).

Pri izboru je ključno upoštevati starostno stopnjo gledalcev. Sodobno gledališče je razvilo številne gledališke prakse, ki tudi pri najmlajših otrocih s poetičnostjo, interaktivnostjo, vključevanjem vidnih, tipnih, slušnih in gibalnih dražljajev dosežejo čustvene odzive. V predstavah za mlajše otroke igralci spodbujajo otroke, vzgojiteljice, starše ... tako, da so vsi dejavni.

Vzgojitelji in učitelji so tudi pred dilemo, ali peljati otroke v gledališče ali povabiti gledališče v vrtec oziroma šolo. Slednje je priročneje za vrtce in šole, ki so bolj oddaljeni od gledališke ustanove. Praviloma vabimo v goste gledališke predstave, ki nimajo posebnih tehničnih zahtev. Gledališke predstave je mogoče organizirati tudi v lokalnem kulturnem domu. Vsekakor je treba mladim omogočiti poleg ogleda gledališke ali lutkovne predstave v vrtcu ali šoli tudi ogled predstave v »pravem« gledališču, saj bo to zanje nepozabno doživetje, še posebno, če bodo na predstavo pripravljeni in ji bodo sledile še druge dejavnosti: ogled gledališke hiše, predstavitev zanimivih gledaliških poklicev ali srečanje z igralci. Za dijake srednjih šol, ki so vse v krajih, kjer so

gledališke hiše in/ali kulturni domovi, pa priporočamo ogled v gledaliških hišah, saj ti omogočajo polno gledališko doživetje.

Ko se odločamo za ogled, so ključne **priprave na ogled predstave in dejavnosti po ogledu**. Če želimo otrokom in mladim omogočiti kakovostno doživetje, se mora ogled pričeti že s pripravo – vzgojitelji in učitelji mlade gledalce seznanijo, kakšna bo predstava, jim predstavijo avtorja, delo, gledališče in ustvarjalce. Pred predstavo jih je treba opozoriti na **gledališki bonton**. Po ogledu pa je treba mladim gledalcem dati priložnost, da povedo svoje mnenje o predstavi (o režiji, igri, kos-tumih, scenografiji ...). Mlajšim gledalcem pomaga pri podoživljanju vtisov s predstave tudi poustvarjanje, ki vključuje npr. risanje prizorov ali likov, izdelovanje lutk, igranje na teme iz predstave ipd.

Ponudba kulturno-vzgojnih programov na področju gledališke umetnosti

Pri nas deluje dvanajst (brez opernih in baletnih) gledaliških institucij (javnih zavodov), več deset t. i. neinstitucionalnih profesionalnih gledališč, več kot dvajset lutkovnih gledališč, poleg tega pa še nekaj ustanov, ki v svoji široki kulturni ponudbi vključujejo tudi gledališko umetnost (npr. Cankarjev dom v Ljubljani, kulturni domovi ...).

V katalogu **Kulturnega bazarja** najdemo informacije o bogati, raznovrstni in tudi glede na geografski prostor razvejani gledališki in lutkovni ponudbi za otroke in mladino. Ponudbo posameznih gledališč najdemo tudi v njihovih programskih knjižicah ali spletnih straneh, dober vir pa je tudi spletni portal uprizoritvene dejavnosti www.sigledal.org. V večini gledališč najdemo osebo (strokovnjaka), ki je med drugim zadolžen tudi za kulturno-umetnostno vzgojo in skrbi za navezavo stikov z vzgojitelji in učitelji. Strokovnjak zna oceniti primernost predstave, predstaviti njeno vsebino in uprizoritveni koncept. Nekatera gledališča pripravijo predoglede predstav za vzgojitelje, učitelje in organizatorje ter strokovne pogovore po ogledu. Številna gledališča in kulturni domovi vsako leto pripravijo tudi abonmajsko ponudbo, primerno posameznim ciljnim skupinam (otroci, učenci, dijaki ...).

Gledališča in lutkovna gledališča svoje ustvarjanje zaokrožajo po sezonah, ki jih vsebinsko oblikujejo umetniški vodje gledališč. Gledališka sezona je obdobje od jeseni (september) do poletja (konec junija naslednjega leta) in v tem času se pripravljajo in igrajo predstave iz tekočega repertoarja ali iz preteklih let (za abonmaje in za izven). Gledališča (še posebej narodna) v skladu s svojim poslanstvom in programskimi smernicami skrbijo, da se uprizarjajo sodobna, klasična, slovenska in tuja besedila za odrasle, mladino in otroke; nekatera gledališča dopolnjujejo ponudbo tudi z eksperimentalnimi predstavami ali sodelujejo z neinstitucionalnimi skupinami. Program je sestavljen po estetskih in vsebinskih usmeritvah gledališča ter je objavljen ob koncu sezone (maj, junij) za sezono, ki sledi.

Dodatno strokovno usposabljanje na področju gledališke umetnosti

V katalogu *Kulturni bazar* so zbrane tudi informacije o kulturnih ustanovah (JSKD in druge), ki ponujajo strokovne seminarje in delavnice ter organizirajo strokovna srečanja otroških in mladinskih gledaliških in lutkovnih skupin. Učitelji in mentorji lahko gledališko znanje pridobijo oziroma poglobijo tudi v stiku z gledališkimi ustvarjalci, ki jih povabijo k sodelovanju (pogovor, predavanje, izvedba praktičnih dejavnosti), ob obisku gledaliških predstav, gledaliških ustanov ali drugih institucij, povezanih z gledališčem (npr. gledališki muzej).

Literatura

Uporabljena literatura

- Festa, T. (2000). Lutke približajo otrokom celo Shakespeara. V H. Korošec in E. Majaron (ur.): *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.
- Korošec, H. (2007). Gledališče – medij za učenje in poučevanje ter otrokov celostni razvoj. *Sodobna pedagogika*, št. 3., str. 110–127.
- Korošec, H. (2009). Učenje skozi umetnost in z umetnostjo: z lutkami nad učne težave. *Bilten Bravo*, št. 10., str. 28–31.
- Korošec, H. (2010). Gledališko-lutkovno ustvarjanje: izmenjava idej med vzgojiteljem in otrokom. V T. Devjak in dr. (ur.): *Pedagoški koncept Reggio Emilia in Kurikulum za vrtce: podobnosti v različnosti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, str. 307–323.
- Majaron, E. (2006). Čarobna moč lutke. V B. Borota in dr.: *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: UP, Pedagoška fakulteta Koper. str. 98–102.
- Lukan, B. (1996). *Gledališki pojmovnik za mlade*. Šentilj: Založba Aristej.

Priporočena literatura

- Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bernier, M. in O'Hare, J. (2005). *Puppetry in Education and Therapy*. Bloomington, Indiana: AuthorHouse.
- Boal, A. (2009). *Igre za glumce i ne-glumce*. Zagreb: Hrvatski Centar za dramski odgoj.
- Brook, P. *Prazen prostor*. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko, 1971.
- Cvetko, I. (1996). *Slovenske otroške prstne igre*. Radovljica: Didakta.
- Cvetko, I. (2010). *Veliko malo prstno gledališče*. Radovljica: Didakta.
- Gledališki terminološki slovar* (2007). Ljubljana, Založba ZRC.
- Hočevár, M. (1998). *Prostori igre*. Ljubljana: Knjižnica MGL.
- Korošec, H. (1996). *Radost gledaliških delavnic*. Celje: Samozaložba.
- Korošec, H. in Majaron, E. (ur.) (2002). *Lutka iz vrtca v šolo*. Zbornik prispevkov iz teorije in prakse. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.
- Lainšček, F. in Jovanovič, S. (1994). *Za lutkovno in otroško gledališče*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- McCaslin, N. (2006). *Drama in the classroom and beyond*. Boston: Person Education.
- Poniž, D. (1996). *Anatomija dramskega besedila*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Sitar, J. (1997). *Primeri detektiva Karla Loota - Zgodba o senčnih lutkah*. Ljubljana: DZS.
- Sitar, J. (2001). *Zgodbe za lutke in prste*. Ljubljana: DZS.
- Spolin, V. (1980). *Improvizacijske vaje*. Ljubljana: Knjižnica MGL.
- Spolin, V. (1982). *Improvizacije za gledališče*. Ljubljana: ZKOS.
- Štrancar, M. (2000). *Od drame h gledališču: v učilnici: didaktično-metodični dramaturški kažipoti*. Ljubljana: DZS.
- Trefalt, U. (1993). *Osnove lutkovne režije*. Ljubljana: ZKOS.

Varl, B. (1995–1998). *Moje lutke*. Šentilj: Aristej.

Zupančič, Z. (1993). *Mali gledališki vedež*. Ljubljana: Pravljično gledališče.

Spletne povezave

Katalog ponudbe Kulturno-umetnostne vzgoje Kulturni bazar – GLEDALIŠČA, LUTKOVNA GLEDALIŠČA, KULTURNI CENTRI, KULTURNI DOMOVI IN ZAVODI, JSKD: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni_bazar/2012/KB_2011-e-katalog_koncni_za_objavo.pdf

SIGLEDAL, spletni portal uprizoritvenih dejavnosti (s seznamom vseh slovenskih gledališč): www.sigledal.org

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti – Gledališče in lutke: http://www.jskd.si/gledalisce-in-lutke/uvod_gledalisce.htm

Ustanova lutkovnih ustvarjalcev: www.ulul.si

Združenje dramskih umetnikov Slovenije (ZDUS): www.zdus.si

Primeri dobre prakse

Gledališka umetnost

LUTKE IN GLEDALIŠČE PRI SPOZNAVANJU EVROPE

.....

Nosilna ustanova: Vrtec Kurirček Logatec, enota Tabor

Vodja projekta: Mateja Corn, vzgojiteljica predšolskih otrok

Sodelavci projekta VIZ: vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice

Sodelujoči zunanji partnerji: Pedagoška fakulteta Ljubljana (mag. Helena Korošec, mentorica)

Ciljna skupina: petletni otroci

Trajanje: priprave dva tedna, izvedba vsak dan mesec in pol

.....

Vsebina in potek

Skupino otrok obišče ročna lutka Evropko, ki prihaja iz Bruslja, prestolnice Evrope. Otrokom se najprej predstavi ter pojasni, od kod prihaja in zakaj se tako imenuje. Radoveden je, kam je prišel – otroke povabi, naj mu predstavijo Slovenijo, še prav posebej ga zanima znana slovenska domišljajska in pustolovska povest Kekec.

V nadaljevanju Evropko otroke povabi, da z njim potujejo po Evropi ter spoznavajo značilnosti evropskih držav, njihove navade in seveda pravljične junake. Potujemo s pravljičnim čarobnim

vlakom in tako obiščemo Grčijo, Švedsko, Italijo ter Nemčijo. V vsaki državi spoznamo po enega pravljičnega junaka – lutko, njegovo zgodbo ter značilnosti njegove države. V vroči Grčiji spoznamo najmočnejšega človeka na svetu Herkula, preberemo njegovo zgodbo, izdelamo lutke, zaigramo različne prizore, se naučimo po grško pozdraviti, se udeležimo olimpijskih iger. Pika Nogavička iz Švedske nam zaigra svoje dogodivščine v domačem mestecu in vili Čira-čara, otroci, oblečeni v kostume, obnovijo norčije male Pike (pripravijo cirkuški nastop ali pa zaigrajo s prstnimi lutkami). Spoznamo tudi nekatere jedi, ki so značilne za državo ali pravljičnega junaka. Pri nas v vrtcu smo v Nemčiji spekli piškote po starem nemškem receptu, tako da jih je lahko Rdeča kapica odnesla svoji babici. Izdelali smo grad, kakršne lahko vidimo v Nemčiji, in se igrali glasbeno pravljico Grad gradiček. Informacije, ki smo jih zbrali o vsaki državi, smo narisali in izdelali plakat. Pred potovanjem, med njim in po njem smo uporabljali zemljevid Evrope. Zadnja obiskana dežela je bila po obliki podobna škornju. V Italiji smo si zapomnili avtomobil znamke Ferrari, vulkane, beneške maske, pico, makarone ... in spoznali lutko Ostržka. Z Ostržkom smo si izdelali glasbene instrumente in maske in se odpravili na beneški karneval.

V tem projektu torej lutko, gledališče, pravljice in pesmi povežemo v spoznavanje družbenega okolja: s tem otrokom približamo oddaljen, neznan svet in jim pomagamo, da bolje razumejo sebe, svojo domovino in druge dežele. Lutka Evropko močno motivira otroke, pozitivno vpliva na medsebojne odnose v skupini, spodbuja razvoj domišljije in ustvarjalno igro. Ob težavah priskoči na pomoč in vlije pogum za spoprijemanje z njimi.

Oblike in metode dela se razlikujejo in prilagajajo glede na dejavnosti in cilje, ki jih želimo uresničiti. V projektu se srečujemo z različnimi metodami dela z lutko (poučevanje z lutko, pripovedovanje z lutko, priprava prizorov z lutko, spontana igra z lutko, izdelava lutke). Preproste lutke, ki jih uporabljamo skupinsko, individualno ali skupno, otroke spodbujajo k ustvarjalnosti, nastanejo zanimivi, kar močno utrdi otrokovo samozavest. Potem ko otroci ustvarijo lutke, jih oživijo v komunikaciji s samim seboj, s prijateljem, z drugo lutko. Njihovo iniciativnost podpremo že s tem, da jo opazimo; če je potrebno, tudi nevsiljivo pomagamo z vprašanji.

Cilji

- Raziskati in predstaviti možnost integracije lutk in dramske igre v spoznavanje Evrope, v učenje o značilnosti držav, o življenjskih navadah, tradiciji ...
- Raziskovati, kako lahko s pravljičami, pesmimi, ugankami, izštevankami posredujemo informacije o določeni državi (postopno seznanjanje s širšo družbo in kulturo) in kako razvijati interes in zadovoljstvo ob odkrivanju širšega sveta zunaj domačega okolja.
- Opazovati, kako se na vključitev lutk in gledališča v vsakdanje delo odzivajo otroci in kakšna je njihova motivacija za delo.
- Razvijati sposobnosti izražanja istih doživetij v različnih umetniških jezikih: plesnem, dramskem, likovnem, glasbenem.
- Ob poslušanju in pripovedovanju pravljič in drugih literarnih del razvijati zmožnost domišljajske rabe jezika; spoznavati moralno-etične dimenzije; s književno osebo se identificirati ter se vživeti v književno dogajanje.

Medpodročne povezave

Projekt sam je zastavljen medpodročno – prepleta cilje s področja družbe (razvijanje zanimanja za odkrivanje širšega sveta zunaj domačega okolja; postopno seznanjanje s širšo družbo in kulturo; upoštevanje mnenj in idej drugih) in cilje s področja umetnosti (spoznavanje, eksperimentiranje z umetniškimi sredstvi – telesom, glasom, materiali, predmeti, instrumenti – in njihovimi izraznimi lastnostmi) s cilji področja jezika (otrok razvija sposobnost miselnega in čustvenega sodelovanja v literarnem svetu, otrok spoznava besedo/knjigo kot vir informacij, otrok ob knjigi doživlja veselje, ugodje, zabavo ter pridobiva pozitiven odnos do literature).

Uporabljena literatura

Lambert, N. (2008). *Evropejski*. Radovljica: Didakta.

Cooper, A. (2005). *Otroški slikovni atlas*. Radovljica: Didakta.

Rodriguez, T. (2007). *Ilustriran atlas sveta*. Ljubljana: Karantanija.

Korošec, H., in Majaron, E. (2002). *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Predstavitev pripravila Mateja Corn.

Komentar

Metoda dela z lutko in gledališčem je primerna za podajanje, raziskovanje, odkrivanje in utrjevanje novega znanja. Vzgojitelju ali učitelju pomaga vzpostaviti stik z otroki, zlasti pa pripomore k visoki motivaciji in pripravljenosti za delo. Projekt bi lahko trajal dlje, da bi otroci različne in številne kulturne posebnosti, znamenitosti in običaje posamezne države spoznavali tudi bolj poglobljeno. Učitelj se lahko odloči tudi za delno izvedbo – za izbor posameznih držav.

Predstavljeni primer pokaže, kako je mogoče z lutko in igro približati najmlajšim otrokom tudi zahtevnejše teme. Zaradi širine in vpletenosti različnih področij projekt omogoča tudi veliko povezav s kulturnimi ustanovami z različnih področij. Ker je v projektu poudarek na lutki in gledališču, bi bilo smiselno vključiti tudi kakšno predstavo v lutkovnem gledališču ali stik s profesionalnimi lutkarji, saj bi se otroci tako bolje seznanili tudi z gledališko umetnostjo. Pri izvedbi se lahko učitelj poveže z muzejem ali galerijo, kjer določeno deželo otroci spoznajo še z drugih vidikov (likovna umetnost, etnologija ...). Vsekakor pa bi bilo dobrodošlo vključiti obiskovanje splošne knjižnice, kjer bi otroci s knjižničarko spoznavali literaturo (leposlovno in poljudno) ter drugo knjižnično gradivo (npr. glasbeno ...) o posamezni deželi. Sodelovali bi lahko z glasbenimi in plesnimi ustanovami (npr. z glasbeno šolo v domačem kraju), kjer bi spoznavali še glasbo in ples tujih dežel.

Primernost

Projekt je primeren za vrtce in nižje razrede osnovne šole, idejno pa tudi za višje razrede OŠ (medpredmetno povezovanje in še širše sodelovanje s kulturnimi ustanovami – filmska umetnost, muzeji ...).

MEDO, LJUBLJENEC SKUPINE

Nosilna ustanova: Vrtec Zelena jama, enota Zmajček

Vodja projekta: Karmen France Pavlin, vzgojiteljica

Ciljna skupina: otroci, stari od tri do pet let

Trajanje: šolsko leto

Vsebina in potek

Ko sem prevzela heterogeno skupino od tri- do petletnikov, sem že v prvih tednih opazila težave na jezikovnem področju. Posebej sem bila pozorna na otroke, ki so prihajali iz neslovenskih družin. Izhajala sem iz potrebe po izboljšanju komunikacije z otroki v skupini. Z otroki smo sedeli v jutranjem krogu. Vprašala sem jih, ali so opazili, kaj se dogaja z drevesi na našem igrišču, pa niso nič odgovorili. Prijela sem plišastega Meda in ponovila vprašanje: »Ja, saj res, kaj se dogaja zunaj? Tudi mene zanima!« Zdaj so se odgovori otrok kar vrstili. Lutko Meda sem odslej načrtno vključevala v pogovor. Medo je postopoma gradil svojo podobo in osebnost. Skoraj ni bilo dejavnosti, pri kateri ne bi sodeloval in pomagal tudi on. Pri rutinskih dejavnostih:

- Prihod v vrtec: Mlajši deček E. ima zjutraj ob prihodu še vedno težave. Če ga pričaka Medo, je ločitev od staršev veliko lažja.
- Prehranjevanje: Otroci v skupini so sicer ješči, vendar jih je občasno le treba spodbujati pri poskušanju novih jedi. Medo je prvi, ki poskusi juho »čudne barve«.
- Počitek: Medo otrokom, ki počivajo, pripoveduje pravljice, s svojimi debelimi tacami jih tudi zmasira, po pravljici zasmrči. Vsakokrat spi pri drugem otroku.

Medo pomaga v različnih, včasih tudi neprijetnih, situacijah v skupini.

- Konflikti: Medo pove kakšno svojo izkušnjo in predlaga, kako bi težavo rešil.
- Solze: Če kdo pade, se udari, zna Medo solze zelo hitro posušiti.
- Hrup: Igralnica je majhna, otrok veliko, njihova igra pa pogosto dinamična, glasna. Če se Medo prime za ušesa in se sprehodi po igralnici, je vsem jasno, da ga hrup moti.
- Streljanje: Medo se strašno boji streljanja in lovcev in otroci to razumejo.
- Nemirni otrok: Ko gremo na obisk v knjižnico, je deklica L. zelo vznemirjena. Če je z njo Medo, ki si res zelo želi slišati pravljico, potem se tudi deklica umiri.
- Sprejemanje novosti: Triletna H. je dobila očala. Novost s težavo sprejema. Doma jih noče nositi, čeprav jih nosi njena mama. Medo pa je opazil novo škatlico na mizi in si tudi zaželel očala! H. od takrat nosi očala.

Cilji

Lutko uporabljamo za:

- razvijanje in spodbujanje otrokove komunikacije z vzgojiteljem in komunikacije vzgojitelja z otroki;
- premagovanje različnih socializacijskih težav;

- spoznavanje sebe in drugih;
- pomoč pri razvijanju otrokove samopodobe ter sposobnost empatije;
- spodbujanje jezikovnih zmožnosti otrok ter izražanje;
- spodbujanje otrokove domišljije in ustvarjalnosti.

Medpodročni cilji

Lutka v projektu pomaga uresničevati cilje tudi z drugih področij kurikula (umetnost: likovno in glasbeno ustvarjanje, ples, fotografiranje in snemanje z video kamero; narava, jezik, družba, matematika).

Predstavitev pripravila Karmen France Pavlin.

Komentar

Lutka pomaga vzgojitelju ali učitelju vzpostaviti stik tudi z otrokom, ki ima komunikacijske težave. V različnih dejavnostih, ki jih otroci spoznavajo ob lutki, lažje sprejmejo vzgojitelja, sovrstnike in okolje in spoznavajo sebe. Otrokom, ki se z lutko ne srečujejo pogosto (ali pa se morda še niso srečali), je vzgojiteljčina komunikacija z lutko lahko spodbuda za njihovo lastno dejavnost in razvoj ustvarjalnosti.

Predstavljeni primer ni primer gledališke vzgoje. Z lutko ali plišasto igračo spodbujamo otroka k domišljiji igri ter komunikaciji, ki je temelj gledališke ustvarjalnosti in umetnosti. Tako bi veljalo otroke seznaniti z različnimi vrstami lutk v gledališču, pripraviti lutkovno predstavo v skupini ... Hkrati je taka skupinska ali razredna lutka tudi odličen motivator za spoznavanje in izvajanje različnih ustvarjalnih dejavnosti (branja, likovnega ustvarjanja ...), otrokom lahko odpira vrata v svet kulture in umetnosti: jih pelje v knjižnico, v muzej, v kino. Povabi lahko tudi starše ali stare starše.

Primernost

Tudi za nižje razrede OŠ.

GLEDALIŠKA PREDSTAVA Z EKOLOŠKO TEMO: POSLEDNJA ŽELJA ROZALIJE M.

Nosilna ustanova: OŠ Franceta Prešerna Kranj

Vodja projekta: Vika Šuštar, učiteljica slovenščine

Sodelavci projekta v VIZ: učitelji slovenščine, likovne, športne vzgoje, naravoslovja in gospodinjstva

Ciljna skupina: učenci 2. in 3. triade

Trajanje: priprave pol leta, izvedba delno v enem dnevu (gledališka predstava), drugi spremljajoči projekti v treh dneh po predstavi

Vsebina in potek

Tema ekologija je bila zastavljena zelo široko in določena za vso šolo. Okrog osrednjega dogodka – postavitve dramskega besedila z ekološko temo na oder – so se odvijali še drugi.

Vsi učenci od 6. do 9. razreda so sodelovali v različnih projektih, ki so bili povezani z ekološko temo gledališke predstave (npr. merili so onesnaženost voda, računali škodljive izpuste v ozračje, z anketo preverjali ekološko ozaveščenost, ogledali so si predstavo, pri slovenščini so se o njej pogovarjali in napisali oceno, pri likovni vzgoji pa risali risbe, ki so se navezovala na vsebino predstave ...). Pri postavitvi gledališke predstave na oder je sodelovalo 25 učencev pod vodstvom treh mentorjev, vključeni pa so bili tudi nekateri starši, ki so pomagali pri izdelavi kostumov.

Zaradi pomanjkanja besedil za to starostno skupino so učenci sami predlagali, kakšna naj bo predstava, skupaj so ustvarili dramsko besedilo, le za končni zapis je poskrbela mentorica. Projekt je bil delno izveden med urami izbirnega predmeta *gledališki klub*, delno pa v okviru interesne dejavnosti. Tudi spremljajoči projekti so bili izvedeni delno pri rednih urah naravoslovja, gospodinjstva, slovenščine, več pa v različnih krožkih. Predstavo so si v Prešernovem gledališču ogledali vsi učenci 2. in 3. triade šole, odigrali pa so tudi nekaj predstav za učence drugih šol. Dolžina predstave: 40 minut.

Kratka vsebina: Bogata gospa Rozalija Mučnik po smrti zapusti sorodnikom veliko bogastvo: vsakemu 10 hektarjev neokrnjene zemlje ob jezeru in še ogromno denarja. V šestih letih uspe sorodnikom uničiti vse: v svojem pohlepu in lakomnosti si zgradijo velike vile, razprodajo zemljo, jo uničijo s pretiranim gnojenjem, prepredejo s cestami, pozidajo z velikimi trgovskimi centri in na koncu ugotovijo, da v tej gneči ni več mogoče živeti.

V gledališkem klubu so učenci najprej dobro preučili različne ekološke probleme, nato pa so jih spletli v dramsko dogajanje in z mentoričino pomočjo zapisali. Sledilo je načrtovanje dela do končnega cilja. Z različnimi improvizacijami so raziskovali besedilo, veliko so se pogovarjali o zgodbi in nastopajočih osebah, raziskovali so gibanje, govor in postopoma pripeljali predstavo do uprizoritve.

Sočasno so v likovnih delavnicah pod vodstvom mentorja za likovno vzgojo risali in kasneje izdelali sceno, kostume, rekvizite in gledališki list.

Predstava je bila uprizorjena ob dnevu šole, hkrati pa so učenci pripravili tudi razstavo idejnih skic kostumov, scene, gledališkega lista, razstavo fotografij o nastajanju predstave. Takrat so bili predstavljeni tudi rezultati drugih projektov (meritve onesnaženosti vode, izračuni škodljivih izpustov v ozračje, rezultati ankete o ekološki ozaveščenosti ...).

Dejavnosti za vse učence so se nadaljevale po ogledu predstave v naslednjih dneh pri rednih urah pouka.

Medpredmetne povezave

Pri slovenščini so učenci iskali motive in analizirali vzroke za ravnanje glavnih oseb, določali so zgradbene prvine dramskega besedila (zasnova, zaplet, vrh, razplet, razsnova).

Pogovarjali so se o sceni in kostumih in ugotavljali (ocenjevali) smiselnost izbire le-teh ter razmišljali o igri svojih vrstnikov. Napisali so tudi oceno gledališke predstave.

Pri likovni vzgoji so risali neokrnjeno in onesnaženo naravo ... Pri naravoslovju, gospodinjstvu, kemiji in biologiji so kritično razmišljali o najpogostejših vzrokih onesnaževanja okolja, o pretirani uporabi umetnih gnojil in pesticidov, o pravilnem ravnanju z vodo, analizirali so, kako čist zrak vpliva na dobro počutje, in ugotavljali negativne posledice pretiranega potrošništva. Svoja opažanja so primerjali z rezultati meritev v projektih.

Cilji

- Spoznavanje gledališča kot sinteze različnih umetnosti.
- Sprejemanje različnih gledaliških predstav.
- Razvijanje zmožnosti izražanja z mimiko, kretnjami, gibanjem in govorom v odrskem prostoru.
- Poglobljanje znanja o ekoloških problemih, o skrbi za okolje, čisto vodo ...
- Razvijanje retoričnih sposobnosti in sposobnosti zagovarjanja lastnega mnenja.

Kroskurikularnost

Razvijanje estetske občutljivosti, kritičnega razmišljanja, spodbujanje timskega dela, učenje načrtovanja, vrednotenje uspešnosti dela.

Uporabljena literatura

Novak, H., Žužej, V. in Glogovec, V. M. (2009). *Projektno delo kot učni model v vrtcih in osnovnih šolah*. Radovljica: Didakta.

Šuštar, V. (2011). *Raglje v gledališču 2*. Kranj: Vejica.

Slikovno gradivo in video posnetek gledališke predstave Poslednja želja Rozalije M. si lahko ogledate na: <http://www.i-sola.net/Raglje/index.htm>.

Predstavitev pripravila Vika Šuštar.

Komentar

Primer nakazuje možnost aktivnega vključevanja številnih učencev in učiteljev v projekte. Gledališka predstava z ekološko temo je (kot osrednji dogodek na šoli) sprožila veliko drugih načrtovanih projektov (raziskovalnih, likovnih, literarnih ...). Učenci igralci so bili v vseh korakih (od besedila do premiere) udeleženi kot soustvarjalci pod vodstvom različnih mentorjev. Tako delo je zelo povezovalno, učenci so bili dobro motivirani, saj so predstavo doživljali kot nekaj svojega, ne kot ambicijo mentorja. To je tudi dober primer vzgoje bodočih gledaliških navdušencev in kritično razmišljajočih ljudi.

V projekte so bili vključeni tudi učenci, ki sicer niso sodelovali v predstavi, so pa raziskovali, opazovali, se učili. Projekt, ki je zastavljen tako široko in v katerem sodeluje zelo veliko učencev in njihovih učiteljev mentorjev, je treba skrbno načrtovati in usklajevati. Imeti mora dobre

organizatorje in trdno postavljene časovne okvire, sicer lahko obstane sredi poti. Ekologija ni edina tema, ki jo je mogoče celostno obravnavati. Dejavno se lahko učimo npr. o življenju ljudi v preteklosti, o drugačnosti, o zdravem življenju ...

Primernost

Projekt je dober primer medpredmetnega povezovanja in ga lahko izpeljemo v vseh triadah OŠ in tudi v SŠ.

KULTURSTIK

Nosilna ustanova: Osnovna šola Sava Kladnika Sevnica

Opis projekta, ki povezuje področje gledališke, likovne, plesne in filmske umetnosti, najdete na strani 300.

JEVGENIJ ONJEGIN

.....
Nosilna ustanova: Ekonomska gimnazija in srednja šola Radovljica

Vodja projekta: Mateja Sužnik, profesorica slovenščine in primerjalne književnosti

Sodelavci projekta v VIZ: profesorica umetnostne zgodovine, učiteljica računalništva in informatike

Ciljna skupina: 2. letnik

Trajanje: pol leta (od ideje/uvodne motivacije do končne uprizoritve)

.....

Vsebina in potek

Projekt se je začel pri uri slovenščine, nadaljeval v dramskem krožku, torej pri urah, namenjenih interesnim dejavnostim, zaključil pa kot gledališka uprizoritev na odru, najprej za vse dijake šole, ponovitve pa so bile namenjene odraslemu zunanemu občinstvu.

Sam projekt korenini v obravnavi učne snovi pri urah slovenščine: romantike, tudi realizma, romana v verzih, romantičnega junaka, svetobolja, spleena, ljubezni, prijateljstva, izgube najbližjih, občutja krivde, obžalovanja in ne nazadnje odvečnega človeka.

To so teme, ki so mladostniku blizu: sanjarjenje, iskanje sebe, tesnoba, prva ljubezen, osebna rast, vključevanje v družbo ...

Dijaki so bili soustvarjalci gledališke uprizoritve: z branjem, pogovarjanjem – z izmenjavo idej, ustvarjalnim pisanjem (pisanjem odrske priredbe po romanu), izbiranjem in učenjem vlog (učenjem na pamet, improviziranjem), z gibanjem oziroma s plesom, z izbiranjem in interpretiranjem glasbe, izbiranjem, oblikovanjem in s šivanjem oblek, z idejnim osnutkom in s končno izdelavo scenskih elementov, z osvetljevanjem odra in drugo tehnično podporo itd.

Delo je potekalo pod vodstvom mentorice dramskega krožka in profesorice slovenščine, delno pri urah slovenščine, delno pri urah dramskega krožka, obenem pri urah računalništva in informatike, kjer so pod vodstvom mentorice, učiteljice računalništva, pripravljali filmske in glasbene vloške, pri urah umetnostne zgodovine pa so pod vodstvom profesorice pripravljali scenske elemente. V projekt je bilo vključenih približno 30 dijakov.

Kratka vsebina gledališke uprizoritve: Jevgenij Onjegin, Puškinov roman v verzih, dijaki s pomočjo mentorice skrajšajo, preoblikujejo v dramo z vsemi klasičnimi zakonitostmi in jo tudi predstavijo v naš čas, čas 21. stoletja. Obenem ohranijo vlogo odvečnega človeka, trpečega egoista (Jevgenija), iskreno, zvesto Tatjano, prijatelja Lenskega, Olgo, generala ...

Tako postavijo na oder svojo zgodbo: mladostniško iskanje sebe, prijateljstva, ljubezni, zgodbo svojega odrasčanja, lastne osebnostne rasti in iskanja svojega mesta pod soncem.

Projekt omogoča sodelovanje vsem dijakom v razredu, saj gledališka dejavnost obsega vsa področja človekovega delovanja.

Cilji

- Seznanjanje z različnimi umetnostmi zvrstmi in elementi le-teh: bralna kultura, film, ples, gledališče, likovna umetnost, literatura, pantomima, petje.
- Razvijanje timskega dela in konstruktivno reševanje problemov.

Medpredmetne povezave

Nastajanje uprizoritve *Jevgenij Onjegin* se povezuje z mnogimi šolskimi predmeti, predvsem:

- s slovenščino (književno obdobje romantike, roman v verzih, poustvarjalno pisanje, dramatizacija ...);
- s tujimi jeziki (ruščino) – uvodne verze so dijaki povedali v ruščini, pomagala jim je profesorica nemščine in ruščine;
- z umetnostno vzgojo – profesorica umetnostne zgodovine jim je pomagala izdelati sceno; učiteljica računalništva, ki je velika ljubiteljica glasbe, jim je pomagala pri izboru glasbenih vložkov;
- z računalništvom – učiteljica računalništva in informatike je dijakom pomagala pri projekciji, ki je tekla v ozadju.

Kroskurikularnost

Razvijanje osebnostne rasti, konstruktivnega izražanja in obvladovanja čustev, razvoja osebne, nacionalne, kulturne identitete, razvijanje estetske občutljivosti, inovativnosti in ustvarjalnosti, kritičnega razmišljanja, sodelovanja v skupnosti, komunikacije na različnih ravneh, tudi na področju medkulturnega sporazumevanja.

Predstavitev pripravila Mateja Sužnik.

Refleksija Mateje Sužnik: Projekt je motiviral dijake za branje, spremljanje gledališkega dela, za ustvarjalno delo. Povezal jih je v delovno skupino, v kateri je imel vsak aktivno in odgovorno nalogo. Uspešna gledališka uprizoritev, nastop v Linhartovi dvorani in v dvorani na Bledu, nastop pred vrstniki, starši in tujim odraslim občinstvom – vse to so nepozabne izkušnje, ki bogatijo mladostnikov osebni razvoj, njegovo zanimanje za literaturo, gledališče, za umetnost.

Gledališka uprizoritev je bila zasnovana multimedijsko, vključevala je filmske, fotografske, likovne, glasbene in plesne elemente, zato so se mnogi dijaki lahko z zanimanjem in lastno ustvarjalnostjo vključili v delo.

Pohvale in celo pisne pozitivne ocene, ki so sledile predstavam, so bile dodatna motivacija za nadaljnje delo. Tak projekt ne vzgaja le nekaj bodočih umetniških ustvarjalcev, ampak vso populacijo mladih za navdušeno, iskreno sprejemanje umetnosti, kulture, ustvarjalnosti. Obenem vzgaja mlade v iskanju izvirnih rešitev, v skupinskem delu, vzgaja jih v delovne, ustvarjalne, odgovorne ljudi.

Komentar

Projekt je dober primer gledališke vzgoje. Hkrati je odličen primer medpredmetnega povezovanja, krepi tudi dobre odnose med dijaki in strokovnimi delavci. Skupinsko delo je močna motivacija za dijake, ki imajo različne interese, saj projekt poleg veščin, ki jih potrebujejo za samo gledališko igro, vključuje tudi druge (izdelovanje scene, kostumov, plakatov, vabil; organizacija ...) in se tako lahko na različne načine vključijo v skupino. Projekt je dobro izhodišče za povezovanje s kulturnimi ustanovami, predvsem z gledališči, kjer bi se dijaki seznanili s poklicnimi igralci, scenografi in drugimi kulturnimi delavci. Takšno sodelovanje bi nedvomno doprineslo k dodani vrednosti projekta, dijakom omogočilo spoznavanje profesionalnega gledališča in jih spodbudilo k pogostejšemu obiskovanju gledaliških predstav.

Primernost

OŠ in SŠ.

IGRA ZA ŽIVLJENJE

.....

Nosilna ustanova: Gimnazija Bežigrad

Vodja projekta: Veronika Gaber Korbar, izvajalka izbirnih vsebin

Sodelujoči zunanji partnerji: Društvo Taka Tuka

Ciljna skupina: drugi letnik SŠ

Trajanje: štiri delavnice po tri šolske ure

Vsebina in potek

Projekt je potekal po metodi Drama v izobraževanju (DIE) in smo ga izvajali v obliki delavnic v sklopu izbirnih vsebin. Teme delavnic so: spolna zloraba, mladostniško nasilje, socialna izključenost, samopoškodovanje, ekonomska kriza.

V programu mladostniki niso le opazovalci, ampak tudi pisci zgodbe, ki nastaja v interaktivnem gledališču. Posamezen program ima postavljeno strukturo zgodbe in jasno določen cilj, mladostniki pa tej strukturi z različnimi gledališkimi vajami ustvarjajo dramsko predstavo in ji določijo konec. Delavnice imajo tudi preventivni značaj, saj se mladostniki spopadejo z moralnimi in socialnimi vprašanji, s težavami, ki jih v vlogah rešujejo, vživljajo se v raznovrstne vsakodnevne situacije, ki pa zaradi načina dela posredno izhajajo ravno iz njih samih, njihovih preteklih posrednih ali neposrednih izkušenj.

Cilj udeležencev je slediti zgodbi in reševati naloge; cilj vodje delavnic je točno določen: lahko je vzgojni, usmerjen v določeno problematiko, s katero se razred srečuje, ali pa v aktualne družbene probleme, vedno pa se te vsebine lahko prepletejo še s pridobivanjem znanja, povezanega s šolskimi predmeti.

Delavnica z naslovom *Socialna izključenost*

1. Vaje za uvod v program

- Pet skupnih lastnosti (vsi imamo radi pse, radi plavamo, danes nosimo hlače, imamo vsaj eno sestro ...): po pet udeležencev v skupini poišče pet povezav, ki ne smejo biti vezane na šolo, nato eden v skupini to predstavi sošolcem.
- Slikovno gledališče – stereotipi: vsi udeleženci so v krogu, a obrnjeni izven kroga; na plosk rok in glede na navodilo vodje delavnic se obrnejo v krog in se pri tem spremenijo v zamrznjeno sliko, glede na stereotip (učitelj, Rom, devetdesetleten moški, otrok, gluhi, brezdomci, menedžer, slepi, pičlar ...), vodja nato z dotikom posameznega udeleženca oživi in ta odgovarja na vprašanja, vodja ga sprašuje, koga predstavlja, kaj razmišlja... Ali druga možnost: vodja udeležence s ploskom rok spravi v gibanje in potem spet nazaj v zamrznjeno sliko.
- Zamenjava prostora: stojimo v krogu, če je odgovor na vprašanje da, udeleženec zamenja prostor. Primeri vprašanj: Se rad zabavaš? Ali kdaj razmišljaš o problemih drugih? Si želiš na samotni otok? Ali bi delal z osebami, ki so socialno izključene? Ali si se kdaj počutil osamljenega? Si rad v družbi prijateljev?

2. Razporeditev v skupine – naloge:

- Vsaka skupina naredi kip na temo socialne izključenosti. Druge skupine si kip ogledajo, povejo, kaj vidijo, ter dajo kipu naslov. Člani nastopajoče skupine dopolnijo ugotovitve sošolcev. Naslov udeleženci napišejo na list papirja. Naslove naključno razdelimo skupinam. Na osnovi naslova vsaka skupina pripravi skeč, v katerem nastopa tudi oseba, ki je socialno izključena, ter izpostavi njen problem.
- Obris osebe: vsaka skupina na velik format papirja nariše obris osebe. Okoli obrisa udeleženci napišejo, v kakšni družini ta oseba živi, njene hobije, odnos z vrstniki, v obrisu napišejo, kako se oseba počuti, njeno doživljanje sebe in sveta, čustva, razmišljanja ...

- Vsaka skupina sošolcem zaigra skeč, v katerem predstavijo dogodek, ki kaže, kako je oseba izključena iz družbe.
- Vsaka skupina izbere enega od predlogov za zmanjšanje socialne izključenosti in svoje delo predstavi drugim. Predlogi so lahko v različnih oblikah, npr.:
 - Logo (Skupina oblikuje logo na temo socialne izključenosti in izdela zgibanko s predlogi, spodbudami za zmanjšanje socialne izključenosti.)
 - Intervju (Skupina pripravi intervju s strokovnjaki. Eden je moderator, dva sta strokovnjaka, ki odgovarjata na vprašanja, dva predstavljata publiko, postavljata vprašanja.)
 - Obisk pri strokovnjakih (En dijak igra socialno izključeno osebo, drugi se vživijo v vlogo različnih strokovnjakov, ki skušajo osebi pomagati. Strokovnjaki: socialni delavec, psiholog, psihiater ... Vsak pomaga individualno.)
 - Debata za in proti (En dijak nastopi v vlogi moderatorja, ki vodi razgovor med dvema skupinama strokovnjakov za boj proti socialni izključenosti. Strokovnjaki so razdeljeni v dve skupini. Ena skupina zagovarja vse predloge, druga jih zavrača.)

Cilji

Povezovanje skupine, izboljševanje odnosov v skupini, oblikovanje lastnega pogleda na svet, izboljšanje samopodobe, identifikacija z liki in dogodki, razvijanje empatije, učenje reševanja socialnih problemov, pridobivanje socialnih veščin, osebno ukvarjanje s simboli, podobami, metaforami, spoznavanje sebe z eksperimentiranjem v igri vlog, razvijanje lastnih kriterijev, preizkušanje pridobljenega znanja v praksi, pridobivanje novega ali poglobljanje starega znanja.

Medpredmetne povezave

Metoda DIE omogoča povezovanje s cilji in vsebinami različnih družboslovnih in naravoslovnih predmetov (zgodovina, geografija, sociologija, slovenski jezik, psihologija, informatika, statistika, matematika). Metoda omogoča, da so mladostniki dejavni in ustvarjajo zgodbo, kar se povezuje s predmeti, ki imajo poudarjen umetnostni vidik (likovna vzgoja, glasba, slovenski jezik, tuji jezik).

Kroskurikularne povezave

Razvijanje miselnih strategij, razlikovanja, sinteze; urjenje besednega in nebesednega sporočanja; razvijanje medosebnih odnosov in komunikacije; interakcijsko učenje vsakega posameznika, razvijanje strpnosti in sprejemanja drugačnosti, razvijanje socialnih spretnosti, spodbujanje odprtosti mladih za različne vrste komunikacije; dvigovanje samopodobe pri mladostnikih; vključevanje celotnega predmetnika.

Predstavitev pripravila Katarina Picelj.

Komentar

Drama v izobraževanju je v tujini pogosta metoda dela z učenci. Primer kaže obravnavo ene od socialnih tem in se lahko prilagodi za obravnavo različnih drugih tem, metodo je možno uporabiti tudi pri podajanju učne snovi, vodenju razrednih ur ipd. Metoda zahteva določena znanja,

zato je priporočljivo, da se tovrstnega načina dela lotijo strokovni delavci, ki so pridobili potrebne veščine.

Primernost

Metoda je primerna za vse triade osnovne šole in za srednje šole, pri pouku in pri interesnih dejavnostih.

KULTURNI ANTICIKLON

Nosilna ustanova: Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana

Vodje projekta: Mojca Dimec Bogdanovski, profesorica slovenščine, Alja Cerar, koordinatorica

Sodelavci projekta v VIZ: profesorice in profesorji; koordinatorji na devetih sodelujočih srednjih šolah

Sodelujoči zunanji partnerji: KUD France Prešeren (predvsem mentorji, ki sodelujejo s ŠILO – šolsko impro ligo), Društvo za razvoj gledališča v izobraževanju

Ciljna skupina: Vsi 1. letniki devetih sodelujočih gimnazij (Gimnazija Bežigrad, Gimnazija Poljane, Gimnazija Vič, Gimnazija Jožeta Plečnika, Gimnazija Antona Aškerc – pridružena članica, Prva gimnazija Maribor, Gimnazija Jurija Vege Idrija, Gimnazija Nova Gorica)

Trajanje: Od januarja 2009 do oktobra 2010. Priprava na projekt je potekala pol leta, sam projekt pa celo šolsko leto 2009/2010.

Vsebina in potek

Kulturni anticiklon ali krajše *KA* je izšel iz izkušenj enajstletne tradicije ŠILE – šolske impro lige (od 1997). Z impro gledališčem se je srednješolcem in njihovim profesorjem v devetih izbranih srednjih šolah sistematično ponudil aktivni sistem spoznavanja gledališke umetnosti in najmanj enoletno kontinuirano pridobivanje uprizoritvenih izkušenj.

V izhodišču je bilo za projekt pomembnih 18 mentoric oziroma mentorjev ŠILE – šolske impro lige – ki so sami začeli svojo ustvarjalno pot znotraj lige, ostali zvesti gledališki improvizaciji tudi po maturi, zdaj pa se (večinoma kot študentje) preizkušajo v vodenju svoje skupine mlajših srednješolcev. Mentorji so v projektu sledili programu, strokovno so bili odgovorni voditeljici, koordinatorici, mrežnemu timu projekta, izvedbeno so sodelovali s koordinatorji.

V okviru projekta, ki je bil sofinanciran od evropskih strukturnih skladov in MŠŠ, je najprej skupina mentorjev v okviru delavnic pridobila dodatna sistemska in pedagoško-didaktičnih znanja. Nato smo pripravili delavnice za koordinatorje projekta in profesorje ter jih na predhodnih (še počitniških) *KA-delavnicah* seznanili z aktivnostmi. Z aktivnim uprizarjanjem in spoznavanjem metod poučevanja z impro disciplinami smo jih povabili k sodelovanju ter jih pripravili na množični KA-šolski dan v prvih dneh septembra 2009. Za vse dijake prvih letnikov sodelujočih šol

FOTO: KLEMEN ILOVAR

smo organizirali t. i. *KA-šolski dan*, v katerem smo učilnico za en šolski dan spremenili v improvizirani oder. Dijaki so tako, z gledališkimi improvizacijami, ki so jim kos, in v učenju s smejanjem, kar je ena od kvalitet impro gledališča, lažje prebrodili vstop v srednjo šolo. Tako so se v okviru spoznavnih dni aktivno seznanili z uprizarjanjem impro disciplin in ogrevalnih igric.

Po izvedbi septembrskega KA-šolskega dne smo dijakom ponudili možnost sodelovanja v ekipi KA – pri tem je bilo treba z vodstvom šole uskladiti prostorske možnosti šole in možnosti fleksibilnega urnika. Ekipa KA je takoj postala t. i. *valilniška ŠILA-skupina*, z možnostjo kasnejšega sodelovanja v ligi in njenih aktivnostih. Hkrati pa je aktivno sodelovala pri dodatnih nalogah: organiziranje *KA-kulturnega dne*, sodelovanje na *KA-varietejih* v KUD-u France Prešeren in na nastopih za zadnji šolski dan (*ŠILA-finale* in *KA ima talent*). Kot povezovalna raven pa so delovale na šolah že obstoječe ŠILA-skupine, na nekaterih gimnazijah so bile večinoma uspešne in so postale vezni člen projekta.

WWW: glej spletno stran projekta <http://www.svsgl.si/olske%20dejavnosti1/Kulturni%20anticiklon.aspx>.

Projekt je želel delovati predvsem med dijaki prvih letnikov izbranih šol, ki jim je obenem ponudil možnost, da s tovrstno ali sorodno aktivnostjo nadaljujejo tudi v višjih letnikih ter kasneje v študijskem in poklicnem življenju.

KA je vključil tudi profesorje, jih informiral in usposabljal za doživetje umetniške izkušnje kot temeljnega pedagoškega medija za vstop v ključne učne izkušnje. KA srednješolcem s sistemom impro disciplin ponuja aktivno govorno izkušnjo, ki je pri izključno frontalnem pouku redka. Srednješolci s preskušanjem disciplin domišljijsko vstopajo v različne govorne položaje in se učijo načel dvogovora; s pogovarjanjem rešujejo probleme v različnih življenjskih položajih ter si krepijo samozavest in zmožnost spoštovanja drugačnega mnenja. Govorno izkušnjo razvijamo z dejavnostmi, ki vzpostavljajo primerne okoliščine, zajamejo telo pripovedovalca in izzovejo odnos s poslušalcem, skratka tudi z uprizarjanjem. Gledališka imaginacija, domišljijsko predstavljane svetov in zmožnost vstopanja vanje – vse to je lahko bogat vir navdiha, ki tematsko ali spektakelsko povezuje večino srednješolskih predmetov, s trdno avtorsko vizijo pa lahko kar vse.

Cilji

- Razvoj ključnih kompetenc: sporazumevanje v slovenskem jeziku (sporazumevanje v tujih jezikih ni izključeno), digitalna pismenost (z vnosom spletnih aktivnosti), učenje učenja (z uprizoritvenimi tehnikami in estetskimi doživetji), socialne in državljanske kompetence (delo v umetniški skupini, ki sodeluje s širšim kulturno-političnim okoljem), samoiniciativnost in podjetnost (v ustvarjalni uprizoritveni izkušnji).
- V praksi pokazati možnosti za vnos umetniških izkušenj ali ukvarjanja z (uprizoritveno) umetnostjo v srednji šoli.
- V praksi pokazati prednost umetniške in estetske izkušnje.
- Vzpodbujati sodelovalno učenje.
- Razvijati ustvarjalnost in estetsko občutljivost.
- Razvijati kritičen odnos do kulture in umetnosti.

Medpredmetne povezave

Slovenščina: Že v samem izhodišču se impro discipline, ki so bile prirejene in ustvarjene za ŠILO in za Kulturni anticiklon, naslanjajo na učni načrt za poučevanje slovenščine.

Naravoslovje/družboslovje: Sodobne umetniške prakse, kamor lahko uvrstimo tudi impro gledališče, delujejo v tesni povezavi z znanostjo, znanstvenimi dosežki, zato tovrsten način uprizoritvenega preskušanja in mišljenja odpira tudi možnosti vključitve naravoslovnih predmetov. Vsako ključno besedo, metaforo ali impro disciplino lahko spremljamo v percepciji vseh predmetov, torej tudi v povezavi z matematiko, fiziko, biologijo, kemijo ..., kjer lahko z impro gledališčem predlagamo več »uporabnih« možnosti: od uprizarjanja do vzpostavljanja in odrskega/video beleženja matematičnih zakonov, fizikalnih, kemijskih eksperimentov, sestav, struktur, stanj, prikazovanja in beleženja bioloških eksperimentov, spoznavanje fenomenov in omejitev človeškega telesa itd. (Gre za avtorske primere medpredmetnih povezav, ki bi prav tako kot v strokovno didaktično literaturo lahko sodile v skico priprav na umetniško delo.)

Kroskurikularnost

Z obvladanjem zakonitosti improvizacijskega gledališča lahko v sistem vnesemo več estetske občutljivosti in hkrati sproti premislek o zmožnostih in smotrnosti, vzpostavljamo boljše sodelovanje v skupini/razredu, razvijamo kritično mišljenje in ne nazadnje z govorno izkušnjo – s pripovedovanjem in uprizarjanjem zgodb – razvijamo kulturno identiteto.

Predstavitev pripravila Mojca Dimec Bogdanovski.

Refleksija Mojce Dimec Bogdanovski: Sistem gledaliških improvizacij, ki smo ga razvili najprej znotraj Impro lige (1990) in kasneje (leta 1997) znotraj ŠILE, je edinstven sistem gledališkega oziroma uprizoritvenega izobraževanja za srednješolce oziroma mladostnike. Že večkrat je dokazal svojo učinkovitost. V sebi skriva neverjetno ustvarjalno moč in privlačnost za generacije srednješolk in srednješolcev. Impro delavnica je tudi ena od obveznih delavnic na umetniških gimnazijah, smer sodobni ples in dramsko-gledališka smer. Malo več kot enoletni projekt Kulturni anticiklon pa je ponovljiv in prenosljiv, tako da sistem gledaliških improvizacij lahko posvojijo tudi

gimnazijski profesorji in profesorice ter s tem posodobijo svoj pogled na estetsko ali umetniško izkušnjo kot enega temeljnih pedagoških medijev. Tovrstno željo po izobraževanju in pripravljenost sledenju ustvarjalnim zmožnostim svojih dijakov so v končnih evalvacijah projekta KA izrazili tudi profesorji. S tovrstnimi praksami in zmožnostmi so profesorji premalo seznanjeni, ker neradi sodelujejo s kulturnimi ustanovami oziroma menijo, da se bodo kulturne ustanove do njih obnašale pokroviteljsko in načelno. Tudi zaposleni v kulturnih ustanovah bi morali odpreti svoj pogled na aktivno umetniško izkušnjo v šolah. Projekt je prenosljiv tudi v višje razrede osnovne šole.

Komentar

Kulturni anticiklon ali KA je dober primer, kako se lahko z gledališko improvizacijo in uprizoritvenimi umetnostmi dijaki učijo javnega nastopanja, dobre komunikacije, gradijo prijateljske vezi, hkrati pa spoznavajo različne igralske tehnike.

Projekt je tudi zanimiv primer sodelovanja šol in učiteljev s kulturnimi ustanovami, društvi, kulturnimi ustvarjalci in strokovnjaki. Učinkovito izboljša kakovost izobraževanja, saj omogoča medpredmetno povezovanje in kroskurikularnost, prenos znanj in izkušenj med različnimi predmeti, nadgradnjo ciljev splošnih in strokovno-teoretičnih predmetov ter pridobivanje praktičnih uprizoritvenih znanj. Ker so v projekt vključeni vsi dijaki prvega letnika, se krepijo medsebojna povezanost, pripadnost skupini, solidarnost, dobra komunikacija in spoštovanje.

Primernost

Za višje razrede OŠ in za SŠ.

dr. Polona Tratnik
mag. Mateja Očepek
Miha Horvat
Jože Slaček
Nina Ostan
Vincenc Filipčič

Intermedijske umetnosti

Predstavitev področja

Kot pove ime, intermedijske umetnosti raziskujejo, združujejo in preiskujejo različne medije ter med njimi posredujejo. Zaznamovane so z razvojem medijev in tehnologij. Pri tem ne izčrpavajo le možnosti programa medija, temveč najdejo ustvarjalni izziv v postavljanju nasproti predvideni rabi z informativno, inovativno intervencijo. Področje intermedijskih umetnosti zajema raznovrstne umetniške prakse, ki ne sodijo med tradicionalne umetniške zvrsti (slikarstvo, kiparstvo, grafika, risba, fotografija in oblikovanje), lahko pa te zvrsti uporabljajo in jih na različne načine presegajo, nadgrajujejo in kombinirajo. Pokriva tudi tiste sodobnejše umetniške prakse, za katere se zaradi aktualnosti in naglega razvoja sodobnih umetniških praks tekoče uveljavljajo raznotere opredelitve umetniških tendenc (novomedijska umetnost, večmedijska umetnost, inter- in transdisciplinarna umetnost ipd.). Sem tako sodijo sodobnejši načini izražanja na področju vizualnih, zvočnih, prostorskih, digitalnih in drugih medijev. Korenine sodobnih intermedijskih umetnosti najdemo v eksperimentalnih gibanjih umetniških zgodovinskih avantgard z začetka 20. stoletja (dadaizem, konstruktivizem, futurizem – v Sloveniji je bil najvidnejši ustvarjalec Avgust Černigoj).

Poseben zagon intermedijskim umetnostim da razmah eksperimentalnosti in nastop vrste novih medijev v šestdesetih letih 20. stoletja, kot npr. video, instalacija, performans, body art, računalniška umetnost, socialna skulptura in drugi načini konceptualizacije ter (vizualne) realizacije umetniških raziskovanj, predvsem pa se intermedijske umetnosti razmahnejo še kasneje, s prelomom med drugim in tretjim tisočletjem, ko se umetnost kaže v smislu preseganja zgolj

umetnosti, tj. kot transumetnost, ko se umetnost enakovredno spaja z drugimi družbenimi področji, npr. z znanostjo.

Intermedijske umetnosti prelamljajo s kanonom visokega modernizma in njegovo zahtevo po čistosti medija in se pojavljajo po t. i. koncu umetnosti, pri čemer črpajo predvsem iz zapuščine avantgardnih eksperimentalnih praks z začetka 20. stoletja. Še zlasti pomemben prispevek k intermedijskim umetnostim prihaja z vzponom računalniške kulture v osemdesetih letih in odtlej ostaja računalniška komponenta skoraj obvezni del intermedijskega projekta. Še pred tem se interes intermedijskih umetnikov od klasične slike preusmeri k ustvarjanju z gibljivo vizualno sliko, tako da video umetnost (v nekdanji Jugoslaviji je bil prvi umetniški video posnet v Sloveniji leta 1969 – Nuša in Srečo Dragan) ter zgodnji interes za računalništvo (v Sloveniji prek računalniške grafike od 60-ih let dalje predvsem pri Edvardu Zajcu) in za tehnološko eksperimentalnost (v bivši Jugoslaviji zlasti prek Novih Tendenc od leta 1961 dalje) odprejo pot kompleksni intermedijskosti, ki se ob koncu tisočletja izrazito nasloni na predstavnike zgodnje avantgarde (v Sloveniji npr. na ruski konstruktivizem in futurizem pri Marku Peljhanu in Draganu Živadinovu) in še posebej zaživi po letu 2000, ko nastajajo že zelo kompleksni (pogosto večletni) umetniško-tehnološki projekti (npr. v prepletu umetnosti in biotehnologije). Interes za prihodnost in tehnološki razvoj se tako kaže kot ključen segment intermedijskih umetnosti, obenem pa se ob velikem tehnološko-ideološkem aparatu, ki uniformira družbo in si podreja ter omogoča totalni nadzor in manipulacijo z družbenimi subjekti, v sedanjosti (oziroma od padca berlinskega zidu) pojavlja vse več iniciativ za »naredi sam« kulturno-tehnološke rešitve, še posebej v polju umetnosti, s čimer se spodbuja kritično ozaveščanje družbe.

Intermedijske umetnosti ne utemeljujejo v modernosti zgrajene umetnostne avtonomije, ne temeljijo na modernem ločevanju umetniških zvrsti, umetnosti in družbe, umetnika in publike, visoke in nizke umetnosti ipd., temveč kažejo tendence k preseganju moderne institucije umetnosti (to tudi že pri umetniških zgodovinskih avantgardah) in si pogosto zadajajo družbeno angažirane oziroma politične naloge. K intermedijskim umetnostim zato ne moremo pristopati s tradicionalnim, tj. modernim recepcijskim aparatom, in jih tudi ne moremo več enostavno razumeti kot umetniška *dela* v smislu unikatno izdelanih umetniških izdelkov, saj so to prej eksperimentalne prakse in raziskovalni procesi, ki se manifestirajo na nepričakovane in vselej nove načine.

Intermedijske umetnosti kažejo tendenco k širjenju polja umetnosti in prehajanja v druga družbena polja, zato se na svojih skrajnih mejah to področje umetnosti sooča in povezuje z gledališčem, filmom, arhitekturo, uporabno umetnostjo, literaturo, pa tudi z naravoslovno, humanistično in družboslovno znanostjo oziroma kot sodobne raziskovalne umetnosti namesto tradicionalnih (čopič, barva, platno ipd.) uporabljajo sodobna izrazna orodja, medije in tehnologije iz vsakdanje prakse (mobilni telefon, računalnik ipd.) ali iz specializiranih okolij (biotehnologija, kozmologija ipd.). Zaradi svojih specifičnih interesov se današnji ustvarjalci povezujejo s strokovnjaki iz drugih disciplin (nevroznanstveniki, kozmologi, biotehnologi itd.). Tako vstopajo v številne »neumetniške« diskurze, v zvezi s katerimi preizprašujejo aktualna etična, kulturološka, antropološka in filozofska vprašanja.

Kot umetniške oblike v preseganju umetnosti v modernem smislu se transumetniške prakse kot sodobnejša verzija intermedijske umetnosti pojavljajo kot hibridi med umetnostjo, humanistiko, družboslovjem in naravoslovno znanostjo. Večinoma so to tehnološko in organizacijsko zahtevni transdisciplinarni projekti z močnimi in kompleksnimi produkcijskimi infrastrukturami. Kot kritične družbene prakse reflektirajo nedavne znanstvene dosežke, tehnologijo (predstavljajo alternativne rabe in diskurzivne navezave obstoječih sistemov), postmodernizacijske procese na različnih ravneh in predvsem izpostavljajo aktualne družbene problematike (odpadki, revščina, nadzorovanje, potrošniška kultura itd.).

Kot odsev sočasnih spoznanj v semiotskih, filozofskih, kulturoloških in komunikoloških znanostih je pri intermedijskih umetnostih v ospredju medij kot posrednik, vmesnik v komunikacijskem procesu, in pa zavest, da ta nikoli (četudi se včasih tako zdi) ni prosojen in nevtralen, temveč je, nasprotno, tisti, ki se kaže in omogoča zgolj prek samega sebe posredovan dostop do tistega, kar prikazuje. Medij zato ne reprezentira v smislu, da se nekaj ponovno predstavlja. Medij ni prenašalec resnice; medij vzpostavlja mesto resnice. Tisti, ki z njim upravlja, upravlja z resnico. Posebnega pomena je omogočanje komunikacije »dela« z gledalcem oziroma uporabnikom umetniške platforme, zaradi česar intermedijske prakse pogosto poudarjajo interaktivnost. Prispevek sprejemnika je pomemben, ker kaže na povratne komunikacijske procese in s tem na demokratično strukturiranje, ki se uvaja namesto enosmerne hierarhičnega podajanja, kjer glas končnega uporabnika ne šteje. Intermedijska umetnost zato ne proizvaja statičnih in zaključenih artefaktov kot *blaga* za namene uživanja in kontemplacijo, temveč je to prej raziskovalna dejavnost, ki temelji na epistemološki budnosti, h kateri umetnik vabi tudi druge in pri kateri niso pomembni materialni izidi, temveč situacije in miselne zanke, skozi katere udeleženec prihaja do izkušenj in spoznanj, ki mu omogočajo nove poglede na svet in ki ga spodbujajo h kompleksnemu razmišljanju, kritični zavesti in odgovornosti pri lastnem ravnanju.

ABC-intermedijskih umetnosti

Področje intermedijskih umetnosti je za šolski prostor precej novo in didaktično dokaj nenačrtno razdelano, zato je predstavljeno s kratkim **ABC-intermedijskih umetnosti**. Bralcu (učitelju) tako v obrisu predstavi osnovne značilnosti intermedijskih umetnosti in mu omogoči lažji vstop v razumevanje in didaktično uporabo posameznih elementov intermedijske umetnosti v šoli. Vsaka predstavljena značilnost je razložena na primeru tistega intermedijskega umetniškega dela, kjer je ta značilnost izrazito prisotna. Hkrati pa na te osnovne značilnosti opozorimo tudi s primeri dobre prakse, izvedene v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, ki jih predstavljamo v tem poglavju od 168 strani naprej.

ODPIRANJE UMETNIŠKEGA DELA, UMIKANJE AVTORJA

Umetniško delo ni izdelano tako, da bi bilo zaključeno v enoviti celoti, ki ne bi ničesar izpuščala. Nasprotno, sodobna umetnost hoče pokazati, da se svet nadaljuje tudi onstran »robov umetniškega dela«. Zato sodobna umetnina vključuje številne reference na številne vire, zgodbe, kontekste ipd., takšen *tekst* je tkivo citatov, ki izhajajo iz tisoč različnih žarišč kulture. Zato je umetnina odprta za branje, omogočenih je več različnih interpretacij, razumevanj, nobeno od njih ni *pravilno*, vsa so možna. Prav tako pa tudi sam izdelovalec takšne umetnine ni izhajal iz kakšnega božanskega navdiha, temveč je črpal iz sveta, ki ga obdaja. Nobeno pisanje, ustvarjanje, zato ni izvorno, umetnini ne smemo pripisovati stvaritelja z genialnimi lastnostmi. Avtor se umika. Te značilnosti so sestavni del primera dobre prakse *Poseben prostor* na strani 168 in primera *Ali se obnese* na strani 183.

Primer: Jaka Železnikar, *Interaktivacija*

Jaka Železnikar je avtor komputacijske poezije in vizualne umetnosti. Poezija, literatura (proza) in vizualna umetnost ga zanimajo predvsem s komputacijskega vidika – avtorskega algoritemskega generativnega in kombinatoričnega (lahko, a ne nujno tudi interaktivnega) ustvarjanja izraznih pomenov in/ali oblik. V *Interaktivaciji* je raziskal različne vidike ustvarjanja in gradnje interaktivne poezije, z različno stopnjo uporabnikov (bralčeve) udeležbe ter z refleksijo na koncepte iz zgodovine umetnosti v klasičnih medijih, tako literarnih kot likovnoumetniških. Glej še <http://www.jaka.org/index-sl.php>

FOTO: BORUT PETERLIN

Martin Bricelj, *Public avatar*,
fotografija s performansa,
izvedenega leta 2009

UMETNOST SE ZGODI ŠELE Z UPORABNIKOM (GLEDALCEM, POSLUŠALCEM, TIPALCEM, BRALCEM), INTERAKTIVNOST

Umetnina ni narejena tako, da bi bila v ateljeju povsem dokončana, potem pa popolna razstavljen, temveč se velik del »umetnine« realizira pred samimi uporabniki in za njih. Umetniško »delo« zato obstaja šele za tistega, ki ga uživa. Bistveni moment je torej točka sprejema.

Ena od pogostih značilnosti intermedijske umetnosti je **interaktivnost**, ki nam pove, da so sodobne umetniške prakse rade udeležene tako, da posebej vabijo sprejemnika (gledalca, poslušalca, tipalca, okuševalca, bralca) k uporabi »umetniškega dela«, ki je zdaj izdelano kot platforma, na kateri se nekaj dogaja, kar je odvisno od uporabnikov. Uporabnik sovpliva na izide, ki izhajajo iz procesa dogajanja. Interakcija se postavlja v ospredje z računalniško kulturo, v številnih sodobnih umetniških delih se vpisuje v strukturo, računalniške umetnosti pa jo vzamejo tudi še za svoj predmet, ki ga kritizirajo ali dekonstruirajo. *Net.art* dela z okvirom internetnega

medija gradijo na tehničnem disfunkcioniranju oziroma na motnjah v medijski komunikaciji. Te značilnosti najdemo pri primeru dobre prakse *Pete visoke – misli globoke* na strani 186.

Primer: Martin Bricelj, *Public Avatar*

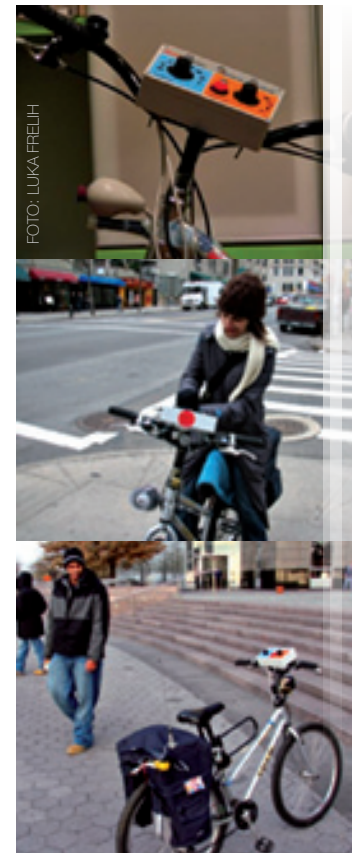
Projekt *Public Avatar* raziskuje učinke interneta in tehnologije mobilne komunikacije na naše dojemane identitete in družbe. Raziskuje vedno manjši razmik med t. i. realnostjo in t. i. virtualnostjo, prelom med digitalnim in fizičnim, ki mu pravimo virtualna realnost. Avatar je virtualno telo oziroma virtualna simulacija človeškega bitja na medmrežju. Milijoni uporabnikov uporabljajo to simulacijo za druženje, učenje, delo, zabavo, stvari, ki jih počnejo v vsakdanjem življenju, istočasno pa jim omogoča še mnoge možnosti, ki jih v realnem življenju ne morejo početi. *Public Avatar* je poskus prenosa te virtualne realnosti v realen prostor z realnimi ljudmi, v katerih so digitalni poligoni in piksli zamenjani z realnimi lokacijami. *Public Avatar* ni zasebno, temveč javno telo, ki se ravna po navodilih kogarkoli.

Prostovoljec je opremljen z WI FI-adapterjem in ima na glavi montirano kamero z mikrofonom, s čimer omogoča video in zvočni prenos svojega okolja preko interneta v realnem času. *Public Avatar* se potem giblje na izbrani lokaciji, kjer pričakuje prve ukaze uporabnikov PA-internetne strani. Za igranje potrebujete računalnik in internetno povezavo. V času delovanja *Public Avatarja* uporabniki obiščejo stran www.public-avatar.com, kjer se vpišejo. Uporabniki te strani bodo lahko pošiljali ukaze avatarju s storitvijo instant text messaging. Avatar bo sam presojal, katere naloge bo sprejel in katerih ne. Testni subjekt bo moral vsakič pretehtati razloge za in proti in njegova odločitev bo zadnja. Rezultati eksperimenta so nepredvidljivi, a ravno to je tisto, kar nas pri projektu najbolj zanima.

Z nenehnim odzivanjem občinstva *Public Avatar* postane provokativna živa instalacija, v kateri se bodo neprestano bojevala polja identitete, jaza in drugega in v kateri se bo konflikt med etičnostjo in kapitalizmom izigral na najpreprostejši ravni. *Public Avatar* redefinira pojem avatarja, saj ga naredi za skupinsko javno telo. Istočasno se poigrava s koncepti realnosti, simulacije, igre.

Primer: Luka Frelih, *Participatorna, globalna in javna akcija Frida V.*

Luka Frelih je računalniški programer in umetnik, heker s posebno naklonjenostjo prostemu programiranju in snovalec spletnih strani. Frida V. (Free Ride Data Acquisition Vehicle) je prost kartografski vmesnik za kolesa. Usklajen nabor programske in strojne opreme na kolesu omogoča samodejno kartiranje odkritih brezžičnih računalniških omrežij, enostavno snemanje z lokacijo in ikono označenih posnetkov in priložnostno sinhroniziranje s strežnikom na internetu. Obiskovalci so povabljeni, da se s Frido zapeljejo po mestu in soustvarijo nove digitalne zapise. Glej še http://www.ljudmila.org/dat/Frida_V/

Luka Frelih, *Frida V.*, fotografije s participatorne akcije v New Yorku, 2007

PROCESUALNOST

Ker je sprejemanje tako pomembno, to pa se dogaja v procesu, je veliko sodobnih umetniških projektov zasnovano v procesu, ki lahko traja krajši (nekaj minut) ali daljši čas (več tednov, mesecev, tudi let). V procesu se umetnina lahko razvija (raste, se spreminja ipd.), pogosto glede na interakcijo z uporabniki.

Ta značilnost je delno vključena v predstavljenem primeru dobre prakse *Pete visoke – misli globoke*.

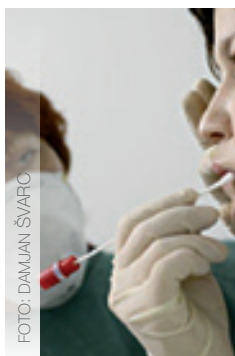
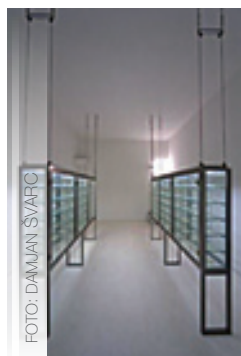

Primer: **Polona Tratnik, *Unikum***

Ali bi lahko rekli, da obstaja posameznikov intimni prostor, dokaj ločen od skupnega prostora-tkiva, če človeka ne pojmuje kot tistega, ki gleda svet od zunaj, temveč kot tisto substanco, ki je potopljena v tem svetu in mu pripada? Kako potem razumemo moment, ko nam je prek biotehnologije pod umetnimi pogoji omogočeno ohranjanje življenja, ki izhaja iz človeškega organizma, zdaj pa postane njegovo drugo, s katerim stopamo v stik?

Unikum preizprašuje meje zasebnosti posameznika ter omogoča vpogled v mikrosvet človeške favne in flore. Prikazani so vzorci mikroorganizmov, ki jih prinašajo obiskovalci in so v procesu razmnoženi do te mere, da postanejo vidni s prostim očesom kot kolonije raznih barv in oblik. Tako je obiskovalčeva telesnost, vse do intimnosti raziskovana z vsiljivo pronicljivim očesom. Opazovalec je povabljen, da se sreča z nenavadnim, secirno razčlenjenim aspektom svojega telesa. Soočen je tudi s posebnimi pogoji, saj vstopa v okolje z visoko temperaturo in vlažnostjo ter tako na nek način v notranjost organizma, a ta organizem je predvsem znanstven, laboratorijski. Prav toliko je hladen, kot je tudi toplel. Vsebuje življenje, in sicer številne žive vrste. Človek postane zgolj ena izmed teh vrst.

Soočenje je varno in sterilno, a obenem vznemirljivo zaradi prisotnosti ogromne količine nepoznanih vrst organizmov, ki bi lahko tudi ogrozili obiskovalca. Projekt je prikazan v napredovanju, s tem pa se situacija spreminja in bogati. Grobišče človeških ostankov postane rodovitno skladišče, kjer je vzpostavljena platforma za življenje. Mikroorganizmi v tem okolju namreč pridobijo dosti boljše življenjske pogoje, kot jih imajo na telesu donatorja, tako pa je omogočeno njihovo nadaljnje življenje. Organski elementi, ki jih prispeva človeška množica, so zbrani kot v banki z živim materialom in umetno hranjeni pri življenju v nadomestnem življenjskem okolju. S tem pa živo, ki je bilo prej del človeškega telesa, postane avtonomno, živo drugo nas samih, s katerim zdaj stopamo v stik.

Polona Tratnik, *Unikum*, U3, Moderna galerija, Ljubljana, produkcija: Galerija Kapelica, 2006; In Vivo in Vitro, Atene

Primer: Marko Batista, *Paralelne digitalne strukture*

Marko Batista ustvarja zvočno-vizualne kompozicije. V kontekstu sodobne družbe in raznolikosti vrhunskih tehnoloških sistemov ter politike sodobne umetnosti ga zanimajo procesi preoblikovanja podobe in tehnologije, zvočno plastenje in razseljene zvočno-slikovne krajine. *Paralelene digitalne strukture* so intermedijski performensi, ki se z uporabo sodobne tehnologije osredotočajo na zvočne modulacije in video strukture, te pa preko vplivanja in subverzije prenosa podatkov iz internetnih digitalnih sistemov vstopijo na področje umetniške intervencije ter oblikuje digitalno manipulacijo tekture, projicirane na več vizualnih zaslonov. Živa avdio-video manipulacija je sestavljena iz zvočnega spektra, internetne povezave, računalniške komponente in iz majhnih objektov za nadzor in manipulacijo signalov.

Marko Battista; *Paralelne digitalne strukture*, 2009, eksperimentalni intermedijski performans, Kino Šiška, Ljubljana

NEMATERIALNOST, EKSPERIMENTALNOST, INOVATIVNOST

Sodobno umetniško »delo« ni več izdelek, ki bi ga lahko prenesli iz umetniškega ateljeja v galerijo ali na tržišče. Prej kot z materialnimi artefakti imamo pri sodobni umetnosti opraviti s situacijami, ki se dogajajo za uporabnike. Bistvena je komunikacija umetniškega projekta z njimi – komunikacija ali procesualnost ima lahko tudi materialni izid, vendar je ta drugotnega pomena.

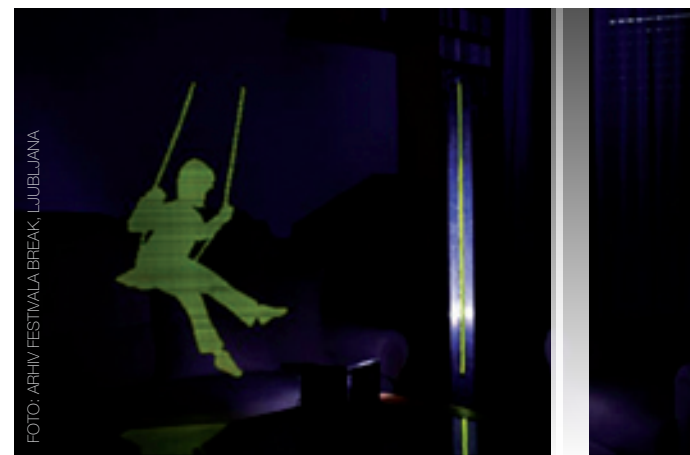
Te značilnosti so sestavni del primera *Poseben prostor* in primera *Pete visoke – misli globoke*.

Primer: Teo Spiller in Tadej Komavec, *X-lam*

X-lam je optična inovacija, ki materialno obstaja kot končna svetlobna palica. Vendar se ob gledalčevem premiku pogleda v stran z določeno hitrostjo v prostoru ustvari svetlobna podoba, ki traja le v času premika in ki jo v istem času vidi le posamični gledalec. Za konstruiranje podobe je torej potrebno premikanje gledalca oziroma njegovega pogleda. Namesto da bi se podoba s premikom pogleda zabrisala (kot pri vožnji z avtom), se šele pojavi kot ostra in jasna.

Teo Spiller, Tadej Komavec, *X-lam*, 2005, optična inovacija

Primer: **Tao Vrhovec G. Sambolec, Bojan Fajfrić, *Avdiovizualni laboratorij***

Avtorja raziskujeta dvoumnost dvoumnosti intencionalnega slišanja in poslušanja v različnih kulturnih kontekstih. Živimo v pretežno vizualni/pisni kulturi, a včasih postane zvočna komunikacija odločilna. V *Avdiovizualnem laboratoriju* prek kratkih psihoakustičnih slušnih in slušno-vizualnih poskusov dekonstruirata procese slišanja in poslušanja. Raziskujeta povezavo med notranjim ušesom in centrom za sluh v možganih – o slednjem namreč še vedno vemo zelo malo. Več o tem glej: <http://www.taogvs.org/>

NAREDI SAM

Umetnik lahko sam ali v sodelovanju s tehničnimi strokovnjaki izdelava tehnično inovativni objekt ali situacijo, ki pokaže možne alternativne pripomočke za gledanje, vsakdanjo rabo, specifična opravila itd. Pogosto zato umetnik sledi načelu naredi sam, ki se kot princip postavlja nasproti vse bolj uniformirani potrošniški kulturi.

Ta značilnost je sestavni del primera dobre prakse *Beli hrup*, predstavljenega na strani 176.

FOTO: [HTTP://WWW.LOVŠIN.ORG](http://www.lovsin.org)

Primer: **Polonca Lovšin, *Limonina jakna* in *Krompirjev zmaj***

Polonca Lovšin v odnosu mesta in podeželja predstavlja kreativne življenjske vzorce in nove izume za vsakdanje življenje, ki opozarjajo na nujnost uporabe naravnih virov energije, lokalnega znanja in preprostih principov naredi sam. Vsebinsko izhodišče njenega projekta *Čebele, krave, limone in krompirjevi olupki* so naravne katastrofe, ki so se zgodile v Sloveniji v zadnjih letih: predvsem velik pogin čebel in uničenje gozdnih površin. V tem projektu se usmerja na slovensko podeželje. Poleg videoanimacij Lovšinova nadaljuje s preobrazbo vsakdanjih predmetov in dodajanjem novih funkcij. Prototipa *Limonina jakna* in *Krompirjev zmaj* ustvarjata energijo, dano samo po sebi, od narave, ali kot sama pravi: »Pri objektih izhajam iz uporabnih predmetov in jih nadgradim z invencijo. V tem primeru sem izdelala limonino jakno in krompirjevega zmaja. Oba prikazujeta alternativne oblike energije. Limone delujejo kot baterije, saj so kisle. Takšna jakna lahko služi kot lučka v temi. Zmaj pa temelji na gospodinjskih odpadkih. Pri razgradnji brez kisika proizvaja metan, ki je gorljiv. Tako dobimo vžigalnik«. Glej več na <http://www.lovsin.org/>.

Polonca Lovšin, *Limonina jakna*, limonina baterija prižiga lučko na kapuci jakne, 2009;

148 *Krompirjev zmaj*, vžigalnik na bioplin, energija, pridobljena z anaerobnim vrenjem gospodinjskih odpadkov, 2009

Primer: **Sašo Sedlaček, *AcDcWc***

Projekt predstavlja alternativni način uporabe in zlorabe odpadkov. *AcDcWc* razkriva družbeno problematiko energetike, ki bo v bodoče ena osrednjih tem globalne politike, obenem pa (s humorjem) kaže možnost alternativnega pridobivanja energije iz človeških fekalij, s katero bi lahko nadomestili že izginjajoča fosilna goriva. Projekt skuša mimo globalnih političnih sistemov nagovoriti posameznika. *AcDcWc* razkriva tisto, s čimer nočemo imeti opravka in zato mečemo čim dlje stran od sebe (v tem primeru svoje izločke, Sedlaček pa nas sicer sooča tudi z druge vrste odpadki), s tem pa nas projekt sooča z lastnim nezavednim. Obenem nam prav to »razkrito nezavedno« daje možnost za pridobivanje energije – s sodobnim mobilnim *AcDcWc* za intimno rabo (izdelanim iz prenosnega kemičnega stranišča) si lahko napolnimo različne električne naprave (mobilni telefon, prenosni računalnik ipd.), večji javni mobilni *AcDcWc* pa bi lahko proizvedel večjo količino električne energije in tako napajal večje porabnike (javna razsvetljava, javne prireditve ipd.). Tehnologijo, ki podpira Sedlačkove modele *AcDcWc*, so pred kratkim pričeli razvijati indijski tehnologi (pod imenom Deenbandhu, kar pomeni: »ki poma-ga revnim«) za potrebe revnih slojev indijske družbe; Sedlačkova nadgradnja tehnologije pa temelji na prilagoditvi in aplikaciji v t. i. razvitem svetu.

Sašo Sedlaček, *AcDcWc*, 2010,
sistemi za recikliranje fekalij za energetske rabo

SLIKOVNI VR: TRATNIK, P. (2010).
TRANSMETNOST, LJUBLJANA:
PEDAGOGSKI INŠTITUT;
DIGITALNA KNUŽNICA.
DISSERTATIONES 10

DRUŽBENOKRITIČNA ANGAŽIRANOST

Ker operira na miselnem nivoju, so za sodobno umetnost posebej zanimiva mišljenja in prepričanja, ki so vezana na družbo. Pri tem se sodobne prakse zanimajo za družbena vprašanja, ki so zelo pomembna za današnji in jutrišnji svet. Pogosto si sodobni ustvarjalci zadajajo družbeno-kritične naloge, s katerimi poskušajo opozoriti na določene družbene probleme (npr. revščina, odpadki) in morda celo na izviren način predlagajo alternativne rešitve.

Te značilnosti najdemo pri treh primerih dobre prakse: *Beli hrup*, *Ali se obnese* in *Pete visoke – misli globoke*.

Primeri: **Sašo Sedlaček, *Žicar***

Vse več je marginaliziranih skupin, kot so revni posamezniki in družine, begunci, prosilci za azil, ostareli, invalidi ... Večinoma so skriti pogledu javnosti in ne bodo nikoli stopili na ulico in prosjačili. Pa tudi ulice so danes bolj ali manj prazne, saj vse več ljudi prosti čas preživlja v komodificiranih prostorih, kot so

Sašo Sedlaček, *Žicar 1.0*, 2006, robot za socialno ogrožene
<http://www.e-arhiv.org/diva/index.php?opt=work&id=687>

nakupovalna središča, centri dobrega počutja ipd. Tam ljudem ni dovoljeno beračiti, zato si je Sedlaček omislil robota – orodje, ki ga lahko uporabljajo različne skupine revnih.

Robot za socialno ogrožene je v celoti sestavljen iz odpadne računalniške opreme in nekaj rabljenih delov. *Žicar* nastopa v imenu socialno ogroženih na nelegalnih lokacijah, a obenem uporabnikom lahko zagotavlja anonimnost. S tem, ko vstopa v nedosegljiva okolja, kot so nakupovalna središča in družabne prireditve, kjer se zadržujejo premožnejši, onemogoča neposredne moralne predsodke, saj komunikacija poteka z varno distanco preko tehnološkega vmesnika. Robot za socialno ogrožene je v celoti sestavljen iz odpadne računalniške opreme in nekaj rabljenih delov, ki jih je mogoče dobiti povsem brezplačno. Računalniki so danes tako rekoč obvezna oprema in kulturni kod, zato kot tehnologija niso več rezervirani samo za privilegirane. Tako *Žicar* lahko nastopa v imenu socialno ogroženih, zagotavlja jim anonimnost in ohranitev osnovnega človeškega dostojanstva. Vstopa lahko v beračem nedosegljiva okolja, kot so nakupovalna središča, in na družabne prireditve, kjer se zbira in zadržuje premožnejši del družbe, ki zmora več simpatij do marginaliziranih, če ti komunicirajo na varni razdalji – s tehnološkim vmesnikom.

Janez Janša, *DemoKino* (Virtual Biopolitical Agora), nezabavni interaktivni film, 2003–06

http://www.aksioma.org/demokino/index_slo.html

Primer: **Davide Grassi (Janez Janša), *DemoKino***

DemoKino je antizabavni interaktivni film, ki se odvija glede na vaše odločitve!

Demokino je virtualni parlament, ki z aktualnimi filmskimi prilikami ponuja volivcem (sodelujočim), da odločajo o tem, kar pravzaprav postaja paradoksalno bistvo sodobne politike: o vprašanjih življenja. Gledalci kot volivci odločajo za ali proti glede vprašanj: splav, kloniranje, avtorske pravice, evtanazija, gensko spremenjeni organizmi, istospolne zakonske zveze, terapevtsko kloniranje, privatizacija vode. Odločitve posredujejo s klikom na tipko za ali tipko proti, a po predstavitvi problema, ki ga poskuša osvetliti s čim več zornih kotov.

Projekt ne problematizira samo utopije sodobnega virtualnega foruma, ki naj bi odprl možnosti za bolj neposredno in vplivno sodelovanje, pač pa opozarja tudi na veliko globlji problem sodobne (tudi virtualne) demokracije. Demokino tako s svojo reducirano narativnostjo – potekajočo v 'pro/contra' notranjih dialogih protagonista, ki ga »volivci« glede na svoje odločitve parlamentarno vodijo po njegovem stanovanju – kaže, kako se te etične dileme sodobnega življenja znajdejo nenadoma v jedru naše politične participacije.

Ko problem življenja vstopi v politično areno in sodobna politika postane biopolitika, se pravzaprav demokratska odločitev znajde v nemogoči situaciji: v politični areni postane objekt zakona tisto, o čemer je pravzaprav odločitev nemogoče sprejeti in kjer je vsaka večina že vnaprej problematična, vsako politično reguliranje pa javno legitimirana vrsta nasilja. Demokino je virtualni parlament, ki lucidno razkrije, kako je politično pred zakonom, ki se političnemu nadene le kot utopični in odvečni tehnični postopek. <http://www.demokino.net/>

KONCEPTUALNOST

Intermedijske umetnosti v prvi vrsti niso namenjene kontemplaciji, estetskim užitkom; ekspresivnost ni ključna, temveč je pomembnejše upravljanje, igranje z mišljenjem, s koncepti, predstavami, zamislimi. Umetnina se z uporabnikom zaplete v odnos tako, da do neke mere računa z njegovimi vnaprejšnjimi idejami, ideologijami (tudi stereotipi), ki pa jih postavi pred preizkušnjo – jim predstavlja alternativne možnosti mišljenja ipd. Umetnina se zgodi predvsem na konceptualnem, miselnem nivoju (materialnost je drugotnega pomena).

Ta značilnost je prisotna pri vseh primerih dobre prakse.

Primer: **Jože Barši**, *Walking / Hoja*

Pri projektu *Walking / Hoja* iz leta 2001, je Barši v praznem galerijskem prostoru izvajal meditacijo na hojo. Pri tem se sprašuje o vlogi petih čutov (vonj, okus, vid, tip, sluh). Ali lahko s petimi čuti dovolj kompleksno zaznamo svet okoli sebe in v sebi? S katerim čutilom začutimo ljubezen? »Um je naše edino čutilo, ki povezuje vsa okna in vrata naše percepcije, da bi lahko čutili.«

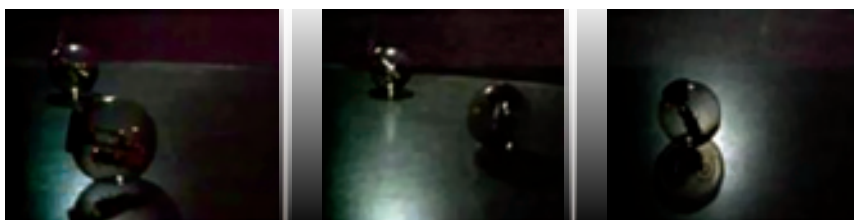
»Spomnim se, da se mi je zdel idealni gledalec tisti, ki po ogledu dela odide tako, da tudi sam poizkusi »gledati navznoter« svojo hojo. Načeloma delamo to takrat, ko intenzivno gledamo svoje misli. To lahko preveriš na način, da pomahaš pred očmi tega gledalca. Včasih so tako zatopljeni v misli, da roke sploh ne opazijo, čeprav imajo odprte oči. Težava projekta je v kompleksnosti videnega notri in poizkusu prevajanja le-tega v jezik, posredovan gledalcu, ki je – za razliko od prakticiranja nasproti reprezentaciji – izjemno bedast. Ampak za to gre, da je ključ bedast, vendar ko se vrata odprejo, je pa notri zanimivo ...«

»Ne mislim, da je umetnost kos papirja z navodili za izvajanje meditacijske hoje, ki sem ga pokazal gledalcu. Umetnost je v predlogu, da ga on ali ona sama izvede, ker je tako enostavno in težko hkrati. Poizkusite!« (Vir: Zabel, I. (2004): *Art at the limits of the visible*, PKn, letnik 27, Ljubljana in pogovori z avtorjem, z dovoljenjem.)

VEČMEDIJSKOST

Eno od osnovnih »pravil« sodobne umetnosti je, da se ta ne ustavlja pri posamičnem mediju (kot slikar dela samo sliko v smislu nanašanja barv na dvodimenzionalno površino platna s podokvirom), temveč meša medije – slikarstvo bo lahko prepleteno z zvokom in besedo, slika se bo širila v tretjo dimenzijo (vključevala bo kiparstvo) itd. Na ta način pri sodobni umetnosti ne srečamo več nobenega medija v njegovi čisti obliki, temveč lahko rečemo, da sledimo principu hibridizacije.

Te značilnosti najdemo pri primeru dobre prakse *Pete visoke – misli globoke*.

Borut Savski: *Dancers*, instalacija, Galerija Kapelica, 2008

Primer: **Borut Savski**,
Dancers / Plesalca

Borut Savski deluje na področju konceptov (instalacije) in kontekstov (performensi), še zlasti v povezavi z zvokom in zvočnimi objekti kot metaforami. V

instalaciji *Dancers (Plesalca)* dve avtonomni gibljivi okrogli telesi izvajata plesni performans dveh preprosto (digitalno, a ne računalniško) programiranih objektov, ki med seboj komunicirata in se privlačita s pomočjo senzorjev in ambientalnega zvoka v galeriji. Okrogli telesi je umetnik prvič sestavil leta 2005. V naslednjih letih ju je prilagodil tako, da sta med seboj uspešno komunicirali in ustvarjali medsebojno napetost (relacijo) v območju, kjer sta se gibali. Komunikacija teles je simulacija komunikacije in privlačnosti med osebami. Gre torej za metaforično uprizoritev socializacijskega procesa. Glej video: <http://www.e-arhiv.org/diva/index.php?opt=work&id=815>

Primer: **son:DA**

son:DA je avtorska naveza Metke Golec in Mihe Horvata, ki deluje od leta 2000 ter je svoje delo, ki ga zaznamuje povezava različnih tehnologij in medijev ter novih pristopov k skupinskemu delu, predstavila tako doma kot v tujini. Spekter njunega dela sega od risb z računalniško miško, zvočnih in video instalacij ter audio-video performansov in velikih prostorskih intervencij ter scenografij za gledališče in sodobne plesne predstave do risanoanimacijskih in video-filmskih projektov. Ob povezovanju in interdisciplinarnem delovanju v polju umetnosti, znanosti in tehnologije je, kot že omenjeno, pomemben del njunega dela organizacija in konceptualiziranje različnih pristopov k skupinskemu delu. Od 2007 vodita prostor za sodobno intermedijsko umetnost EX-garaža. V aprilu 2009 je Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije dalo soglasje k ustanovitvi FUNDACIJE SONDA, fundacije za teorijo in prakso avdio-vizualne umetnosti. Več: <http://sonda.kibla.org/>

Primer: **Dušan Zidar**, *poem_Balada.info*

152 Likovno zvočna postavitev *Poem_Balada.info* je narativno umetniško delo, ki pripoveduje o zadnjih dnevih slovenskega pesnika Josipa Murna Aleksandrova. Pri tem je poleg kiparskega pomemben tudi multimedijijski

vidik. Osnovna ideja inštalacije je razmislek, kakšen je bil status umetnosti takrat in kakšen je danes. »V načinu poimenovanja razstave sem poskušal nakazati tako večmedijskost kakor tudi večpomenkost razstave. V besedici poem nakazujem, da se sicer navezujem na izkušnjo pesnika (Josipa Murna Aleksandrova), kar se tudi precizneje določi z besedico Balada, vendar ta navezava ni dobresedna, kajti oznake „_info“ povzemajo zapis digitalne datoteke. Torej bi lahko poenostavljeno rekel, da je omenjena inštalacija zbir, arhiv medsebojno povezanih datotek, zapisov v različnih medijih. Vsaka „datoteka“ inštalacije je precizno zasnovana znotraj svojega medija: zvoka, video dela, kiparske podobe in skupaj izgovarjajo premišljevanje o posamezniku, ki je vpet v spreminjajočo se družbo, o njegovih dilemah, izzivih.« (Katalog razstave Dušana Zidarja: poem_BALADA.info na DVD formatu, Slovenj Gradec, 2010)

Dušan Zidar, *poem_Balada.info*,
inštalacija z zvokom in videom,
Slovenj Gradec, 2009

ŠIRJENJE V JAVNI PROSTOR, JAVNA INTERVENCIJA

Umetniški projekt noče biti sprejet zgolj v umetnostnih krogih, ki bi morda hoteli uživati v umetnini ali pa so že odprti za družbeno kritiko, kot jo takšni projekti izvajajo, temveč imata ustvarjalec in kulturna institucija danes pogosto interes, da komunicirata tudi z neumetnostno publiko. Še zlasti, če gre za družbene problematike, hoče umetniški projekt stopiti v stik z ljudmi, ki se jih problematika posebej tiče (npr. potrošniki) in ki sicer sami ne bi našli poti do galerije.

Umetniško »delo«, ki ni več materialna celota, namenjena za prenos in trženje, se realizira za čas in kraj izvedbe – ključna je postavitev (v galeriji ali na prostem), ki se sestavi posebej za ta namen in se potem razstavi. Namesto slik po stenah galerije se bo sodobna »slika« širila po stenah in tleh javnih prostorov, »kip« ne bo zaprta entiteta, temveč se bo izvedel kot inštalacijski poseg v prostor, pri intermedijskem delu bo kombiniranih več medijev. Umetnost lahko najde interes tudi na specifičnih lokacijah, kjer postavi specifično inštalacijo, vezano na tisti prostor (site-specific), lahko pa posega v prostor tudi v večjih dimenzijah (land art).

Te značilnosti najdemo pri treh primerih dobre prakse: *Beli hrup*, *Ali se obnese* in *Pete visoke – misli globoke*.

Primer: **Sašo Sedlaček, *Just do it! / Samo naredi!***

Just do it! (2003) je javna akcija z opekami, narejenimi iz recikliranega reklamnega papirja. Izdelava opek je prva faza projekta, ki z naslovom in izvedbo spodbuja »naredi sam« prakse, tokrat z bistvenim poudarkom

na momentu recikliranja. V akciji avtor s sodelavci zapre vhode v ljubljanske veleblagovnice. Umetnost je tu, da nas preseneti, in sicer tam, kjer je ne pričakujemo. Sedlaček pravi, da je zdaj »umetnost postala javni servis.«

Tema te javne akcije je problem agresivnega oglaševanja s tiskanimi propagandnimi materiali, ki jih veliki nakupovalni centri pošiljajo v naše poštne nabiralnike. Ti tiskani materiali so kot nekakšno onesnaženje našega potrošniškega sveta in jih uvrščamo v tako imenovani »beli hrup«. To agresivno onesnaževanje je bilo s procesom reciklaže pripeljano do drugega smisla, ki vidi papirnati odpadek v vlogi poceni gradbenega materiala: kot papirnate zidake.

Tako je akcija, ki parafrazira globalno oglaševalsko kampanjo *Just do it!* razumljena kot demonstracija nadaljevanja premalo domišljene uporabe papirja, ki ga že v načinu uporabe lahko razumemo kot odpadni material.

Drugi vidik recikliranja in demonstracije problematičnega nasilja direktnega oglaševanja je direktni upor, s katerim je metaforično zaprtje vhoda v nakupovalni center gesta, ki naj pokaže, da smo ljudje občutljivi za dejstvo, da nas potrošniški mehanizmi vidijo in obravnavajo le skozi številke in depersonalizirane ciljne skupine.

Primer: *radioCona* – občasna projektna radijska postaja za sodobno umetnost

RadioCona osmišlja rabo prostora radijskih frekvenc v umetniškem in širšem družbenem kontekstu. Presega zlorabo radia v izključno propagandne namene in radio razume kot predhodnika interneta, mobilne komunikacije in drugih dvosmernih komunikacijskih tehnologij preko umetniških del. Mobilni studio radioCona legalno dostopa do radijskega frekvenčnega prostora in se vzpostavi občasno, za krajši časovni interval. Predeluje, proizvaja in predstavlja sodobne umetniške projekte preko radia. Avdio materiale v različnih avdio protokolih (podcasti, MP3, avdio book) arhivira na spletnem mestu radioCona. Program vključuje tudi spremljevalne prireditve: pogovore, okrogle mize, razstavna vodstva, tekste, intervjuje. Arhivira in predstavlja tudi lastne zvočno-umetniške projekte in zvočne pokrajine (<http://radiocona.wordpress.com/>).

radioCona / Irena Pivka, Brane Zorman/ 2010 : *Zvok za Ivanska* – Murgle – poslušaj (mp3), ki vsebuje zvočni zapis pogovorov s prebivalci naselja Murgle, povzet po prispevku "V Murglah na obisku" avtorice Špele Kuhar, Emzin 3–4 1999.

(vir: <http://radiocona.wordpress.com/2010/03/20/radiocona-zvok-za-ivanska>)

radioCona
Temporary Project Radio for Contemporary Arts/občasna projektna radijska postaja za sodobno umetnost www.radiocona.eu/radio

radioCona ZVOK ZA IVANŠKA
March 23, 2010 in radioCona with Leave a Comment
25.3 - 16.5.2010
AT HOME: Architects France and Marta Ivanšek
Curators: Martina Maverčič and Anja Plančiček Trujter Zavet za preostanek kulture, Moderna galerija
- sound art intervention radioCona / Irena Pivka, Brane Zorman (2010)

ZVOK ZA IVANŠKA - MURGLE - poslušaj (mp3)
radioCona / Irena Pivka, Brane Zorman, 2010
zvočni zapis pogovorov s prebivalci naselja Murgle, je povzet po prispevku „V Murglah na obisku“, avtorica Špele Kuhar, Emzin 3–4 1999. Foto: Franc Ivanšek in neznani avtorji

© PROJEKTU
radioCona01 - public space
radioCona04 - KIPojane
radioCona05 - MISCAN
DEPO 249
radioCona06 - NIGER JE NAJOPRE
radioCona07 - copyright
pravna pravna - LEGAL OFFICE
radioCona08 - program art 008
Project
Summary - english
video arhiv
lekacija in termin
objave
Team
ZABAJE NOVICE
radioCona ZVOK ZA IVANŠKA
radioCona NIGER JE

CONA - institute for contemporary arts processing
NetTherW vs. Thomas Sound System
PODCAST+CONACAST2009
Sounds like Venice, Bosnia, Turkey, Serbia, Slovenia
PODCAST+CONACAST2008
- PODCAST 01 - public space
WNC Moderna galerija (Ljubljana)
24 Sept - 20 Oct 2008
- PODCAST 02 - copyright 18 - 30 Jun 2008
- PODCAST 01 - product conditions 1 Jan 2008
ODGOJANJA
Sweet Category
RUN
radioCona ZVOK ZA IVANŠKA

MREŽENJE

Sodobni ustvarjalec k sodelovanju pogosto povabi strokovnjake z drugih področjih – skupaj tvorijo mrežno strukturo sodelavcev projekta. Prav tako je za ustvarjalca pri delovanju pomembno sodelovanje z umetnostnimi institucijami doma in v tujini. Zato si ustvarjalec gradi mreže znancev in sodelavcev, s katerimi dolgoročneje načrtuje delovanje v okviru določenih projektov. Prav tako se v mreže prek projektnih konzorcijev in drugih oblik sodelovanja povezujejo kulturne institucije, npr. znotraj Evrope.

Te značilnost najdemo pri primerih dobre prakse *Poseben prostor* in *Pete visoke – misli globoke*.

Primeri: **Marko Košnik, hEXPO festival**

V svojem delu povezuje različne zvrsti umetnosti, ki imajo običajno performativen značaj. Pogosto sodeluje z umetniki iz različnih disciplin. hEXPO je festival/delavnica, ki je v trajnem procesu. Namesto, da se osredotoča na nekatera določena območja, se razprostira na ves spekter dejavnosti, ki so potrebne za uspešno (re)produkcijo javnega/državlanskega/kulturnega življenja. Cilj festivala je zagotoviti usposabljanje za tako imenovane »samo-proizvajalce« in potrebno izmenjavo znanja med sodelujočimi posamezniki. To bi povzročilo, da so se ti posamezniki sposobni organizirati in uresničiti v praksi civilno-kulturno življenje, tudi v sovražnih okoljih. Glej več: <http://www.radiostudent.si/mzx/before2000/hexpo/description.html> in http://www.culture.si/en/Egon_March_Institute

UPORABA SODOBNIH TEHNOLOGIJ IN MEDIJEV

Poleg uporabe različnih umetniških medijev sodobni umetniški projekti vključujejo tudi sodobne posrednike (interface) in medije, kot so mobilni telefoni, računalnik itd. Z vzponom elektronskih medijev, medijev, ki delujejo na daljavo, in digitalnih medijev v kulturi se je razširila tudi uporaba v umetnosti – npr. video umetnost, računalniška in spletna (net.art) umetnost itd. Umetnost ohranja svež interes za zelo sodobne medije, prav tako se uporabljajo nove tehnologije, ki so lahko tudi zelo sofisticirane. Mediji in tehnologije se uporabljajo poljubno, glede na temo in problem, ki ga ustvarjalec zasleduje in o katerem bi želel komunicirati s sprejemnikom. Z uporabo novih medijev umetnost preverja različne rabe, komunikacijski potencial, diskurzivni naboj, išče prelome s konvencionalno, standardizirano kulturno rabo in stremi po inovativnih prebojih, ki v aparatu niso bili predvideni. Sodobne tehnologije vključujejo vsi primeri dobre prakse.

Primer: **Marko Peljhan, Macrolab**

Macrolab se je pričel z namenom ustanovitve neodvisnega in samozadostnega sistema in raziskovalne strukture v izolaciji (1997). Sistem se osredotoča na telekomunikacije, klimatske

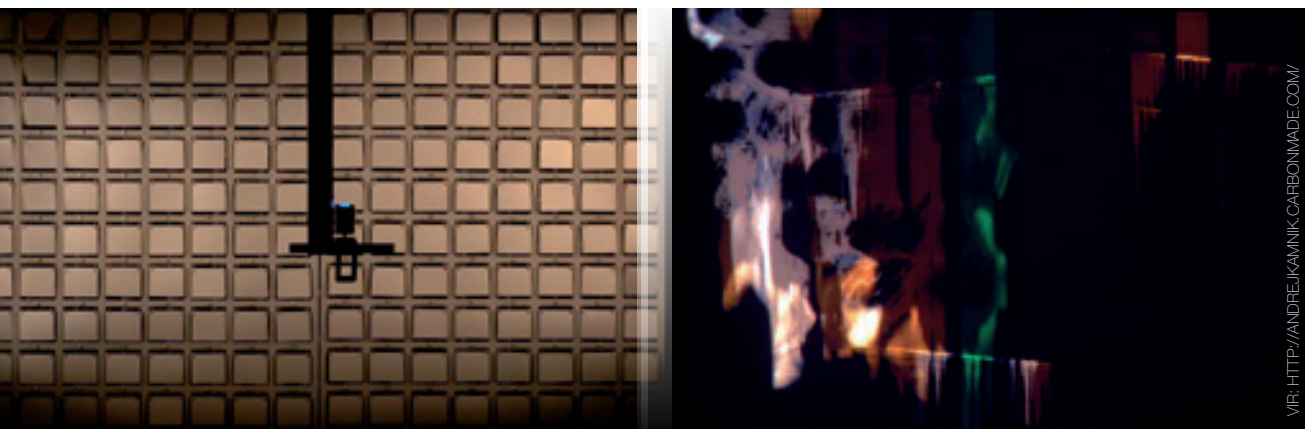
Marko Peljhan, *Macrolab*,
Rottneest Island, 2000

VIR: [HTTP://AMINIMA.NET](http://AMINIMA.NET)

spremembe in migracijske vzorce. Peljhan v svojem delu kaže kontinuiran interes za nevidni signalni teritorij, ki ga politična, vojaška in ekonomska moč po eni strani izrabljajo za lastno komunikacijo in strateško načrtovanje. S taktičnimi mediji predstavlja alternativne sisteme dominantnim. Glej več: <http://makrolab.ljudmila.org/>

Primer: **Andrej Kamnik v sodelovanju z Markom Pihlerjem, *Podoba vetrne kode***

Andrej Kamnik sicer izhaja iz slikarstva in v svojem delu še raziskuje možnosti slikarstva, a v sodobni, dinamični navezavi na arhitekturo, kjer ga zanima povezava med dvodimenzionalno površino in štiridimenzionalno percepcijo v gibanju. Za *Podobo vetrne kode* (2008) je Kamnik izdelal prototip interaktivnega zidu – ta prevaja podatke, ki jih dobi od zunaj, navznoter. Stena se odziva na veter v zunanosti, pa tudi na prepah v prostorih, zračne tokove klimatskih naprav ipd., in sicer informacije prenaša v sistem ventilatorjev, ki sestavljajo notranjo steno in so pokriti s kovinskimi ploščicami. Notranja stena tako ob zunanem vetru valovi. Kamnik je interakcijo razvil tudi v sorodne aplikacije – npr. notranja stena lahko valovi v dinamični obliki, ki izvira iz senc oseb in predmetov na zunanji steni. Bolj slikarski pa je prototip, pri katerem so notranje stene svetlobno obarvane z barvnimi prelivi, ki »pametno« tečejo po stenah glede na morfologijo stene, ki pa se prav tako lahko spreminjajo v različne slikovne kombinacije v interakciji z zunanjo steno in vetrnimi senzorji – v tem primeru veter »razpiha« sliko v notranjosti, jo v času slika po stenah. Projekt *Podoba vetrne kode* je zamišljen kot raziskovanje možnosti senzoričnih oziroma odzivnih arhitekturnih elementov. Več: <http://andrejkamnik.carbonmade.com/>

Andrej Kamnik
v sodelovanju
z Markom
Pihlerjem,
*Podoba vetrne
kode*, 2008,
interaktivni zid

TRANSDISCIPLINARNOST IN PREHAJANJE MED DRUŽBENIMI POLJI

Ker ima sodobni ustvarjalec številne interese, ki niso »umetnostni«, temveč so lahko vezani na družbo, znanosti, rabo tehnologij itd., vstopa v specifična družbena polja (politično polje, ekonomsko polje, znanstveno polje) in se posveča specifičnim analizam, vednostim, situacijam, ki jih šele spoznava. Prav tako se sooči s specifičnimi znanji in veščinami, ki se jih bodisi priuči

bodisi k sodelovanju povabi strokovnjake iz drugih disciplin in polj, še posebej, če so vednosti, znanja, tehnike in okolja zelo specialni (npr. področje biotehnologije). Te značilnosti najdemo pri primerih *Beli hrup* in *Pete visoke – misli globoke*.

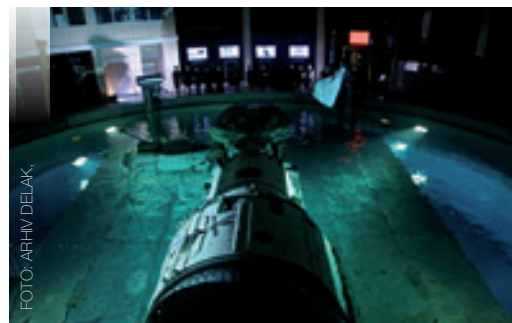

Primeri: **Dragan Živadinov, Miha Turšič, Dunja Zupančič, Kozmokinetični informans (projektil Noordung)**

Dragan Živadinov gledališče razvije v smeri kozmokinetike. Interesa za kozmologijo in kozmonavtiko umetnik v tem primeru ne ohranja na nivoju transformacij informacij iz sveta znanosti v svet umetnosti ali celo za izraz umetniške recepcije zemeljskih ali vesoljskih pojavov in znanstvenih dosežkov, temveč uresničuje dejansko stapljanje umetnosti, tehnologije in znanosti. Umetnik razvije petdesetletno gledališko predstavo, katere zadnja predstava se bo udeležila v zemeljski orbiti, kamor bo režiser izstrelil simbole-igralce, ki bodo nadomestili tedaj že umrle igralce. Umetnik tudi izvede breztežnostni performans v letalu (*Zero Gravity*). Skupina Živadinov, Turšič, Zupančič kontinuirano razvijajo interes za vesoljske tehnologije in raziskave in razvijajo varianto odprtega performansa v procesu, ki ga poimenujejo »informans«.

Dragan Živadinov, Dunja Zupančič, Miha Turšič: *Biomehanika Noordung, Zvezdno mesto*, Kazahstan, produkcija: Projekt Atol, 1999

Dragan Živadinov, Dunja Zupančič, Miha Turšič, *Noordung 1995::2005::2045, Zvezdno mesto*, produkcija: Projekt Atol, 2005

Primer: **Polona Tratnik s sodelavci (Horizonti), Las in vitro**

Polona Tratnik v sodelovanju z Zavodom za transfuzijsko medicino, biotehnologom Miomirjem Kneževičem in raziskovalno skupino biotehnologov, plastičnim kirurgom Alešem Leskovškom, oblikovalcem Miho Turšičem, fotografom Damjanom Švarcem, režiserjem Robijem Černelcem in drugimi sodelavci razvije večletni transumetniški raziskovalni projekt, v sklopu katerega v prvi fazi (2010) gojijo lase v in vitro pogojih (umetni pogoji v laboratoriju), pri čemer izvedejo vrsto eksperimentov, s katerimi želijo doseči čim daljšo življenjsko dobo las in vitro in to življenje tudi dokazati. Za ta namen izvedejo sekvenčno slikanje gojenih las, ki prek fotografiranja rastočega materiala v času pokaže, kako so se celice delile in tvorile las.

Polona Tratnik s sodelavci,
Las in vitro,
produkcija: Horizonti,
zavod za umetnost,
kulturo, znanost in
izobraževanje, 2010

FOTODOKUMENTACIJA: HORIZONTI, ZAVOD ZA UMETNOST, KULTURO, ZNANOST IN IZOBRAŽEVANJE, WWW.HORIZONTI.NET

Eksperimentalno bo preverjen tudi vpliv matičnih celic na gojišče z lasmi in pripadajočimi kožnimi celicami. Projekt spaja tudi humanistično raziskovanje tkivnega inženiringa in imunologije kot posebej aktualnih področij biotehnologije, ki imata izjemen družbeni pomen in obetata revolucionarne posledice v medicini in estetski kirurgiji, ter obravnavo hibridizacije med umetnostjo in znanostjo, ki je v zadnjih letih v vzponu. Več: www.horizonti.net

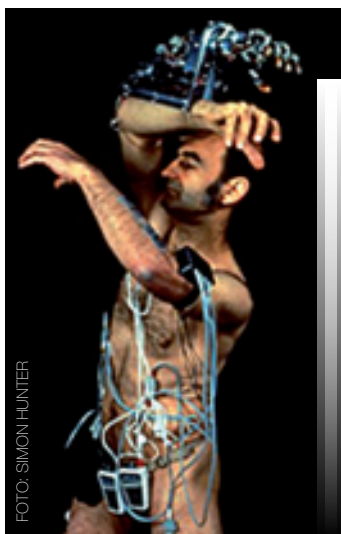
RAZŠIRJENA TELESNOST IN FEMINISTIČNA UMETNOST

Sodobna umetnost do telesa ni distancirana na ta način, da bi ga razumela zgolj kot model za reprezentacijo v umetniškem delu (slikanje portretov, teles, kiparstvo po modelu), pa tudi ne tako, da bi bilo telo gledalca le »na drugi strani« umetniškega dela, torej ločeno od njega. V sodobni umetnosti se ločitve med umetnikom in publiko, gledalcem in delom, umetnikom in umetnino presegajo. Telo se razume kot nosilec družbeno projiciranih ideologij (žensko telo za feministke), kot intimno telo (npr. trpeče ali boleče telo, ki je človek sam), kot telo instrument, ki mu zastavljamo vprašanja, dajemo naloge ipd. Telo ni negibno in umetno, temveč je živo, ranljivo, meseno telo, ki nekomu pripada (bolje: je nekdo), ki diha in se premika po prostoru ter ne nazadnje srečuje tudi druge, s katerimi komunicira, stopa v interakcijo in preplet. Telo je odprto telo, ki obstaja v svetu negotovosti in je polje možnosti in strahov.

Telo posebej zanima avtorice, ki delujejo feministično angažirano in delujejo v različnih medijih – body art (Carolee Schneemann), performans (Marina Abramović), video (Marina Gržinić, Aina Šmid) itd. S feministično umetnostjo se destabilizirajo konvencionalne konstrukcije spolov in

spolnih vlog pa tudi strukture umetnostne zgodovine in kritike.

Te značilnosti lahko delno najdemo pri primerih *Ali se obnese* in *Pete visoke – misli globoke*.

Stelarc, *Third Hand / Tretja roka*, Tokio, Yokohama, Nagoya, 1980

FOTO: NINA SELLARS

Primer: **Stelarc, obsoletno telo: *Third Hand, Ear on Arm***

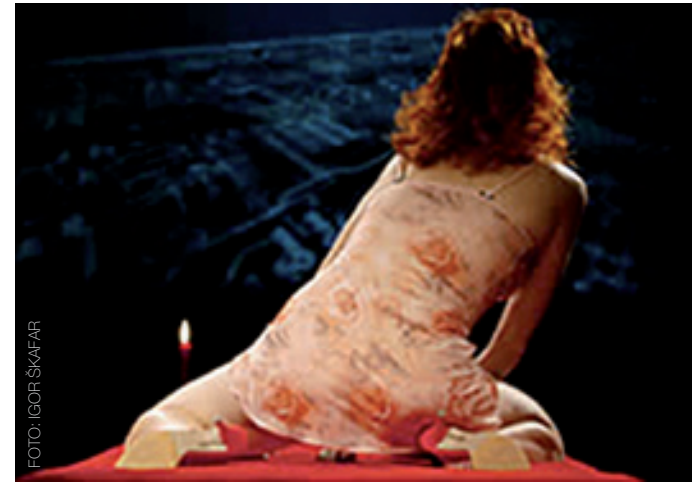
Stelarc že v osemdesetih letih razvija projekte, s katerimi poskuša pokazati, kako je človeško telo obsoletno (zastarelo), kajti z znanostjo in tehnologijo je človeštvo uresničilo številne utopične želje, kot je npr. želja po letenju, človeško telo pa ob vseh novih zmožnosti ostaja enako že več tisoč let. Stelarcovi projekti, kot je *Third Hand / Tretja roka*, poskušajo preseči telesne omejitve in telo nadgraditi. Stelarc si pri tem pomaga s tehnologijo, v zadnjem času pa tudi z znanostmi o življenju (*Ear on Arm / Uho na roki*). Svoje

Stelarc, *Ear on Arm / Uho na roki*, London, Los Angeles, Melbourne, 2006

telo uporablja kot medij in razstavni prostor. Raziskuje odnos med telesom in strojem, vključuje virtualno resničnost, robotiko, medicinske inštrumente, internet in svoje projekte pogosto pripelje do roba.

Primer: *Eclipse, Spectrum Magenta*

ECLIPSE je tandem dveh žensk, izobraženih v vizualnih medijih, ki provocirata in radikalizirata sceno. Umetnici ponujata igrivo obliko body arta, ki se mu lahko retorično reče mehki porno kič. V svojih dejanjih, predstavah in razstavah ECLIPSE zbada najbolj boleče in tabuizirane točke nacionalne podobe, od partizanske ikonografije do religije. In vse skozi svoja telesa. V performansu *Spectrum Magenta* (prvič izveden 2004) pokažeta, kako ženska zapelje računalnik in njegov vmesnik, ki ga razteza v svoje intimne svetove in se sprašuje. »Ali lahko računalniška igra ponuja finalni orgazem?« Več: <http://www.bun.ker.si/ietm%20spectrum%20eng.htm>

Eclipse, Spectrum Magenta,
2004, performans izveden
v Galeriji Kapelica 2008, Ljubljana

Intermedijske umetnosti v vzgojno-izobraževalnem procesu

Intermedijske umetnosti so v zadnjih desetletjih, v času njenega formiranja, vzgojitelji in učitelji, odprti do sprememb in novosti, ki jih prinaša današnji čas in jih sodobna umetnost intrigira, navdušuje in inspirira, samoiniciativno (delno in preko posamičnih elementov) vključevali v šolski proces. Združevali, presegali in kombinirali so posamične tradicionalne zvrsti likovne umetnosti (slikarstvo, kiparstvo, grafika, risba, fotografija, oblikovanje), v poučevanje so vključevali sodobna izrazna orodja, medije in tehnologije iz vsakdanje prakse (digitalni fotoaparati, kamera, računalnik), širili so tradicionalno razumevanje pojma umetniško delo (postavitev instalacij, izdelava animacij). V zadnjem desetletju pa so intermedijske umetnosti v šolsko vertikalo vključene tudi formalno, postale so sestavni del izobraževalnih programov – kurikula, učnih načrtov in katalogov znanj za likovno umetnost.

Tako že *Kurikulum za vrtce* (1999) (WWW: glej http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/vrtci_kur.pdf) v okviru avdio-vizualnih medijskih dejavnosti, predstavljениh znotraj področja umetnosti, prinaša dobro razdelan in smiselno zasnovan izbor dejavnosti, ki vključujejo elemente intermedijske umetnosti: »/.../ otrok gleda in posluša izbrane filmske in video projekcije, snema s fotoaparatom, videokamero, /.../ razlikuje sredstva za snemanje in predvajanje gibljivih in statičnih slik ter zvoka; spoznava vizualne, zvočne in časovne sestavine statičnih, gibljivih in

spremenljivih slik in njihovih povezav; fotografira in snema prijatelje in dogajanje v vrtcu med opravljanjem dnevne rutine in ob posebnih priložnostih.» Kot pokažejo citati iz Kurikula za vrtce, je že v vrtcu uporaba in razvijanje avdio-vizualnih spretnosti ter spoznavanje, raziskovanje in eksperimentiranje z umetniškimi sredstvi (telesom, glasom, materiali, predmeti, instrumenti, tehnikami in tehnologijami) in njihovimi izraznimi lastnostmi sestavni del področja umetnosti.

Posodobljeni UN za likovno vzgojo v OŠ (2011) (WWW: glej http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_likovna_vzgoja.pdf) v vrtcu zastavljene dejavnosti nadaljuje in nadgrajuje, saj je spoznavanje, doživljanje in vrednotenje objektov sodobne vizualne in likovne kulture ena od splošnih in temeljnih opredelitev v učnem načrtu. Če preletimo operativne cilje in vsebine v UN, vidimo, da lahko vključevanju elementov intermedijske umetnosti sledimo v celotni OŠ: od uporabe preprostih računalniških orodij in digitalnega fotoaparata v prvi triadi, preko medsebojnega kombiniranja različnih likovnih področij, izdelave montažnih kipov, instalacij, do kratkih animiranih in video filmov v tretji triadi.

Leta 2008 posodobljeni Učni načrt za likovno umetnost v gimnaziji (WWW: glej http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2009/programi/gimnazija/ucni_nacrti.htm) in tudi leta 2007 posodobljeni Katalog znanja Umetnost za srednje strokovno in srednje poklicno-tehniško izobraževanje (WWW: glej <http://www.cpi.si/srednje-strokovno-izobrazevanje.aspx>) namenjata kljub majhnemu številu ur področju sodobne umetnosti in ožje intermedijske umetnosti poseben učni sklop: »/.../ umetnost zadnjih desetletij – čas vizualnih medijev«. V tem okviru se dijaki »/.../seznanijo s sodobno umetnostjo, spoznavajo širitev pojma umetniško delo v druge fizične, socialne in virtualne prostore in odkrivajo vključevanje novih tehnologij in medijev v umetnost«. Spoznavni (kognitivni) ravni, predstavljeni z analizo, presojo in vrednotenjem vidnega sveta v okviru umetnostne zgodovine, je z likovnim snovanjem dodana tudi praktična komponenta. V srednješolskih UN in KZ preberemo: »/.../ dijaki svoje zamisli večmedijsko izrazijo z gibljivimi in negibljivimi slikami, ki jih ponujajo digitalna fotografija in druga računalniška programska orodja; kombinirajo z zvoki, gibi, besedami«, ter kot oblike izražanja uporabijo »/.../ konceptualno umetnost, performance, instalacijo, umetniški video, animacijo, digitalno fotografijo, spletno umetnost ...)«.

Cilji intermedijskih umetnosti v vzgojno-izobraževalnem procesu so številni ter zastavljeni postopoma, po korakih in primerno razvojni stopnji otroka in mladostnika. Kot enega temeljnih ciljev bi veljalo izpostaviti že samo približevanje in seznanjanje z umetnostjo, ki nastaja danes in je del naše bivanjske izkušnje, del globalnega, medijsko-digitalnega sveta, v katerem živimo. Sledi poznavanje in razumevanje razsežnosti intermedijskih umetnosti in njihovih načinov delovanja, približevanje procesa ustvarjanja intermedijskih umetnosti (predvsem v angažmaju otrok in mladostnikov), branje sporočilnosti in razvijanje razumevanja in analiziranja intermedijskih del ter razvijanje veščin kritičnega izražanja in utemeljevanja svojih mnenj in stališč. Končno je pomemben cilj intermedijske umetnosti tudi ta, da otroku in mladostniku ponudi orodja in znanja za lastno izražanje, sporočanje in ustvarjanje ter postavljanje vprašanj ali iskanj odgovorov. Razumevanje intermedijske umetnosti mladostnika motivira za samostojno raziskovanje in spoznavanje sveta, v katerem živi, in ga spodbuja k obiskovanju razstav sodobne umetnosti.

Intermedijska umetnost tako kot vse druge umetnosti spodbuja razvoj otroka in mladostnika na področju kognitivnega, čustvenega, estetskega in moralnega. Širše pa intermedijska kultura vedno bolj postaja temelj pismenosti 21. stoletja.

Za šolske intermedijske projekte je zelo pomembna izbira vsebine projekta/dela, ki je zaradi narave same intermedijske umetnosti običajno kompleksna in povezuje tako umetnost, humanistiko, družboslovje kot naravoslovje. Pogosto je družbeno angažirana ter preizprašuje aktualna etična, kulturološka, antropološka in filozofska vprašanja. Je dober medij za opazovanje in komentiranje življenja okoli nas in teme se ponujajo kar same (npr.: družba kot kompleksen sistem z različni oblikami diskriminacije, vprašanja gensko spremenjene hrane in druge okoljske teme, mediji in medijske manipulacije, različni družbeni sistemi in njihove aplikacije ...). Učinkovito jih je obravnavati v sodelovanju z drugimi predmetnimi področji, umetniki samimi ali v sodelovanju z zunanjimi institucijami.

Intermedijska umetnost v šolskem sistemu še ni uveljavljena, za delo na tem področju je potrebno veliko osebnega učiteljevega angažmaja, raziskovanja in truda. Priporočljivo in pomembno je povezovanje šolskih pedagogov z intermedijskimi umetniki in multimedijskimi centri ter vzpodbujanje učiteljev za strokovna izpopolnjevanja na tem področju.

Medpredmetne in kroskurikularne povezave

Intermedijska umetnost teži k preseganju tradicionalnih likovnih umetniških zvrsti, jih nadgrajuje in kombinira. Povezuje se z drugimi umetnostmi (zato ime intermedijska umetnost), širi polje umetnosti ter prehaja v druga družbena polja. Od preloma med drugim in tretjim tisočletjem naprej se enakovredno spaja z drugimi družbenimi področji, npr. z znanostjo. Prav zaradi transdisciplinarnosti bi intermedijsko umetnost lahko imenovali kar transumetnost. Več- in medmedijska narava intermedijske umetnosti, povezovanje humanistike, družboslovja, naravoslovja in tehnologije nagovarjajo k medpredmetnim povezavam, s katerimi celoviteje in bolj poglobljeno dosegamo cilje zastavljenih intermedijskih projektov.

Ker je računalniška komponenta skoraj obvezni del intermedijskih projektov, je sodelovanje in povezovanje z računalničarjem, predvsem na ravni procesnih znanj, nujno. Za razumevanje kompleksnih, umetniško-tehnoloških projektov (npr. preplet umetnosti in biotehnologije, umetnosti in kozmokinematike, umetnosti in robotike ...) se k izpeljavi intermedijskih projektov pritegne učitelje naravoslovce, ki pomagajo pri tematizaciji na ravni vsebin in na konceptualni ravni. Družbena angažiranost ter iskanje odgovorov na aktualna etična, kulturološka, antropološka in filozofska vprašanja, ki jih intermedijska umetnost odpira, vabi k medpredmetnemu sodelovanju predmetne učitelje družboslovja in humanistike.

Združevanje različnih medijev, znanj in metod ter smiselna uporaba različnih tehnologij za ustvarjanje umetniško-raziskovalnega dela, so osnova medpredmetnih povezav intermedijskih projektov. Intermedijska dela, torej produkt na eni in proces na drugi strani, aktivno vključujejo zunanjega opazovalca in okolje ter vzpostavljajo komunikacijo (akcijo-interakcijo) med ustvarjalnim

konceptom, delom in opazovalcem v novo celoto. Med- in nadpredmetno povezovanje so nujni in potrebni za spoznavanje, razumevanje in raziskovanje znotraj intermedijskega polja in jih moramo izvajati na več ravneh. Na ravni vsebin (na primer tema v okviru projektnega tedna), na ravni procesnih znanj (spretnost, ki jo lahko uporabimo pri vseh predmetih) ter na konceptualni ravni (razumevanje istih pojmov pri različnih predmetih).

V medpredmetne povezave je nujno in zaželeno vključevanje intermedijskih umetnikov, pripravljenih pedagoških dejavnosti multimedijskih centrov in galerij ter pedagoških dejavnosti intermedijskih festivalov.

Organizacijsko se povezave lahko izvajajo kot del pouka posameznega predmeta, znotraj dni dejavnosti, projektnih tednov, šolskih projektov, interesnih dejavnosti, izbirnih predmetov ...

Povezovanje s kulturnimi ustanovami

Za spoznavanje in uvajanje intermedijske umetnosti v šolski kurikulum je pomembno poznavanje polja intermedijskih umetnosti v Sloveniji, njegove kratke zgodovine ter različnih akterjev, ki delujejo na tem področju. Eno izmed najpomembnejših vlog pri kvalitetnem razvoju intermedijske umetnosti v Sloveniji so imeli in še imajo **festivali, galerije in delovni laboratoriji**. Ob predstavitev, razstavah, predavanjih in performansih so domačim umetnikom in umetnicam omogočali delo ter vzpostavili dialog domače in tuje intermedijske produkcije, teorije in prakse. To vlogo opravljajo še danes. Ponujajo številne vzporedne delavnice in pedagoške programe za osnovnošolce in srednješolce. Priporočljivo in želeno je, da se vzgojno-izobraževalni zavodi pri snovanju in izpeljavi intermedijskih umetniških projektov povežejo s festivali, galerijami in delovnimi laboratoriji. Naj izpostavimo naslednje:

- **Ljudmila ali Ljubljanski laboratorij za digitalne medije** je razvojni in produkcijski laboratorij. Vse od svojih začetkov v letu 1994 razvija dejavnosti in storitve na področju novih medijev za potrebe umetniških, kulturnih, izobraževalnih in civilnodružbenih projektov, organizacij in posameznikov. Na podlagi projektno organiziranega dela podpira samostojno in v okviru delavnic tudi skupinsko izobraževanje, inovativno raziskovanje in delo na področjih interneta, digitalnega videa, elektronskih umetnosti, digitalnega avdia, komunikacij, razvoja programske in strojne računalniške opreme ter interdisciplinarnega združevanja vseh naštetih. Več na spletni povezavi: <http://www.ljudmila.org/>.
- **KIBLA** je prva prezentacijska in produkcijska institucija na področju multimedijske in intermedijske umetnosti in kulture s celoletnim programom in deluje že od leta 1996. Še vedno vključuje čisto klasične (»izključene») medije, vendar v drugem kontekstu, saj z njimi podpira historično kontinuiteto vizualne umetnosti in večjo estetizacijo ter integracijo elektronskih medijev. Podpira principe, ki vodijo h kompleksnim sistemom multimedijske prezentacije. Producira oziroma koproducira kulturno-umetniške projekte in izdaja

predstavitvene materiale. Intenzivno spodbuja eksperimentalne in specifične projekte na področju intermedije, vpeljuje kreativno in praktično rabo sofisticiranih tehnologij na področju kulture, katere končni (in hkrati utopični) cilj je funkcionalna podpora delujočim mrežam, ki digitalizirajo, prezentirajo in decentralizirajo kulturno Slovenijo in Evropo. Več na spletni povezavi <http://www.kibla.org/>.

- **Kiberpipa** je nastala leta 2000 na pobudo skupine zanesenjakov s področja kulture, informacijske tehnologije, političnega in medijskega aktivizma z željo po vzpostavitvi aktivne pobude za oblikovanje odprte informacijske družbe v Sloveniji in pospeševanje razvoja le-te. Kiberpipa je sodobno opremljena odprta platforma za eksperimentalno raziskovanje novih uporab tehnologij digitalne produkcije in njihovih implementacij na področju kulture, informatike, medijev in politike. S predavanji, razpravami, projekcijami, delavnicami in umetniškimi aktivnostmi vzpodbuja kritični razmislek in soustvarjalnost znotraj svoje mlade publike in širšega kroga zainteresirane javnosti. Preko široke mreže domačih in mednarodnih povezav na svoj oder vabi performerje svetovne scene ter sodeluje z velikim številom institucij, umetnikov, znanstvenikov in akademikov, medijskih aktivistov, teoretikov in razvojnih podjetij, ob njihovi pomoči širi znanje, razvija kreativno in kritično obravnavo kulture novih medijev in tehnologij. Več na spletni povezavi <http://www.kiberpipa.org>.
- **Galerija Kapelica** je nastanjena v nekdanji kapeli na Kersnikovi 4 v Ljubljani. Je prostor interakcije med umetnikom, občinstvom in idejo ter je ena osrednjih platform sodobne raziskovalne umetnosti v Sloveniji. Umetnikom iz različnih umetniških okolij omogoča eksperimentiranje z novimi paradigmami v sodobni umetnosti. Program galerije temelji na predstavitvi umetniške produkcije, ki je ni mogoče najti v drugih galerijah po Sloveniji. Predstavljajo se prostorske instalacije, performansi, umetniške akcije, umetnost zvoka in dogodki, ki imajo velik vzgojno-izobraževalni potencial. Poudarek je na raziskovanju in eksperimentiranju z mejami umetniških diskurzov in urbane poetike. Galerijski program je razdeljen na štiri glavne tematske sklope: naprave in ad hoc projekti, tehnologija ob pomoči umetnosti, znanost skozi umetnost in telesnost skozi umetnost. Programska serija Bitshift pa se s performansi in delavnicami osredotoča na zvok in zvočno umetnost. Več na spletni povezavi <http://www.kapelica.org/>.
- **MFRU - Mednarodni festival računalniške umetnosti** na področju intermedijske umetnosti na slovenskih tleh opravlja pionirsko delo, saj je bil ob ustanovitvi leta 1994 eden prvih v tem delu Evrope ter prvi in edini v Sloveniji. Skrbi za seznanjenje javnosti s teorijo in prakso računalniške umetnosti, robotike, novih medijev ter virtualne resničnosti, z umetniškimi in izobraževalnimi vsebinami pa neguje kulturno zavest širše javnosti in mladih. MFRU vzpodbuja umetniško produkcijo ter skrbi za njeno promocijo, prizadeva si za povezovanje kulturnih institucij na mednarodni ravni ter računalniško umetnost raziskuje, jo dokumentira in arhivira. MFRU zagotavlja mladim ustvarjalno sodelovanje pri nastajanju novih intermedijskih del. V sklopu festivalskega programa se odvijajo razstave, intervencije v javni prostor, gostovanja tujih umetnikov, javni natečaji, video projekcije,

odprtokodne delavnice, znanstveni simpozij (v sodelovanju z Univerzo v Mariboru), intermedijske instalacije in avdiovizualni performansi v živo. Več na spletni povezavi <http://www.mfru.org>.

- **Pixxelpoint festival** se je v času svojega delovanja, od leta 2000 naprej, uveljavil kot eden pomembnejših festivalov novomedijske umetnosti v slovenskem prostoru in si obenem izoblikoval ugled tudi v mednarodnem merilu. Več na spletni povezavi <http://www.pixxelpoint.org/>.
- **HAIP festival** (kratica za »Hack-Act-Interact-Progress») je mednarodni festival, ki ostaja družbeno aktualen, obravnava teme in problematike polja intermedijske umetnosti in najnovejših komunikacijskih tehnologij. Predstavlja tako dela mladih obetavnih kot tudi uveljavljenih umetnikov, teoretikov, kreativnih inženirjev in skupin, ki so usmerjeni v vrhunske, na ravni praktične ali ideološke izbire z odprtimi standardi podprte umetniške prakse. Na festivalu se predstavljajo posamezniki in skupine, ki s svojim delovanjem kreativno in kritično obravnavajo družbeni razvoj in napredek in ustvarjanje tistih sodobnih umetniško-znanstvenih praks, ki presegajo meje posameznih zvrsti in vsebin. Več na spletni povezavi <http://www.haip.cc/>.
- **M3C - multimedijski centri Slovenije / Mreža multimedijskih centrov** Od leta 2003 dalje se v Sloveniji vzpodbuja in podpira vzpostavljanje regionalnih multimedijskih centrov – M3C, ki oblikujejo Mrežo multimedijskih centrov Slovenije. Glavna cilja tega projekta sta: vzpostavitev multimedijskih centrov v vseh dvanajstih statističnih regijah po Sloveniji (v prvi vrsti kot tehnološki in storitveni servis kulturi), znotraj teh centrov pa vzpostavitev regijskih kulturno-informacijskih centrov – portalov, ki naj bodo stičišče informacij o dogodkih in vsebinah vseh kulturnih subjektov v posamezni regiji. Multimedijski centri so kulturne nevladne organizacije in javni zavodi. Mreža multimedijskih centrov Slovenije je nacionalna organizacijska in informacijska platforma, namenjena sodobni kulturno-umetniški produkciji, njeni promociji na nacionalnem in mednarodnem nivoju, povezovanju različnih kulturno-umetniških praks ter organizaciji vsebinskih in podpornih programov na kulturno-umetniškem, izobraževalnem in raziskovalnem področju. Mreža multimedijskih centrov preko svojih članov regionalnih multimedijskih centrov nudi tehnološko infrastrukturo in servisno dejavnost za vsa področja kulturno-umetniške produkcije in razvija izobraževalne programe za mladostnike, zato je smiselno, da se vrtci in šole pri vpeljevanju intermedijske umetnosti obrnejo nanje. Več na spletni povezavi <http://www.m3c.si>.

Nabor storitev posameznih multimedijskih centrov

1. Neformalno izobraževanje

- izvajanje izobraževanj za uporabo IKT programskih orodij za potrebe kulturno-umetniške produkcije;
- svetovanje in podpora kulturnim ustvarjalcem in producentom za uvajanje novih tehnologij v kulturno-umetniške procese.

2. Servisne storitve za kulturno-umetniško produkcijo

- uporaba prostorov in IKT opreme (multimedijske galerije, studii, delavnice in drugi produkcijski prostori);
- podpora multimedijski produkciji (programska oprema, spletna produkcija, mobilne tehnologije, digitalna produkcija);
- gostovanje spletnih vsebin in e-naslovov za kulturne projekte in producente;
- servisiranje kulturno-umetniških projektov in producentov (spletni servis in rešitve, spletna, digitalna, grafična produkcija, možnost uporabe tehnologije in prostora, kadri, regionalna, nacionalna in mednarodna promocija);
- digitalizacija kulturno-umetniških vsebin in dediščine (za knjižnice, muzeje, arhive itd.);
- promoviranje in prezentiranje umetniških projektov na področjih intermedije, videa, fotografije, internetne umetnosti (predstavitvena mreža na regionalni ravni za kroženje oziroma turneje kulturno-umetniških produkcij).

3. Promocija kulturno-umetniške produkcije na regionalni in nacionalni ravni

- delovanje regionalnih kulturno-informacijskih centrov – portalov: zajem in posredovanje informacij o kulturnih dogodkih in producentih na regionalni ravni;
- vzpostavitev sistemov za posredovanje regionalnih kulturnih informacij na nacionalni nivo (nastajajoči nacionalni kulturni portal pri MK);
- promoviranje kulturno-umetniških projektov vseh kulturno-umetniških zvrsti na regionalni in lokalni ravni (posredovanje informacij zainteresirani javnosti, prodaja vstopnic, itd...).

4. Lastna kulturno-umetniška produkcija

- mladinski kulturni programi in projekti;
- intermedijski kulturno-umetniški programi in projekti.

Nabor storitev mreže – M3C - kot celote

- baza kadrov in znanj s področja sodobnih tehnologij in umetnosti;
- oblikovanje projektnih skupin in izvedba najzahtevnejših projektov digitalizacije kulturne dediščine;
- podpora kulturnim subjektom za vključevanje in polnopravno sodelovanje v projektih, podprtih znotraj programov evropske komisije (Kultura 2000, IST – Information Society Technologies, eContent Plus, FP6, Leonardo, Evropski sklad za regionalni razvoj, itd.);
- spodbujanje projektnega povezovanja slovenskih kulturnih producentov s centri po Evropi in svetu.

M3C – MREŽA MULTIMEDIJSKIH CENTROV SLOVENIJE

- LokalPatriot – Multimedijski center Dolenjske, Novo mesto;
- Mladinski center Krško – Multimedijski center Posavja, Krško;
- LJUDMILA – Ljubljanski laboratorij za digitalne medije pri KUD France Prešeren Trnovo, Ljubljana;
- Mladinski center Prlekije, Ljutomer;
- KID Pina – Primorski informacijski atelje, Koper;
- Kulturno-izobraževalno društvo KIBLA (KID KIBLA), Multimedijski center KIBLA (MMC KIBLA) in Komunikacijsko-informacijska točka KIBLA (KIT KIBLA), Maribor;
- Kulturni center Mostovna – Zavod neinstitucionalne kulture, Nova Gorica;
- Zveza Tolminskih mladinskih centrov – Multimedijski center Mink, Tolmin;
- Kiberpipa, Zavod K4/6, Ljubljana;
- Ustanova Mat kultra, Zagorje ob Savi;
- Mladinski in informativni in kulturni klub (MIKK) Murska Sobota;
- Art center, Prosenjakovci;
- Mladinski center Slovenj Gradec;
- MMC Pulsar, Multimedijski center Gorenjske pri Zavodu 'O' (Zavod škofjeloške mladine), Škofja Loka;
- Društvo Hiša kulture, Pivka;
- Mladinski center Velenje.

Literatura

Uporabljena in priporočena literatura

- Kiberkultura* (1994). ČZKZ, št. 166–167.
- Virtualna resničnost* (1992). ČZKZ, št. 150–151.
- Bovcon, N. (2010). *Umetnost v svetu pametnih strojev, Acta*. Ljubljana: ALUO.
- Eco, U. (1989). *The Open Work*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Gržinić, M. (1996). *V vrsti za virtualni kruh*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Gržinić, M. (1997). *Rekonstruirana fikcija*. Ljubljana: Študentska založba.
- Gržinić, M. (ur.) (1999). *Spektralizacija tehnologije: od drugod do kiberfeminizma in nazaj*. Maribor: MKC Maribor.
- Gržinić, M.(ur.) (2000). *Telo, ujeto v drobovje računalnika*. Ljubljana: Maska, MKC Maribor.
- Gržinić, M.(ur.) (2002). *Stelarc*. Ljubljana: Maska, MKC Maribor.
- Gržinić, M. (ur.) (2005). *The Future of Computer Arts: deset let Mednarodnega festivala računalniških umetnosti v Mariboru* Ljubljana: Maska, MKC Maribor.
- Krpan, J., Peljhan, M., in Puncer, M. (ur.): (2008). *Art & Science. Creative Fusion*. Bruselj: Evropska komisija.
- Krpan, J., in Sajovic, S. (ur.) (2008). *Ecology of Techno Mind. Ars Electronica 2008. Featured Art Scene: Kapelica Gallery*. Ljubljana: Galerija Kapelica, Zavod K6/4.

- Kunst, B. (1999). *Nemogoče telo*. Ljubljana: Založba Maska.
- Kunst, B. (2004). *Nevarne povezave – telo, filozofija in razmerje do umetnega*. Ljubljana: Maska.
- Manovich, L. (2001). *Language of New Media*. Cambridge: MIT Press.
- Strategije proti zankam nadzora – nekaj ljudi in trenutkov taktične resničnosti. (2009). *Maska*, XXIV/ 119–120.
- Popper, K. (1993). *Art of Electronic Age*. London: Thames and Hudson.
- Rush, M. (2005). *New Media in Art*. London: Thames and Hudson.
- Smith, T. E. (2009). *What is Contemporary Art?* London, Chicago: The University of Chicago Press.
- Strehovec, J. (2007). *Besedilo in novi mediji : od tiskanih besedil k digitalni besedilnosti in digitalnim literaturam*. Ljubljana: LUD Literatura.
- Strehovec, J. (1995). *Demonško estetsko*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Strehovec, J. (1998). *Tehnokultura, kultura tehna: filozofska vprašanja novomedijskih tehnologij in kibernetike umetnosti*. Ljubljana: ŠOU Ljubljana.
- Strehovec, J. (1994). *Virtualni svetovi*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Tratnik, P. (ur.) (2009). *Art: Resistance, Subversion, Madness. Monitor ZSA. Annales, XI/12*, str. 31–32.
- Tratnik, P. (ur.) (2005). *Nove vrste/New Species, Festival Break 2.3*. Ljubljana: Zavod K6/4.
- Tratnik, P. (2008). *Konec umetnosti – genealogija modernega diskurza: od Hegla k Dantu*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Tratnik, P. in Zupančič, N. (ur.) (2002). *Prostori umetnosti*. Ljubljana: Društvo inovatorjev.
- Tratnik, P. (2010). *Transumetnost. Umetnost in kultura v sodobnih globalnih pogojih*. Novo Mesto: Goga.
- Tribe, M., in Jana, R. (2006). *New Media Art*. Köln (etc.): Taschen.
- Virilio, P. (1996). *Hitrost osvoboditve*. Ljubljana: Študentska založba.
- Zajc, M. (2008). *Edvard Zajec. Pionir računalniških umetnosti*. Maribor: MKC Maribor.

Primeri dobre prakse intermedijske umetnosti

POSEBEN PROSTOR, V VRTCU IN V ŠOLI

Primer dobre prakse, ki je predstavljen v nadaljevanju, je bil inspiriran z umetniškim projektom *Special Place in the City / Poseben prostor v mestu* avtoric Vesne Bukovec, Lade Cerar in Metke Zupanič. Primer je bil izpeljan v vrtcu, osnovni in srednji šoli. Pokaže, kako lahko umetniški projekt s prilagoditvami zaživi v celotni šolski vertikali.

Predstavitev intermedijskega umetniškega projekta

Special Place in the City, izveden in postavljen v Galeriji Škuc v Ljubljani leta 2007, si je zadal za nalogo posebne vrste mapiranje mesta. Projekt izpostavlja zlasti dva vidika: **drugačno branje mest** in **intimo posameznika**, ki pa se med seboj tesno prepletata. Posamezniki, ki spregovorijo o svojem posebnem prostoru v določenem mestu, javno razgrinjajo svoje intimno doživljanje prostora, ljudi, razmerij, dogodkov, občutij ... Umetnicam, ki jih intervjuvajo, s tem pa tudi številnim neznanim poslušalcem in gledalcem, ki si bodo na eni od razstav ogledovali posnetek (fotografijo, besedilo ...), razkrijejo svojo intimo. Iz pripovedi, fotografij in filmčkov pripovedovalci,

v nadaljevanju pa tudi gledalci razstave, sestavijo in stkejo nekakšno novo podobo mesta, ki pa je nujno vselej neenotna, necelostna in nepopolna, saj je ves čas v nastajanju. Nastanejo »emotionalni zemljevidi posameznih mest«, ki se razlikujejo po osebnih zgodbah pripovedovalcev in po načinu predstavljanja zgodb. Te lahko kombinirajo tekst in fotografijo, lahko pa so predstavljene z videom.

WWW: glej več o projektu <http://www.special-place.net>.

POSEBEN PROSTOR V VRTCU

Nosilna ustanova: Vrtec Ledina, Ljubljana

Vodja projekta: Bernarda Hvala, vzgojiteljica, Nina Ostan, zunanja strokovna sodelavka, ZRSŠ

Ciljna skupina: otroci, stari od štiri do pet let

Trajanje: Priprava in izvedba dejavnosti je trajala pet dni. Razstava je bila na ogled dva tedna.

Vsebina in potek

Z otroki smo v pogovoru najprej opredelili problem prostora z naslednjimi vprašanji: Kaj je prostor, kaj vse je lahko v prostoru? Zakaj ga potrebujemo? Kakšne prostore imamo v vrtcu? Kako bi o tem izvedeli kaj več?

Na vprašanje, kaj je prostor, smo dobili različne odgovore:

»Prostor je tak krog, kjer ni nobenega v bližini in je prazen; prostor je nekaj velikega in nič noter; prostor je, kjer se igraš; prostor je hiša, kjer je veliko prostora. Je zanimiv prostor in mi je všeč; Medvedek? Ne, medvedek pa že ne. To je žival, ki ima oči, pa ušesa, pa usta.«

Vzgojiteljica pritrdi njihovim odgovorom in sledi vprašanje:

»Kje pa imamo mi svoj prostor v vrtcu?«

Odgovori otrok:

»Tukaj; v sobi, kjer se igramo.«

»Kako pa se imenuje soba, kjer se igramo?«

»Hruška, pa igralnica je tudi.«

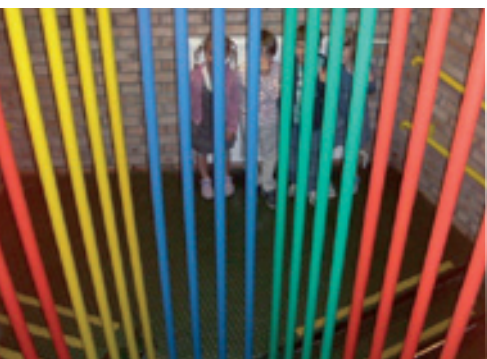
»Kaj pa je še vse v igralnici?«

Otroci naštevajo: različne stvari, lesene omare, stene, galerija, kotichek, police, mize, stoli, računalnik, knjige ...

»Zakaj potrebujemo prostor?«

»Za igro, za hojo, za zajtrk, za plesat.«

Otroci so se seznanili s pojmom prostor in z izkušnjo spoznali, kaj je prostor, za kaj vse ga uporabljamo in kaj vse je v njem. Spoznali so vrtec in njegove prostore (igralnice, garderobe, kopalnice,

FOTOGRAFIJE: BERNARDA HVALA

Fotografije posebnih
prostorov otrok
Vrtca Ledina

kuhinja, telovadnico ...), spoznali so, da je lahko majhen prostorček v velikem prostoru, da imajo lahko vsak svoj najljubši kotiček oziroma prostorček v vrtcu. Otroke sem med procesom spodbujala z odprtimi vprašanji, razvila se je prava raziskava. Najprej smo zbirali zamisli otrok, nato smo načrtovali, preverjali zamisli in na koncu preverjali rezultate. Njihovo raziskovanje je bilo zelo aktivno, poučno in zabavno, saj so sproti naleteli na nova vprašanja in probleme. Samo raziskovanje prostorov v vrtcu in izven njega je otrokom omogočalo veliko izkušenj, samostojnega dela in s tem povezanega učenja. Prostorske predstave so razvijali ob fotografiranju, snemanju in risanju načrtov svojih najljubših kotičkov. Urili so se v rokovanju s fotoaparatom in kamero. Ob ogledu posnetkov na računalniku so reflektirali svoja spoznanja, dobili vpogled v svoje delo, svoje dosežke, razmišljanja ... Dobili so izkušnjo, kako se oblikuje razstava, komentirali nastale fotografije in risbe ter s tem oblikovali nov skupen poseben prostor na galeriji v igralnici. Razstavo so si ogledali tudi otroci drugih skupin vrtca. Tako so naši otroci dobili povratno informacijo o stvaritvi in procesu nastanka. Razstava je bila na ogled dva tedna.

Predstavitev pripravila Bernarda Hvala.

Refleksija Bernarde Hvala: Otroci so me zelo pozitivno presenetili pri raziskovanju prostora in pri pripravi razstave. Pomagali so pri izbiri fotografij in pri izbiri prostora razstave ter pri lepljenju fotografij. Bili so zelo vztrajni in so drug drugemu pomagali in svetovali. Ob razstavi so se vsak dan znova vračali k fotografijam in k slikam ter komentirali: »Poglej, tole sem pa jaz fotografiral! Glej M. pod mizo ...!«

Cilji projekta

Otroci spoznavajo pojem prostora. Razvijajo prostorske predstave. Razvijajo in izkažejo ustvarjalnosti pri pripravi, organizaciji in uporabi izraznih sredstev (fotoaparati, kamera). Izbirajo, fotografirajo in snemajo posebne prostore in druge prostore v vrtcu. Postavijo razstavo.

Medpodročne povezave

Povezave ob projektu potekajo predvsem znotraj področja umetnosti – ožje področje AV-medijskih dejavnosti se prepleta z likovnimi in oblikovalnimi dejavnostmi, vključeno je tudi področje jezika in družbe.

POSEBEN PROSTOR V MOJI ŠOLI

.....

Nosilna ustanova: Osnovna šola Franceta Bevka, Ljubljana

Vodje projekta: Petra Novak Trobentar, učiteljica likovne vzgoje, in Tina Žvab, pripravnica na delovnem mestu učiteljice likovne vzgoje, Nina Ostan, zunanja strokovna sodelavka, ZRSŠ

Ciljna skupina: učenci osmih in devetih razredov

Trajanje: 4 šolske ure

.....

Vsebina in potek

Projekt je potekal med urami izbirnega predmeta *likovno snovanje 2*. Dekleta, ki so se vključila vanj, so bila dobro motivirana. Iskanje posebnega prostora na šoli, fotografiranje prostora in nato sestavljanje osebnega zemljevida prostorov učenek, se jim je zdelo zabavno in zanimivo. Izdelale so fotografije, v katere so vključile tudi sebe, pri tem so bile do razkrivanja svoje podobe zelo kritične. Računalniška obdelava fotografij in dodajanje besedila jim nista bila tuja, saj so se tega naučile že pri drugih predmetih (multi-medija, uporaba IKT pri likovni vzgoji). Nekoliko težav so imele le pri izbiri besedila, saj niso želele preveč razkrivati svojih osebnih zgodb.

Cilji

Učenci se seznani s konceptom sodobne intermedijske umetnosti ter z mreženjem (delovanje v skupini, načrtovanje skupnega projekta predstavitve posebnih prostorov šole) kot enim

Moj poseben prostor v šoli,
avtorica Maja Narobe

značilnih elementov intermedijske umetnosti. Učijo se uporabe digitalne tehnologije (fotoaparat, računalnik) in programske opreme za obdelavo fotografij in besedila. Analizirajo in spoznavajo kompozicijo kot element fotografske postavitve. Urijo se v literarnem izražanju. Presojajo širši pojem šolskega prostora, ki ni le fizični prostor, ampak tudi osebni. Razmišljajo o sebi in svoji vlogi v šolskem dogajanju. Preizprašujejo osebni vrednostni sistem.

Medpredmetne povezave

Projekt ponuja povezavo likovne vzgoje in likovnega snovanja s slovenščino (kratka zgodba, doživljajski spis), računalništvom (spoznavanje programov za obdelavo slike in teksta) in z vzgojo za medije – pogovor na temo razmerja med javnim in intimnim.

Predstavitev pripravila Petra Novak Trobentar.

Avtorica Pia Caroline Adamič

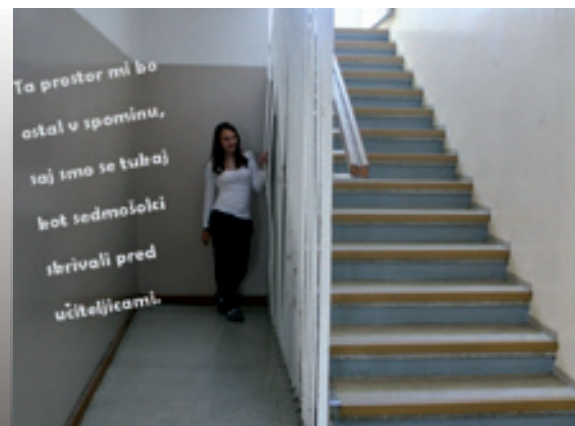
Avtorica Edisa Abdić

Avtorica Patricija Mučič Tovornik

Avtorica Nina Porčič

Avtorica Katarina Tabaček

IMAM SVOJ PRAV POSEBEN PROSTOR!

Nosilna ustanova: Gimnazija Poljane, Ljubljana

Vodja projekta: mag. Mateja Ocepek, akademska kiparka, prof. likovne umetnosti,

Nina Ostan, strokovna sodelavka, ZRSŠ

Ciljna skupina: dijaki 1. letnika

Trajanje: priprava en dan, izvedba 4-urne delavnice in postavitve razstave

Vsebina in potek

Dijakom na spletni strani <http://www.special-place.net> predstavim projekt *Special Place in the City / Poseben prostor v mestu*. Ob tem izpostavim vsebino projekta. Pogovorimo se o glavnih značilnostih in ustvarjalnem potencialu, ki ga umetniški projekt kot inspiracija ponuja dijakom. Pogovorimo se tudi o intermedijski umetnosti, dijakom predstavim njene osnove in jo umeštim v kontekst. Dijake opozorim na možnosti delovanja umetniškega dela na širšo okolico in gledalca.

Osredotočimo se na okolje in prostore, ki jih dijak intenzivno doživlja in pozna: širše lokalno okolje, mesto, v katerem je šola, šolski prostor. Dijaki v izbranem okolju najdejo svoj *posebni prostor*, na katerega jih veže kakšen posebno pomemben dogodek ali zanimiv spomin.

Eden od ciljev delavnice/razstave je tudi senzibiliziranje drugih dijakov gimnazije za prostor. Zavedeli naj bi se, da je napolnjen z dogodki in čustvi vseh nas. Ko jih spoznamo, arhitekturo napolnijo z novo vsebino. Ustvari se čustveni, intimni zemljevid določenega prostora oziroma mesta. Razstava pri gledalcu sproži reakcijo, razmišlja o svojih posebnih prostorih, dogodkih.

Po uvodnem razgovoru se dijaki odpravijo po šoli in okolici in naredijo fotografijo svojega posebnega prostora ter jo nadgradijo z besedilom. Besedilo naj bo sporočilno, intimno in ne splošno, dijake spodbujam k temu, da je tudi literarno zanimivo. Fotografije in napisano besedilo oblikujejo kot zaključeno celoto z računalniškim programom. Oblikovane fotografije z besedili natisnejo, jih nalepijo na barvni šelešamer in razstavijo.

Nekaj tehničnih pojasnil: dijaki predhodno dobijo navodila, da s seboj na delavnico prinesejo svoje digitalne fotoaparate in USB-ključe. Da je delavnica izvedljiva v opisanem časovnem okviru, potrebujemo nekako 10 fotoaparátov na 32 dijakov. Za izvedbo delavnice v opisani obliki je potrebno organizirati računalniško učilnico, tako da imajo po trije dijaki dostop do enega računalnika in nato tiskalnika.

Cilji

Dijaki spoznavajo in razumejo koncepte sodobne intermedijske umetnosti, posebej interaktivnost in mreženje. Odkrivajo kompleksnost pojma prostor in njegovega doživljanja. Vrednotijo osebne izkušnje v odnosu do prostora. Oblikujejo sliko in tekst (grafično oblikovanje, vizualne komunikacije). Postavljajo razstavo in preverjajo njene učinke na gledalce.

Moj prav poseben prostor,
avtorice Lea Babič (zgoraj),
Kristina Jakopič (levo)
in Monika Čvorak (desno)

Medpredmetne povezave

Likovno snovanje kot nosilni predmet se lahko poveže s slovenščino in tujimi jeziki, kjer dijaki vizualno predstavitev nadgradijo s pisanjem kratke zgodbe ali intimnega dnevniškega zapisa. Glede na formalno zahtevnost projekta se lahko likovni pedagog poveže z računalničarjem, predvsem pri izdelavi krajših video zapisov.

Predstavitev pripravila mag. Mateja Ocepek.

Komentar

Projekt Poseben prostor kaže svojo intermedijsko naravo v preseganju in združevanju posameznih likovnih zvrsti, vključevanju sodobne tehnologije, v vpeljevanju elementa mreženja (skupina dijakov in skupen emocionalni zemljevid posebnih prostorov šole in šolske okolice) in v interaktivnosti – kako projekt zaživi v šoli in kakšne reakcije sproži.

Projekt je zanimiv tudi zato, ker nam pokaže, kako lahko isto idejno izhodišče umetniškega projekta prilagodimo različnim starostnim skupinam od vrtca do srednje šole in to tako na vsebinskem kot na oblikovnem nivoju. Vrednost projekta je tudi v temeljitem spoznavanju umetniškega dela, ki seveda poteka prilagojeno glede na starost skupine.

Z vsebinskega vidika s starostjo otrok povečujemo stopnjo njihove samorefleksije, pogleda vase in stopnjo intimnosti ter osebne izpovednosti. A je lahko prav to tudi občutljivo, kar se pokaže pri zadnji triadi OŠ, kjer se učenci najdejo v nelagodju ob razkrivanju osebnega doživljanja prostora

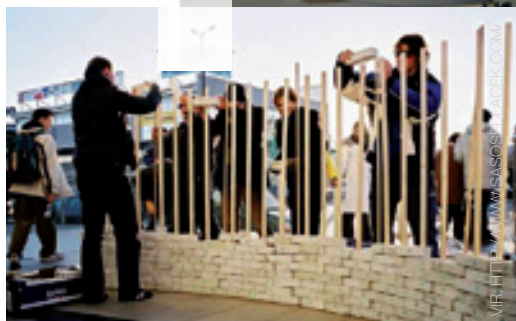
in njegove zgodovine. Tako se prav radi zatečejo v klišejske obrazce »intimnosti« in izbiro predvidljivih prostorov. Z usmerjenim pogovorom in odpiranjem globljih plasti doživljanja bi morda dobili originalnejše in intimneje obarvane osebne prostore. Za nekatere pa je verjetno vrstniški pritisk premočan, bojijo se komentarjev sošolcev, in se raje zatečejo v pričakovane, medijsko prisotne obrazce intimnosti. Problematika klišejskih intimnih zgodb je prisotna tudi še v prvem letniku gimnazije, a se jo s pogovorom z dijaki in jasno postavljenimi merili vrednotenja da preseči.

Tudi oblikovno projekt prilagodimo sposobnostim in znanju otrok in mladostnikov. Pristopi dokumentiranja posebnih prostorov so lahko različni: ročno napisano besedilo na listu papirja, risba, fotografija, združena z besedilom, zvočni zapis literarnega zapisa ali kratek video zapis. Dijaki bi lahko oblikovali kratek dokumentarni **video** v programu, ki je vsem dostopen in enostaven za uporabo (ob pomoči učitelja računalništva ali samostojno v šoli). Pri tej stopnji zahtevnosti predlagamo povezavo s poukom računalništva. Izdelali bi lahko tudi **zemljevid okoliša** in vanj vrisali svoja posebna mesta. Če projekt izvedemo tako, da učenci iščejo posebne prostore v šoli, le-te vrišejo v **načrt stavbe**.

Moj prav poseben prostor,
avtor Nejc Pušnik,
Anja Odlazek in Blaž Berlec
(od zgoraj)

BELI HRUP – oglaševanje s tiskanim propagandnim materialom

Primer dobre prakse, ki je predstavljen v nadaljevanju, je bil inspiriran z umetniškima projektoma *Just Do It! / Samo naredi!* in *No Lego / Ne lego* intermedijskega umetnika Saša Sedlačka. Izpeljan je bil tako v vrtcu kot v osnovni in srednji šoli in pokaže, kako lahko umetniški projekt s prilagoditvami zaživi med otroki in med mladostniki.

Sašo Sedlaček, *Just do it! / Samo naredi!*, 2003, javna akcija z opekami, City park, Ljubljana

Sašo Sedlaček, *No lego / Ne lego*, 2005, prenosni reciklažni laboratorij

Predstavitev intermedijskega umetniškega projekta

Just do it! (2003) je javna akcija z opekami, ki parafrazira oglaševalsko akcijo znanega svetovnega proizvajalca športne opreme. Tema te javne akcije je problem agresivnega oglaševanja s tiskanimi propagandnimi materiali, ki jih veliki nakupovalni centri in podjetja pošiljajo v naše poštne nabiralnike. Toda ti tiskani materiali so onesnaženje našega potrošniškega sveta in jih uvrščamo v tako imenovani »beli hrup«. V akciji avtor s sodelavci zapre vhod v ljubljanski nakupovalni center z zidaki, narejenimi iz recikliranega reklamnega papirja. Na direktno oglaševanje avtor odgovori s konkretnim uporom, ki naj pokaže, da smo ljudje občutljivi na dejstvo, da nas potrošniški mehanizmi vidijo in obravnavajo le skozi številke in depersonalizirane ciljne skupine.

Projekt *No Lego* (2005) je nadaljevanje projekta *Just Do It!* To je prenosni reciklažni laboratorij v kovčku, namenjen izdelovanju papirnatih zidakov, ki nas seznajajo z osnovami recikliranja papirja. Ta izobraževalni pripomoček promovira ekologijo, civilno iniciativo in »naredi sam« ideologijo. V kontrastu s potrošniško mentaliteto vam No Lego ne zagotavlja takojšnjega zadovoljstva, saj sta za izdelavo zidaka potrebna potrpljenje in čas. Prenosni reciklažni laboratorij No Lego je v celoti narejen iz ponovno uporabljene embalaže.

WWW: glej več o projektih: <http://www.sasosedlacek.com/>.

NAREDI SI NELEGO KOCKE!

Nosilna ustanova: Vrtec Ledina, Ljubljana

Vodji projekta: Fani Intihar, vzgojiteljica; zunanja sodelavka mag. Mateja Ocepek, akad. kiparka in prof. likovne umetnosti; Nina Ostan, strokovna sodelavka, ZRSŠ

Ciljna skupina: otroci, stari od pet do šest let

Trajanje: Priprava na projekt je potekala tri tedne, izvedba en teden.

Vsebina in potek

Delavnica se začne z vodenim kritičnim pogovorom o onesnaževanju okolja, kamor spada tudi onesnaževanje z reklamami, ki jih dobimo v poštni nabiralnik. Z otroki smo se pogovarjali o potrošniških navadah doma, kako dojemajo reklame, kaj naredimo s papirjem in z embalažo, ko je ne potrebujemo več. Otroci so ugotovili, da so odpadki nevarni za okolje in je pametno, da jih ločujemo ter ponovno predelamo in tako varujemo naravo in sebe kot njen del. Po pogovoru smo z delavnico seznanili tudi starše. Otroci so skupaj s starši doma en teden zbirali odpadno embalažo in reklamni papir, ki so ga dobili v poštni nabiralnik.

Sledil je praktični del delavnice. Reciklirali smo odpadni reklamni papir z aluzijo na Lego kocke, ki jih otroci dobro poznajo, ter spodbujali »naredi sam« prakso. Zakaj pa bi si lego kocke kupili, če lahko zanimive kocke naredimo tudi sami, se pri tem naučimo zanimivih postopkov in dobimo uporaben izdelek za igranje, ki spodbuja domišljijo ter da otrokom samozavest, da stvari lahko naredijo tudi sami?

Skupaj z otroki smo iz odpadne embalaže, ki so jo prinesli od doma, sestavili veliko »reciklrnih strojev«. To so bili lončki, papirnate škatlice, plastenke ..., iz katerih smo naredili kalupe različnih, tudi nepravilnih oblik za vlivanje papirnate kaše. Ti kalupi ne smejo imeti velikega volumna (do 2 dl) in morajo imeti luknjice za odcejanje odvečne vode. Iz kalupov dobimo po obliki in velikosti različna papirnata telesa, ki nam bodo rabila kot kocke za igranje.

Otroci so bili navdušeni nad oblikami, ki so jih navdihovale za ustvarjanje. Kocke so uporabljali za gradnjo, dodajali so igrače in se igrali promet, izdelali so naftno ploščad, opisovali, kaj se na njej dogaja, zgradili so grad in se igrali grajsko življenje. Izdelali so vulkan in uprizarjali raziskovanje na vulkanu. Otroci so dolgo vztrajali pri igri, kockam in konstruktom, ki so jih naredili,

Priprava papirne kaše
in igra z nelego kockami

so dodajali še druge igrače in si ob tem izmišljali različne igre (simbolna igra). Na koncu smo pripravili razstavo, na kateri smo prikazali fotografsko dokumentacijo procesa, kalupe ter nelego kocke, ki so namenjene igranju. Z otroki smo opravili zaključni pogovor – refleksijo vsebine projekta.

Cilji projekta

Otroci doživljajo umetnost kot del družbenega življenja, se vključujejo v skupne in skupinske umetniške dejavnosti; sodelujejo v pogovorih o oglaševanju in reklamah; razvijajo umetniško predstavljivost in domišljijo; iščejo, odkrivajo in si izmišljajo vsebino, namen in delovanje znanih in neznanih stvari; razvijajo naklonjen, spoštljiv in odgovoren odnos do žive in nežive narave ter pridobivajo izkušnje, kako lahko dejavno prispevajo k varovanju in ohranjanju naravnega okolja, ponovni uporabi ali predelavi odpadkov; odkrivajo, kako se spreminjajo materiali in njihove lastnosti, sodelujejo v razvijanju simbolne igre.

Medpodročne povezave

Povezave ob projektu potekajo predvsem med področji dejavnosti umetnost, družba in narava.

Predstavitev pripravila Fani Intihar.

Reklamni maneken
na ogled v šolski avli

REKLAMNI MANEKEN

Nosilna ustanova: Osnovna šola Franceta Bevka, Ljubljana

Vodje projekta: Petra Novak Trobentar, učiteljica likovne vzgoje; Tina Žvab, pripravnica na delovnem mestu učiteljice likovne vzgoje; zunanja sodelavka mag. Mateja Ocepek, akademska kiparka in prof. likovne umetnosti; Nina Ostan, strokovna sodelavka, ZRSŠ

Ciljna skupina: vsi učenci 5. razreda

Trajanje: Priprava na projekt je trajala dva tedna, izvedba štiri tedne.

Vsebina in potek

V projekt so bili vključeni učenci petega razreda. Pokazali so velik interes in bili zelo motivirani. Vse aktivnosti so potekale pri urah likovne vzgoje. Učence smo najprej seznanili z umetniškima projektoma *Just Do It!* in *No Lego*. Ogledali smo si videe na avtorjevi spletni strani in se pogovarjali. Ob razlagi projektov smo se dotaknili

značilnosti sodobne umetnosti. V uvodnem delu smo se z učenci pogovarjali o potrošniških navadah doma, o njihovem dojemanju reklam, zakaj so jim blizu, kaj jih moti. Kritično smo se pogovarjali o potrošniški kulturi in družbi.

Po uvodnem delu smo začeli z zbirati in trgati reklamni papir, zbirali smo tudi odpadno embalažo (papirnate škatle, plastenke) in sestavljali kompozicije iz odpadne embalaže. Pripravili smo papirnato kašo (pri tem opravilu so uporabljali učenci plastične rokavice, saj bi lahko bila barva, ki jo vsebuje reklamni papir, škodljiva za kožo) in jo vlili v kalupe, nato pa vlitke sušili teden dni na zraku. Iz posušenih zidakov, narejenih iz odpadne embalaže in napolnjenih s papirnato kašo, smo nato sestavili veliko figuro. Posamezne gradnike smo povezali z žico in dobili reklamnega manekena, neke vrste reklamno pošast. Razstavili smo jo v šolski avli skupaj z ekološko osveščujočimi plakati, ki so se nanašali na reklamno oglaševanje. Dodali smo kratek video posnetek o našem delu in s krajšo tematsko razstavo predstavili problematiko »belega hrupa« tudi drugim učencem šole. Z razgovorom/refleksijo po projektu in pogovorom o odzivih na naš projekt, smo zaključili.

WWW: več o projektu na spletni strani: http://www.francebev.net/Levi-okvir/projekt_just_do_it.htm.

Cilji projekta

Učenci poglobljajo ekološko zavest in razvijajo stališča do potrošništva, se seznaniijo z reklamnimi strategijami prodajalcev in s t.i. »belim hrupom«, spoznajo reciklažno vrednosti odpadkov, oblikujejo kalupe in jih z vlivanjem napolnijo, oblikujejo montažni kip iz odpadnih materialov monumentalne velikosti, se seznaniijo s pojmom sodobna umetnost in nekaterimi njenimi značilnostmi, razvijajo ustvarjalnosti in inovativnosti, pridobivajo veščine za delo v skupini.

Medpredmetne povezave

Nosilni predmet je likovna vzgoja. Projektu se pridružijo predmet naravoslovje in tehnika (sklop *shranjevanje in transport* – pomen embalaže za shranjevanje predmetov in snovi ter vrednotenje z ekološkega stališča), predmet družba (razvijanje stališč in vrednot v okviru okoljske in državljan-ske vzgoje, spoznavanje elementov trajnostnega razvoja, krepitev ekološke zavesti), predmet slo-venščina (branje neumetnostnih besedil, kaj se propagira in kaj se ob tem pove, spraševanje o resničnosti podatkov, reklamni učinki in odzivi potrošnikov, kaj želi sporočevalec doseči pri na-slovniku in kako se bo le-ta odzval, ter utemeljevanje mnenj).

Predstavitev pripravila Petra Novak Trobentar.

KO SE (TI) STEMNI ZARADI REKLAM

Nosilna ustanova: Gimnazija Poljane, Ljubljana

Vodja projekta: mag. Mateja Ocepek, akademska kiparka in profesorica likovne umetnosti;
Nina Ostan, strokovna sodelavka, ZRSŠ

Ciljna skupina: dijaki 1. letnika

Trajanje: Priprave na projekt dva tedna, izvedba dva dni.

Vsebina in potek

Dijakom ob videih na umetnikovi spletni strani predstavim projekta *Just Do It!* in *No Lego*. Pogovarjali smo se o naslovih projektov in vsebinskem sporočilu. Naslov projektov referira na dva globalna proizvajalca dobrin Nike in Lego. Izpostavili smo vsebino njegovega parafraziranja

ter duhovitost, s katero se umetnik loteva obravnavane teme. Pogovor je potekal s poudarkom na zavedanju sebe kot potrošnika, vrednot potrošniške kulture in oglaševanja. Pomemben je bil tudi razmislek o etiki oglaševanja in (ne)smiselni uporabi naravnih surovin, zavedanju globalnega problema ravnanja z odpadki in kako lahko vsak posameznik s svojim odnosom do stvari vpliva na obstoječe stanje. V razmislek o belem hrupu smo želeli pritegniti tudi druge dijake gimnazije, tako da smo jih na oglaševalsko agresiven način v dveh urah, med poukom, zasuli z neznosno veliko količino tiskanih reklam, kar je povzročilo, da se je na običajno zelo svetlem stopnišču zaradi reklam dobesedno stemnilo. Z enim razredom smo naredili statistiko prispelih reklamnih sporočil v njihova gospodinjstva v desetih dneh. Tako smo želeli s števkami, ki so zelo zgovorne, vplivati tudi na razumski del gledalca, ki je pod močnim vizualnim vtisom razprtega reklamnega materiala dobil tudi čisto stvaren podatek.

FOTO: MATEJA OCEPEK

Rezultati raziskave **Koliko reklamnih sporočil dobijo dijaki enega razreda na dom v desetih dneh?**

30 dijakov je v 10 dneh v poštnem nabiralniku zbralo 911 reklamnih letakov (10 gospodinjstev NE prejema reklamnih letakov, ker imajo na poštnem nabiralniku nalepko, ki to prepoveduje).

Iz vseh teh reklamnih letakov smo izdelali »reklamno blago«, vendar jih je še ostalo za eno kartonasto škatlo velikosti 50 x 40 x 40 cm.

top dom	3	moj dom	4	malo delo	9
mercator	73	salon creatina	4	c&a	9
tuš	55	dm	8	euro spin	23
interspar spar	55	počitnice katalogi razni	19	terra	2
merkur	5	deichman	1	mobitel	12
lesnina	34	compshop	2	mana	6
mobitel	2	vodnik btc	1	simobil	4
pošta slovenije	54	odkup zlata (3 ponudniki)	9	gospodinjski aparati	10
jysk	25	opel	5	hervis	9
bauhaus	14	mladinska knjiga	3	veletekstil	12
baumax	10	nkd	4	monte carlo cirkus	1
delo in dom	10	adut	2	douglas magazin	1
slovenijales	2	bukla	2	hero (očala)	1
city park	14	butique	1	sodexho	1
dipo	16	pattex	3	polzela	5
hura	11	pilates	2	hp	1
rutar	19	la scarpa	1	ani les	1
obi	12	koprom plus	1	barcafe	1
hofer	24	venda pohištvo	1	kazina	1
lidl	57	vse za dom katalogi	2	lekarnе ljubljana	1
L'eclerc	44	gorenje	1	paeol	1
žurnal	13	conrad	1	renault	1
živex	6	k&o	1	outlet gospodinjskih ap.	1
big bang	24	avtohiša real	1	duck	1
jello	11	duracell	1	lekarna sanofarm	1
nakit	9	nama	1	chevrolet	1
intersport	7	interdiscont	1	halo olje	1
takko	7	energetics nakit	1	novi trojčki	1
kik	9	supernova	1	svea	6
müller	31	avtohiša malgaj	1	sam	3
dormeo	10	dom oprema	2	office 1 superstore	1
harvey norman	19	cankarjev dom	1	fabula	2
skupaj:					911

FOTO: MATEJA OČERBEK

FOTO: MATEJA OČERBEK

Reklamne zavese,
reklamna ograja
in reklamni človek
na stopnišču
Gimnazije Poljane

Po uvodnih dejavnostih smo se lotili izvedbe projekta. Dijaki so skladno z navodili deset dni pred delavnico doma zbirali reklamni material, ki so ga dobili v poštne nabiralnike in ga prinesli na delavnico. Po ogledu in preučitvi projektov *No lego* in *Just do it!* smo se z dijaki skupaj odločili, kaj bomo naredili s prinesenim reklamnim papirjem.

S prvim razredom smo naredili statistiko prispelih reklamnih sporočil ter razgrnili reklame in iz njih zlepili ogromne površine »reklamnega blaga«. S tem »blagom« smo prelepili vse stopniščne ograje v šoli ter ga obesili v stopnišče. Iz statistike pa smo ugotovili, da bi 20 dijakov, ki v nabiralnike prejema reklamna sporočila (drugi imajo nalepko prepovedi reklam), v enem letu skupaj prejelo 33.251,5 reklamnih letakov.

Z drugim razredom smo iz reklamnega papirja, ki so ga dijaki zbrali, izdelali ogromen kip človeka. Kip smo tudi prelepili z reklamnim papirjem. Postavili smo ga v vhodno avlo šole.

Razstava je doživela vroče-hladen odziv; zaradi svoje velikosti in alarmantnosti podatkov je v gledalcih zbudila močno reakcijo – od velikega odobravanja do popolnega zgražanja (po dveh tednih so jo brez vednosti mentorja celo odstranili). Za mnoge je bila razstava le »zbir smeti, garbage art«, nekaj, kar ni lepo, ni estetsko. Sporočilna vrednost, provokacija, ki je pri mnogih sodobnih umetniških projektih ključna, je bila spregledana. Je pa bila za dijake, ustvarjalce projekta, izkušnja zelo pozitivna in moč umetniških del, ki so jih ustvarili, se jim je zdela izjemna.

Cilji projekta

Dijaki spoznavajo in razumejo koncepte sodobne intermedijske umetnosti, posebej načelo umika avtorja in načelo naredi sam, razumejo javno intervencijo in širjenje umetniškega dela v javni prostor. Razmišljajo o sebi kot potrošniku in prepoznavajo reklamne strategije prodajalcev in v povezavi s tem razvijajo stališča in vrednote. Dojamejo razsežnosti belega hrupa in do tega oblikujejo svoja stališča in se odločijo za konkretno akcijo. Spoznavajo družbeno angažirano vlogo umetnosti. Se zavedo možnosti svojega prispevka v procesu ustvarjanja in recikliranja odpadkov.

Medpredmetne povezave

Likovno snovanje kot nosilni predmet se lahko poveže s sociologijo (množični mediji, medijsko oglaševanje, medijske strategije, ciljne skupine oglaševanja) in psihologijo (učinki medijev in medijskih

sporočil na posameznika). Smiselna bi bila povezava z ekonomijo in merjenje ekonomskih učinkov oglaševanja. Lahko pa je medpredmetna povezava bolj naravoslovno obarvana in se poveže z izbirnim predmetom ekologija, biologija, kemija in izpostavi naravoslovni vidik onesnaževanja okolja.

Predstavitev pripravila mag. Mateja Ocepek.

WWW: več slikovnega materiala glej www.gimnazija-poljane.com/vizualna.

Komentar

Dober in kompleksen intermedijski projekt, ki vključuje veliko značilnosti intermedijske umetnosti. Delo je skupinsko, avtor se umika. Projekt je interaktiven, vpliva na gledalca, od njega zahteva odziv, celo ustvari igrače/lutke/ s katerimi komuniciraš, vključuje naredi sam princip, s katerim se postavljamo proti uniformirani potrošniški družbi. Projekt je družbenokritično angažiran in se širi v javni prostor – prostor šole, hodnika, stopnišča. Prehaja med družbenimi polji, vključuje raziskavo, ni le strogo umetniško delo.

Projekt je vsebinsko aktualen in prinaša pred otroke in mladostnike problem, o katerem kljub monumentalnim razsežnostim ne govorimo prav veliko. Odpira problem belega hrupa, onesnaženosti našega okolja s tiskanimi propagandnimi materiali nakupovalnih centrov in drugih ponudnikov. Kakšne so ekološke posledice tega oglaševanja, kakšen je vpliv na potrošnika in na njegove potrošniške navade, kako vpliva na človekovo osebnost in kako agresivna sporočila ponotranjimo in jih v vsakdanjem življenju živimo? Vsekakor tema, ki jo v šolskem kurikulumu lahko zelo kompleksno obravnavamo medpredmetno in jo vključimo v naravoslovne, kulturne, projektne dneve.

Tudi formalno se lahko projekt, ki jemlje za izhodišče dela intermedijskega umetnika Sedlačka, razvija v zelo različne smeri. Enostavni reciklirani predmeti za igro (interaktivnost!) v vrtcu, sestavljeno likovno kiparsko delo iz recikliranih zidakov in voden proces okoljskega ozaveščanja, v srednji šoli pa že kompleksna raziskava in angažirano umetniško delo z jasnim sporočilom in zahtevo po tem, da se gledalec do agresivnosti oglaševanja opredeli in tudi kot posameznik kaj naredi. Zopet se pokaže, kako lahko kompleksno umetniško delo prenesemo v vsa starostna obdobja, kako samosvoje zaživi v vrtcu, osnovni in srednji šoli. In ob tem se tako otroci kot mladostniki počutijo izpolnjeni in z delom zelo zadovoljni!

ALI SE OBNESE?

Nosilna ustanova: Gimnazija Poljane, Ljubljana

Vodja projekta: mag. Mateja Ocepek, akademska kiparka in profesorica likovne umetnosti

Ciljna skupina: dijaki 1. letnika

Trajanje: dva tedna

Projekt *Ali se obnese?*,
jumbo plakati po Ljubljani,
februar 2004

Predstavitev intermedijskega umetniškega projekta

Predstavljeni šolski projekt je vzel za izhodišče umetniški projekt *Ali se obnese? Funziona? Is this Working?* avtoric Martine Bastarda, Mateje Ocepek in Nataše Skušek, ki je nastal leta 2004 in se sprašuje: »Ali se obnesejo zveze ljudi, ki jih vidimo na poročnih fotografijah?« V Ljubljani so bili plakati obešeni na valentinovo, istočasno pa razstavljeni v Galeriji Equrna na skupinski razstavi. Razglabljali so o tradicionalnih vrednotah zakonskega stanu. Berejo se kot špekulacija in med drugim odpirajo vprašanja istospolnih zakonskih zvez. Ker se dotikajo širokega kroga ljudi, so bili postavljeni tudi v javnem prostoru kot jumbo plakati.

Vsebina in potek

Dijakom sem prvo uro predstavila projekt *Ali se obnese?*, ki je bil izhodišče našega šolskega projekta. Razgovor se je osredinil na vsebino projekta in smiselnost njegove postavitve v širše javno okolje, izven galerije. Dobili so nalogo, da najdejo svoje vsebinske primere, kjer želijo pretresti določene samoumevnosti, naj bodo pri tem družbeno kritični, osebno angažirani in besedilno natančni. Dogovorili smo se tudi, kako bodo dijaški projekt predstavili na spletu. S tem smo ga želeli pokazati širšemu občinstvu, ne le dijakom Gimnazije Poljane. Dijaki pa so s tem spoznavali, da je svetovni splet tudi polje, na katerem se lahko aktivno poli-

tično in osebno angažirajo in da je to družbeni prostor, ki omogoča izražanje in lahko prevzame vlogo galerije. Čez dva tedna smo se zopet dobili in izpeljali delavnico. Dijaki so o možnih likovnih rešitvah že razmišljali, zato je delo potekalo hitro in v štirih urah smo lahko poiskali slike na spletu ali posneli fotografije, dodali besedilo in plakat/vizualno komunikacijo oblikovali/montirali v računalniškem programu. Dijaki so svoja dela natisnili na A3 format in nalepili na šelešamer. Po pouku smo postavili razstavo, nekaj dijakov pa je naložilo slike na splet, kjer si jih je možno ogledati. Izbor izdelkov se je vrtel na LCD ekranih Gimnazije Poljane.

WWW: glej razstavo na spletu <http://sl-si.facebook.com/pages/Ali-se-obnese-is-it-worth-it/112719128760525?sk=photos>.

Cilji projekta

Dijaki poiščejo angažirano družbeno temo ali družbeno sprejeto dejstvo ali stereotipno ugotovitev in jo argumentirano problematizirajo, ironizirajo, potujijo. Izdelajo ali najdejo na spletu digitalno fotografijo, jo dopolnijo s tekstom in izdelajo vizualno komunikacijo z vidika likovno formalne analize, sporočilnosti in namenskosti in pri tem uporabijo računalniška programska orodja. Pripravijo razstavo in tudi njeno ustrezno spletno postavitev. V uporabnikih spleta razumejo sodobnega odjemalca tudi umetniških vsebin. Znajo postaviti svoje spletno mesto in

informacijo po spletu tudi razširiti. Spodbujajo in beležijo odzive gledalcev.

Medpredmetne povezave

Nosilni predmet je likovna umetnost (izdelava vizualne komunikacije), predlagamo povezavo z računalništvom (uporaba programskih orodij za oblikovanje slike in besedila, aktivna uporaba spleta), sociologijo (pripisani, pridobljeni statusi, družbeni stereotipi, družbene razliknosti in neenakosti).

Predstavitev pripravila mag. Mateja Ocepek.

Komentar

Naloga je srednješolcu preprosta in jasna – izdelava vizualne komunikacije. Vendar s seboj prinaša prefinjene obogatitve, ki jo naredijo kompleksno in v šoli še kako zaželeno. Vsebina projekta je sodobna, aktualna, angažirana, vendar se morajo dijaki dobro vsebinsko pripraviti, saj je poiskati relevantno vprašanje in ga tudi dobro postaviti, zahtevno delo. Tu je smiselno sodelovanje s profesorjem sociologije ali psihologije, morda učiteljem slovenščine. Vsebinsko projekt zahteva čustveno-intelektualni angažma in vpliva na oblikovanje stališč in vrednot. Obstaja možnost, da vsebinsko dela pogosto zdrsnejo v klišejske vzorce ali moraliziranje.

Druga nadgradnja projekta pa je postavitve vizualnih komunikacij/izjav na splet, ki ga mora dijak uporabiti odgovorno in preko njega komunicirati s svetom. Razumeti mora odgovornost do objavljanja vsebin na svetovnem spletu in biti osveščen uporabnik. Dela na spletu so nato prepuščena ogledovanju sošolcev, prijateljev, spletnih obiskovalcev in podvržena komentarju, polemiziranju in nadaljnji spletni usodi.

V intermedijskem projektu *Ali se obnese?* je več značilnosti sodobnega, intermedijskega umetniškega dela. Npr.: delo je postavljeno na splet in postane interaktivno, širi se v javni prostor; izginja njegov avtor, saj je izdelek skupek najrazličnejših citatov in podob iz vsakdanjega življenja; mreženje – skupina ljudi sodeluje pri skupnem projektu; družbenoangažirana tema dela; večmedijskost pri izdelavi ...

Primernost

Projekt je primeren tudi za učence 8. in 9. razreda, morda z vsebinsko prilagoditvijo in omejitvijo na določeno temo (npr. prijateljstvo, oblike družin, šola).

AVTORICA: ZALA ŠTULAR

AVTORICE: ANA ERZAR, EVA GRAŠEK, LUCIA KOŽELJ, KARMEN MAKSL, ORJANA MARIČ

AVTORICA: KATJA BALANTIČ

PRIMERI DOBRE PRAKSE

Primeri vizualnih komunikacij
dijakov Gimnazije Poljane

PETE VISOKE – MISLI GLOBOKE!?

Nosilna ustanova: Gimnazija Poljane, Ljubljana

Vodji projekta: mag. Mateja Ocepek, akademska kiparka, in Nina Ostan, profesorica umetnostne zgodovine

Ciljna skupina: dijaki vseh letnikov

Trajanje: priprave na projekt tri mesece, izvedba dva meseca

Vsebina in potek

Dijaki so bili povabljeni k pripravi razstave mladinske umetnosti na odprto temo. Izbranih je bilo 10 dijaških projektov, ki so bili predstavljeni na razstavi v MGLC in na Eksperimenti!, trienalu sodobne mladinske dijaške umetnosti v Talinu v Estoniji, od 26. aprila do 14. junija 2011.

Projekte so dijaki, vključeni v interesno dejavnost, skupaj z mentoricama vsebinsko pripravljali približno tri mesece, dva meseca so porabili za izvedbo. V prvem obdobju je potekal učni proces, ko so dijaki spoznavali, kaj je sodobna umetnost, družbena kritičnost in osebna angažiranost v umetnosti. Dijaki so na začetku potrebovali pogovor, skupno razvijanje in prečiščevanje idej. Naše vodilo je bilo vprašanje, kaj želim povedati. Večinoma so bile zamisli dijakov še na ravni, da jih nekaj zanima, privlači. Ideje so bile nejasne ali pa izvedbe, ki so jih predlagali, niso bile berljive. V tem obdobju smo se veliko pogovarjali o sodobni umetnosti – kakšna je, kako nas nagovarja. Iskali smo umetniška dela iz zgodovine umetnosti in iz sodobne umetnosti, ki bi dijakom pomagala globlje razumeti problem, o katerem želijo spregovoriti, ki bi dala njihovim delom kontekst (npr. iskanje različnih lepotnih idealov na slikah in kipih iz preteklosti). Ob projektu *Make me*, ki je opisan spodaj, smo npr. pregledali dela Marine Abramović, se pogovarjali o tem, kaj je značilno za performans, kako ga pripraviti ... Kot pedagoginji sva vedeli, da je mentorstvo pri tovrstnih projektih nujno, saj je dijakovo misel in energijo treba usmeriti, dijakom pomagati pri razmišljanju in jim predvsem pokazati, kako bi izboljšali vsebino in izvedbo svojih projektov s spoznavanjem že izvedenih umetniških projektov in s sugestijami.

Ko so bile ideje jasne, berljive, z natančnim sporočilom, smo se zelo veliko ukvarjali s tem, kako jih bomo predstavili in s katerimi likovnimi oziroma sporočilnimi sredstvi bomo to dosegli. Kateri medij bomo uporabili? Bo to instalacija, video, multimedijaska postavitev, kip ali slika, besedilo ali performans?

Ustvarjalni proces sva vodili mentorici, ki sva mladostniško zagnanost usmerjali v skladu z dvema glavnima idejnima poudarkoma: biti vpet v čas tu in zdaj (aktualnost) in nujnost po opredeljevanju do dogajanja (družbena kritičnost, angažiranost). Prepričani sva namreč, da je mladostniška ustvarjalnost specifična, da jo opredeljuje osebna izraznost, želja po izraziti se, biti slišan, podati svoj pogled na svet. In v osebnem angažmaju, v temah, ki se dotikajo našega in tudi mladostniškega vsakdana, je to seveda še kako smiselno in mogoče. Tako sva jih spodbujali h kritičnemu in osebno angažiranemu razmisleku o sebi in svetu, ki jih obdaja. Dijaki so s tem razvijali

občutljivost do lastnih problemov, vzpostavljali svoj vrednostni sistem in oblikovali vrednostne sodbe do okolja, v katerem živijo. Spodbujali sva jih k opazovanju sebe in natančnejšemu izražanju misli. Pridobivali so tudi vztrajnost in sposobnost realizacije idej. Ob idejni podpori, prečiščevanju in usmerjanju misli je bila potrebna tudi pomoč pri izbiri materialov in tehnični izvedbi projektov.

Med mladostniki, ki so sodelovali pri pripravi projekta, so bila predvsem dekleta. Tako je kar nekaj projektov izpostavljalo dekliske, ženske teme. Kako se odraščajoče dekleta počuti v potrošniškem svetu, kako vzpostavlja svoj vrednostni sistem, kakšen odnos ima do mode, družbenih zahtev po njenem videzu in uspehu, kaj želi postati, kakšne nasvete ji družba daje, o čem razmišlja, kaj bo postala ... Ta, za mladostnike večno aktualna tema, odnos družbe do posameznika in tudi posameznikova vpetost v družbo, je opredelila tudi spodaj predstavljena projekta. Dekleta skozi svoje projekte komentirajo in problematizirajo vrednote in idejni svet popularne potrošniške kulture in medijskega sveta, v katerega so vpete.

Prvi projekt z naslovom *Make me; be carefull what you wish for (dedicated to MA)/Ustvari me, samo pazi česa si želiš (posvečeno MA)* je interaktivni performans, nadgrajen z avtorskim videom. Dekleta so se obiskovalcem galerije na voljo postavila v belih nedefiniranih oprijetih dresih, nenaličena, kot nepopisan list papirja in jih povabila, da jih po svoje oblečejo, naličijo, oblikujejo. Ko je bila preobrazba končana, so dekleta »oživila«, odigrala vlogo, ki so jim jo gledalci namenili. Avtorice so izdelale tudi video posnetek v maniri sodobnega video spota, v katerem se sprašujejo: »Kdo sem, kaj me definira in zakaj sem taka, sem to res jaz, ustvarjena zgolj iz sebe, so drugi moji stvarniki, kdo so sploh drugi ... «.

WWW: video si lahko ogledate na aktivni povezavi: www.gimnazija-poljane.com/vizualna.

Make me; be carefull what you wish for (dedicated to MA), slike s performansa v Talinu, 26. aprila 2011; avtorice projekta: Tia Čiček, Dora Trček, Asja Kunaver in Neža Prelog

Fotografije s performansa *Make me; be carefull what you wish for (dedicated to MA)*, v MGLC, Ljubljana, 12. aprila 2011

Drugi projekt z naslovom: *Don't think twice just listen to the advice/Pete visoke, misli globoke* je instalacija treh portretnih slik in avtorskega zvočnega zapisa. Dijakinje so za osnovo projekta vzele »ženske« revije, ki so namenjene mladostnicam. Raziskujejo, kakšne nasvete jim te revije ponujajo, kaj od njih pričakujejo in katere teme ponujajo. Ugotovile so, da si besedil, ki jih neprizadeto berejo v javnosti, na avtobusu ali pri frizerju, ne bi drznile v javnosti brati naglas. Opazile so zanimivo podrobnost, da isto besedilo v brani ali slušni obliki na nas zelo različno vpliva. Govorjena

različica zapisanega teksta v revijah za mladostnice bi bila na javnih mestih praktično nesprejemljiva. Opozorile so tudi na protislovje, da ženske s podpiranjem in branjem tovrstnih revij pravzaprav pljuvajo v lastno skledo in se odpovedujejo standardom, ki so jih dosegla feministična gibanja prejšnjega stoletja. Številna odraščajoča dekleta so tista ciljna publika, ki brez kritične distance, srkajo vsebino, ki jim jo te revije ponujajo.

Postavitev instalacije *Don't think twice just listen to the advice* v Talinu, 2011, in vizualizacija besedila zvočnega zapisa; avtorice projekta Polona Drobnič, Anja Kapus in Marja Javornik

WWW: Druga družbenokritična in prav tako zanimiva dela, vsekakor vredna pozornosti, ki so bila sestavni del dijaške razstave sodobne umetnosti, si lahko ogledate na spletnih straneh Gimnazije Poljane, www.gimnazija-poljane.com/vizualna.

Cilji

Priprava dijaške razstave likovnih projektov sodobne umetnosti, spoznavanje, razumevanje in ustvarjanje likovnih del s področja sodobne umetnosti, vključevanje značilnosti intermedijske umetnosti v dijaško prakso, razvijanje družbeno kritičnega in družbeno angažiranega pristopa v umetniškem izražanju in do družbene realnosti nasploh, razvijanje osebne izpovednosti mladostnika.

Predstavitev pripravili mag. Mateja Ocepek in Nina Ostan.

Komentar

Predstavljena zanimiva razstava sodobne dijaške umetnosti je odličen primer dobre prakse v srednji šoli. Razstava v celoti in tudi oba v priročniku predstavljena projekta dijakinj so z vsemi značilnostmi vpeti v sodobno, če mislimo ta pojem širše, in seveda ožje intermedijsko umetnost. Mnogi elementi, ki so navedeni kot značilnosti intermedijske umetnosti v ABC-intermedijskih umetnosti, so elementi likovnih del, predstavljenih na razstavi: interaktivnost, družbenokritična angažiranost, uporaba digitalnih tehnologij, performativnost, širjenje v javni prostor, večmedijskost. Vsebinsko projekti odražajo zrelost, odgovornost in angažiranost avtoric in avtorjev, njihov odnos do sveta. To je zagotovo tudi odraz starosti dijakov, saj so sodelovali dijaki 3. in 4. letnika, torej sedemnajst in osemnajstletniki. Obravnavana tema je odlično izhodišče tudi za medpredmetno povezovanje – vloga in položaj ženske z vidika sociologije, psihologije, zgodovine ... Tovrstni projekti in razstave pripomorejo k boljšemu poznavanju in razumevanju sodobne umetnosti v širši dijaški skupnosti in spodbujajo mladostnikov angažiran, družbenokritičen pristop do sodobnega sveta in problemov. Vsekakor je za uspešnost projekta ključna vloga mentoric, ki sta znali dijake motivirati, jim svetovati in jih usmerjati tako, da sta puščali prostor njihovi ustvarjalnosti in kritičnosti.

ko

Kulturna **dediščina**

Opredelitev pojma kulturna dediščina

Zaman bi iskali enotno in splošno sprejeto definicijo pojma kulturna dediščina, saj se opredelitev nenehno spreminja in dopolnjuje. Pojem je sprva opisoval predvsem monumentalne ostanke kultur, danes vključuje tudi druga področja človekovega delovanja. Posebno v zadnjih desetletjih postopoma zaobjema nove kategorije. Naraščajoča zavest o nujnosti varovanja naravnega okolja je v ospredje pozornosti potisnila naravno dediščino. Premik od varovanja monumentalnega k varovanju vsakdanjega je pospešil varovanje etnološke dediščine. Hiter tehnološki razvoj je pokazal potrebo po ohranjanju tehniške dediščine in s tem po varovanju preteklih dosežkov človeštva na tem področju. Vse večja pozornost, usmerjena k človeku, njegovemu življenju, delu in izražanju je spodbudila varovanje nesnovne dediščine.

Po definiciji ICOMOS-a (Mednarodni svet za spomenike in spomeniška območja) je kulturna dediščina *»/.../odraz načinov bivanja neke skupnosti, ki se prenaša iz generacija v generacijo in vključuje običaje, prakse, prostore, objekte, umetniško izražanje in vrednote. Izražena je kot snovna ali nesnovna dediščina«*.

UNESCO (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo) razlikuje med *kulturno dediščino* (v ožjem pomenu besede) in *naravno dediščino*.

Kulturno dediščino v ožjem pomenu besede sestavljata:

1. *Materialna kulturna dediščina*:

- premična kulturna dediščina (slikarstvo, kipi, kovanci, rokopisi ipd.),
- nepremična kulturna dediščina (spomeniki, arheološka najdišča ipd.),
- podvodna kulturna dediščina (ladijske razbitine, podvodne razvaline zgradb in mest ipd.).

2. *Nematerialna kulturna dediščina* (tradicije, ki se prenašajo s pripovedjo in zgledom, gledališki prikazi, socialne prakse, rituali in proslavljanja, znanje in poznavanje narave, tradicionalne obrti ipd.)

Naravna dediščina obsega: živi svet, posebne naravne pojave, geološke ali fiziografske enote, življenjske prostore ogroženih rastlinskih in živalskih vrst in živali in naravne prostore s kulturnimi vidiki in posegi, kot so kulturne krajine, fizične, biološke ali geološke formacije ipd.

Tudi v Sloveniji različno uporabljamo pojem kulturna dediščina. Največkrat z njim označujemo kulturno dediščino v ožjem pomenu besede; naravna dediščina je pogosto izvzeta ali obravnavana posebej ali pa jo imenujemo »kulturna dediščina naravnega izvora«. **Zakon o varstvu kulturne dediščine** kulturno dediščino opredeljuje kot: *»/.../ dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti, ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas.«*

Kulturno dediščino v najširšem pomenu besede sestavljata **snovna** (materialna) in **nesnovna** ali živa (nematerialna) kulturna dediščina.

Snovna kulturna dediščina so predvsem predmeti in pojavi, ki so oprijemljivi, materializirani. Delimo jo na nepremično in premično snovno dediščino:

- *Nepremična dediščina* obsega posamezne stavbe ali skupine stavb, naselbinska območja, zlasti stara mestna in vaška jedra, arheološka najdišča, oblikovano naravo in kulturno krajino.
- *Premična kulturna dediščina* so predmeti in skupine predmetov, orodij in naprav, ki izpričujejo zgodovinska dogajanja, človekove bivalne in druge potrebe in jih raziskujejo, predstavljajo ter ohranjajo arheologija, etnologija, umetnostna zgodovina, zgodovina, zgodovina tehnike in naravoslovje. Premična kulturna dediščina, ki jo hranijo muzeji, arhivi in knjižnice, je z zakonom razglašena za spomenik. Kot narodno bogastvo poleg muzejskih predmetov štejejo še s posebnimi akti razglašeni kulturni spomeniki državnega in lokalnega pomena, arheološki predmeti, elementi kot sestavni del spomenika, ki je bil razstavljen, predmeti, ki so del opreme ali zbirke cerkve ali cerkvene ustanove, in tisti predmeti, ki imajo za RS kulturno vrednost zaradi zgodovinskega, umetnostnega, znanstvenega ali splošnega človeškega pomena.

Nesnovna ali živa dediščina so predvsem nematerialni pojavi, ki jih delimo v pet večjih skupin:

- *Ustno izročilo in ljudsko slovstvo*, ki obsega številne človekove aktivnosti, povezane z jezikovnim izražanjem kot tradicionalnim orodjem za širjenje ljudskega izročila, podatkov in znanja. V to zvrst sodijo narečja, pregovori in reki, uganke, šaljivke in vici, pesništvo, pripovedništvo ter mitologija in bajeslovje.
- *Uprizoritve in predstavitve*, ki obsegajo predvsem oblike glasbenega, pevskega, plesnega ali gledališkega predstavljanja in likovnega izražanja, ki se izvajajo z javnim nastopanjem.

V to zvrst sodijo tudi folklorno-turistične prireditve, temelječe na sestavinah žive dediščine, ki so sčasoma postale del lokalne in nacionalne tradicije. Del uprizoritvene žive dediščine so tudi igre, ki jih delimo na otroške, odrasle in športne.

- *Šege in navade* so raznolike aktivnosti s področja družbene kulture, ki označujejo in razlikujejo praznične in vsakdanje oblike človekovega delovanja, verovanja in vedenja. V to zvrst spadajo letne šege, šege življenjskega kroga, delovne in pravne šege ter praznovanja v družinskem in skupnostnem okviru.
- *Znanja o naravi in okolju* so izročila o znanju o rastlinskem in živalskem svetu, o vremenu, vodi, prostoru in veselju. Odražajo se kot nesnovna sporočila v človekovih izdelkih ali pa so neposredno izpričana v ustnem izročilu. V to zvrst uvrščamo tudi zdravilstvo kot preprosto, nestrokovno zdravljenje ljudi in domačih živali, temelječe na čarovnih in naravnih praksah.
- *Gospodarska znanja in veščine* so znanje in veščine rokodelstva in obrtništva, trgovine in transporta ter znanje in delovne prakse nabiralništva, lovstva, kmetijstva (na primer poljedelstvo, živinoreja, vinogradništvo, čebelarstvo), gozdarstva, rudarstva in industrije. Povezujejo materialno in živo dediščino. V to zvrst uvrščamo tudi znanje o hrani, ki je preplet različnih pojavnih oblik kulturnih prvin na področjih pridelovanja, nakupa in prodaje hrane, priprave in potrošnje vsakdanjih, prazničnih ter delovnih jedi.

Otroci opazujejo rudo v muzeju
Podzemlje Pece, projekt
Kulturno žlahtenje najmlajših

Kulturna dediščina v vzgoji in izobraževanju

Izjemna geografska lega slovenskega kulturnega prostora na stičišču Alp, Sredozemlja, Panonske nižine in Balkana ter pestro zgodovinsko dogajanje na tem območju sta pustila sledi v bogati kulturni dediščini. V sodobnem življenju postaja skrb za varovanje in ohranjanje kulturne dediščine vedno bolj pomembna in vključuje tudi predstavljanje dediščine, njenih vrednot in načinov varovanja dediščine javnosti. Pomembno je, da se kulturna vzgoja začne že v otroštvu in se kontinuirano nadaljuje v nadaljnjih obdobjih izobraževanja. V tem procesu ima spoznavanje kulturne dediščine široko poslanstvo in pomen:

- Oblikuje zgodovinsko zavest in zavedanje, da je kulturna dediščina slovenskega kulturnega prostora temelj oblikovanja našega zgodovinskega razvoja in istovetnosti.
- Oblikuje zavedanje, da kulturna dediščina ni ena sama, ampak govorimo o dediščinah posameznikov, družin, družbenih in profesionalnih skupin, prebivalcev krajev, pokrajin, torej v opredeljenih geografskih okoljih in posameznih zgodovinskih obdobjih.

- Krepi spoznanje, da imamo prebivalci Slovenije različne kulturne dediščine, ob tem pa gradi temelje za strpnost in razumevanje drugačnosti ter medkulturni dialog.
- Oblikuje pozitiven odnos do varovanja in celostnega ohranjanja kulturne dediščine v posameznih lokalnih in regionalnih okoljih, pa tudi širše.
- Krepi spoznanje, da so številna sporočila in vrednote kulturne dediščine temelji bodočega trajnostnega in sonaravnega razvoja.
- Izoblikuje zavedanje, da kulturna dediščina ni stalnica oziroma da človek kulturno dediščino ustvarja tudi v sedanjosti.
- Razvija estetski čut.

Medpredmetne povezave in kroskurikularnost

Ker kulturna dediščina zajema vsa področja človekovega delovanja, se prepleta praktično z vsemi različnimi segmenti kurikulumov v vzgoji in izobraževanju. Prisotna je v predmetih, kot so slovenščina, zgodovina, geografija, glasbena in likovna umetnost ter državljanska, domovinska vzgoja in etika ter drugih. Zato lahko postane vezni člen, stičišče kroskurikularnosti, na katerem se srečajo vsebine vseh šolskih predmetov in dejavnosti vrtcev in šol. V praksi je njene cilje mogoče uresničevati v obliki kulturnih dni, projektnih tednov in šolskih tematskih razstav.

Povezovanje s kulturnimi ustanovami

Posamezne vsebine kulturne dediščine so vključene v nekatere učbenike, delovne in učne načrte ter programe vrtcev in šol. Vendar spoznavanje dediščine ne bi smelo temeljiti le na kabinetnem podajanju snovi. Šele v neposrednih stikih s premično, nepremično in živo kulturno dediščino, ki jo hranijo kulturne ustanove, nastaja osnova za razvijanje celostnega odnosa, pridobivanje trajnega znanja in spodbujanje ustvarjalnosti mladega človeka. Nujen del prepoznavanja in vrednotenja je pogovor s strokovnjaki in doživetje okolja, v katerem je predstavljena kulturna dediščina. Zato je v kontekstu implementacije kulturno-umetnostne vzgoje v vzgoji in izobraževanju, bistvenega pomena povezovanje vrtcev in šol s kulturnimi ustanovami, ki izvajajo javno službo na področju kulturne dediščine. Večina teh ustanov že ponuja različne pedagoške programe. Strokovni delavci (muzejski pedagogi in strokovnjaki z drugih področij) v teh ustanovah otrokom, šolarjem in dijakom zagotavljajo programe, ki dopolnjujejo in nadgrajujejo obvezne šolske vsebine na področju spoznavanja in varstva kulturne dediščine. Programi so vsebinsko zanimivi, didaktično privlačni in na visoki strokovni ravni. Prilagojeni so starosti, predznanju, razpoložljivemu časovnemu okviru, tudi posebnostim okolja, pripadnosti idr. Omogočajo neposreden stik otrok in mladine s predmeti in stvaritvami, ki predstavljajo kulturno dediščino. Prizadevanja za dostopnost digitalnega gradiva o kulturni dediščini (podatkovnih zbirk, publikacij, fotografij, muzejskih predmetov) na svetovnem spletu, bodo omogočila dopolnitev obveznih šolskih vsebin s področja zgodovine, umetnostne zgodovine, likovne vzgoje in drugih predmetov že pri pouku. Otroci in učenci lahko te informacije nadgradijo

z obiskom kulturne ustanove. Virtualni vstop v takšno ustanovo namreč ne more in ne sme nadomestiti neposrednega stika obiskovalca z dejanskim predmetom, prostorom ali dogajanjem.

Ponudba pedagoških programov kulturnih ustanov na področju kulturne dediščine

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS) med svoje pomembne naloge uvršča razvijanje zavesti o vrednotah dediščine, vključevanje vedenja o dediščini v vzgoji, izobraževanju in usposabljanju kot ključnega stebra boljšega odnosa ljudi do dediščine. Vsako leto zadnji teden v septembru koordinira *Dneve evropske kulturne dediščine* (DEKD), posvečene različnim temam, ki predstavljajo posebne oblike dediščine, določena obdobja v zgodovini in različne pristope družbe h kulturni dediščini. S projektom *Spoznavaj, varuj, ohrani* otroke nauči gledati, videti in prepoznati kulturno dediščino ter njene vrednote s predavanji, tematskimi delavnicami, vodenimi sprehodi in ogledi, ki se prilagajajo starostni stopnji učencev in učnemu načrtu.

Muzeji in galerije, združeni v **Skupnosti muzejev Slovenije** (SMS), imajo že dolgoletno in bogato tradicijo v sodelovanju z vrtci in šolami in ponujajo številne raznovrstne programe. V večini muzejev in galerij so zaposleni tudi muzejski pedagogi, ki oblikujejo in izvajajo programe skladno s potrebami in željami izobraževalnih ustanov. Vsaki dve leti izdajo publikacijo *Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah*, ki je prosto dostopna tudi na spletnih straneh Skupnosti muzejev Slovenije. Tu so zbrani vsi aktualni programi (razstave, programi za šole ...) in kontakti vseh ustanov, združenih v SMS. Na istem naslovu je dostopna tudi publikacija *Dostopen muzej – smernice za dobro prakso*, ki je med drugim namenjena nadgrajevanju dosedanjih izkušenj pri delu z različnimi skupinami mladine.

Arhivsko mrežo v Republiki Sloveniji sestavljajo javni arhivi (osrednji Arhiv RS v Ljubljani in šest regionalnih arhivov) ter trije arhivi katoliške cerkve. Najpogostejša oblika sodelovanja arhivov s šolami so splošne predstavitvene izobraževalne ure ali tematske učne ure, namenjene osnovnim in srednjim šolam. Ponujajo tudi arhivske delavnice in vodstva po občasnih razstavah, dopolnjena z delovnimi listi. Nekatere programe lahko prilagodijo tudi za vrtce. Nekateri arhivi organizirajo predavanja za določene ciljne skupine učencev, ki jih lahko izvedejo tudi na šoli. Arhivi že tradicionalno sodelujejo pri različnih raziskovalnih nalogah in projektih šol. Opis arhivov in njihove pedagoške dejavnost ter kontaktni podatki so predstavljeni v knjižici *Slovenski arhivi se predstavijo*, ki je dostopna tudi na spletu.

Literatura

Uporabljena in priporočena literatura

- Bogataj, J. (1992). *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.
Dediščina v očeh znanosti (2005). Županičeva knjižnica, št. 12.
Dediščina v rokah stroke. (2005). Županičeva knjižnica, št. 14.

Nesnovna kulturna dediščina, Dnevi evropske kulturne dediščine (2005). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2011–2013. (2011). Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije.

Židan, A. (2007). *Vzgoja za evropsko demokracijo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Spletne povezave

Definition of cultural heritage: http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf

Dnevi evropske kulturne dediščine: <http://www.zvkds.si/sl/varstvo-kulturne-dediscine/dekd-dnevi-evropske-kulturne-dediscine/>

Katalog Kulturni bazar 2011: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni_bazar/2012/KB_2011-e-katalog_koncni_za_objavo.pdf

Ministrstvo za kulturo, Kulturna dediščina: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/kulturna_dediscina/

Muzeji in galerije Slovenije: <http://www2.arnes.si/~ljprirodm6/>

Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah: <http://www.sms-muzeji.si/>

Projekt Spoznaj, varuj, ohrani: <http://www.zvkds.si/sl/zvkds/spoznaj-varuj-ohrani/>

Slovenski arhivi se predstavijo: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sl/documents/18325/25915/Slovenski+arhivi+se+predstavijo.pdf>

Slovenski muzeji in galerije: <http://museums.si/>

UNESCO, Konvencija o kulturni dediščini: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>

Zakon o varstvu kulturne dediščine: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/ro9/predpis_ZAKO1739.html

Zavod za varstvo kulturne dediščine: <http://www.zvkds.si/sl/>

Primeri dobre prakse

Kulturna dediščina

KULTURNA DEDIŠČINA SKOZI OBJEKTIV FOTOAPARATA

.....

Nosilna ustanova: Viški vrtci, enota Trnovski Pristan, Ljubljana

Vodja projekta: Branko Stepančič, vzgojitelj

Sodelavci projekta v VIZ: strokovni delavci enote Trnovski pristan

Sodelujoči zunanji partnerji: Arhitekturni muzej Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije

Ciljna skupina: predšolski otroci, druga starostna skupina (3–7 let)

Trajanje: Priprava in izvedba je potekala celo šolsko leto 1999/2000.

.....

Vsebina in potek

Projekt je potekal v starostno mešani skupini (3–7 let), ni bil naravnan storilnostno in ni bil časovno omejen. Sodelovali so vsi vzgojitelji, vendar je vsak vključeval tiste vsebine in načine dela, ki so mu najbolj ustrezali. Sprotno dogovarjanje med vzgojitelji ter več vzporedno ponujenih dejavnosti je otrokom omogočalo, da so sodelovali pri tistih dejavnostih, ki so jim ugajale in za katere so bili razpoloženi.

Otroci so nova spoznanja pridobivali z reševanjem problemov oziroma v procesu raziskovanja (angl. inquiry process). Z vidika aktivnosti otrok je to najpomembnejša metoda, saj otroci sodelujejo pri vseh stopnjah raziskovanja: zaznajo problem, postavljajo domneve, samostojno iščejo informacije in preverijo pravilnost domnev, ugotovijo rešitve in tako pridobljene informacije tudi uporabijo. Tako aktivno sodelujejo pri načrtovanju poteka dejavnosti in tudi vsebin, saj se pri reševanju enega problema vedno pojavi veliko drugih vprašanj (problemov). Izhodišče dejavnosti tako ni več vsebina, temveč problem; učenje je poglobljeno in tako pridobljena spoznanja so odpornejša proti pozabljanju. V procesu raziskovanja si otroci razvijajo sposobnosti, ki so potrebne za reševanje problemov, in sposobnosti, da okolje oziroma stvarnost tudi spreminjajo, ne le opazujejo.

Vodilna nit projekta je bila raziskovanje okolice vrtca s fotoaparatom. Ta dejavnost se je navezovala na mnogo vzporednih in dopolnilnih, ki so vsaka zase otrokom prikazale spremembe v času in prostoru.

- *Raziskovanje in fotografiranje okolice*

Otroci so na sprehodih okoli vrtca iskali zanimive motive in jih fotografirali. Pot so vedno izbirali naključno, z metanjem kovanca na vsakem križišču. Fotografski aparat je pripomogel k pozornejšemu opazovanju okolice (hiše, ceste, spomeniki ...). Opazovanje in fotografiranje je porajalo vrsto vprašanj, na katera so si poskušali odgovoriti že na sprehodu. Naključna izbira poti pa je otroke držala v napetosti in pričakovanju.

- *Pregledovanje fotografij in izdelava zemljevida*

Objekte na fotografijah, ki so jih otroci posneli, so si ponovno ogledali in jih umestili v ulice, parke in ceste. Izdelali so tudi zemljevid svojih potepanj, na katerega so nalepili svoje fotografije.

- *Raziskovanje po literaturi, obisk arhiva, muzejev*

V knjigah, ki prikazujejo Ljubljano, so otroci poskušali poiskati čim več podatkov o zgradbah in življenju ljudi nekoč in danes prav v tej okolici, ki so jo fotografirali in obiskali. Svoje fotografije so primerjali s tistimi v knjigah in poiskali nove kraje, ki jih bodo obiskali in fotografirali. Pri raziskovanju okolice so obiskali muzeje, odgovore na vprašanja pa so poskušali najti tudi v Arhivu Republike Slovenije.

- *Vzporedne dejavnosti*

Postavitev novoletne predstave z zgodovinsko tematiko v okolju Ljubljanskega gradu in ogled tradicionalnih kmečkih opravil ob obisku kmetije.

Seznanjanje s klasičnim fotografskim postopkom v improvizirani temnici vrtca.

Cilji

Umetnost/Družba

- Razvijanje estetskega in čustvenega zaznavanja.
- Oblikovanje pravilnega odnosa do kulture (kulturnega in naravnega okolja) in odgovornega ravnanja z njo ter zavedanje o pomenu nacionalne dediščine.
- Razumevanje zgodovinskih sprememb. Spoznavanje, da se ljudje in okolje, družba in kultura v času spreminjajo.

- Spoznavanje kulturnih ustanov kot učnih prostorov in prostorov kulturnega ter družabnega življenja.

Medpodročne povezave

Jezik

- Navajanje otrok na opazovanje, razmišljanje in samostojno pripovedovanje z bogatim izražanjem.
- Spoznavanje različnih govornih registrov in bogatenje besednega zaklada.
- Spodbujanje zanimanja za knjigo in pravilen odnos do nje.
- Pridobivanje besednega zaklada in govornih izkušenj za samostojno sporazumevanje z vrstniki in odraslimi.

Kroskurikularnost

- Spodbujanje in razvijanje sposobnosti za samostojno reševanje problemov.
- Razvijanje zanimanja in sposobnosti za nadaljnje spoznavanje in razumevanje pojavov in dogajanj v okolju, vključno z odnosi med predmeti in pojavi.
- Spodbujanje in razvijanje vedoželjnosti.
- Seznanjanje z varnim vedenjem in varnim načinom življenja v različnih okoljih.

Predstavitev pripravil Branko Ilotić.

Komentar

Vsak dan hodimo po isti ulici, ne da bi opazili bogastvo arhitekture ali obeležja preteklega časa. To se dogaja nam odraslim, kaj pa šele otrokom, katerih pogled sega največkrat le kakšen meter od tal in zajema predvsem različne bolj ali manj kričeče opremljene izložbe trgovin, ki pritegnejo vso njihovo pozornost. Zato jih je najprej treba spodbuditi k opazovanju. Šele ko opazijo ta materialna pričevanja preteklega časa, lahko spoznajo, da nam vsak tak objekt (ali predmet) ne ponuja le določenih estetski doživetij, temveč je povezan z zgodbo o življenju ljudi v nekem preteklem obdobju. Tako so zgrajeni temelji, na katerih lahko otrok gradi osnove za dojemanje zgodovinskih sprememb, spoznanje, da se življenje ljudi in okolje v času spreminjata. Tako lahko počasi spoznajo in dojamejo pomembnost kulturne dediščine in varovanja le-te. V projektu je ravno fotoaparati tisto pomagalo, ki otroke spodbuja k opazovanju in jih pri tem tudi usmerja.

Pomembno pri tem projektu je, da se na predšolski starostni stopnji otroci srečujejo z osnovami terenskega dela. Med najpomembnejšimi sta ustrezna varnost in bonton na terenu. V poteku raziskovanja na sproščen in spodbuden način spoznajo načrtovanje in uporabo tehničnih sredstev. Ob slikovnem viru in predstavitvi ovrednotijo svoje delo in razvijajo ustvarjalno in kritično mišljenje. Vzgojitelji navajajo otroke na ustrezno komuniciranje in sodelovalno učenje. Na višji starostni stopnji pridobljeno znanje, veščine in vrline nadgrajujejo tako, da v prvi triadi raziskujejo domačo pokrajino, v drugi in tretji triadi pa se vključujejo v raziskovalne projekte na različnih predmetnih področjih.

Pomembno je ponuditi otroku tiste vsebine, spretnosti, vrline in veščine, ki so skladne njegovi

starostni stopnji. Pridobivanje možnosti, da jih na pozitiven način zazna in razvija na višji starostni stopnji pa ustrezno nadgradi.

Primernost

Idejno je projekt primeren tudi za izvedbo v OŠ in SŠ.

NAŠ VRTEC PRED STO LETI IN DANES

Nosilna ustanova: Viški vrtci, enota Plavi vrtec Ljubljana

Vodja projekta: Branko Ilotić, vzgojitelj

Sodelujoči zunanji partnerji: Slovenski šolski muzej, Ljubljana, kustos pedagog;
Slovenski etnografski muzej, Ljubljana, kustos pedagog; Železniški muzej, Ljubljana,
kustos pedagog; Knjižnica Prežihov Voranc, (enota Mestne knjižnice Ljubljana) enota Vič,
Ljubljana, knjižničarka; Osnovna šola Vič Ljubljana, učiteljica razrednega pouka

Ciljna skupina: oddelek predšolskih otrok, druga starostna skupina (3–7 let)

Trajanje: Priprava in izvedba je potekala celo šolsko leto 1999/2000.

Vsebina in potek

V projektu sem poskušal celostno obdelati obdobje od časa, ko je bila zgrajena stavba našega vrtca, do danes. Izbral sem metodo raziskovanja zaprtega tipa, kjer je poudarjena aktivnost otrok, ki sodelujejo na vseh stopnjah raziskovanja. Delo je potekalo individualno in v majhnih skupinah, v oddelku, v katerega so bili vključeni otroci od dveh let do vstopa v šolo, vendar so intenzivneje sodelovali starejši.

ZGODOVINA STAVBE NAŠEGA VRTCA

Zavedanje problema

V igralnici sem postavil pano, na katerem so bile povečane stare fotografije, ki so prikazovale življenje ljudi v prvi polovici XX. stoletja. Nekje v istem času pa smo tudi pričeli brati knjigo Polonce Kovač, *Špelce*¹, ki nam je bila v veliko pomoč pri vživljanju v tisti čas. Ponudila pa nam je tudi možnost takega vrednotenja časa, kakršno je otrokom razumljivo.

1 Knjiga *Špelce* pripoveduje o treh generacijah deklic: Zofi se je rodila leta 1905, Lenka leta 1937 in Barbka leta 1964. Vsaka posamezna zgodba z enakim naslovom se tako dogaja v treh časovnih obdobjih. Da bi bila časovna predstava še boljša, sem jim razložil, da bi bila Barbka zdaj, ko so oni še majhni, približno toliko stara kot njihove mamice, Lenka toliko kot njihove babice in Zofi toliko kot njihove prababice. Glede na to, da imajo nekateri svoje prababice še žive, ali pa celo živijo v taki razširjeni družini, so jim bile relacije med temi tremi punčkami zelo jasne. S tem pa tudi vrednotenje časa, ki smo ga uporabljali: ko je bila Zofi še majhna, ko je bila Barbka še majhna ... Knjiga je izšla pri založbi Mladika leta 1994, dosegljiva je v večini splošnih knjižnic v Sloveniji, pa tudi v nekaterih šolskih knjižnicah.

Med razstavljenimi fotografijami na panoju je bila tudi kopija stare fotografije stavbe vrtca. Otroke sem opozoril na fotografijo in jih vprašal, ali se jim zdi znana. Ko so prepoznali stavbo na fotografiji, sem jim prebral jasno viden napis na stavbi: LJUDSKA ŠOLA. Torej naš vrtec ni bil vedno vrtec, ampak pred davnimi sto leti ljudska šola.

Postavljanje domnev

Otroci so opazovali povečano staro fotografijo ljudske šole in ugotavljali razlike med stavbo takrat in sedaj ter postavljali domneve, ki sem jih sproti zapisoval na plakat. Vprašanja, na katera smo si poskušali odgovoriti, so se sproti porajala. Kaj je na fotografiji? V čem se razlikuje stavba na fotografiji od zdajšnje stavbe (vrtca), kako se je njena podoba spreminjala skozi čas? Kdo so bili prvi stanovalci? Zakaj pa to ni več šola? Kje bi zvedeli kaj več o tej ljudski šoli? Zakaj so ji rekli ljudska šola? Kakšna pa je še lahko šola? ...

Iskanje informacij, preverjanje domnev in ugotovitve

Pobrskali smo po knjigah, ki jih imamo v knjižnici vrtca. Ogledali smo si fotografije v dveh knjigah (*Arhitektura secesijske dobe v Ljubljani* in *Ljubljana na starih fotografijah*), ki sta bili ves čas na razpolago v kotičku s knjigami.

Fotografije naše ljudske šole v teh dveh knjigah nismo našli. Ob gledanju fotografij smo se veliko pogovarjali, otroci so prepoznali tudi nekatere stavbe (Deželno gledališče – zdajšnja Opera, Narodni dom – Narodna galerija, Ljubljanski grad, Prešernov trg ...).

Odšli smo pred vrtec, s seboj vzeli fotografijo ljudske šole in ugotavljali razlike med stavbo na fotografiji in zdajšnjo stavbo.

Obiskali smo knjižnico Prežihov Voranc, pokazali fotografijo naše ljudske šole in jih prosili, če nam lahko pokažejo knjige, v katerih bi lahko našli karkoli o tej šoli. Pri listanju knjig so otroci odkrili fotografijo vrtca, vendar novejšo, in izvedeli, da je bila ljudska šola zgrajena leta 1899, torej nekje v času, ko se je rodila punčka Zofi. Več pa nismo izvedeli.

Obiskali smo Slovenski šolski muzej. V muzeju smo si ogledali, kakšne so bile včasih učilnice, oprema, s čim so učenci takrat pisali in risali in na kaj. Ogledali smo si film, ki nam je prikazal, kako je potekala učna ura, izvedeli pa smo tudi skoraj vse, kar nas je o naši ljudski šoli zanimalo.

Pri naslednjem obisku pa smo se udeležili prireditve Učna ura naših babic in dedkov. Sprejela nas je gospodična učiteljica, opravljena v oblačila po modi takratnega časa, in nas popeljala v čas, ko so šolo obiskovali naše babice in dedki (oziroma punčka Zofi).

Uporaba informacij

V vrtcu smo naredili plakat, na katerega smo naše ugotovitve zapisali (narisali), in nekatere poskušali tudi kronološko urediti.

Obiskali smo Osnovno šolo Vič in si ogledali, kako je v šoli danes. Spoznali smo, da učiteljica nima več palice, da se otroci v šoli tudi igrajo, da so vsi zelo prijazni; skratka, da je v šoli kar lepo in precej drugače kot včasih.

Projekt smo začeli z raziskovanjem zgodovine stavbe našega vrtca, vendar se je ta tema kmalu razširila na nove vsebine. Izhodišče aktivnosti je bil problem, v procesu reševanja tega problema

pa smo vpeljevali nove vsebine: kako so potovale naše babice in dedki; kako so se igrali otroci, ki so obiskovali ljudsko šolo; kakšno je bilo življenje in kakšne vloge v takratni družini; kakšno glasbo so poslušali; kako so bile opremljene hiše, stanovanja ... Vsako tako raziskovanje nas je vedno pripeljalo tudi k ogledu različnih razstav v muzejih. Tako so otroci postopno in bolj celostno pridobivali spoznanja o življenju ljudi v preteklem stoletju. Seveda vse teme otrokom niso bile enako razumljive. Kot bolj zahtevno se je pokazalo področje sociologije, politologije in ekonomije. Za ta področja bi morali nameniti veliko več časa.

Cilji

Družba

- Spoznavanje načina življenja in dela ljudi v preteklosti.
- Oblikovanje pravilnega odnosa in odgovornega ravnanja do kulture ter zavedanje o pomenu te nacionalne dediščine.
- Razumevanje zgodovinskih sprememb: spoznavanje, da se ljudje in okolje, družba in kultura v času spreminjajo.
- Razvijanje čustev in domišljije ter osnovne sposobnosti dojemanja moralnih vrednot.
- Spoznavanje kulturnih ustanov kot učnih prostorov in prostorov kulturnega ter družabnega življenja.

Medpodročne povezave

Jezik

- Navajanje otrok na opazovanje, razmišljanje in samostojno pripovedovanje z bogatim izražanjem.
- Spoznavanje različnih govornih registrov in bogatenje besednega zaklada.
- Spodbujanje zanimanja za knjigo in pravilen odnos do nje.
- Pridobivanje besednega zaklada in govornih izkušenj za samostojno sporazumevanje z vrstniki in odraslimi.

Kroskurikularnost

- Spodbujanje in razvijanje sposobnosti za samostojno reševanje problemov.
- Razvijanje zanimanja in sposobnosti za nadaljnje spoznavanje in razumevanje pojavov in dogajanj v okolju, vključno z odnosi med predmeti in pojavi.
- Seznanjanje z varnim vedenjem in varnim načinom življenja v različnih okoljih.

Predstavitev pripravil Branko Ilotić.

Komentar

Vrednost opisanega projekta je predvsem v njegovi uporabnosti. V Sloveniji je še veliko šol, ki delujejo v podobnih stavbah, kot je bila nekdaj Ljudska šola na Viču. Pomemben vir informacij so lahko tudi Šolske kronike, če so se ohranile, arhivi župnišča, starejši prebivalci ... Seveda pa lahko raziskujemo zgodovino tudi kakšne druge stare stavbe v lokalni skupnosti.

Metoda raziskovanja starejšim otrokom omogoča veliko več samostojnega dela, poudarjeno je

lahko sodelovalno učenje v manjših skupinah. Teme raziskave so lahko bolj zahtevne (sociologija, politologija).

Pomembnost in edinstvenost projekta je v raziskovalnem pristopu za starostno stopnjo, za katero je projekt izdelan in izpeljan. Ustrezna izbira vsebinskih in metodoloških pristopov je ravno na najnižji starostni stopnji otrok najzahtevnejša. Nedvomno izziv za otroke, vzgojitelje in druge strokovne delavce vrtca, ki lahko glede na vzorec postane primer dobre prakse v slovenskih vrtcih in šolah.

Primernost

Opisani projekt z lahko razširimo tudi na višje stopnje splošnega izobraževanja.

KULTURNO ŽLAHTENJE NAJMLAJŠIH

Nosilna ustanova: Vrtec Vodmat, Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine, likovne in glasbene umetnosti, najdete na strani 293.

OD ZRNA DO KRUHA

Nosilna ustanova: OŠ Vodmat, Ljubljana

Vodje projekta: na razredni stopnji timsko delo učiteljev posameznega razreda, na predmetni stopnji timsko delo predmetnih učiteljev; razdeljeno po triadah

Sodelavci projekta v VIZ: zaposleni na OŠ Vodmat

Sodelujoči zunanji partnerji: starši, kmetija na Petrovi, Narin 38, Pivka, Tehniški muzej Bistra, Srednja živilska šola Ljubljana

Ciljna skupina: Od 1. do 9. razreda OŠ

Trajanje: en mesec

Vsebina in potek

Na OŠ Vodmat je v šolskem letu 2008/2009 zadišalo po kruhu.

Prva triada

Učenci so spoznavali pripomočke, sestavine in recepte za pripravo različnih vrst kruha. Pod vodstvom učiteljice so učenci pripravili testo za bel in polnozrnat kruh, ga spekli in poskusili. Seznanili so se s postopkom tehtanja sestavin in z merskimi enotami in primerjali sestavine (matematika). S čutili so spoznavali organoleptične lastnosti sestavin kruha ter njihovo topnost v vodi. V šolski knjižnici so poiskali in spoznali pregovore, uganke, pesmi in pravljice o kruhu. Prebrali so ljudsko Pravljico o Dravi.

Razstava izdelkov,
Od zrna do kruha

Pri likovni vzgoji so z vodenimi barvicami naslikali tihožitje z naslovom *Dišeči kruh nas vabi k mizi*. Glasbena in športna vzgoja sta potekali vzporedno. Naučili so se pesem *Ob bistrem potoku je mlin*. Pesem so izvedli ob spremljavi Orffovih instrumentov ter zaplesali v parih. Naučili so se tudi pesem *Po Koroškem, po Kranjskem ...* spoznali so delo žanjic na polju, ki so ga ponazorili z gibi rok ob glasbeni spremljavi. Pri spoznavanju okolja so spoznavali in opisovali predmete, ki so jih ljudje v preteklosti uporabljali pri pridobivanju moke in kruha.

K sodelovanju so povabili starše in stare starše. Pri peki kruha z babicami in mamami so spoznali, da se oblike kruha spreminjajo po slovenskih pokrajinah. Nekateri so izdelali plakate s fotografijami, ki so prikazovale postopek peke kruha. Zbrali so recepte in knjige o kruhu.

Učenci tretjega razreda so obiskali Srednjo živilsko šolo, kjer so jim predstavili poklic peka in slaščičarja in jim prikazali peko peciva.

Učiteljica tretjega razreda je z učenci izvedla dejavnost *Pečemo kruh* v več jezikih. Ideja se ji je porodila na podlagi mednarodnega projekta *JA – LING: Odprimo vrata jezikom – jezikovno in kulturno ozaveščanje v osnovni šoli*. Projekt smo predstavili staršem in drugim ob dnevu odprtih vrat.

Druga triada

Učenci četrtega in petega razreda so obiskali Tehniški muzej v Bistri. Učenci so opazovali delovanje mlinov in proces pridobivanje moke.

Pod vodstvom peka so učenci iz že pripravljene testa oblikovali ptičke, preste, srčke in hlebčke različnih oblik in velikosti. Med ogledom kašče in kmečkih prostorov so se hlebčki pekli v kmečki peči. V šoli so se učenci na podlagi izkustvenega doživetja v muzeju posvetili zbiranju predmetov, likovnemu in glasbenemu izražanju. Po razredih so pripravili predstavitev za starše.

Tretja triada

Učenci so spoznavali kruh na različnih predmetnih področjih. Pri pripravi na razstavo in zaključni del pa so se razdelili v posamezne predmetne skupine, po lastnih interesih, tako da je ena skupina združevala učence različnih starosti.

Obisk kmetije Petrovi v Narinu

Obisk je potekal v dveh delih. Prva skupina je pod vodstvom gospodinje pripravila in spekla kruh v krušni peči. Vsak učenec je zamesil svoj hlebček kruha. Kruh se je spekel v krušni peči. Med pečenjem so učenci spoznavali predmete, ki so bili preteklosti sestavni del vsake kmečke hiše.

Druga skupina si je pod vodstvom gospodarja spoznavala orodja, ki so jih kmetje uporabljali pri kmečkih opravilih na njivi: od sejanja, žetve, do mlačve in mletja žita, ki ga uporabimo za peko kruha. Gospodar je učencem pokazal postopek mlačve žita s cepcem, nato so se v mlačvi preizkusili tudi sami. Nato sta se skupini zamenjali.

V šoli so učenci pri pouku zgodovine narisali delovne postopke v procesu od zrna do žita ter orodja, ki so jih kmetje uporabljali pri svojem delu pred uporabo traktorjev in elektrike. Imenovali in opisali so kmečka opravila. V knjižnici so poiskali literaturo o šegah in navadah pri kmečkih opravilih. Analizirali so spremembe, ki sta jih v kmečkem delu in življenju povzročila mehanizacija in elektrifikacija. Pri pouku geografije so spoznavali vrste in oblike kruha v drugih državah po svetu. Razpravljali so tudi na temo *kako zaustaviti lakoto*.

Svoja doživetja z obiska kmetije so izrazili tudi pri likovni vzgoji (likovna naloga: vizualni prostor na ploskvi – prostorski ključ; motiva: *v pekarni ali peka kruha*; likovna tehnika: tuš) in izdelke razstavili v avli šole.

Pri naravoslovju so z metodo sodelovalnega učenja razvrščali žita na krušna in nekrušna, spoznavali surovine za pripravo kruha in njihovo vlogo (kvas v testu), preizkusili in zapisali faze pri pripravi krušnega testa, znali imenovati vrste kruha in proces kvarjenja kruha. Pri tehniškem pouku so izdelali lesene predalčke, na katere so s tehniko žganje na les s spirografom napisali vrsto žita. Predalčke so za razvrščanje žit uporabili pri predmetu naravoslovja.

Pri pouku kemije so s poizkusi ugotavljali vlogo kvasa pri peki kruha.

Pri slovenščini so na podlagi zbranih in prebranih zgodb, pregovorov, ljudskih pripovedk in znanja, ki so ga pridobili pri drugih predmetih pripovedovali oziroma opisovali, napisali so spise, pravlјice in oblikovali stripe. Na podlagi lastnih vtisov iz tehniškega dne so samostojno zapisali pripoved o tem, kaj so doživeli na kmetiji Petrovi ali v pekarni.

Pri angleškem jeziku so prevedli recepte, pesmi, pregovore in spise, ki so jih zbirali in zapisali učenci pri slovenščini. Pesmi in spise so objavili v šolskem glasilu Vodomat.

Skupina učencev je v računalniški učilnici oblikovala napise za razstavljene predmete. Na podlagi zbranih fotografij, ki prikazujejo celotno delo na šoli v tem mesecu, so izdelali računalniško projekcijo, ki se je odvijala na velikem platnu v avli šole. Tako so si obiskovalci ogledali dejavnosti, ki so potekale v mesecu kruha pred zaključno prireditvijo.

Zaključek enomesečnega projekta smo izvedli kot *tehniški dan*, ki smo ga razširili v *dan odprtih vrat* (povabili smo starše in stare starše) – aktivnosti so potekale v dopoldanskem in popoldanskem času. Dopoldne so učenci najprej pod vodstvom svojih učiteljev, mentorjev pripravili razstavo likovnih del ter delali po interesnih skupinah (pripravili in spekli smo hlebčke, pletenice in druge oblike kruha ter jih razstavili). Nato smo izvedli *Kviz o kruhu*, vizualno podprt z računalniško tehnologijo, ki so ga pripravili učenci pod vodstvom mentorja. Vprašanja za kviz so pripravile predmetne skupine. Tekmovalne skupine učencev ter tudi učenci gledalci pa so preverili svoje znanje o kruhu.

Popoldne so učenci na razredni stopnji pripravili program za starše: pesmi, plese, ogled izdelkov ..., na predmetni stopnji pa so si starši ogledali razstavo izdelkov. Največjo pozornost so pritegnile različne vrste in oblike kruha, ki smo ga pekli dopoldne. Po ogledu je sledila še pokušina.

Cilji

- Učenci znajo imenovati, opisati in narisati delovne postopke in delovna orodja v procesu od zrna do kruha.
- Razvijajo pravilen odnos do nacionalne dediščine.
- Ovrednotijo pojavnost, pomen ter simbolni pomen kruha v preteklosti in danes.
- Zbirajo literaturo, pregovore, narečne izraze in drugo gradivo na temo kruh.
- Zapisane pripovedi, spise, pesmi objavijo v šolskem glasilu.
- Analizirajo simbolni pomen kruha v slovenski literaturi.
- Prevedejo recepte v angleški jezik.
- Pojasnijo posledice tehnološkega razvoja za tehniško dediščino.
- Se preizkusijo kot napovedovalci in voditelji kviza za učence in predstave za starše in obiskovalce.
- Pripravijo razstavo za starše in druge obiskovalce.
- Kritično komentirajo in ovrednotijo svoje delo in izdelke svojih sošolcev.

Medpredmetne povezave

- Spoznavanje kruha pri različnih predmetih.
- Spoznavanje oblik in vrst kruha po drugih državah.
- Kviz na temo kruha.
- Razstava grafičnih izdelkov, ki so jih narisali učenci pri likovni vzgoji in na terenu.
- Prireditve kot predstavitev poustvarjanja učencev na vseh predmetnih področjih na temo kruh; (pesmi, plesi, recitali, besedni zapisi, ki so jih zapisali in predstavili učenci staršem in drugim obiskovalcem).
- Prikaz plakatov na panojih (delovni postopki, delovno orodje in dejavnosti v procesu od zrna do kruha).

Kroskurikularnost

- Razvijanje odnosa posameznika do nacionalne kulturne in tehniške dediščine.
- Samostojno individualno izražanje glede na starostno stopnjo.
- Poustvarjanje na estetskem, glasbenem, gibalnem področju.
- Razvijanje motoričnih spretnosti.
- Sodelovalno učenje.
- Učenci samostojno tvorijo različne literarne zvrsti.
- Jezikovno in kulturno ozaveščanje.

Priporočena literatura

Renčelj, S., Prajner, M. in Bogataj, J. (1993). *Kruh na Slovenskem*. Ljubljana: ČZP Kmečki glas.

Predstavitev pripravila Milena Požun v sodelovanju s sodelavci projekta na šoli.

Komentar

Projekt aktivno vključuje učence, učitelje in strokovne delavce šole, zunanje sodelavce ter tudi starše in stare starše. Omogoča horizontalno in vertikalno medpredmetno povezovanje. S pestrostjo vsebin spoznavanja, metod in oblik dela zagotavlja uresničevanje kroskulikularnih ciljev. Primeren je za izvedbo na celotnem slovenskem geografskem prostoru, s poudarkom na pokrajinskih značilnostih posamezne pokrajine. Učiteljem in drugim strokovnim delavcem je lahko osnovni vzorec za nadgradnjo, razvijanje in uresničevanje lastnih zamisli.

Aktivnosti, ki jih izvajajo učenci samostojno ob podpori mentorja, prispevajo k pozitivnemu razvoju osebnostnih lastnosti (npr. pozitiven odnos do prehranjevanja ...). Učenci v fazah procesa razvijajo različne sposobnosti, spretnosti in veščine, ki so pri rednem vzgojno-izobraževalnem procesu pogosto potisnjene v ozadje.

Projekt je odličen odgovor na vprašanje, kako preseči klasično frontalno obliko poučevanja. Učencu ponudi možnosti za uresničevanje lastnih zamisli, sodelovalno učenje in kritičen odnos do okolja in samega sebe. Primeren je za uresničevanje učne diferenciacije in individualizacije.

V prvi triadi je v projekt priporočljivo vključiti starše, babice, dedke; v drugi in tretji triadi pa poklicne skupine in druge strokovne delavce (npr. s področja prehrane in kulinarike, etnologije, poljedelstva ...). Omogoča lahko tudi uresničevanje načela vertikalne povezanosti med vrtcem in osnovno šolo, saj so dejavnosti na temo kruha v vrtcih že ustaljena praksa. Zlasti dobrodošlo bi bilo tako povezovanje, kjer so vrtci v neposredni bližini šol.

Primernost

Vrtec in osnovna šola.

BAROČNA LJUBLJANA

Nosilna ustanova: OŠ Vodmat, Ljubljana

Vodja projekta: Milena Požun, profesorica zgodovine

Sodelavci projekta v VIZ: timsko delo učiteljev zgodovine, slovenščine, likovnega pouka in glasbe

Sodelujoči zunanji partnerji: Narodna galerija, Arhiv Slovenije oziroma Gruberjeva palača, Semeniška knjižnica, stolnica sv. Nikolaja

Ciljna skupina: 8. razred

Trajanje: dva dni

Vsebina in potek

Prvi dan poteka *terensko delo*: učence osmega razreda pri uri zgodovine razdelimo v štiri skupine (po 10–12 učencev in spremljevalec) in jih seznanimo s potekom in navodili za terensko delo. Na

terenu si skupine ogledajo notranjost in zunanost baročnih zgradb v Ljubljani. Vsaka skupina svojo pot začne na različni izhodiščni točki in si ogleda: notranjost semeniške knjižnice, Stolnice, razstave v Narodni galeriji in Arhiv Slovenije. Učenci vsake skupine dobijo delovne liste, na katerih je opisana pot, ki jo morajo opraviti. Delovni list je sestavljen tako, da učenca vodi po poti, na kateri so zgradbe in spomeniki baročne Ljubljane. Vsaka skupina si ogleda več zgradb in njihovih zunanjih značilnosti (pročelja, oblike okenskih polj, okraske, portale ...). Naloge z navodili so pripravljene tako, da jih učenec rešuje samostojno na podlagi opazovanja. Po opravljenem terenskemu delu se učenci vrnejo v šolo.

Skupina za likovno vzgojo ostane na terenu skupaj z učiteljico. Skicirajo baročna pročelja zgradb, baročne okraske, detajle in elemente (tehnika: svinčnik in oglje). V šoli si izberejo enega izmed baročnih okraskov (školjka, venec, steber) in njegov relief izdelajo iz mavca.

Oblike dela se prilagajajo vremenskim razmeram.

Druge skupine se vrnejo v šolo, kjer si ogledajo televizijsko dokumentarno oddajo *Baročna Ljubljana*. Oddaja ob spremljavi baročne glasbe opisuje zgradbe, ki so jih učenci spoznavali na terenu. Po končanem ogledu se učenci razdelijo v tri skupine, kjer pripravijo prispevke za skupno predstavitev.

Glasba: Učenci spoznavajo pomembnejša dela skladateljev baroka. Za zaključno predstavitev pod vodstvom učitelja pripravijo skladbe, ki jih bodo posamezni učenci zaigrali na klavir, flavto ali trobento (instrumenti iz obdobja baroka). Spoznajo baročni contredanse (skupinski družabni ples). Skupina učencev ob baročni glasbi samostojno oblikuje skupinski družabni ples.

Slovenščina: Učence razdelimo v skupine ali dvojice. Delitev v skupine ali dvojice je odvisna od velikosti skupine, interesov in želja. Priporočljivo je, da se tudi pri delitvi v skupine in pri izbiri nalog upoštevajo mnenja in interesi učencev. Učenci ene skupine (dvojica oz. posamezno) na podlagi rešenega terenskega delovnega lista pripravijo *govorni nastop* z naslovom *Sprehod po baročni Ljubljani* (naslov lahko predlagajo tudi učenci sami).

Naloga druge skupine je »igra vlog«. Učenci poiščejo pomembne osebnosti tistega časa v Sloveniji in v Evropi. Ciljna naloga je, da učenci izberejo eno izmed osebnosti in pripravijo »intervju« (npr. z V. Vodnikom, baronom Ž. Zoisom, J. V. Valvasorjem, F. Robbo ...). V vsaki skupini eden izmed učencev igra vlogo osebnosti. Drugi učenci prevzamejo vlogo novinarja.

Tretja skupina izdelava *strip* na temo baročna Ljubljana. V pomoč so jim delovni listi s terena in dodatna literatura, ki jo poiščejo v knjižnici.

Zgodovina: Učenci se razdelijo v skupine. Učitelj jim razdeli pripravljene delovne naloge z žrebom kartonov z naslovi nalog ali pa zapiše na tablo vse naslove in si učenci z dogovorom razdelijo naloge. Izdelajo *plakat* ali *predstavitev s programom power point*. Izbirajo med temami: baročni mojstri (izberejo in predstavijo eno osebo), baročna arhitektura, baročno kiparstvo in slikarstvo, baročna zgradba. Naslov svoje naloge si učenci izmislijo sami.

Drugi dan je razdeljen na dva dela. V prvem delu potekajo priprave, v drugem delu pa izvedba skupne zaključne predstavitve (v knjižnici in avli šole). Predstavitev pripravijo in vodijo učenci pod vodstvom učitelja. Posamezne skupine izberejo izdelke in naloge, ki jih bodo predstavili: glasbena točka, ples, govorni nastop, predstavitev stripov, predstavitev baročnih mojstrov ... V prostoru, kjer poteka predstavitev, so razstavljeni tudi izdelki, gradivo in risbe učencev.

Cilji

- Učenci opazujejo baročne elemente, razvijajo estetske veščine.
- Spoznajo povezanost slovenskega kulturnega prostora z evropskim.
- Znajo imenovati značilne ljubljanske zgradbe in spomenike ter jih na podlagi arhitekturnih, glasbenih, likovnih značilnosti razvrstiti v pripadajoče umetnostno obdobje.
- Ovrednotijo dosežke baročnega obdobja za Ljubljano.
- Učijo se iskanja informacij na terenu in razvijajo sposobnost opazovanja, poslušanja, oblikovanja in vrednotenja.
- Vrednotijo pomen slovenske glasbene kulture.
- So kritični do arhitekturnih oblik in stvaritev umetnikov nekoč in danes.
- Pravilno uporabljajo IKT.

Medpredmetne povezave

- Učenci opravijo terensko delo kot način raziskovanja.
- Spoznajo kulturno ustanovo kot učni prostor.
- Razvijajo veščine opazovanja in poslušanja, prav tako pa veščine ustnega, pisnega in likovnega ustvarjanja na ravni medpredmetnega povezovanja.

Kroskurikularnost

- Razvijanje odnosa posameznika do umetnosti v slovenskem prostoru.
- Samostojno individualno izražanje glede na starostno stopnjo.
- Poustvarjanje na likovnem, glasbenem, jezikovnem in zgodovinskem področju.
- Sodelovalno učenje.
- Samostojno razvijanje lastnih idej in njihovo uresničevanje.

Priporočena literatura

- Golob, N. (2005). *Umetnostna zgodovina: učbenik za umetnostno zgodovino v gimnazijskem izobraževanju, srednje tehniškem oz. strokovnem izobraževanju in poklicno tehniškem izobraževanju*. Ljubljana: DZS.
- Stopar, I. (1992). *Sprehodi po stari Ljubljani: kulturnozgodovinski vodnik*. Ljubljana: Marketing 013 ZTP.
- Vrišer, S. (1967). *ArsSloveniae: Baročno kiparstvo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kuhar, Š. in Potokar, R. (2008). *Gremo v mesto Ljubljana: arhitekturni sprehodi in ogledi*. Ljubljana: Ustanova fundacija Piranesi.
- Kladnik, D. (2010). *Ljubljana z nostalgijo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Hofler, J. (1978). *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem*. Ljubljana: Znanstveni tisk.
- Pesek, A. (2008). *Glasba danes in nekoč 7. Samostojni delovni zvezek za glasbeno vzgojo v 7. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Mirjanić, A., Razpotnik, J., Snoj, D., Verdev, H. in Zuljan, A. (2008). *Raziskujem preteklost 8. Učbenik za zgodovino za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Smolik, M. (2010). *Semeniška knjižnica*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Priporočeni dokumentarni oddaji

Baročna Ljubljana, TV Slovenija, 1994.

Sprehodi po stari Ljubljani, Baročni razcvet, TV Slovenija, 1992.

Predstavitev pripravila Milena Požun.

Komentar

Projekt je dober primer medpredmetne povezave v tretji triadi. Barok je eden izmed značilnih in prepoznavnih umetniških slogov na Slovenskem. Tovrsten projekt se lahko izvaja v tistih slovenskih šolah, kjer so v okolju slogovne značilnosti iz tega časovnega obdobja. Izvedba pa je mogoča tudi v obliki ekskurzije v Ljubljano ali drugo slovensko mesto. Spoznavanje kulturne dediščine baroka v slovenskem prostoru lahko z ustreznim metodološkim pristopom prilagodimo tudi starostni stopnji otrok v vrtcu. Metodični pristop k spoznavanju in raziskovanju tega področja za stopnjo predšolske vzgoje lahko najdemo v opisanem primeru dobre prakse *Kulturna dediščina skozi objektiv fotoaparata*. Otroci na tej stopnji so dobri opazovalci oblik in barv, ki jih bodo s pomočjo strokovnega pristopa vzgojitelja povezali v zgodbo časa in kraja. Interdisciplinarno raziskovanje je način dela, ki zajema vsa področja predšolskega kurikulumu.

Podobno lahko izpeljemo projekte za druga umetnostnozgodovinska obdobja (npr. secesija ...). Priporočamo tudi sodelovanje s kulturnimi ustanovami, ki pripravljajo tovrstne projekte za učence: Zavod za kulturno dediščino Slovenije; Urbanistični zavod RS, Muzej arhitekture in oblikovanja.

Primernost

Tudi za srednje šole.

LJUDSKO GLASBENO IZROČILO IN MI

Nosilna ustanova: OŠ Miška Kranjca, Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje glasbene umetnosti, kulturne dediščine in bralne kulture, najdete na strani 104.

PRAZNIČNI DECEMBER

Nosilna ustanova: Gimnazija Domžale

Vodja projekta: Metka Karlovšek, profesorica zgodovine in sociologije

Sodelavci projekta v VIZ: profesorji, ki poučujejo na Gimnaziji Domžale

Ciljna skupina: dijaki vseh štirih letnikov

Trajanje: priprave v mesecu novembru, izvedba v začetku decembra

Vsebina in potek

V skladu s šolskim koledarjem šola določi dan roditeljskega sestanka v decembru, ker na ta dan poteka zaključek več različnih projektov s skupnim naslovom *Praznični december*. Na novoletnem sejmu dijaki prodajajo izdelke, ki so jih pred tem naredili v šoli. Denar je namenjen v humanitarne namene, odločijo se za pomoč družini ali posamezniku. Poleg tega poteka vzporedno zaključek projekta *Preprosto slastno*, kjer se ukvarjamo s kulinariko tistih dežel, katerih jezike se učijo dijaki na naši šoli.

Priprave potekajo že kakšen teden prej, ko se dijaki razdelijo glede na svoje interese k posameznim predmetom. V projektu sodelujejo vsi profesorji in vsi predmeti.

Poudarek je na nesnovni kulturni dediščini: na šegah in navadah, bajeslovju, kratkih proznih oblikah (pregovori, reki, uganke), na likovnih delih ter na tehničnem znanju ter seznanjanju s pripravo različnih jedi, ki se kuhajo običajno na praznične dni.

Pri posameznih predmetih dijaki obravnavajo:

- pri matematiki različne koledarje (lunarnega, sončnega ...);
- pri angleščini praznovanje božiča v Angliji in Ameriki (zbiranje fotografij praznično okrašenih mest v Ameriki, Londonu, Sydneyju);
- pri nemščini praznovanje božiča v Nemčiji (zbiranje fotografij praznično okrašenih nemških mest, opisov navad, običajev in praznovanj);
- pri italijanščini praznovanje božiča v Italiji (zbiranje fotografij okrašenih mest v Italiji);
- pri zgodovini poganstva praznovanja ter rituale ob zimskem solsticiju;
- pri sociologiji večkulturnost na primeru rituala, primerjanje krščanskega in pravoslavnega božiča;
- pri slovenščini šege in navade v literaturi, zbiranje pregovorov, rekov in ugank na temo novega leta, praznovanja, sodelovanje s Knjižnico Domžale (obisk dijakov v knjižnici in preučevanje literature);
- pri likovni umetnosti izborejo Gasparijeve božične voščilnice in izdelujejo voščilnice;
- pri biologiji izdelujejo adventne venčke, spečejo pecivo;
- pri fiziki izdelujejo voščene sveče;
- pri kemiji izdelujejo svečnike in novoletne okraske;

- pri računalništvu fotografirajo, obdelajo fotografije, objavijo gradivo na šolski spletni strani ter na različnih spletnih portalih;
- pri kulinariki (kuhanje posameznih jedi ob pomoči staršev).

Zaključek sledi po roditeljskih sestankih, ko se starši sprehodijo po razstavnih prostorih, po prostorih s predstavljeno kulinariko ter po novoletnem sejmu, kjer dijaki zbirajo sredstva v humanitarne namene.

Cilji

Spoznavanje načina življenja ljudi v preteklosti ter spoznanje, da se ljudje in okolje v času spreminjajo. Dijaki se seznanijo z nesnovno kulturno dediščino ter doživljajo umetnost kot del družabnega in kulturnega življenja. Seznanijo se z različnimi tehnikami izdelave novoletnih voščilnic in okraskov. V virih iščejo informacije o različne oblikah praznovanj. Zbirajo pregovore in prebirajo literarna besedila. Seznanijo se z različnimi jedmi, zbirajo različne recepte za peko peciva.

Medpredmetne povezave

Sodelujejo vsi predmeti: matematika, angleščina, nemščina, italijanščina, zgodovina, sociologija, kemija, biologija, slovenščina, likovna umetnost, fizika.

Kroskurikularnost

Razvijanje zanimanja in sposobnosti za nadaljnje spoznavanje in razumevanje pojavov in dogajanj v okolju (praznovanja nekoč in danes ter običaji, povezani s tem), vključno z odnosi med predmeti in pojavi.

Predstavitev pripravila Metka Karlovšek.

Refleksija Metke Karlovšek: Testi, pisno in ustno spraševanje in preverjanje dijake bremenijo, v pomanjkanju časa hitijo z učenjem, zato smo se odločili, da december pričakamo malce drugače. Praznični december zajame vsa dogajanja, ki so tako ali drugače povezana s tem delom leta. Kljub stresnim situacijam, s katerimi se srečujejo tako dijaki kot profesorji, se posvetimo veselemu decembru. Vse premalo imajo dijaki v srednji šoli priložnosti za razvijanje ustvarjalnosti, kajti pogosto faktografsko učenje jih navaja na golo reprodukcijo dejstev in tako njihova ustvarjalnost trpi. Novejše metode poučevanja jih sicer silijo v drugačen pristop, v drugačen način razmišljanja, ampak praktična vsakdanja ustvarjalnost ostaja nekje povsem na obrobju. Tu je priložnost, da se razvijejo individualne sposobnosti, ker se dijaki razporedijo glede na lastne interese in zanimanje. Ob seznanjanju z nesnovno kulturno dediščino pa poglobljajo odnos do umetnosti, do kulture pri posameznih narodih, do religij ... Spoznavanje kulturne raznolikosti poteka na njim prijazen način, dijaki imajo radi drugačne načine učenja in tako sami pridejo do določenih spoznanj, ki pripomorejo tudi k večji strpnosti.

Na koncu sledi prodaja izdelkov predvsem staršem in obiskovalcem. Izkupiček je namenjen družini, ki je v šolskem okolju najbolj potrebna pomoči. Ker je december čas obdarovanj, dijaki zberejo še igračke, ki jih ne potrebujejo več, in tako še dodatno razveselimo kakšno družino s

številnimi otroki. Humanitarnost je še toliko več vredna, kadar so pobudniki dijaki, ki sami začutijo, da ljudje v stiski potrebujejo pomoč in da lahko tudi oni s svojim delom vsaj malce pripomorejo k reševanju težav.

Komentar

Zelo dober in celostno zasnovan primer prakse kulturno-umetnostne vzgoje v vzgoji in izobraževanju, ki ga odlikujejo predvsem:

- razvijanje ustvarjalnosti in individualnih sposobnosti;
- izboljšanje kakovosti izobraževanja, predvsem v smislu medpredmetnega povezovanja in kroskurikularnosti, prenosa znanj med različnimi predmeti in področji kurikulumov, nadgradnje ciljev splošnih in strokovno-teoretičnih predmetov, pridobivanja praktičnih znanj ter razvijanja zmožnosti in nadarjenosti posameznika ob upoštevanju njegovih interesov;
- spoznavanje slovenske kulturne dediščine, razvijanje kritičnega in dejavnega odnosa do kulturne dediščine ter posledično dvig ravni kulturne zavesti in spodbujanje varovanja in ohranjanja kulturne dediščine;
- spoznavanje drugih kultur, kar vodi k zavedanju o lastni kulturi, k razumevanju drugačnosti, k strpnosti in sposobnosti medkulturnega dialoga.

S tem ko je v projekt vključena celotna šola, saj sodelujejo vsi učitelji in vsi učenci, se krepi medsebojna povezanost, pripadnost skupnosti, hkrati pa je dosežen tudi eden od pomembnejših ciljev kulturno-umetnostne vzgoje: uresničevanje temeljne človekove pravice do izobraževanja in sodelovanja na kulturnem področju.

Medpredmetno povezovanje je nadgrajeno s kroskurikularnostjo, h kateri prispeva povezovanje med različnimi projekti šole, lep primer pa je socialna nota dobrodelne zaključne prireditve. Primer kaže, da je ta pristop, ki je pogost na nižjih stopnjah vzgoje in izobraževanja in v vrtcih, lahko učinkovit in izvedljiv tudi v srednjih šolah.

Projekt je primer celostnega pedagoškega procesa, katerega cilj ni le učenje (pomnenje) podatkov in dejstev, pač pa spodbujanje razvoja veščin, domišljije, samoiniciativnosti, inovativnosti, svobode in kritičnega mišljenja ter celostnega razvoja mladostnika. Dokazuje, da je takšen pristop, ki je na nižjih stopnjah vzgoje in izobraževanja, posebej v vrtcih, precej pogost, lahko učinkovit in praktično izvedljiv tudi v srednjih šolah.

Bolj dejavno povezovanje s kulturnimi ustanovami, kulturnimi ustvarjalci in strokovnjaki z različnih področij kulture, po možnosti že v času načrtovanja, izvedbe in tudi evalvacije, bi zagotovo doprinesel k bolj doživetemu in ponotranjenemu spoznavanju kulturne dediščine, celovitejšemu doseganju ciljev in višji strokovni ravni.

Primernost

S primernimi prilagoditvami tudi za vrtce in OŠ.

RIMSKI FORUM

Nosilna ustanova: Gimnazija Domžale

Vodja projekta: Metka Karlovšek, profesorica zgodovine in sociologije

Sodelavci projekta v VIZ: profesorji, ki poučujejo na Gimnaziji Domžale

Ciljna skupina: dijaki prvih letnikov

Trajanje: priprave v mesecu maju, izvedba v začetku junija

Dijaki v rimskih oblačilih

Vsebina in potek

Skoraj v vsakem delu Slovenije lahko najdemo prostor, ki je kakorkoli povezan z rimsko zgodovino. Tudi v antičnih časih je skozi Domžale potekala pomembna pot, ki je povezovala Oglej z Emono, preko Atransa in naprej do Celeie.

Ker se dijaki v prvem letniku srečajo z rimsko zgodovino, smo ob koncu šolskega leta pripravili prireditev z naslovom *Rimski forum*. Dijaki so ustvarili dogajanje na rimskem trgu – forumu, hkrati pa so se bolj podrobno seznanili z besedno umetnostjo tistega časa.

Začeli smo z razdelitvijo področij in odločitvijo, kaj bi se sploh dogajalo na rimskem trgu, oziroma kaj bodo dijaki predstavili. Sledilo je odločanje dijakov za posamezno področje. Vsaka skupina je najprej prebirala literaturo in iskala vire, sledilo je šivanje oblek, delo na terenu ... Atraktivno je bilo npr. sestavljanje lončevine, ob čemer so dijaki spoznavali zamudnost in zahtevnost tovrstnega početja arheologov. Izdelovali so mozaike po vzoru rimskih (kar iz ostankov keramičnih ploščic). Iz virov so se poučili, da v okolici naše šole ni bilo rimskih hiš s tovrstnimi mozaiki, zato so izdelali

kopijo mozaika iz Pompejev. V knjižnici so poiskali tudi literaturo o tem, kakšno hrano so pridelovali, predelovali in uživali v rimskih časih. Primerjali so, kaj od tega je še danes na naših jedilnikih. Oprema in oborožitev vojščakov, ki so varovali vstop v šolo, je zahtevala obilico iznajdljivosti in mnogo spretnih rok. Zaključili smo s predstavitvijo za starše in z organizacijo rimskega foruma. Dijaki v ustreznih oblačilih, ki so si jih izdelali sami, so pekli kruh, izdelovali lončevino, mozaike in miljne kamne ter glasno brali rimsko liriko. Prireditev je zelo uspela, obisk je bil velik. Dijaki so si izoblikovali zelo nazoren pogled na rimsko kulturo, začutili so povezanost z današnjim časom in veliko vlogo ohranjanja dediščine. (Npr. kruh so po originalnem rimskem receptu spekli v domači pekarni, kjer so ugotovili, da bistvene razlike od današnje peke ni.)

Cilji

- Dijaki spoznavajo način življenja ljudi v antiki ter pridejo do spoznanja, da se ljudje in okolje v času spreminjajo.

- Sami opravijo različne dejavnosti družabnega in kulturnega življenja v rimski dobi.
- Seznanijo se z različnimi tehnikami izdelave oblačil iz rimske dobe in njihovo praktičnostjo in uporabnostjo.
- Razvijajo estetski čut in spoštovanje do ročnega dela.
- Seznanijo se z različnimi načini življenja ljudi v rimski dobi.
- Pridobivajo znanja o (i)zbiranju različnih virov in literature ter iskanju verodostojnih podatkov.

Medpredmetne povezave

Sodelujejo predmeti: italijanščina, zgodovina, sociologija, slovenščina, likovna umetnost.

Kroskurikularnost

Razvijanje zanimanja in sposobnosti za nadaljnje spoznavanje in razumevanje pojavov in dogajanj v okolju (življenje nekoč in danes ter navade, povezane s tem), vključno z odnosi med ljudmi.

Predstavitev pripravila Metka Karlovšek.

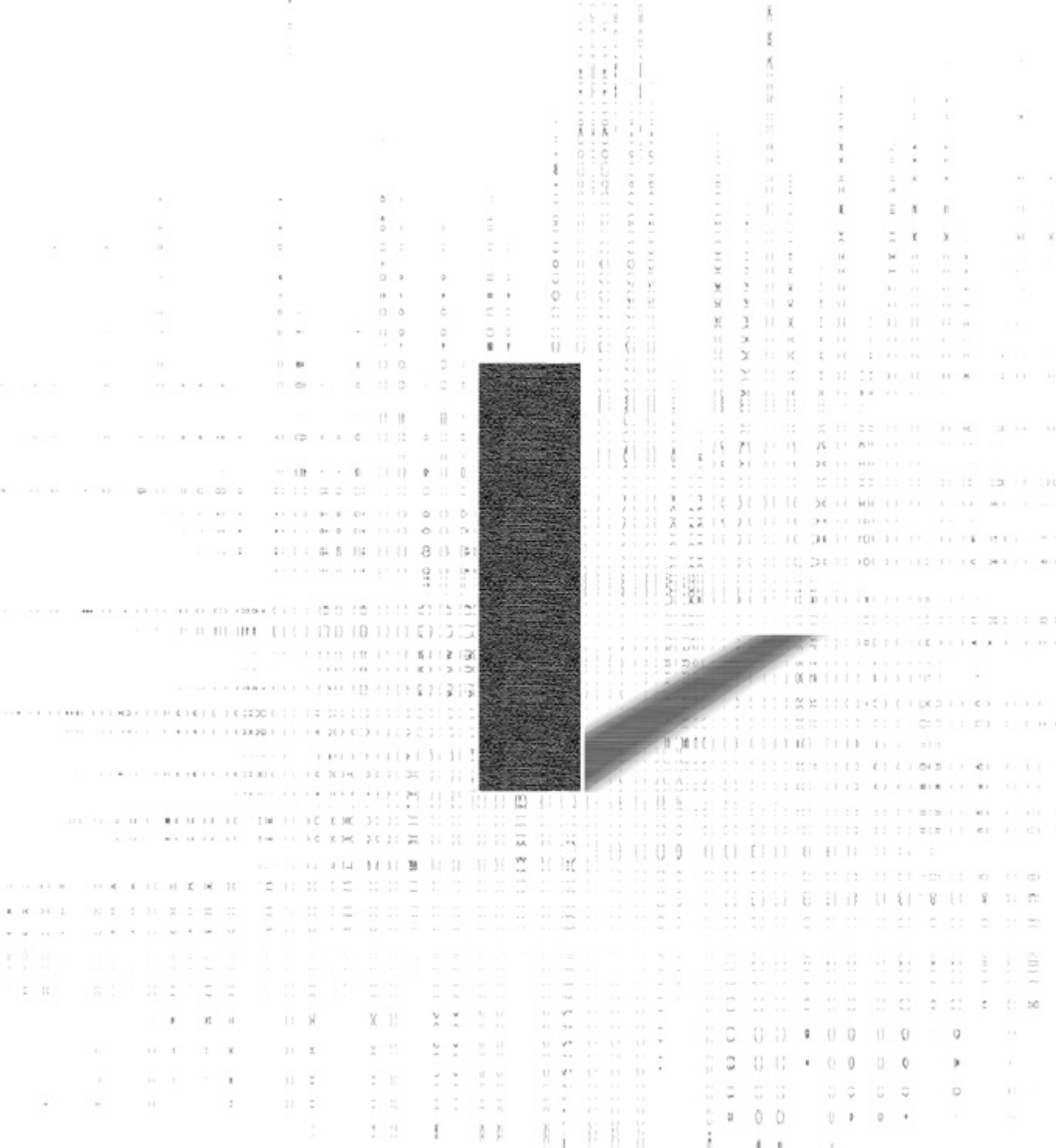
Komentar

Dejavnosti, ki jih vključuje izvedba projekta *Rimski forum*, so za dijake zelo privlačne, ker omogočajo aktivnosti glede na interese posameznika. Vsakdo lahko v tako široko zasnovanem projektu najde interesno področje, kjer izrazi svojo ustvarjalnost tako kot posameznik kot tudi v timske delu. Ker se dejavnosti lepo navezujejo na učno snov, se s tem razvijajo in krepijo širši cilji (medpredmetnost, kroskurikularnost) ne le pri predmetu zgodovina, pač pa tudi pri slovenščini, italijanščini, likovni umetnosti, sociologiji. Tovrstne dejavnosti sicer zahtevajo veliko priprav (in sredstev), vendar jih glede na odzivnost in motiviranost dijakov vsekakor velja podpirati in spodbujati.

Primernost

Tudi za višje razrede OŠ.

dr. Beatriz Tomšič Čerkez
mag. Silva Karim
Marjan Prevodnik
dr. Jurij Selan
Anja Šmajdek
mag. Adela Železnik

Likovna umetnost

Velika razlika je med videti kako stvar brez svinčnika v roki in videti jo takrat, ko jo rišemo. /.../ Celo najbolj znan predmet postane čisto drugačen, ko ga skušamo narisati: opazimo, da ga nismo poznali, da nismo nikoli zares videli.

Paul Valery

Opredelitev področja

Temeljna naloga likovnoumetnostne vzgoje je razvoj učenčeve oziroma dijakove likovne zmožnosti (kompetence), ki izhaja iz razumevanja vizualnega (naravnega, osebnega, družbenega in kulturnega) prostora in se izrazi v aktivnem preoblikovanju tega prostora v likovni prostor. Razvija razumevanja prostora s praktičnim likovnim delom, podprtim s spoznanji likovne teorije in umetnostne zgodovine, likovne tehnologije in drugih ved. Razvija zmožnost vrednotenja likovne in vizualne kulture ter temelji na odkrivanju in spodbujanju ustvarjalnosti, inovativnosti, likovne občutljivosti, sposobnosti opazovanja in presojanja. Likovnoumetnostna vzgoja želi vpeljati učenca oziroma dijaka v aktivno doživljanje umetniških del, likovno izražanje idej, občutij in spoznanj, s čimer prispeva k njegovemu osebnemu zorenju in k celoviti humanistični vzgoji.

Likovnoumetnostna vzgoja na spoznavni ravni analizira in presoja vidni svet, na izrazni pa ga likovno formira. Z likovnim izražanjem učenci in dijaki razvijajo domišljijo in likovno mišljenje, sposobnost raziskovalnega dela, razumevanje vizualnega okolja, hkrati pa izražajo občutja, stališča in vrednote. Predstavlja jim dejstvo, da je likovnost prisotna na vseh področjih življenja. Likovnoumetnostna vzgoja spremlja in spodbuja različne načine likovnega in

vizualnega ustvarjanja. Ostaja odprta do sprememb in novosti, ki jih prinašata čas in prostor. Posamezniku omogoča stik in tudi praktično eksperimentiranje z različnimi sodobnimi umetniškimi praksami.

Ključna cilja vsake likovne dejavnosti sta tudi predstavitev likovne umetnosti kot nosilke različnih družbeno-kulturnih pomenov v večplastnem zgodovinskem okolju in času ter seznanitev učencev in dijakov z vlogo posameznika kot aktivnega in odgovornega uporabnika ter ustvarjalca v kulturnem likovnoumetnostnem življenju v kraju, kjer živi. Pri predmetih s področja likovne umetnosti učenci spoznavajo, doživljajo in vrednotijo dediščino likovne umetnosti pa tudi objekte sodobne vizualne in likovne kulture. Posameznika seznanijo z enim najpomembnejših izrazov človekove ustvarjalnosti, s čimer bistveno prispevajo k celovitemu umevanju človeka in ključne vloge umetniške ustvarjalnosti v civilizacijskem razvoju človeštva. Z izpovedovanjem osebnih kriterijev in pogledov na umetnostne dosežke posamezniku omogoča izražanje individualnosti ter ga spodbuja h kulturi dialoga in kritičnosti.

FOTO: BORIS ZAPLATIL

Učenci radi ustvarjajo z umetniki

Likovna umetnost v vzgojno-izobraževalnem procesu¹

Likovnoumetnostno opismenjevanje se prične organizirano in kontinuirano izvajati že v vrtcih. Temeljni cilji umetnostne vzgoje so opredeljeni v nacionalnem dokumentu *Kurikulum za vrtce (1999)* v okviru področja dejavnosti *umetnost*. V osnovnih šolah se stik z likovnoumetnostnimi vsebinami nadaljuje kot obvezni predmet, imenovan *likovna vzgoja*. V zadnjem triletju osnovne šole imajo učenci na vo-

ljo izbirni predmet *likovno snovanje I., II. in III.* ter predmete *kaj nam govorijo umetnine, oblika in slog in življenje, upodobljeno v umetnosti*. Programe in cilje predmetov določajo učni načrti.

V srednjih šolah so tovrstne nepretrgane aktivnosti omogočene vsem dijakom vseh srednješolskih programov le v prvih letnikih. V višjih letnikih različnih tipov srednjih šol so likovnoumetnostne vsebine – v obliki predmetov z različnimi imeni – umeščene le v programe šol s poklicnimi likovnimi usmeritvami (poklicna matura) ter v programe vseh tipov gimnazij (splošna matura).

¹ Iz Opredelitev dejavnosti in predmetov iz kurikulumov, učnih načrtov in katalogov znanj vseh obstoječih likovnoumetnostnih dejavnosti in predmetov v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah (za likovno vzgojo, likovno snovanje, umetnostno zgodovino, likovno teorijo in druge likovne strokovne predmete v srednjih šolah). Od leta 1998 naprej.

Skratka, konkretne likovne naloge so na izvedbeni ravni osredotočene v nadaljevanje in usmerjanje spontanega otroškega likovnega raziskovanja sveta; kasneje, v obdobju predpubertete in pubertete, pa v bolj zavestno likovno prakticiranje (izražanje, ustvarjanje) in učenje.

Predšolsko obdobje

Že v predšolskem obdobju *likovna umetnost* omogoča udeležanje otrokovih ustvarjalnih potencialov. Ti se kažejo v otrokovem igrivem raziskovanju in spoznavanju sveta. Z likovno dejavnostjo se otrok spontano izraža in komunicira. Namenjena je otrokovemu doživljanju umetnosti, razvijanju estetskega zaznavanja in prostorske predstavljalnosti ter razvijanju ustvarjalnosti in specifičnih likovnoizraznih sposobnosti.

Osnovnošolsko izobraževanje

Dejavnost predmeta v osnovnošolskem vzgojno-izobraževalnem obdobju je usmerjena predvsem v razvijanje posameznikove ustvarjalne likovnoizrazne zmožnosti, sposobnost opazovanja, prostorske predstavljalnosti in vizualizacije, likovnega mišljenja, likovnega spomina in domišljije. Učenci se – tako pri rednem predmetu kot pri izbirnih predmetih – seznanjajo z osnovnimi likovnoteoretskimi znanji in z različnimi likovnimi tehnikami ter tehnologijami. Pri tem razvijajo socialne, čustvene in estetske osebnostne kvalitete, sposobnost vrednotenja likovnih del in vizualne problematike okolja ter občutljivost za raznolike oblike kulturne dediščine. Posamezne učne sestavine teh izbirnih predmetov imajo veliko vlogo pri oblikovanju humanizma in narodne zavednosti.

Srednješolsko izobraževanje

V srednjih šolah si dijaki z vsebinami predmeta *likovna umetnost* v procesih izobraževanja in vzgajanja razvijajo estetsko občutljivost, se uvajajo v umetnost in kulturo ter iščejo povezave s poklicnim področjem. Predmet sestavljata dva sklopa: *umetnostna zgodovina* in *likovno snovanje*.

FOTO: FRANCI KROPEC

Tulipani na gredici – skupinska slika otrok iz Vrtca Vodmat, projekt Kulturno žlahtenje najmlajših

FOTO: MARJAN PREVODNIK

Ustvarjanje s pečatnikom

Prvi sklop – *umetnostna zgodovina* – dijake usposablja za samostojno analizo likovnih del in jih uvaja v iskanje povezav z vzporednimi umetnostnimi pojavi (v književnosti, glasbi, gledališču, filmu itd.) ter z različnimi področji znanosti. Vpeljati ga želi v aktivno doživljanje umetniških del, likovno izraženih idej, občutij in spoznanj, s čimer prispeva k njegovemu osebnemu zorenju in k celoviti humanistični vzgoji.

Sklop *likovno snovanje* ponuja dijaku možnost poglobljenega spoznavanja in doživljanja ustvarjalnega procesa – od koncepta preko realizacije do refleksije. V srednjih poklicnih, strokovno-tehniških in gimnazijskih programih sklop *likovno snovanje* omogoča razvijanje tistih znanj, sposobnosti, spretnosti in doživljajskih naravnosti, ki so potrebni za nadaljnjo poklicno in študijsko usmeritev dijakov, pa tudi za njihovo razgledanost, estetsko občutljivost in dovzetnost za problematiko okolja in ekologije.

Medpredmetne in medpodročne povezave

Pridobivanje znanja ne zahteva le dobre izbire primerne učne snovi, pač pa mora pokazati povezavo med različnimi znanji ter navajati na iskanje bistvenega. Posamezni učni predmeti morajo iskati svoj smisel v povezanosti z drugimi, v dopolnjevanju in prepletanju ciljev ter vsebin, saj je pomembno uporabiti pridobljeno znanje v različnih okoliščinah. Likovna umetnost ponuja številne možnosti za raznovrstne oblike povezovanja, saj je v svoji naravi, bistvu in poslanstvu izrazito interdisciplinarna. V svojem jedru združuje pomembne segmente znanj cele vrste drugih ved. Na področja humanistike in družboslovja npr. spoznanja filozofije, sociologije, jezikoslovja, zgodovine ..., na področju naravoslovja pa spoznanja fizike, kemije, biologije, matematike in drugih ved.

Tudi druga predmetna in poklicna področja ne morejo delovati brez razvitih prostorskih predstav in vizualizacij.

Z likovnim izražanjem učenci preverjajo in razvijajo razumevanje prostora, izražajo občutja, stališča in vrednote. Pri reševanju likovnih nalog se učenci zavedajo, da imajo (s)likovno-vizualni in drugi umetnostni problemi več kot samo eno rešitev in da ima posamezno vprašanje lahko veliko odgovorov, tako kot je to v življenju. Tudi zato se navajajo na razumevanje smisla, logike in pomena povezovanja z drugimi področji in predmeti.

V učnem procesu je povezovanje likovne umetnosti z drugimi predmetnimi področji osmišljeno in upravičeno takrat, kadar najdemo tudi njene cilje – skupaj s cilji preostalih predmetov ali/in drugih kroskurikularnih vsebin – v presečišču ciljev določene naloge ali projekta in kadar njeni cilji niso (zgolj) v službi uresničevanja ciljev drugih dejavnosti in predmetov.

Ločimo tri temeljne načine pri poučevanju likovne umetnosti, ki so lahko izvajani ločeno ali kombinirano in omogočajo realizacijo medpredmetnih oziroma kroskurikularnih povezav. Ti načini se tudi med seboj dopolnjujejo:

Poučevanje v likovni umetnosti je neposredno likovno izražanje z materiali in orodji: slikanje, risanje, fotografija, oblikovanje (dizajn), kiparstvo, arhitekturno oblikovanje, računalniška grafika, spletna umetnost ...). Je sistematično in nepretrgano učenje znanj, sposobnosti in spretnosti, razvijanje likovnega mišljenja, domišljije ...

Poučevanje o likovni umetnosti vključuje učenje (znanja, razumevanja, analiziranja in vrednotenja) pojmov, vsebin, procesov in zakonitosti iz teorije likovne umetnosti: iz umetnostne zgodovine, likovne teorije, likovne tehnologije idr.

Poučevanje preko likovne umetnosti, ko se likovne vsebine uporabljajo kot sredstvo, koncept ali kot strategija za poučevanje drugih predmetov – glasbe, matematike, slovenščine, zgodovine itd. Tovrsten pristop se uporablja kot način za poglobljanje razumevanja vsebin drugih področij, dejavnosti in učnih predmetov.

Poučevanje preko likovne umetnosti uporablja vsebine, metode in strategije likovnoumetnostne pedagogike, spodbuja pozitivni spoznavni, čustveno-doživljajski, motivacijski in motorični prenos.

To se uresničuje na različne načine in s primernimi organizacijsko-izvedbenimi oblikami dela. Povezovanja lahko potekajo v okviru sodelovanja pedagoških delavcev znotraj šole, v okviru povezovanja in partnerstev med šolami, z umetniki, s starši, širšo javnostjo in kulturnimi ustanovami.

Ponudba kulturnih ustanov na področju likovne umetnosti

Kulturno-umetnostnih ustanov (galerij, muzejev, društev ...) in posameznikov, ki ponujajo programe z likovnopedagoškimi vsebinami, je v Sloveniji veliko. Merila, po katerih se odločamo pri izbiri, so: kakovost; koliko se uresničujejo cilji likovnoumetnostne vzgoje v javnem šolstvu; možnost aktivnega vključevanja otrok in mladine; možnost stika s priznanimi umetniki ... Za temeljito obveščanje o tekoči ponudbi programov likovnoumetnostne vzgoje v zadnjem času poskrbi vseslovensko informativno kulturno-umetnostno srečanje **Kulturni bazar**, ki redno objavlja katalog ponudnikov (*Kulturni bazar*, 2011).

Med pomembnimi kulturno-umetnostnimi ustanovami izpostavimo **Narodno galerijo** v Ljubljani, osrednjo državno ustanovo za starejšo umetnost v Sloveniji. Pedagoški odderek v Narodni galeriji skrbi za populariziranje umetnostne dediščine, razvija specifične metode za učinkovito predstavitev, razumevanje in doživljanje starejše likovne umetnosti, organizira posebne dejavnosti za predšolske otroke, učence in dijake, k skupnemu ogledu razstav pa vabi tudi družine. Izobraževalni programi **Moderne galerije** v Ljubljani, nacionalne institucije za moderno umetnost, nadaljujejo kontinuiteto seznanjanja različnih ciljnih skupin z likovno umetnostjo in

nacionalno kulturno dediščino, osredotočajo pa se na modernistično in tudi avantgardno umetnost 20. stoletja, predvsem s pomočjo del iz nacionalne zbirke in razstav. Za sistematično učenje najmlajših generacij z likovno umetnostjo in v sodelovanju z umetniki že od leta 1989 skrbi **Klub minimalistov Moderne galerije**.

Različne oblike izobraževalnega dela, s katerimi skušajo otrokom in mladim predstaviti in približati likovno umetnost, izvajajo tudi **Galerija Božidar Jakac** iz Kostanjevice na Krki, **Koroška galerija likovnih umetnosti** iz Slovenj Gradca, **Pokrajinski muzej** Murska Sobota ter **Dolenjski muzej** v Novem mestu.

Pester in zanimiv program otroških ustvarjalnic, pravljčnih ur in družinskih ustvarjalnic ponuja **Umetnostna galerija Maribor**, ki pripravlja tudi tradicionalno razstavo otroških del za otroke in družine, povezano z dogajanjem in razstavnim programom UGM. **Mednarodni grafični likovni center (MGLC)** na svojih razstavah predstavlja pomembne dosežke slovenske in mednarodne likovne umetnosti na področju grafike. Obiskovalcem različnih starosti omogočajo voden ogled razstav, ki so v njihovem programu. Smiselno dopolnilo ogleda so grafične delavnice, namenjene osnovnim in srednjim šolam. Po izjemno pestri in hkrati sodobni ponudbi za mlade slovijo **Obalne galerije Piran**, ki mladim namenjajo tudi kulturni občasnik *Svetilnik*.

ŠKUC je ena najvidnejših neprofitnih nevladnih organizacij kulturno-umetniške produkcije v Sloveniji, ki del svoje dejavnosti namenja tudi likovni vzgoji mladih, posebej v sodelovanju z mlajšimi, obetavnimi likovnimi ustvarjalci; že tradicionalne pa so ustvarjalne delavnice Škucove packarije, ki potekajo ob sobotah v Galeriji Škuc. S sodobno umetnostjo v tesnem stiku z umetnikom se mladi lahko srečajo tudi v okviru programov, ki jih prireja **Forum Ljubljana**, posebej na področju izdelave stripov in grafitov.

Z novo enoto Moderne galerije, **Muzejem sodobne umetnosti Metelkova (MSUM)** pa je sodobna umetnost dobila nacionalno institucijo, ki se z novimi pedagoškimi pristopi loteva sistematičnega predstavljanja osnovnih principov sodobne umetnosti – angažiranosti, participacije, novih medijev, performansa – mladim, pri tem pa uvaja povezovanje različnih področij, kot so umetnost, politika, družba, naravoslovje in družboslovje.

Sodobno umetnost skušajo s pedagoškim programom približati mladim tudi v **Centru sodobnih umetnosti Celje**. Posebej omenimo **Muzej za arhitekturo in oblikovanje**. Njihov Oddelek za izobraževanje z vodenimi ogledi razstav in arhitekturnih spomenikov ter delavnicami skrbi za populariziranje tovrstne kulturne dediščine med mladimi.

Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov iz Ljubljane se s svojimi sekcijami vključuje v aktualno ponudbo na Slovenskem. Ilustratorska, keramičarska in likovnopedagoška sekcija ponujajo vrsto programov za šole; pripravijo jih tudi po naročilu.

Pri ponudbi likovnih dejavnosti je treba opozoriti tudi na *Slon – vzgojno-izobraževalni program animiranega filma*, ki ponuja mladim spoznavanje osnovnih postopkov animiranega filma in poglobljeno spremljanje avdiovizualnih vsebin.

Spletne povezave

Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti (likovna dejavnost): http://www.jskd.si/likovna-dejavnost/uvod_likovna.htm

Katalog Kulturni bazar 2011: KULTURNI CENTRI, MUZEJI, GALERIJE IN VIZUALNE UMETNOSTI, JSKD: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni_bazar/2012/KB_2011-e-katalog_koncni_za_objavo.pdf

Muzeji in galerije Slovenije: <http://www2.arnes.si/~ljprirod6/>

Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah: <http://www.sms-muzeji.si/>

Slovenski muzeji in galerije: <http://museums.si/>

LITERATURA

Uporabljena in priporočena literatura

Bamfort, A. (2006). *The Wow Factor: Global research compedium on the impact of the arts in education*. Munster: Waxmann.

Berce Golob, H. (1991). *Likovna vzgoja: Priročnik za učitelje razrednega pouka*. Ljubljana: DZS.

Butina, M. (1995). *Slikarsko mišljenje*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Eisner, E. W. (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven & London: Yale University Press.

Eurydice (2010). *Kulturno-umetnostna vzgoja v šolah po Evropi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Germ, T. (2008). Koordinatorji kulturne ali koordinatorji umetnostne vzgoje? V N. Bucik in N. Požar Matijašič (ur.): *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut Slovenije, str. 39–45.

Jemec, A. in dr. (ur.) (1996). *Likovna vzgoja v srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Karim, S. (2011). *Velike umetnine za male umetnike*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja 2*. Rijeka: Hofbauer p.o., str. 75–76.

Kroflič, R. (2007). Vzgojna vrednost estetske izkušnje. *Sodobna pedagogika* 3/2007, str. 12–30.

Prevodnik, M. (2007). Umetnostna vzgoja v luči Unescovih smernic. *Sodobna pedagogika*, 3/2007, 58 (124), str. 164–186.

Šupšáková, B., Tacol, T. in Tomšič Čerkez, B. (2007). *Art education: retrospectives, perspectives, alternatives = Likovna vzgoja: retrospektive, perspektive, alternative*. Ljubljana, Debora.

Tacol, T., Gorjup, T., Tomšič Čerkez, B., Makše, R., Frelih, Č. in Huzjan, Z. (2006). *Ustvarjalni učitelj: dejavniki osebnostne in strokovne rasti*. Ljubljana, Debora.

Primeri dobre prakse

Likovna umetnost

OVIJAMO, ZAKRIVAMO

Nosilna ustanova: Vrtec Tezno Maribor, Enota Pedenjped

Vodja projekta: Sonja Oszifcsin, vzgojiteljica

Sodelujoči zunanji partnerji: dr. Tomaž Zupančič in dr. Matjaž Duh, Pedagoška fakulteta Maribor

Ciljna skupina: otroci, stari od tri do pet let

Trajanje projekta: pet dni

Vsebina in potek

Ovijamo, zakrivamo je bila ena izmed dejavnosti v okviru celoletnega projekta, v katerem so otroci spoznavali sodobno likovno umetnost oziroma sodobne likovne umetnike in njihova dela. Otroke smo želeli seznaniti s tem, da likovna umetnost ni samo slikanje na platno, oblikovanje iz gline, risanje z ogljem.

Otrokom sem želela prikazati, kako lahko sodobni umetnik na čisto poseben način prikaže svoje ideje oziroma pogled na svet. Z računalnikom sem otrokom predstavila umetnika Christa in Jeanne Claude in njune instalacije Ovite stvari. Otroci so prepoznavali ovito stavbo, obalo,

krošnje dreves. Ugotovili smo, da se z ovijanjem predmetov zabrišejo podrobnosti in vidimo samo njihove oblikovne značilnosti. Vsakdanje stvari vidimo v povsem novi luči. Otroci so imeli v likovnem kotičku razstavljene fotografije instalacij različnih umetnikov: ogledovali so si jih, se ob njih pogovarjali, jih komentirali, se čudili. Nekaj dni pred vodeno dejavnostjo na igrišču smo se v igralnici igrali igro *ugani, kaj je zavito*. Otroci so ugibali, kateri predmeti, igrače so oviti v kose vrteksa.

Naslednje dni so otroci sami ovijali, zavijali predmete, igrače in pohištvo v igralnici.

Za ovijanje so imeli na izbiro papir (tanek bel papir, časopisni papir) in vrteks. Po prvih poizkusih ovijanja se je večina otrok odločila za vrteks, saj se je papir trgal in je bilo z njim težko ovijati in zavijati. Pri ovijanju večjih predmetov so si med seboj pomagali, se dogovarjali. Pri pritrdjevanju vrteksa so si pomagali z volno ali lepilnim trakom. Ovite predmete in igrače so pokazali otrokom iz druge skupine: ugibali so, kaj vse je bilo ovito. Dejavnost smo zaključili na igrišču, kjer smo na predlog otrok ovijali debela dreves, grmičke in plezalo.

Otroci so delali v dvojicah in v manjših skupinah (trije do štirje). Metode: pogovor, opazovanje, delo z avdiovizualnimi sredstvi.

Pri ovijanju in zakrivanju smo se veliko dogovarjali, se učili upoštevati zamisli drugih, se lotevali reševanja problemov (npr., kako pri zavijanju pritrditi vrteks na predmet).

Otroci so ovijali z navdušenjem; želeli so oviti čim več stvari in s tem spremeniti podobo igrišča. Hitro so ugotovili, da je ovijati težje, kot so si predstavljali, vendar so vztrajali, saj jim je bil takšen pristop k umetnosti zanimiv in nevsakdanji. Pomoč odraslih so potrebovali zlasti pri ovijanju večjih predmetov – plezal, miz ... Ko smo končali, so otroci okrog svojih »sodobnih umetnin« tekali, se lovili, plezali po njih ...

Cilji

- spoznavanje sodobne likovne umetnosti na otrokom primeren način;
- spoznavanje posebnosti sodobne umetnosti in njene sporočilnosti;
- vzpodbujanje ustvarjalnosti;
- razvijanje estetske občutljivost;
- vzpodbujanje sodelovanja med otroki;
- razvijanje ročnih spretnosti.

Nekatere je plezalo spominjalo na veliko kobilico, oviti grmi pa na velike balone.

Medpodročne povezave

Primer prikazuje možnosti medpodročnih povezav različnih področij dejavnosti: gibanja, družbe, narave. Znotraj področja likovne umetnosti pa otrokom odpira ustvarjalne možnosti in spoznanje, da likovna umetnost ni le slikanje, kiparjenje ipd.

Uporabljena in priporočena literatura

Duh, M. in Zupančič, T. (2009). Likovna dejavnost: ovijamo, zakrivamo. V M. Duh in T. Zupančič: *Sodobna likovna umetnost v kurikulumu vrtca*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 58.

Predstavitev pripravila Sonja Oszifcsin.

Komentar

Projekt je eden od poskusov uvajanja sodobne likovne umetnosti v izvedbeni kurikulum vrtca. Izvajalci projekta so uspešno združili vsebinske novosti z razvojno stopnjo otrok. Otroci so se učili v naravnem prostoru, poleg tega pa jih je tovrsten pristop navajal na sodelovanje v skupini. Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki je prispevalo h kakovosti projekta tako na ravni organizacije kot glede izbora vsebine. Dobro bi bilo vzpostaviti sodelovanje z likovnimi galerijami in posameznimi likovnimi umetniki.

Primernost

Uvajanje sodobne likovne umetnosti v pouk in obšolske dejavnosti je ob ustreznih prilagoditvah primerno za osnovnošolce in dijake.

OBLEKE IZ PAPIRJA

.....
Nosilna ustanova: Vrtec Ledina, Ljubljana

Vodja projekta: Meta Podržaj, vzgojiteljica predšolskih otrok

Sodelavci projekta v VIZ: starši, strokovne delavke v vrtcu in šivilje

Ciljna skupina: otroci, stari od tri do pet let

Trajanje: en mesec
.....

Vsebina in potek

1. Pripovedovanje zgodbe Kdo je napravil Vidku srajčico. Zgodba je bila predstavljena z grafoskopom in prosojnicami.
2. Risanje Vidka in striženje ter lepljenje njegove srajčice.

3. Oblačenje modelov deklic in dečkov (otroci so na razpolago dobili pet različnih vrst papirja, da so lahko izrezali dele oblačil in jih nato prilepili na figure).
4. Obisk pri šivilji v centru Ledina (šivilja nam je predstavila svoje delo in pripomočke, naredila nam je obleko iz krep papirja; vse sem fotografirala, da smo si lahko fotografije še nekajkrat ogledali v vrtcu ...).
5. Priprava na ustvarjalno delavnico.
6. Izdelava oblačil iz različnih papirnatih materialov (krep, toaletni, časopisni, revijalni in pavspapir) ob pomoči staršev.
7. Modna revija (v vrtcu smo pripravili pravo modno revijo za otroke drugih skupin).

Potek drugih dejavnosti in medpodročne povezave

- Gibanje
Otroci so ponazarjali predmete, živali in pojme, se ustvarjalno gibali ob glasbeni spremljavi, izvajali preproste plesne igre; izvajali dejavnosti v ritmu z rokami, nogami, z različnimi rekviziti. Z narejenimi oblekami in vsemi dodatki (klobuk ...) so predstavljali obleke.
- Jezik
Poslušali so zgodbe Kdo je napravil Vidku srajčico, Šivilja in škarjice, Muca copatarica ... Vsebinsko so doživljali preko različnih medijev (avdio in video), obiskali so gledališko predstavo (igrano in lutkovno). V simbolni igri in igri vlog so z narejenimi oblekami posnemali in igrali osebe, živali, predmete ... Samostojno so ustvarili knjigo ali strip po že znani zgodbi ali pa po izmišljeni.
- Umetnost
Otroci so sodelovali na različnih stopnjah ustvarjalnih procesov: pri načrtovanju, oblikovanju zamisli in izvedbi, posredovanju in sprejemanju dela ter pri pogovoru o delu, procesu, izkušnjah, v večmedijskih skupinskih projektih, z udeležbo v njihovih plesnih, dramskih, likovnih, oblikovalskih, glasbenih segmentih.
- Družba
Seznajali so se z različnimi poklici in družbenimi funkcijami, s poudarkom na poklicu šivilje. Sodelovali so pri načrtovanju in pripravi pustovanja (izdelali so obleke iz papirja).
- Narava
Spoznavali so različne papirje in jih med seboj primerjali, pri igri z elastiko so ugotavljali lastnosti – elastičnost. Sodelovali so pri ločenem zbiranju odpadkov in ponovni uporabi embalaže, sodelovali pri pogovoru o posledicah kopičenja odpadkov za okolje in zdravje ...
- Matematika
Otroci so šteli, razporejali, primerjali predmete (gumbe, šivanke), razporejali obleke v skupine po barvi, materialu ...

Otroci so si nabirali tehnične izkušnje, spoznavali so nove materiale in orodja, ob tem so si razvijali domišljijo, estetske vrednote in ročne spretnosti ter se navajali na primeren odnos do dela. Veliko so se naučili o papirju in spoznali nove tehnike.

Cilji

- spodbujanje radovednosti in veselja do umetniških dejavnosti in umetnosti same;
- spoznavanje in vzpodbujanje eksperimentiranja z umetniškimi sredstvi;
- spodbujanje domišljije;
- spoznavanje različnih materialov in tehnik;
- razvijanje ročnih spretnosti;
- spoznavanje poklicev.

Medpodročne povezave

V projektu smo povezovali vsa področja dejavnosti, od gibanja do matematike.

Kroskurikularnost

Vzpodbujanje ustvarjalnosti, razvijanje individualnih sposobnosti in spretnosti.

Predstavitev pripravila Meta Podržaj.

Komentar

Projekt povezuje in vključuje vsa področja kurikula za vrtce. Vključevanje staršev in drugih strokovnih delavk je ustvarilo sproščeno vzdušje, kar je motiviralo otroke k spoznavanju in eksperimentiranju pri različnih umetniških zvrsteh (glasba, likovna umetnost, bralna kultura). Pri izvedbi bi se vrtec lahko povezal tudi z muzeji, s poklicnimi modnimi oblikovalci in drugimi delavci s tega področja.

Primernost

Omenjeni primer dobre prakse je ob ustreznih prilagoditvah možno nadgraditi za osnovne šole.

MODRI STOL

.....

Nosilna ustanova: Vrtec Jelka, Ljubljana

Vodja projekta: dr. Domen Zupančič, arhitekt, Martina Trontelj Hočevar, vzgojiteljica

Sodelavci projekta v VIZ: pomočnica vzgojiteljice

Zunanji sodelavci: študenti 3. in 4. letnika Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani

Ciljna skupina: skupina predšolskih otrok od petega leta naprej

Trajanje: mesec dni oziroma 15 pedagoških ur (izvajanje po tedenskih etapah od dve do tri ure na dan).

Vsebina in potek

Projekt *Modri stol* temelji na pobudi organizacije UNESCO, osnovni namen je krepitev povezanosti v skupini, razvijanje dialoga in učenje sprejemanja drugačnih. V našem vrtcu smo povzeli idejo projekta in jo prav zaradi medpredmetnega in medorganizacijskega sodelovanja kvalitetno nadgradili. Vzpodbuda radovednosti in neprisiljena komunikacija med vsemi udeleženci je omogočila različne konstruktivne pristope vseh udeležencev k aktivni interpretaciji dogodkov.

V izdelavo stola ali klopi se vključuje marsikaj (teorija sedenja, potrebe, načini sedenja, vzroki sedenja in praksa udejanjanja ideje glede na razpoložljiva gradiva). Na tej točki postane primer *Modri stol* praktični prikaz in dejavnost didaktične likovne ustvarjalne igre otrok, študentov in mentorjev. Rezultat je uporabi predmet - stol oziroma element za sedenje. Otroška domišljija in mladostna ustvarjalna neomejenost pa se ne ustavita le pri tej osnovni funkciji predmeta, temveč jo obogatita še z dodatno funkcijo in vlogo (stol je lahko tudi telovadno orodje, gred za hojo, rabi kot hodulje, cev za prenos zvoka, zaslon za lutkovno igro itn).

Projekt povezuje likovnost, matematiko celih števil, geometrijo osnovnih likov, glasbo – zvok in gibanje Ob teh predmetnih povezavah pa projekt *Modri stol* odstira problematiko ekološke ozaveščenosti ponovne uporabe predmetov (drugotna uporaba kartona in kartonastih tulcev) in zavedanje kompleksnosti arhitekturnega ustvarjanja (družbene norme in oblikovanje opreme). Metodologija izvajanja projektne naloge *Modri stol* je uporabna tudi na drugih področjih povezovanja likovne umetnosti z naravoslovnimi in humanističnimi predmeti.

Projekt v Vrtcu Jelka smo izvajali po načrtovanih korakih v vrtcu in na fakulteti.

Najprej smo se dogovorili o nalogah, vsebini, didaktičnih in drugih organizacijsko-izvedbenih zahtevah vseh sodelujočih v projektu (otroci, vzgojiteljice, študentje). V vrtcu smo v projekt zaradi zbiranja materiala vključili tudi starše in bližnje fotokopirnice, zbirali smo odpadne tulce in ravne plošče valovitega kartona. Pri tem nam je bila v pomoč naklonjenost fotokopirnic (za nas so zbrali kartonaste tulce, dolge 80 cm in več) ter podjetja Valkarton d.d. (brezplačno nam je odstopilo več plošč valovitega kartona). Usmerjeno vključevanje (delo za vodjo projekta in vzgojiteljico v vrtcu) potencialnih udeležencev k pripravi pomaga pri izboru in opredmetenju okvirnega seznama sodelujočih, ko se bo projekt začel praktično izvajati.

Začetek na fakulteti: V prvem koraku projekta so študentje na fakulteti v okviru seminarja teoretsko in praktično preučevali izdelavo stolov iz kartona.

Seminar, v katerega so vključeni študenti različnih letnikov, je oblika skupinskega študijskega dela na Fakulteti za arhitekturo pod mentorstvom profesorjev. Za dober potek skupinskega dela so bili študentje razdeljeni v skupine od tri do pet članov. Študentje so pregledali dosegljivo literaturo in vire na temo sedenja. Sestavili so tabelo antropoloških mer (dimenzije okončin, območij gibanja) otrok od petega do devetega leta. Pri tem delu so preverili še tehnične rešitve in likovne dosežke za zadnjih pet let na področju oblikovanja sedenja (splet in tematske serijske publikacije). Vloga mentorja je bila usmerjanje, pogovor o tematiki in izbira predavanja ter priporočila literature.

Skice obeskov v obliki stola
in drevo želja

Sedimo na stolih iz papirja

Začetek v vrtcu: Medtem se je projekt v vrtcu začel tako, da sta vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice z otroki izvajali svoj uvodni del delavnice: branje literature, pogovori na temo sedenja, premišljevanje o stolih in barvah. Otroci so poslušali pravljice in druge zgodbe: Astrid Lindgren: *Pika Nogavička*, Primož Suhodolčan: *Grizi stol*, pravljica o Kralju Matjažu, pripovedi o vladarjih in vladarskih stolih ... Zgodbe sta jim vzgojiteljici približevali na različne načine – branje in gledanje knjige, pripovedovanje, opisovanje – ter jih pri tem vzpodbujali k različnim aktivnostim od risanja do pripovedovanja lastnih zgodb. Ob branju se je razvil pogovor na temo sedenja (zakaj sedimo, načini sedenja ...) in stolov. Spodbujali smo domišljijo – otroci so lahko opisali svoj domišljjski stol ali pa stol, ki ga imajo doma. Razmišljali so o posebnih stolih za posebne namene (invalidski stoli, klopi, stol pri frizerju, stol pri brivcu, stol v šoli ...).

Prvo srečanje v vrtcu (prisotni vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice, vodja projekta in otroci): Kot vodja projekta sem prvič obiskal otroke sam, brez študentov. To je bil voden obisk arhitekta v vrtcu; pogovarjali smo se o delu arhitekta, o hišah in o opreми prostorov. Med pogovorom sem za lažje razumevanje skiciral in delal manjše papirnate zloženke stolov. Z otroki smo skupaj izrezovali, barvali, lepili, sestavljali in se o stolih pogovarjali.

Otroke sem obiskal v poznem jesenskem času, ko je listje že odpadlo. Po mojem odhodu je vzgojiteljica pripravila srednje veliko drevesno vejo, na katero so otroci obešali modele stolov, ki smo jih skupaj izdelali. Ti obeski so predstavljali drevo pričakovanj: na stole so sedale njihove želje in pravljici bitja (vile, škrti ...), ki so lovili otroške želje in jih izpolnjevali. To otroško udejstvovanje je bilo dobra predpriprava, saj so otroci vadili motorične sposobnosti (izrezovanje, barvanje, lepljenje, izdelovanje pentelj ...), krepili prostorsko predstavo (iz razvite ravninske oblike so ustvarjali prostorske modele).

Drugo srečanje v vrtcu (prisotni vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice, vodja projekta, otroci in študentke): Ker smo se z otroki že poznali, so bili drugega obiska zelo veseli. Tokrat sem pripravil kratko nezahtevno vizualno uravnoteženo predavanje na temo sedenja in stolov (skice, fotografije v obliki digitalne projekcije).

WWW: glej predavanje: <http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/Stol-in-papir-Zupancic.pdf>

Med predstavljenimi fotografijami je bila tudi fotografija ženske, ki sedi na kartonasti klopci. Ob tej fotografiji me je kot arhitekta zanimalo, kako si otroci predstavljajo trdnost oblike. Vprašal sem jih, ali se na kartonskem stolu lahko sedi. Enoglasno so odgovorili, da stol iz papirja ni pravi stol, da na njem ne moremo sedeti, kar me je spodbudilo k zasnovi projekta čisto pravega stola iz papirja. Po predavanju je vzgojiteljica spodbudila otoke k risanju stola po lastnih predstavah (interpretacija vizualnega). Na trše liste so risali stole, mize, sedeče ljudi ... Stoli so bili prepoznavni, presežek pa so pokazali tako, da so stol narisali kot razvito mrežo na papirju in ga potem tudi izrezali iz papirja. Nastala je maketa stola po lastni zamisli. Delo je potekalo individualno. Študentke so predvsem opazovale delo in se potem aktivno vključile v pogovor z otroki o trdnosti papirnatega stola. Pogovori in otroške razlage z risbo so nam pomagale odkriti otroške predstave in pričakovanja o sedenju in stolih.

Refleksija s študenti na fakulteti: Na fakulteti smo skupaj s študenti izvedli refleksijo srečanja v vrtcu in sestavili seznam ugotovitev. Za bolj usmerjeno izvajanje sem kot mentor opredelil tri sklope nalog za izvedbo stolov glede na uporabo materiala (valoviti karton, tulci in kombinacija obeh). Vsaka naloga (A, B, C) je tehnično zahtevna zavoljo gradiva in izvedbe spojev.

Pri **nalogi A** je skupina študentov sestavila nov kartonast stol za odrasle in uporabila dva majhna obstoječa lesena otroška stola v novo kompozicijo z novo uporabo (klop, gledališka scena za lutkovno igrico ...). Pri zasnovi so lahko uporabili papirnat cevi (tulce), obstoječe stole iz vrtca in tekstil. Vsak izbrani material ima svojo lastno strukturo, debelino, fizikalne lastnosti itd. Nastale zasnove na papirju in prostorskem modelu so študentke analizirale z vidika funkcije, uporabnosti in možne pripovednosti z refleksijo na izbrano literaturo, ki so jo otroci v »predprojektne čas« prebrali.

Zahtevna naloga, ki je združila novo in obstoječe v novo prostorsko kompozicijo.

Pri **nalogi B** je skupina zasnovala in izdelala nov arhitekturni element – stol iz ploskovnih elementov z minimalnimi detajli. Edini razpoložljivi material je bil valovit karton (trimilimetrski sendvič kartonske plošče). Kasneje smo pridali še tekstil za blazine. Polnilo blazin je bilo tudi iz papirja, uporabili smo papir, rezan

FOTO: DOMEN ZUPANČIČ

FOTO: DOMEN ZUPANČIČ

FOTO: DOMEN ZUPANČIČ

Papirnat in
kartonasti stoli
A, B in C

s pisarniškim rezalnikom dokumentov. Stol je imel tri sedišča in visok naslon, ki je ob predstavitvi doživel transformacijo – naslon je postal površina za sporočanje misli otrok (risbe).

Pri **nalogi C** so zasnovali stol zgolj z uporabo tulcev. Tudi tu so bili detajli preprosti in pretehtani glede izvedbe. Stol ali element je imel mnogo uporabnih funkcij. Sprva je bil le stol; ob spajanju elementov v niz je postal telovadna klop, pripomoček za fizikalne poskuse (spuščanje kroglice po tulcih, tulec kot zvočna cev, položeni tulci na tleh pa so v kombinaciji s kartonsko ploščo lahko tudi premikajoča se postelja) itd.

Vrsta srečanj v vrtcu: V nadaljevanju projekta so študentke v dogovoru z mentorjem in mentorici (vzgojiteljica in njena pomočnica) v vrtcu izvedle tedenske (en stol na teden) predstavitve stolov (A, B in C naloga). Tako so imeli otroci možnost dojemanja novosti, ne da bi bilo podatkov in dogodkov preveč. Predstavitve pri otrocih niso bile napovedane, dogodile se kot nenapovedani obiski.

Potek predstavitve

Študenti so po kratkem uvodnem pogovoru z otroki v igralnico prinesli posamezne elemente stola in otroke povabili k sestavljanju. Elementi so sprva abstraktni prostorski konstrukti, a počasi se skulptura spreminja v prepoznavno obliko. Otroci ustvarjajo sami (individualno ali v skupinah), študentje jih le tu pa tam usmerjajo, vsi udeleženi sprašujejo in razlagajo – razvije se prava ustvarjalna vnema vseh vpletenih. Vloga mentorjev in vseh odraslih je bila, da je proces potekal čim bolj usklajeno z dinamiko otroške aktivnosti. Stol, ki ga izdelajo, ostane v igralnici.

V času do naslednjega projektnega koraka poteka t.i. "poosebljenje stola" – otroci ga "udomačijo" z barvami, risbami ... ali pa povabijo starše, da ga preizkusijo. Stol dobiva vrednost in je fizična pojavnost vrednote skupinskega dela.

Predstavitve so bile enake za vse stole.

Zaradi neprisiljene vključenosti otrok k sestavljanju in poosebljanju stola so imeli vsi ti novi elementi veliko skupinsko vrednost. Otroci so pazili, da stolov z igro ali uporabo ni kdo poškodoval. Ker so jih izdelali sami, so jih cenili in zanje skrbeli. Na teh stolih so starši in stari starši brali izbrano literaturo. Stol je bil tudi osnova povezovanja med generacijami.

Projekt se je zaključil s postavitvijo razstave v vrtcu – predstavitvijo izdelka otrok staršem, obiskovalcem in drugim otrokom v vrtcu. Sledila je razstava na fakulteti in drugod.

Medpodročne povezave

V projektu so se povezale dejavnosti z različnih področij: narava (ekologija), literarna, likovna in glasbena umetnost, matematika, gibanje.

Kroskurikularnost

Spodbujane medgeneracijskega sodelovanja in timskega dela ter spoštovanje različnosti.

Refleksija dr. Domna Zupančiča: Pri zasnovi sodelovanja so se porajala številna vprašanja: Kako zasnovati sodelovanje med otroki, starimi od štiri do šest let, in študenti? Kako določiti mejo med delom otrok in delom študentov? Kje postaviti mejo mentorstva med vzgojiteljico in mentorjem? Kaj je rezultat, je to tisto otipljivo ali tisto naučeno? Na koncu sva z vzgojiteljico, mentorico projekta v vrtcu, našla ključ: najina vloga je brisanje mej med dvema generacijama in postavljanje novih odnosov med njimi. Vse drugo je le struktura, ki omogoča zavedanje potreb drugih in lastnih želja.

Oblikovanje pohištva iz papirja v svetovnem merilu ni nekaj novega, tudi na naši šoli so študentje že oblikovali predmete (tudi kupolo) iz kartona. Novo je, da so študentje ustvarjali neposredno uporabne elemente in jih javno predstavili najzahtevnejšim uporabnikom – otrokom. Po odzivih otrok, njihovi neverjetni navihanosti in izvirnosti razmišljanja sem bil tega sodelovanja med univerzo in vrtcem izredno vesel.

Arhitekturna delavnica ni reševala prostorskih zagat, temveč tiste, ki nastanejo v glavah nas odraslih. Delavnica je pokazala, da so smeh, veselje in igra dobra popotnica za vse življenje, vse drugo je zgolj balast socialnih okvirjev in kulturnih dogem. Vzpodbuda radovednosti in neprisiljena komunikacija med vsemi udeleženci je omogočila raznotere samoiniciativne konstruktivne pristope otrok k aktivni interpretaciji dogodkov.

Komentar

Zanimiv primer dobre prakse, saj gre za tesno partnersko sodelovanje vrtca s fakulteto, na kakršno ne naletimo prav pogosto. Inovativna zasnova in izvedba projekta, ki sledi ciljem kurikula za vrtce, kaže, kako je mogoče ustvarjalno sodelovanje vseh vpletenih udeležencev. Ključno je sodelovanje partnerjev pri načrtovanju in izvedbi projekta, skupno reševanje vsebinskih in drugih problemov, ki se porajajo, tako z vidika metodike, tehnike, vzpostavljanja medosebnih odnosov. Tovrstna praksa ponuja mnogo izraznega potenciala vsem udeležencem.

Primernost

Projekt je z ustreznimi prilagoditvami primeren tudi za osnovne in srednje šole.

Priporočena literatura

Čerkez, T. B. in Zupančič, D. (2011). *Prostor igre*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo in Pedagoška fakulteta Ljubljana.

Hočevar, T. M. (2009). Ustvarjalen, nekonvencionalen pristop k Unesco projektu "Modri stol". *Likovna vzgoja*, X, št. 47–48, str. 29–35.

KULTURNA DEDIŠČINA SKOZI OBJEKTIV FOTOAPARATA

Nosilna ustanova: Viški vrtci, enota Trnovski Pristan Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine in likovne umetnosti, najdete na strani 197.

Z GIBOM, SLIKAMI IN GLASBO USTVARJAMO NOVO ZGODBO

Nosilna ustanova: Vrtec Hansa Christiana Andersena v Ljubljani, enota Lastovica

Opis projekta, ki povezuje področje plesne, glasbene in likovne umetnosti, najdete na strani 271.

KULTURNO ŽLAHTENJE NAJMLAJŠIH

Nosilna ustanova: Vrtec Vodmat, Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine, likovne, plesne in glasbene umetnosti, najdete na strani 293.

OBISK UMETNIŠKEGA ATELJEJA KOT MOTIVACIJA ZA UČENCA

.....

Nosilna ustanova: Osnovna šola Vižmarje-Brod, Ljubljana

Sodelavki projekta v VIZ: Tina Podgoršek, pedagoginja, Jasna Babič, likovna pedagoginja

Sodelujoči zunanji partnerji: Boris Zaplatil, akademski slikar

Ciljna skupina: učenci prvega in tretjega triletja

Trajanje projekta: Priprave en teden, izvedba en dan, in sicer dve skupini po štiri šolske ure

Vsebina in potek

Priprava srečanja z likovnim ustvarjalcem v njegovem ateljeju se je začela z iskanjem umetnika, ki rad odpre vrata svojega ateljeja otrokom in se jim posveti. Koristno je tudi, če je umetnikov delovni prostor blizu šole. Dogovor o sodelovanju je vključeval urnik obiskov ateljeja (v našem primeru je to pomembno, ker smo se dogovorili za delo z dvema skupinama).

Slikar Boris Zaplatil je učencem najprej predstavil atelje (kaj je to, kaj tu dela ...), pokazal jim je svoje delovne materiale in orodja za slikanje, jih seznanil z barvami, zlasti s tistimi, ki se ne uporabljajo pri osnovnošolskem pouku. Predstavil jim je svoja likovna dela in vodil pogovor o njih (kaj otroci vidijo, kaj prepoznajo ...). Sledila je predstavitev njegove posebne tehnike slikanja in nekaterih zanimivih učinkov pri eksperimentalnem raziskovanju barve. Med slikarjem in učenci se je vzpostavil pristen in naklonjen odnos.

Za **učence prvega triletja** je slikar pripravil likovno nalogo – risanje z barvnimi svinčniki po konkretnem motivu, ki ga je izbral med svojimi pripomočki oziroma eksponati v delavnici ateljeju. V drugem delu obiska je gostitelj učencem nazorno predstavil motiv, ki so ga kasneje upodobili.

Ob zaključku obiska so učenci izdelke nalepili na okenska stekla ateljeja in jih tako postavili na ogled mimoidočim. Po obisku ateljeja so učenci navdušeno slikali na temo, ki je bila povezana z obiskom slikarjevega ateljeja. Razstavo so kasneje pripravili še v šoli.

Za **učence tretjega triletja** je slikar najprej v razredu pripravil eno-urno predavanje z naslovom 100 let abstrakcije. Sledil je obisk umetnikovega ateljeja, kjer je Zaplatil nadaljeval s predstavitvijo osnov abstraktne likovne umetnosti s področja slikarstva. Pojasnil je učencem, kako so različni umetniki realizirali svoje umetnine v različnih materialih in z različnimi orodji. V nadaljevanju je učence spodbudil k samostojnemu analiziranju lastnih likovnih del. S pomočjo knjig o likovni umetnosti s področja abstraktnega slikarstva

FOTO: BORIS ZAPLATIL

Ustvarjanje z umetnikom

so poskušali prestaviti svoje videnje tovrstnega slikarstva, odkrivali (ponavljali) so likovne pojme, ki so jih spoznali na predavanju v šoli. V slikarjevih delih so poskušali prepoznati tudi konkretne vplive iz predstavljenega likovnega obdobja. V šoli so učenci pri likovni vzgoji ustvarjali svoja abstraktna likovna dela in jih razstavili s pripadajočim pojasnilom.

V nadaljevanju se je nekaj učencev tako navdušilo za likovno izražanje, da so se po tem vključili v različne likovne dejavnosti v kraju šolanja in drugje – v risarske in grafične delavnice.

Cilji

- razvijanje ustvarjalnosti, estetske občutljivosti in kritičnega odnosa do umetnosti;
- izražanje kulturnih raznolikosti;
- seznanjanje z vidiki abstraktne likovne umetnosti in s prikazovanjem konkretnih primerov likovnih del umetnikov;
- razmišljanje o predstavljenih likovnih delih;
- samostojna izbira likovnega materiala in orodij ter izbira likovnega problema.

Kroskurikularnost

Osebnostna rast, razvijanje socialnih spretnosti in sporazumevanja, razvijanje ustvarjalnega mišljenja.

Predstavitev pripravil Boris Zaplatil.

Komentar

Obisk v slikarskem ateljeju pri umetniku, stanujočem v neposredni bližini šole, je bil za učence posebna izkušnja (stik z umetnikom, spoznavanje njegovega načina razmišljanja, spoznavanje njegove likovne tehnike), pomembna zlasti z motivacijskega vidika. Prednost projekta je, da so učenci po uvodnih predstavitvah ustvarjali tudi sami – v ateljeju in v likovni učilnici. Pri nadgradnji projekta bi bile dobrodošle povezave z učiteljem matematike (primerjava abstraktnih oblik z geometrijskimi), z učiteljem kemije (kemijske lastnosti barv, ki jih uporablja umetnik), prav tako pa tudi s kulturno ustanovo (galerijo) ... Pri odločanju o tem, katerega likovnega umetnika bi lahko obiskali v ateljeju ali ga povabili k pouku, priporočamo šolam, da se povežejo z Zvezo društev slovenskih likovnih umetnikov (ZDSLU) v Ljubljani ali pa s katero od večjih galerij v svojem ali bližnjem kraju. Pomembno je namreč, da šole izberejo v strokovni javnosti priznane likovne umetnike, oblikovalce ali mojstre umetne obrti.

Primernost

Povezovanje vzgojno-izobraževalnih ustanov z umetniki in kulturnimi ustanovami je možno na vseh ravneh izobraževanja (v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah).

PO FABIANIJEVIH POTEH

Nosilna ustanova: OŠ Dutovlje in OŠ Antona Šibelja-Stjenka Komen

Vodji projekta: Vlasta Markočič in Tanja Samec, likovni pedagoginji

Ciljna skupina: učenci 8. razreda OŠ Antona Šibelja-Stjenka Komen; učenci OŠ Dutovlje

Trajanje: OŠ Komen: 8 šolskih ur; OŠ Dutovlje: 12 šolskih ur

OŠ Antona Šibelja-Stjenka Komen in OŠ Dutovlje kot nosilki Likovnega natečaja *Po Fabianijevih poteh* sodelujemo na vsakem natečaju.

V nadaljevanju najprej kratko predstavlja natečaj, nato sledi predstavitev naših prijavljenih projektov.

Likovni natečaj *Po Fabianijevih poteh*

Leta 2003 sva kot pobudnici Likovnega natečaja *Po Fabianijevih poteh* zasnovali in razpisali likovni natečaj s področja prostorskega oblikovanja. Od leta 2004 na OŠ Antona Šibelja-Stjenka Komen in OŠ Dutovlje v sodelovanju z Društvom likovnih pedagogov Primorja organiziramo projekt *Po Fabianijevih poteh*, ki je leta 2008 prerasel v mednarodni dogodek. Z nami ves čas sodeluje dr. Beatriz Tomšič Čerkez s Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani (strokovna predavanja za učitelje, delavnice). Od začetka poteka projekt pod okriljem Društva likovnih pedagogov Primorja, ki združuje likovne pedagoge obalno-kraške regije. Likovni pedagogi v okviru društva vodijo in organizirajo dejavnosti z različnih likovnih področij. Področje prostorskega oblikovanja v okviru dejavnosti društva ni bilo pokrito in tudi na širši ravni je arhitekturno oblikovanje pri likovnih pedagogih nekoliko zastavljeno, kar naju je vzpodbudilo, da sva v okviru društva organizirali dejavnost, ki se ukvarja z arhitekturo. Strokovno nam je pomagala tudi mag. Silva Karim (takratna svetovalka za področje likovne vzgoje na ZRSŠ). Pri izvedbi projekta so nama bili v pomoč člani društva, delavci obeh šol ter številni sodelavci iz lokalne skupnosti. Pri četrtem bienalu leta 2010 se nam je pridružil še dr. Domen Zupančič s Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani (izvedba strokovnega predavanja za pedagoške delavce, delavnica za študente arhitekture).

Dejavnosti, ki so potekale v okviru zadnjega projekta 2010, so 4. Bienalni mednarodni likovni natečaj prostorskega oblikovanja, likovne delavnice Prostorske instalacije ter delavnice za študente arhitekture, strokovna predavanja za učitelje, spoznavanje dela Maksa Fabianija ter kulturne dediščine Štanjela, predstavitev ustvarjalnega dela članov Društva likovnih pedagogov Primorja. Tudi tokrat smo izdali katalog. V projektu, ki je potekal od junija 2009 do oktobra 2010, je sodelovalo 50 šol, 580 predšolskih in šolskih otrok, dijakov ter študentov arhitekture ter njihovi likovni pedagogi. Sodelujoči prihajajo iz vse Slovenije, zamejstva in tudi iz drugih držav.

Cilji natečaja so:

- Spodbujanje k ustvarjalnemu reševanju likovnih nalog s področja prostorskega oblikovanja, ki jih učenci in dijaki izvedejo v obliki risbe, slike, grafike, računalniške grafike, fotografije, makete, instalacije, videa ...
- Povezovanje učencev in mentorjev iz Slovenije, zamejstva ter drugih držav.

- Spoznavanje dela Maksa Fabianija.
- Promocija vrednot prostora, naravne in kulturne dediščine, arhitekture in urbanizma med učenci, dijaki in v širši javnosti ter vzpodbujanje kritičnega pristopa do dejanj v okolju in razumevanja prostora kot celote.
- Izobraževanje likovnih pedagogov in učiteljev drugih predmetov o prostorskem oblikovanju in ekološko osveščanje pri snovanju arhitekture.

Več o projektu si lahko preberete na:

<http://www.os-dutovlje.si/projekti/po-fabianijevih-poteh/>

Vsebina in potek

KIPARSKA LIKOVNA NALOGA

Z učenci osmega razreda OŠ Antona Šibelja-Stjenka Komen smo na 3. natečaju *Po Fabianijevih poteh* sodelovali s kiparsko likovno nalogo, ki združuje kiparske elemente v prostorsko celoto. Z učenci sem želela izpeljati nalogo, kjer oblikujejo reliefe iz gline in jih sestavijo v urbanistično celoto, ki naj bi v našem primeru predstavljala kraško vas. Za to delo sem se odločila, ker so učenci postavljeni zaradi različnih materialov pred več tehničnih problemov, ki jih morajo med delom reševati:

- Glina brez opore ne stoji pokonci in rabi podporo.
- Krhkost negativnega in pozitivnega odlitka zaradi velikosti in ločevanje le-teh.
- Zaobljenost v notranjosti kalupa.

Poleg predvidevanja tehničnih problemov smo se pogovorili tudi o kraških vaseh, ki so postavljene večinoma na gričih. Spomnili smo se zunanosti kraške hiše in jo opisali. Da bi delo potekalo čim hitreje in hkrati kvalitetno, smo ga natančno načrtovali. Dolžina šolskih ur pomeni pri izvedbi veliko omejitev in ne dovoljuje prevelikih odstopanj.

FOTO: VLASTA MARKOČIČ

Izbrani material: Glina je primeren material za izdelovanje reliefa, ker jo lahko dodajamo in odvezujemo. Mavec je dostopen material in najbolj primeren za izdelovanje negativnega in pozitivnega odlitka v osnovni šoli.

Potek dela: Delali smo skupinsko in individualno. Individualno je vsak učenec izdelal relief kraške hiše. To delo jim ni povzročalo težav, saj so kraške hiše del naše stavbne dediščine, z reliefom pa so se tudi že srečali. Nastali so zanimivi izdelki različnih velikosti in oblik.

V drugem delu so se učenci združili v eno skupino. Skupinsko delo je zanimivo, ker se morajo člani med seboj pogovarjati in usklajevati svoja hotenja. Težave, ki se pojavijo, je treba reševati sproti.

Vsak želi prispevati najboljše in se zato obnaša in deluje odgovorno.

Izdelali so »hrib« iz papirja in nanj položili reliefe tesno skupaj. Postavili so še ograjo iz gline in zalivanje reliefne kraške vasi se je začelo. Ugotovili so, da se bo mavec v tako velikem kosu zlomil, če ga ne okrepijo, zato so v mavec vstavili še trakove blaga in vrvic, ki so se križno prepletali. Čez nekaj dni so mavčno gmoto obrnili in iz nje pazljivo pobrali reliefe. Dobili so negativni odlitek – kalup. Odločili smo se, da jih bomo posušili in žgali. Učence sem najprej poučila o postopku izdelave kalupa, tako so bili pri praktičnem delu že sami pozorni na morebitne težave (zalivanje vmesnih prostorov ...). Kalup so namazali z milnico in vanj začeli vlivati mavec. Tudi tukaj smo zaradi trdnosti uporabili trakove iz blaga, ki smo jih vstavili med zalivanjem. Po nekaj dneh sušenja so pozitivni odlitek ločili od kalupa.

Izdelek je bil nagrajen z zlato diplomom, razstavljen v Štanjelu in predstavljen v katalogu.

Predstavitev pripravila Tanja Samec.

KIP IN AMBIENT

Poleg vsakoletnega sodelovanja na likovnem natečaju so učenci OŠ Dutovlje sodelovali v projektu *Po Fabianijevih poteh* tudi v likovni delavnici *Prostorske instalacije*. Projekt oblikovanja prostorske instalacije so učenci 9. razreda izvedli v okviru izbirnega predmeta *likovno snovanje III* in so s tem reševali likovni problem *kip in ambient*. Delo je najprej potekalo individualno, izvedba pa kot skupinsko delo. Vsak učenec je svoj koncept instalacije razvil pri redni uri. Pri tem so skušali izpostaviti poljubno aktualno temo ali problem in ga predstaviti v prostoru tako, da bodo obiskovalci doživeli postavitev ne samo vizualno, ampak da se bodo po prostoru lahko gibali kot aktivni soustvarjalci opazovanega likovnega izdelka. Instalacija naj bi zaposlovala čim več čutov opazovalca. Pri obisku sodobnih razstav sem namreč opazila, da je sodobna umetnost, ki ponuja nove načine izražanja, učencem zelo blizu. Skupaj smo koncepte za instalacijo pregledali in izbrali ideje, uresničljive znotraj prostora, ki nam ga ponuja naša likovna učilnica. Učencem sem prikazala več vizualnih sporočil na dvodimenzionalni ploskvi, ki so jih poskušali premestiti v tridimenzionalni prostor, kar zahteva povezavo kiparskega, arhitekturnega in naravnega prostora. Nekatere instalacije so zahtevale izdelavo številnih likovnih izdelkov, tako da je bila k oblikovanju posameznih elementov vključena večina učencev naše šole med rednim poukom likovne vzgoje. Dokončna postavitev instalacije pa je ostala v rokah avtorjev. Izvedli so jo v okviru fleksibilnega urnika, pri čemer so sodelovali vsi učenci v skupini. Končna postavitev v prostor je potekala strnjeno šest šolskih ur. Učenci so imeli na voljo tudi sodobne medije.

FOTO: VLASTA MARKOČIČ

Ekološko osveščanje
z umetnostjo

Instalacija z naslovom *Če človek vleče preveč niti v naravi, se vedno bolj zapleta v lastno mrežo* je spodbujala ekološko osveščenost posameznika. Obisk razstave *Triennale sodobne slovenske umetnosti U3* je bil učencem motivacija za iskanje primerne tematike. Drugo možnost je ponudila tudi tema dneva šole, ki je bil posvečen ekologiji. Učenci so izdelali vsak svoj koncept instalacije na temo ekologije. Pri tem so upoštevali, da se tematika instalacije predstavi v kiparskem, arhitekturnem in naravnem prostoru. Več učencev je oblikovalo koncept z osrednjo človeško figuro, ki igra pomembno vlogo v okolju, kjer živi. Avtor izbranega koncepta je simbolično prepletel človeško figuro z zrakom in morjem. Pri iskanju primernih materialov za človeško figuro, ptice in ribe smo se z učenci odločili za oblikovanje iz materialov, primernih za reciklažo. Uporabili so plastenke ter časopisni papir, ki so ga pritrdili na skulpturo s kaširno maso. Človeka, ki preveč posega v naravo, so dobesedno umestili v prostor tako, da se je z vrvico zapletel v lastno mrežo. V zatemnjenem prostoru so osvetlili osrednjo človeško figuro, ki »vleče niti v naravi« in z vrvicami posega v življenjski prostor ptic in rib. Pomembno se mi zdi, da so človeku dali obraz, da se ne bi skrival v anonimnosti. Skupina treh učencev je imela nalogo pripraviti računalniško predstavitev na temo ekologije. Odločili so se za prikaz aktualnih naravnih nesreč. Izbrali so ustrezno glasbeno podlago projekciji fotografij plazov in poplav, ki so posledica grobih posegov človeka v okolje. Avtorji so želeli, da bi opazovalci z več čutili zaznali soodvisnost človeka in okolja ter razumeli posledice neodgovornega ravnanja v okolju.

Instalacijo so kasneje učenci umestili tudi v prostor srednjeveškega naselja Štanjel v okviru likovne delavnice *Prostorske instalacije*. Ob deseti obletnici eko-šole pa so jo postavili v prostorih Ljubljanskega gradu.

Prostorska postavitve z naslovom *Drevo želja* je zaposlila večino učencev naše šole. Učenci, avtorji instalacije, so oblikovali veliko drevo ter ga umestili v center učilnice. Pod drevo so postavili kipe palčkov, ki izpolnjujejo želje. Oblikovali so jih učenci prve in druge triade. Na prozorne folije v obliki vej so izpisali želje, ki so jih predhodno zbrali med učenci. Folije so umestili v krošnjo. Iz zelenih papirjev so izrezali drevesne liste in ponudili obiskovalcem, da nanje napišejo svoje (predvsem nematerialne) želje in jih namestijo na drevo. Odziv učencev in drugih obiskovalcev dneva šole je bil presenetljiv, saj so listi z izpisanimi željami pokrili velik del drevesa. Z instalacijo smo kasneje sodelovali na Festivalu ustvarjalnosti in inovativnosti v Ljubljani.

Tema tretje instalacije je bila *Zdravje*. Iz rabljenih škatlic zdravil so učenci oblikovali skulpturo v obliki vprašaja ter jo umestili v prostor tako, da je visela nad kupom zdravil. Rdeče papirnate človeške figure so se skušale prebiti iz kupa zdravil in se povzpeli po skulpturi navzgor. V prostoru sta se obenem izvajali dve računalniški predstavitvi na temo zdravja. Prva je prikazovala rezultate ankete, ki so jo učenci opravili na šoli. Učenci so odgovarjali na vprašanje: »Ujel si zlato ribico. V zameno za svoje življenje ti ribica ponuja eno od naslednjih življenjskih vrednot: srečo, zdravje, ljubezen, denar. Kaj boš izbral, če lahko izbereš samo eno?« Drugo projekcijo je z lastnimi fotografijami in mislimi na temo zdravja samostojno pripravila učenka 8. razreda. Za zvokovno podlago so si učenci izbrali metronom, ki je neprestano v istem ritmu tiktakal in simbolično nakazoval čas, srčni utrip ... Učenci so na večplastno osvetlili problematiko zdravja, kjer je pomembno, da posameznik tudi sam kaj prispeva k lastnemu boljšemu počutju. Velikokrat nam zdravila sicer res vrnejo zdravje, niso pa vsemogočna ...

FOTO: VLASTA MARKOČIČ

FOTO: VLASTA MARKOČIČ

Instalacije so lahko doživeli vsi učenci šole, tudi najmlajši, pa seveda starši in drugi obiskovalci dneva šole. Ker je postalo oblikovanje prostorske postavitve učencem velik izziv in so se nanjo pozitivno odzvali, tematika pa je povezana z oblikovanjem prostora, se mi je zdelo smiselno oblikovanje prostorskih instalacij vključiti v projekt *Po Fabianijevih poteh*. V okviru likovnih delavnic smo povabili aktivne člane Društva likovnih pedagogov k oblikovanju instalacij v arhitekturno zanimivem okolju Štanjela, kjer so v zpuščene in napol obnovljene stavbe učenci primorskih šol umestili svoje postavitve. Ob otvoritvi razstave v večernih urah so v soju sveč opozarjale na aktualne lokalne in globalne probleme.

Predstavitev pripravila Vlasta Markočič.

Cilji

- Učenci v pogovoru utemeljijo primernost oblik zgradb in uporabe materialov glede na značilnost okolja, v katerem živijo, oblikujejo pozitiven odnos do domače arhitekturne dediščine, spoznajo postopek in obnašanje materialov med delom, spoznajo pomen konstrukcije in trdnosti materialov za stabilnost prostorske tvorbe, prepoznajo problematiko in tudi samostojno predlagajo primerne rešitve.
- Učenci spoznajo različne načine organiziranosti kiparskega prostora ter izdelajo koncept za instalacijo in instalacijo samo. Razvijajo si ročne spretnosti ter si krepijo zavest o pomembnosti harmonične povezave kiparskega, arhitekturnega in naravnega prostora.

Medpredmetne povezave

Geografija, zgodovina, glasba, biologija, tehnika in tehnologija ...

Kroskurikularnost

Spodbujanje domišljije, razvijanje kritičnosti do posegov v okolje, razvijanje prostorskega dojemanja in načrtovanja.

Predstavitev pripravili Tanja Samec in Vlasta Markočič.

Refleksija vodij: *Po Fabianijevih poteh* je bil v začetku zasnovan kot bienalni likovni natečaj, vendar je ob četrti ponovitvi razširil svoje cilje. Vedno bolj se zavedamo, da v osnovni šoli ob problemu oblikovanja prostora svoje cilje zasledujejo učenci tudi pri drugih predmetih – npr. pri geografiji, tehniki in tehnologiji ter pri drugih predmetih. Medpredmetno povezovanje omogoča učencem uporabo znanja, poveča kakovost in trajnost pridobljenega znanja ter razvija kritično in povezovalno mišljenje. Medpredmetna obravnava problematike oblikovanja okolja omogoča tudi kritičen pristop do posegov v okolje in razumevanje prostora kot celote.

Komentar

Oba projekta, ki se navezujeta na danes že tradicionalni natečaj *Po Fabianijevih poteh*, inovativno in za učence nadvse zanimivo udejanjata ne le cilje likovne vzgoje, temveč ob dojemljanju prostora razvijata kritično mišljenje, zlasti pa kritičen pristop do posegov v okolje. Oba primera spodbujata hkrati ustvarjalnost posameznika, s skupinskim ustvarjanjem pa krepi sodelovanje in učenje skupinske dinamike. Ustvarjalnost mladih je zagotovo spodbudil tudi obisk razstave *Triennale sodobne slovenske umetnosti U3*.

Odlika obeh primerov je tudi povezovanje likovnih pedagoginj obeh šol ter njuno povezovanje s strokovnjaki in umetniki.

Primernost

Ob primerni prilagoditvi je mogoče projekt izvesti tako z mlajšimi učenci kot z dijaki.

PEČATNIK KOT UNIVERZALNO IZHODIŠČE ZA NAČRTOVANJE RAZNOVRSTNIH LIKOVNIH NALOG

Nosilna ustanova: Osnovna šola dr. Vita Kraigherja, Ljubljana

Vodja projekta: Marjan Prevodnik, likovni pedagog

Sodelavki projekta: Nives Brzič, učiteljica glasbe, Marija Podgornik, učiteljica zgodovine

Sodelujoči zunanji partner: prof. Branko Suhy, Akademija za likovno umetnost in oblikovanje, Ljubljana

Ciljna skupina: učenci zadnje triade osnovne šole

Trajanje: dve šolski uri (90 minut) za tisk s pečatnikom

Vsebina in potek

Dejavnost učitelja: Učitelj učencem uvodoma pokaže nekaj uporabnih predmetov – pečatnikov in izvirnih grafičnih listov (ali kakovostnih reprodukcij) umetnikov ter pove nekaj dejstev o nastanku prvih pečatnikov iz zgodovine likovne umetnosti. Likovno nalogo zastavi problemsko z namenom vzbujanja in aktiviranja interesa učencev. Napove likovno nalogo (simetrična ali nesimetrična kompozicija), cilje in namen učne ure ter demonstrira likovno tehniko, to je tiskanje s pečatnikom – radirko, v dveh ali treh barvah. Nato povabi učence, da nova likovnoteoretična in druga spoznanja uresničijo v likovnem delu. Ob ogledu likovnih del učitelj skupaj z učenci vrednoti pridobljeno znanje, izvirnost in njihovo spretnost pri reševanju zadanega likovnega problema, motiva in tehnične izvedbe. Ob zaključku se pogovorijo o novih likovnih nalogah.

Profesor Suhý se je vključeval v projekt s strokovnimi nasveti o grafiki. Obe učiteljici sta bili vključeni v prvi del projekta (tiskanje s pečatnikom) in sta svoj pouk usklajevali s projektnimi zahtevami. Učiteljica zgodovine je pri svojem pouku izbirala slikovne primere, vezane na razvoj pečatnika skozi čas, učiteljica glasbe je učno snov usklajevala z zahtevami iz projektne likovne naloge (simetrična in nesimetrična kompozicija, ritem) ter z učenci iskala razlike in podobnosti v glasbi in likovni vzgoji.

Dejavnost učenca: Učenci v prvih dveh urah v posameznih korakih likovne naloge ločijo umetniško grafiko od industrijske. Simetrične kompozicije ločijo od nesimetričnih ter prepoznajo vrste ritmov v dekorativnih vzorcih uporabnih predmetov. Postavljajo vprašanja o tej dejavnosti, spoznavajo likovni problem, opazujejo demonstracijo grafične tehnike na oba načina: s skico ali brez nje. Nova likovnoteoretična spoznanja o ritmu in abstraktni kompoziciji prenesejo v barvne skice. Izmed ustvarjenih skic izberejo eno in jo s svinčnikom prenesejo na radirko ali pa skico narišejo na radirko. V naslednjem koraku pripravimo radirko (z izrezovanjem) za natis prve barve. Z ustvarjenim pečatnikom potiskajo list papirja.

Pri delu učenci upoštevajo tehnična navodila in se zavedajo, da morajo varno uporabljati likovne materiale in orodja. Razvijajo lastno likovno tehniko risanja, rezanja in odtiskovanja. Odkrivajo posebnosti grafične tehnike v barvah in razumejo postopek večbarvnega tiska z ene tiskovne plošče. V pogovoru jih učitelj usmerja k razmišljanju o uporabnosti grafike in pečatnika pri drugih vsebinah v šoli in izven nje. Razmišljajo o tem, kakšen ritem in kakšno kompozicijo so ustvarili, ugotovijo, zakaj pride na odtisu do zrcalne slike izbranega (nesimetričnega) abstraktnega motiva. Navajajo se na vrednotenje svojih del in del sošolcev. Pri tem upoštevajo: uspešnost reševanja likovnega problema, izvirne izbire motiva in tehnične izvedbe.

V naslednji likovni nalogi se učenci odločijo za eno od štirih ponujenih možnosti. Sami izbirajo predlagane naloge. Vsi učenci (ne samo tisti, ki so izbrali prvo možnost – oblikovanje osnutka za ovitek zgoščenke) so v nadaljevanju projekta pri glasbeni vzgoji iskali primerjave med klasično in najsodobnejšo glasbo ter ob tem iskali povezave med tradicionalno in sodobno motiviko v grafičnem oblikovanju.

Likovno nalogo je mogoče nadgraditi. Za izvedbo tega dela potrebujemo šest pedagoških ur. Učitelj ponudi učencu štiri možnosti, izmed katerih si vsak izbere najbolj zanimivo.

Prva možnost: Učenci izvedejo likovno nalogo v grafični tehniki večbarvnega linoreza z ene tiskovne plošče.

Druga možnost: Učenci že uporabljeno tiskovno ploščo (pečatnik iz radirke) iz prvih dveh ur projekta uporabijo kot nadaljnji material za likovne naloge s področja oblikovanja (šahovska figure, prstan ...), kiparstva in prostorskega (urbanistično-arhitekturnega) oblikovanja.

Tretja možnost: Svoje odtise s pečatnikom radirko fotografirajo, shranijo v računalniku in jih ustvarjalno preoblikujejo v nove kompozicije (vizualno sporočilo – plakat) in pomene z likovnimi računalniškimi sodobnimi programskimi orodji. Lahko pa podobno nalogo naredijo (nadgradijo) z odtisom, ki je nastal v tehniki barvnega linoreza iz zgoraj omenjene prve možnosti.

Četrta možnost: Zadnja od ponujenih možnosti je nadaljnja predelava že uporabljenih pečatnikov (iz radirk) za različne namene – od poslikave telesa z družbeno angažiranimi cilji, pečatnika za različne prireditve (konferenca, večer poezije, likovna razstava, ples, koncert ...), za ovojni papir, za lutke, za izdelavo logotipa itd.

Cilji

Učenci spoznavajo umetniška dela. Ločijo umetniško grafiko od industrijske; spoznajo razlike med ritmom ter simetrično/nesimetrično kompozicijo v glasbi in likovni vzgoji. Razvijajo estetski čut, ustvarjalnost in ročne spretnosti.

Medpredmetne povezave

Likovna naloga s področja barvne grafike se je povezovala s poukom glasbe, z zgodovino (tudi likovne) umetnosti ter z računalništvom.

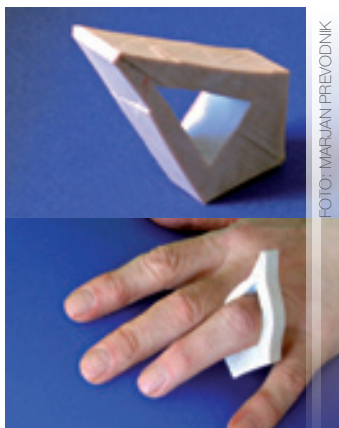
Kroskurikularnost

Se izrazito izkazuje na procesni ravni, kot so prenašanje spretnosti, znanj in sposobnosti, ki presegajo obravnavo pri posameznih učnih predmetih (npr. ravnotežje v kakršnikoli kompoziciji, kontrast, ustvarjalno mišljenje ...).

Predstavitev pripravil Marjan Prevodnik.

Komentar

Ustvarjalno odtiskovanje z uporabo radirke je uporaben primer medpredmetnega in kroskurikularnega povezovanja. Motivacijsko je pomembno povezovanje naloge z uporabnostjo pečatnikov za konkretne vsakodnevne potrebe (vstopnice ...) in

Pečatnik ponuja številne možnosti ...

možnost izbire naloge, ki posamezniku najbolj ustreza. Primer bi lahko nadgradili z obiskom kulturne ustanove (galerije, muzeji, arhivi ...), kjer bi učenci videli različne pečatnike oziroma njihove uporabe v umetninah (grafika ...) ter v vsakdanjem življenju.

Primernost

Tovrstne likovne naloge so uporabne tudi v srednjih šolah.

Uporabljena in priporočena literatura

Kako nastaja grafični list? Različni avtorji. Ljubljana: ZDSLU in ZKOS. Letnica neznana.

Katalogi mednarodnih grafičnih bienalov 1955–2009. Ljubljana: Mednarodni Grafični Likovni Center (MGLC).

Katalog 1. Mednarodnega bienala otroške in mladinske grafike – Ljubljana 1997. (1997). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Prevodnik, M. (2006). Uporaba radirke za razumevanje postopka večbarvne grafike z ene tiskovne plošče/matrice. *Likovna vzgoja*, VII, št. 31–32, str. 36–42.

Prevodnik, M. (1999). Oblikovalno področje grafika. V J. Muhovič (ur.): *Likovno snovanje – priročnik za učitelje likovne umetnosti v gimnazijah in srednjih šolah.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Str. 137–163.

ANIMIRANI FILM PRI LIKOVNEM SNOVANJU 3

Nosilna ustanova: OŠ Dob

Opis projekta, ki povezuje področje filmske in likovne umetnosti, najdete na strani 78.

GLEDALIŠKA PREDSTAVA Z EKOLOŠKO TEMO: POSLEDNJA ŽELJA ROZALIJE M.

Nosilna ustanova: OŠ Franceta Prešerna Kranj

Opis projekta, ki povezuje področje gledališke in likovne umetnosti, najdete na strani 127.

BAROČNA LJUBLJANA

Nosilna ustanova: OŠ Vodmat, Ljubljana

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine, likovne umetnosti, bralne kulture in glasbe, najdete na strani 207.

KULTURSTIK

Nosilna ustanova: Osnovna šola Sava Kladnika Sevnica

Opis projekta, ki povezuje področje gledališke, likovne in filmske umetnosti, najdete na strani 300.

LIKOVNA UMETNOST IN SVET GEOMETRIJE

.....

Nosilna ustanova: Srednja glasbena in baletna šola Ljubljana

Vodja projekta: dr. Beatriz Tomšič Čerkez, akad. slikarka in arhitektka, prof. lik. umetnosti

Ciljna skupina: dijaki 3. letnika programa umetniške gimnazije, glasbena smer

Trajanje: približno 10 pedagoških ur dela v razredu, čas za izdelavo scenografije in izvedbo predstave.

.....

Vsebina in potek

Projekt smo izvajali v okviru rednega pouka predmeta likovna umetnost. Po posvetu z učiteljico za matematiko sem pri načrtovanju dejavnosti upoštevala splošne cilje tega predmeta, ki se nanašajo na tematike geometrija v ravnini in prostoru ter geometrijski liki in telesa. To pomeni, da so dijaki uporabili lastnosti geometrijskih likov, zveze med notranjimi in zunanji koti trikotnika ter odnose med stranicami in koti trikotnika, preiskovali geometrijske probleme z uporabo IKT, uporabili usvojeno znanje kotnih funkcij in geometrije na modelih geometrijskih teles ter rešili geometrijske probleme v povezavi s površino in prostornino teles.

Dejavnosti so potekale v dveh sklopih, ki bi ju lahko imenovali raziskovalni in ustvarjalni del. V

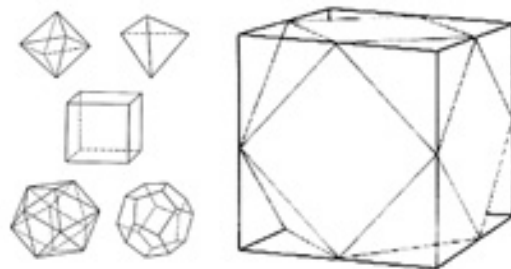
prvem sklopu so dijaki delali individualno, vodeno so raziskovali vsebine iz geometrije in jih povezovali z vsebinami iz likovne umetnosti oziroma arhitekture; v drugem, ustvarjalnem sklopu, pa so po izboru posegali po skupinski obliki dela, izdelali osnutek za sceno in scenografijo za glasbeno-plesno predstavo. Pri načrtovanju in izvedbi projekta smo poudarili metodo projektnega učnega dela, pri kateri dijaki povezujejo teorijo in prakso. Pri praktičnem pouku so dijaki samostojno iskali informacije in vire, se učili povezovati različne snovi, poleg tega pa so bili lahko vključeni v skupinsko delo, kjer ne sledijo le pravilom, temveč se morajo prilagajati tudi drug drugemu. V procesu takšnega prilagajanja so razvijali sposobnosti komunikacije, saj so morali za dober rezultat uskladiti svoje znanje, razumevanje in ga povezati v novo celoto, kot je narekovala naloga.

Potek dejavnosti: Skupaj z dijaki smo obnovili značilnosti kvadrata kot geometrijskega lika na ploskvi in kocke kot lika v prostoru ter izdelali maketo kocke. Maketo so dijaki individualno izdelali iz lesenih paličic ali iz kartona. Vsak dijak je dodal še najbolj enostavno včrtano telo v kocko oziroma kuboktaeder. Ogledali so si tudi predstavitev, kako v kocko včrtati tetraeder ali oktaeder.

Na eno stran makete kocke so dijaki nalepili risbo pročelja dvojnega vezanega kozolca primerne velikosti, skupaj smo primerjali oblike, ponovili znanja iz matematike: liki, telesa, razmerja, značilnosti pravokotnega trikotnika, pravokotni prostor ...

Dijaki so tako spoznali oblikovalske značilnosti in vrste najbolj pomembnega primera vernakularne arhitekture pri nas: kozolca.

Nato sem dijakom prikazala predstavitev in tri kratke filme, s katerimi so spoznali oblikovalske strategije pri delu sodobnega arhitekta Petra Eisenmana. Avtor uporablja pri oblikovanju arhitekturnega prostora izključno kocko. Dijaki so primerjali osnovne oblike kozolca in primere sodobne arhitekture.

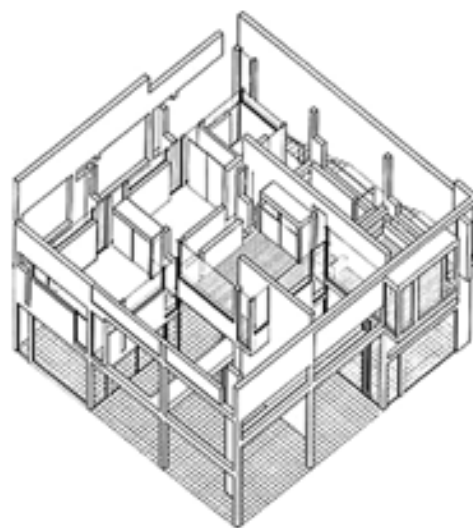

Geometrijski liki in telesa

Dvojni vezani kozolec

(Vir: Juvanec, B. (2000). Kozolec, Hayrack. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo, 15).

Peter Eisenman, *Hiša II*

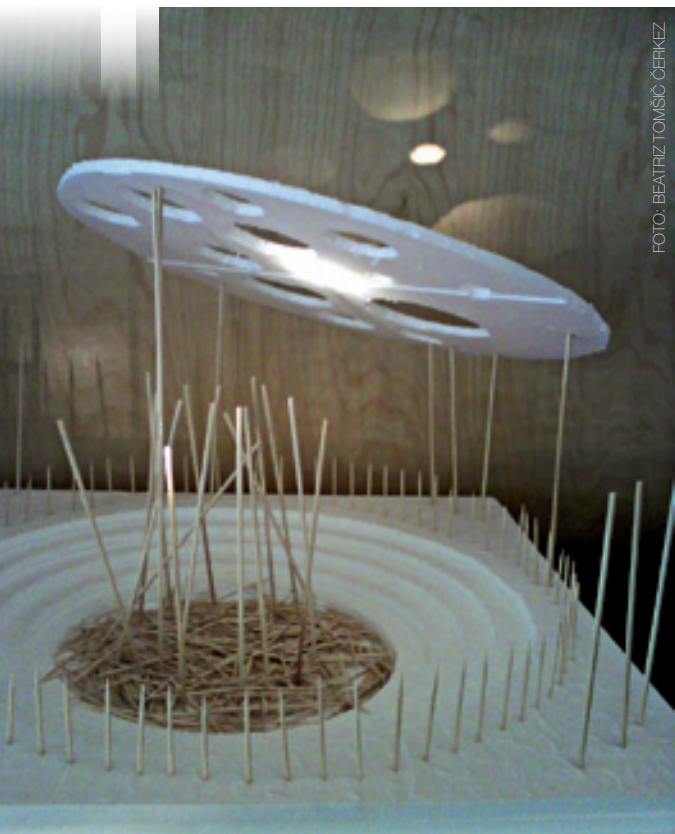

FOTO: BEATRIZ TOMŠIČ ČERKEZ

Primer izdelane makete

V drugem delu projekta so dijaki uporabili kocko kot osnovo za izdelavo scenskega prostora oziroma maketo arhitekturnega prostora. Kocka je »izsek« prostora, znotraj katerega lahko oblikujemo različne prostore. Tokrat so dijaki delali v skupinah. Dogovorili so se za vsebino predstave – glasbenega koncerta s programom, ki ga izvajajo pri strokovnih predmetih (inštrument, orkester idr.). Uporabili so različne materiale – tkanine, papir, plastične folije, karton, stiropor idr. – in pri tem upoštevali značilnosti, kot so barve, texture, strukture in fature materialov.

Ko so bili osnutki na maketi dokončani, so dijaki izbrali nekaj predlogov in v skupnih šolskih prostorih izvedli scenografije v pravi velikosti. Pri postavitvi v prostoru so izhajali iz kocke v prostoru, ki so jo tudi materialno določili z vrvmi. Organizirali smo plesno-glasbeno predstavo, pri kateri se je scenografija menjala štirikrat. Na predstavo smo povabili sošolce, učitelje, starše in predstavnike lokalne skupnosti.

Cilji

- dijaki razvijajo opazovanje, predstavljalnost, likovno mišljenje, likovni spomin in domišljijo;
- usvajajo elementarna znanja likovne teorije in ostrijo čut za likovne vrednote;
- razvijajo likovnoizrazne zmožnosti in ustvarjalnost;
- z oblikovanjem prostorov in kiparskih volumnov razvijajo telesno-kiparski odnos in občutenje likovnega prostora;
- uporabijo usvojeno znanje geometrije na modelih geometrijskih teles;
- rešijo geometrijske probleme v povezavi s površino in prostornino teles.

Medpredmetne povezave

Matematika: geometrija v ravnini in prostoru, geometrijski liki in telesa, številna razmerja pri proporcu, simetrija v umetnosti in matematiki; umetnost kot nosilka simbolnega pomena števil, geometrijske osnove likovnega komponiranja, osnove opisne geometrije, aksonometrija.

Kroskurikularne povezave

Dijaki razvijajo kompetenco raziskovanja naravnih in družbenih pojavov in estetsko kompetenco.

Predstavitev pripravila dr. Beatriz Tomšič Čerkez.

Refleksija dr. Beatriz Tomšič Čerkez: S projektom *Likovna umetnost in svet geometrije* so dijaki razvijali ustvarjalnost in individualne sposobnosti, estetsko občutljivost ter kritičen odnos do znanosti, kulture in umetnosti. Dijaki so bili motivirani za izpeljavo projekta, saj obravnavana vsebina

ni iztrgana iz avtentičnega konteksta resničnega življenja. Ker smo za povezavo izhajali iz dobro znanih pojmov iz geometrije, je likovno izražanje pomenilo poglobljeno refleksijo o vsebinah kroskurikularnega področja. V opisanem primeru so še drugi dejavniki igrali pomembno vlogo pri motivaciji dijakov: presenečenje in nepričakovane povezave med vsebinami, možnost vpeljave individualne strategije reševanja likovne naloge, izbire likovne tehnike in likovnega motiva.

Zaključimo lahko, da ni vseeno, kako načrtujemo kroskurikularno povezovanje različnih vsebin: motivacija je večja, če imajo dijaki možnost razvijanja lastnih strategij delovanja ob povezovanju likovne vsebine z drugimi.

Komentar

Primer prakse s področja arhitekture je kakovosten primer načrtovanja in medsebojnega povezovanja učnih vsebin likovnega snovanja in matematike na šoli s posebnim programom, kot je umetniška gimnazija glasbene smeri. Tovrstno delo dijakom omogoča razvijanje raznolikih vedenj, sposobnosti in spretnosti različnih vsebin, ki so jih nato opredmetili v likovnih izdelkih. Zelo pomembno je, da so likovni izdelki nastali v posredni povezavi z vsebinami strokovnih »glasbenih« predmetov. Ker so vključili tudi take vsebine, ki dijake iskreno zanimajo in s katerimi imajo največ izkušenj, je likovno izražanje pomenilo poglobljeno refleksijo o vsebinah različnih predmetov in posredno dvigovanje ravni »estetske pismenosti« na več umetniških področjih. Možnost vpeljave individualne strategije reševanja likovne naloge, izbire likovne tehnike in likovnega motiva, uporaba novih pojmov in vsebin v različnih kontekstih – vse to je zagotovo tudi igralo pomembno vlogo pri uspešnem zaključku likovnih nalog.

Primernost

Likovno nalogo je možno izvesti v vseh srednješolskih programih, z ustreznimi prilagoditvami pa tudi v višjih razredih osnovne šole.

Uporabljena in priporočena literatura

- Baborsky, M. S. (2001). *XX secolo Architettura*. Milano: Electa in Fondation Le Corbusier.
- Burton, J. A. (1998). Philosophical Differences in the Thoughts of Louis I. Kahn and Martin Heidegger. A discussion of Heidegger's essay »Building Dwelling Thinking (1951)« *Architecture at Home*, 3, 2, 6/1998. V: <http://www.tu-cottbus.de/theo/Wolke>. Pregledano: 30.4.2004.
- Eisenman, P. (2001). *Diagram Diaries*. London: Thames and Hudson.
- Ghyka, M. (1977). *The Geometry of Art and Life*. New York: Dover Publications.
- Holzhey, M. (2005). *Vasarely*. Köln: Taschen GmbH.
- Juvanec, B. (2000). *Kozolec, Hayrack*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Juvanec, B. (2002). *Order and Disorder*. København: European Association for Architectural Education.
- Juvanec, B. (2004). *Vernakularna arhitektura ali kompleksnost preprostosti. Arhitektura, raziskave 2004/1*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, Inštitut za arhitekturo in prostor, 16–21.
- Kahn, L. (1984). *Forma y diseño*. Buenos Aires: Ediciones Nueva Visión.

Kepes, G. (ur.) (1965). *Structure in Art and in Science*. New York: George Braziller.
Kuhn, D., Wolf, K. L. (1977). *Forma y simetría – una sistemática de los cuerpos simétricos*. Buenos Aires: Eudeba.

GRAFITI, SUBKULTURE, POULIČNE SKUPINE (TOLPE) – STREET LIFE

Nosilna ustanova: Srednja šola Josipa Jurčiča Ivančna Gorica

Vodje projekta: Mojca Saje Kušar, profesorica angleškega (in španskega) jezika, Maja Zajc Kalar, profesorica angleškega (in nemškega) jezika, Andrej Svete, profesor zgodovine in sociologije, Anja Šmajdek, akademska kiparka, profesorica likovne umetnosti (zapisovalka primera)

Ciljna skupina: 1. letnik dijakov

Trajanje: projektni dan, napovedniki in uvodi pri rednih urah udeleženih predmetov ter povzetki pri rednih urah udeleženih predmetov

Štiri avtorstva: arhitekt urbanist (nizke gradnje, podhod v Tivoli), grafiti – več neznanih avtorjev, kiparka (začasni javni kip Zgodnji gost, Anja Šmajdek, 2007) ter fotograf Bojan Velikonja

Vsebina in potek

V prvem delu je profesor zgodovine in sociologije dijakom predstavil zgodovino nastanka subkultur in njihove različnosti, vlogo uličnih tolpe in getov ter nakazal njihove skupne značilnosti, oblikovanje skupinske in lastne identitete. Dijaki so aktivno sodelovali: na delovnih listih so analizirali besedilo, besedilo pesmi in vsebino grafitov. Samostojno so oblikovali svoje pojmovanje subkulture. Sledila je predstavitev v angleščini. Profesorici angleščine sta dijake popeljali skozi zgodovino pouličnega življenja v anglosaškem svetu, ki se je navezovala na predhodno predstavitev pri zgodovini in sociologiji. Dijaki so morali prepoznati imena in značilnosti subkultur, delali so naloge bralnega razumevanja, izbire, iskali rime, opisovali zunanost posameznih skupin in naredili osnutek življenjepisa člana tolpe (domišljajska zgodba).

V glasbenem delu so dijaki prisluhnili trem glasbenim primerom različnih subkultur in pisno izrazili svoje občutke.

Profesorica likovne umetnosti je dijakom predstavila pojmovanje grafita. Ta je lahko prepoznan kot oblika vandalizma ali pa kot vsebina likovne umetnosti. Po enakih znakih – simbolih so dijaki

prepoznali druge člane svoje tolpe. Dijaki so nato ukrojili majico, ki je imela vzorec identitete skupine, ter naslikali grafit, ki je predstavljal bistvo njihove tolpe. Istočasno so nekateri dijaki napisali tekst in glasbo po rapovskem vzorcu, glasbenem izrazu poulične skupine.

V zadnjem delu so se skupine predstavile z imenom, gesto, likovnim in glasbenim izdelkom. Dijaki so ob zaključku projekta pohvalili vsebino in delo. Povedali so, da si želijo še več podobnega dela v prihodnje, ker le tako lahko poglobijo in razširijo svoje znanje iz različnih zornih kotov. Profesorji smo ugotovili, da tako delo zahteva zelo veliko priprave in usklajevanja, zato bomo v bodoče poskusili s projektom z največ tremi do štirimi vključenimi učitelji.

Delovni list LUM:

NALOGE SKUPINE IN ČLANOV

Pridružite se skupini, v katero ste izžrebani!

1. Zamenjajte si majice! Obrnite jih! Določite, kako jih boste ukrojili! (Vsa tolpa enako.) Urežite jih! Določite, kdo bo katero oblekel; tako boste oblečeni ves dan. (Doma boste majice zarobili, se še enkrat srečali in naredili skupinsko fotografijo. Fotografija in najboljša majica bosta na predstavitvenem plakatu.) Oblečeni sledite navodilom za angleške naloge. Med delom določite tolpi smiselno ime (slovensko in angleško). Pisali boste o namišljenem življenje tolpe in sebe kot njenem članu.
2. Izdelajte grafit skupine. Uporabiti morate likovne elemente: linijo, ploskev, točko. Ploskve naj bodo velike barvne površine. Obkrožajo ali sekajo naj jih kontrastne črte (tanke, debele, vijugaste, cikcakaste ...) Odločite se, ali bo grafit bolj mehkih in oblih oblik ali pa trdih in oglatih. Vsak mora v svojo skicirko narisati vsaj tri predloge, jih predstaviti skupini, potem šele sestavite skupnega. Skica grafita naj bo velika.
3. Domislite se pozdravnega giba z rokami in ga fotografsko zabeležite.
4. Skupaj pomislite in izoblikujte znakec (ali slikovni element, simbol, obliko) in kakšno pravilo, ki ga mora pri grafitanju uporabljati vsak član skupine. Rezultat fotografsko zabeležite. Novosti vnesite v grafit na velikem plakatu.
5. Vizualne zahteve zaključne predstavite: Prvi plakat je grafit; drugi plakat ima ime tolpe (slovensko in angleško) in pojasnjuje potek projektne dne. Vsebuje fotografijo poslikav, fotografijo giba rok, skupinsko fotografijo v majicah, risbo najbolj urezane majice (lahko tudi povečana fotografija). Preden elemente predstavitve nalepite, razpravljajte o skladnosti, ravnotežju in enotnosti na plakatu ter o kompoziciji. Nastopite v majicah in domislite »prihod« in »zaključno pozo skupine«.
6. Presežki: v naslednjem tednu skupina posname enominutni filmček iz namišljenega življenja tolpe ali o projektne dnevu. Če nimate boljših pripomočkov, uporabite kar preprosta sredstva, ki jih imate: mobilni telefon, fotoaparati s funkcijo kamere ali celo fotografske posnetke, montirane v projekcijo power point.

Cilji

- spoznavanje različnih subkultur;
- spoznavanje lastnih občutkov in čustev in oblikovanje zavesti o sebi kot posamezniku in pripadniku določene skupine;
- razvijanje občutka za estetiko;
- spoznavanje različnih likovnih izraznih sredstev.

Grafitarska akcija 2

so za mlade zaradi aktualnosti zelo zanimivi, v šolah premalo. Projekt je zanimiv zaradi inovativnega in ustvarjalnega pristopa učiteljev različnih predmetov in kaže možnost raznolikih nadgradenj. Take nekonvencionalne vsebine, ki poleg ustvarjalnosti spodbujajo tudi kritičnost mladih, so v šolskem prostoru srednje šole nujno potrebne, ni pa odveč opozorilo o primernosti oziroma neprimernosti takega ustvarjanja glede na kraj, predmet, lokacijo ...

Primernost

Projekt je ob ustrezni prilagoditvi primeren tudi za višje razrede osnovnih šol.

MOJ (O)GLAS – DELAVNICA ANIMIRANEGA FILMA

Nosilna ustanova: Srednja šola Domžale, gimnazija

Opis projekta, ki povezuje področje filmske in likovne umetnosti, najdete na strani 81.

Medpredmetne povezave

Angleški jezik, zgodovina in sociologija, likovna umetnost, glasba.

Kroskurikularnost

Poznavanje različnih subkultur, izražanje v tujem jeziku, ustvarjalno in umetnostno izražanje z likovno umetnostjo in glasbo; povezave s filmom, modo, vizualnimi podobami ulice, sodobne posebnosti s področja subkulture, spoznavanje korenin (sub)kultur od praskupnosti do danes itd.

Predstavitev pripravila Anja Šmajdek.

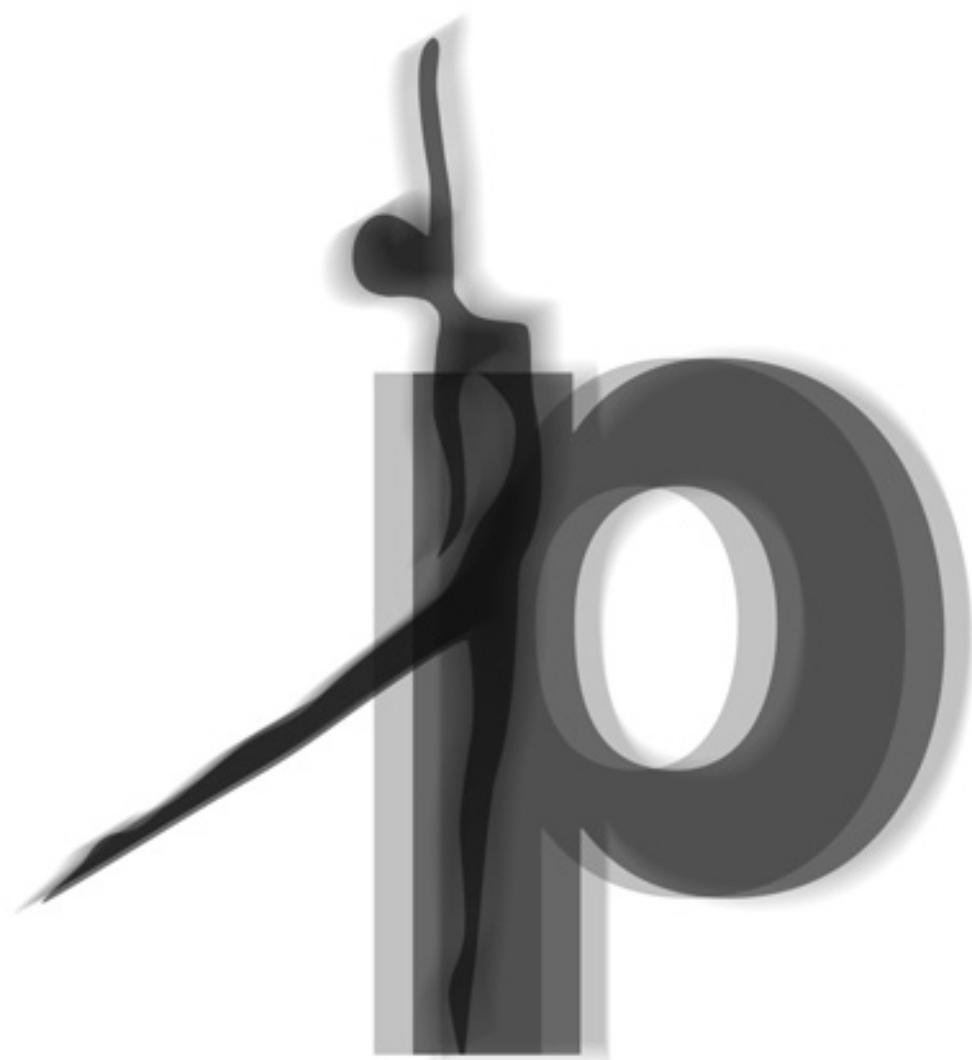
Komentar

Gre za nekatere (s)likovno-vizualne vsebine današnjega časa, ki so mladim blizu, in so prenesene v šolski prostor. Že samo zaradi tega zasluži projektna naloga vso pozornost, saj je tovrstnih projektov, ki

RIMSKI FORUM

Nosilna ustanova: Gimnazija Domžale

Opis projekta, ki povezuje področje kulturne dediščine, likovne umetnosti in bralne kulture, najdete na strani 214.

Nina Meško
Vesna Geršak
Petra Pikalo
Vilma Rupnik
Mojca Kasjak

Plesna umetnost

Telo je ustvarjeno za gibanje. In gibanje je isto kot življenje. Če bi se zaustavilo, bi vse zamrlo. In v tem gibanju, ki je neminljivo, je zakoreninjen ples in z njim vred tudi potreba ljudi po njem.

Marija Vogelnik: *Ples skozi čas in balet skozi svet*

Poučevanje plesa se ne razlikuje od preostalega poučevanja, razen po vsebini. Biti mora komunikativno, praktično, navdihujoče, učenci ga morajo ceniti. Sprejeti mora spreminjajoče se poglede in prioritete novega stoletja. Če se to ne bo zgodilo, izobraževanje ne bo imelo pravega vpliva na potrebe in interese mladih v tem stoletju. Postalo bo redkost, ki jo bodo odrinili v stran. Če naj ples postane del splošne kulturne izobrazbe, je torej nujno vlagati v spremembe.

Julia Buckroyd: *Učenec plesa*

Opredelitev področja

Sodobni ples je plesna umetnost našega časa. Plesna umetnost je kot vse druge umetnosti način izražanja čustev in dožemanja sveta ter odnosa do sveta. Od vseh drugih umetnosti, razen gledališča, se razlikuje po tem, da obstaja samo v trenutku, ko se dogaja. »Ples je zelo stara umetnost in je hkrati umetnost trenutka. Ta umetnost živi, ko plesalec pleše. Predstava se zgodi in izgine – ostanejo le še slike, spomini ...«. Tako je v 50-tih letih prejšnjega stoletja razmišljala Marta Graham, slavna plesalka in koreografinja, ena od začetnic ameriškega modernega plesa.

V uvodu knjige *Svetovna zgodovina plesa* Kurt Sachs pravi: »Ples je mati vseh umetnosti. Glasba in poezija obstajata v času; slikarstvo in arhitektura v prostoru. Ples pa živi hkrati v času in prostoru. Ustvarjalec in stvaritev, umetnik in njegovo delo so združeni v enem. Ritmične vzorce gibanja, plastično oblikovanje prostora, živo predstavitev vidnega in fantazijskega sveta – vse to je človek ustvarjal z lastnim telesom v plesu, še preden je začel uporabljati materiale – kamen ali besedo – da bi izrazil svoje življenje ...«

V zgodovinskem razvoju je ples spreminjal svoje funkcije in dobil različne oblike in zvrsti. Danes bi ples lahko v osnovi delili na: ljudski ples, umetniški ples, športni ples, družabni ples ter modne zvrsti, ki se menjajo tako, kot se menjajo generacije mladih. Vsak ima svoje zakonitosti in pravila, pa tudi specifične prostore, kjer se pojavlja. V formalnih plesnih oblikah, kot so ljudski ples, družabni ples, klasični balet, je naloga plesalca obvladati in poustvarjati gibalne vzorce in jih nadgrajevati z izraznostjo. V ospredju je plesna tehnika, razvoj gibalnih sposobnosti in plesnosti. Plesnost opredelimo kot zlitje gibanja telesa v prostoru, skladno z notranjim in zunanjim ritmom v harmonično celoto.

Vsebinsko človekovega gibanja in ustvarjanja z gibanjem lahko predstavimo s t. i. *Labanovo analizo človekovega gibanja*, ki poudarja, da so prostor, čas, moč in tok gibanja osnovne kategorije, s katerimi je mogoče opredeliti vsako človekovo gibanje. Moje telo (deli telesa, oblike ...) se giblje v prostoru (osebnem, splošnem, smereh, velikostih ...), v času (tempo, ritem), z močjo (stopnja moči, kakovost ...) in s tokom (svobodnim, vezanim, s prehodi ...).

Načela sodobnega plesa, ki so nastala v začetku dvajsetega stoletja kot odpor do dotedanjega formalizma predvsem v klasičnem baletu, pa temeljijo na ustvarjalnosti plesalca, ki išče vedno nove gibalne oblike, s katerimi sporoča doživetja, misli, odnose ... Plesni ustvarjalni proces omogoča raziskovanje lastnega jaza in je ena od oblik človekovega izražanja in zavedanja samega sebe, saj je osnovni instrument plesa naše lastno telo v odnosu s časom, prostorom in drugimi telesi.

Ustvarjalni proces v sodobni plesni umetnosti je odvisen od avtorjeve zamisli, kjer

Izrazna moč ustvarjalnega giba

gre za svobodo izbire in delovanja. Uporaba telesa in tehničnih veščin skozi prostor in čas pa so v sodelovanju z drugimi dejavniki umetniškega procesa oblike za posredovanje namena oziroma sporočilnosti.

Postopek ustvarjalnega procesa v plesu lahko predstavimo po določenih fazah, vendar pa ni nujno, da zmeraj poteka po navedenem vrstnem redu in z vsemi fazami.

1. **Ideja (zamisel), tema:** kaj želimo s koreografijo sporočiti ali raziskati.
2. **Iskanje gibalnega materiala:** improvizacija (na glasbo, v tišini, na atmosfero, na občutje ...), iskanje gibov, kontrastov, asociacij, gibalne akcije v prostoru in času, dinamika, odnosi, izogibanje klišejem.
3. **Kompozicija:** selekcija in obdelava gibalnega materiala; dramaturška povezanost oziroma smiselnost postavitve, prehodov.
4. **Izbira drugih elementov:** glasba, ki naj bo kakovostna in v skladu z izbrano temo, izbor kostumografije in scenskih rekvizitov vedno skladno z idejo, scenografija, ki podpira idejo in ni zgolj dekoracija.
5. **Raziskovanje, prepletanje, odločitve:** skozi ustvarjalni proces do končne postavitve, ki zajema miselne procese, premišljenost, oblikovanje gibalnega materiala, preizkuse.
6. **Utrjevanje, tehnično piljenje in nadgrajevanje z izrazom:** več ponovitev pripomore k večji suverenosti izvajalcev, višji kakovosti izvedbe in interpretacije.
7. **Analiza:** kritično razmišljanje o nastali stvaritvi, možnost sprememb.
8. **Uprizoritev:** nujna je tudi refleksija stroke in odziv gledalcev v odnosu do izdelka.
9. **Refleksija:** samorefleksija, odziv stroke in odziv gledalcev.

Postopek ustvarjalnega procesa v plesu se ne razlikuje bistveno od procesov na drugih ustvarjalnih področjih in raziskovalnih projektih. Seveda pa ga je treba prilagoditi starosti udeležencev in ciljem, ki smo si jih zadali. V ustvarjalnem procesu in projektnem delu je participacija vseh udeležencev temelj za kakovostno delo in dobre rezultate.

FOTO: JANEZ ERŽEN

Plesna umetnost v okviru kulturno-umetnostne vzgoje

Plesna umetnost je specifična oblika neverbalnega izražanja, ki povezuje in razvija človekove fizične, čustvene ter intelektualne danosti in sposobnosti. V okviru kulturno-umetnostne vzgoje se bodo otroci in mladi seznanili s plesom kot z umetniško obliko, enakovredno vsem drugim vejam umetnosti.

Pri ustvarjalnem plesu raziskujemo gibanje, si sami izmišljujemo gibe, jih ustvarjamo, povezujemo in tako oblikujemo plesno gibanje. Poleg zunanosti in oblike giba je pomembnejša njegova kakovost, izraznost, sporočilnost, proces ustvarjanja in povezovalna dejavnost med ljudmi. Osnovno načelo ustvarjalnega gibanja je povezanost med gibanjem in notranjim doživljanjem ter čustvovanjem.

Telo je otrokov prvi stik s svetom, zato mu je treba zlasti v predšolskem in predpubertetnem obdobju ponuditi čim več možnosti za gibanje in izražanje z gibom. Pri plesni vzgoji otroke in mlade uvajamo v svet plesa, gibanja z organizirano igro, katere cilj je mlade razgibati in jih postopoma

Ples kot sredstvo izražanja

FOTO: ARHIV JSKD

uvajati v izražanje doživljanja svojega okolja, lastnih izkušenj in čustvovanja. Z različnimi spodbudami jih vodimo, sprejemamo in spodbujamo njihovo samoiniciativnost. Zahtevnost gibov pa prilagajamo različnim starostnim stopnjam in jih usklajujemo z vsebino (ki mora biti prav tako prilagojena starostni stopnji).

Pomen učenja s telesom razčlenjujemo v okviru ritmično-glasbene vzgoje. Strokovnjaki poudarjajo, da so ritmično-glasbene naloge, vaje in igre priložnost, v kateri ima otrok prostor za pridobivanje individualnih izkušenj gibanja, rahlja in sprošča telesne in psihične napetosti, izboljšuje in razširja svoje sposobnosti reagiranja in koordinacije, se nauči sprostiti se, razvija občutek za telo in gibanje, razgrajuje zadrške in najde lasten način telesnega

izražanja, razvija fantazijo in sposobnost predstavljanja, tako razvije samozavest in individualni jezik telesa (Kroflič, 1999).

S sodobnimi plesno-vzgojnimi prijemi lahko ob uporabi plesu lastnih dejavnikov vplivamo na celostni osebnostni razvoj. Ples namreč razvija gibalne sposobnosti in zmožnosti, bogati svet čustev, pogloblja čustveno inteligentnost, razvija splošne in posebne intelektualne sposobnosti ter ustvarjalnost, oblikuje estetske čute in percepcijo, pospešuje socializacijske procese itd. Vzgojni cilji so vzporedni »proizvodi« plesne ustvarjalnosti, zato bi ji bilo v prihodnje treba nameniti več strokovne pozornosti.

Pomen ustvarjalnega giba v vzgojno-izobraževalnem procesu

Breda Kroflič (1999) poudarja, da je v tradicionalni šoli otrok »raztelesen«, uporablja zgolj svojo glavo z očmi, ušesi in usti, od možganov si vzame predvsem levo polovico, od telesa pa kvečjemu še delovne dlani.

Sodobni učni pristopi temeljijo na celostnem učenju in poučevanju in vključujejo v učenje poleg miselnih aktivnosti tudi telo in čustva – na pomen gibanja na delovanje možganov opozarjajo tudi najnovejše raziskave s področja nevroznanosti. Ustvarjalni gib je aktiven pristop učenja vsebin s pomočjo telesa. Opredelimo ga kot pristop oziroma način dela, pri katerem otroci z gibanjem izražajo, oblikujejo in ustvarjajo različne učno-vzgojne vsebine. Osnovni cilji ustvarjalnega giba in plesne vzgoje za otroke v vrtcu in šoli niso učenje koreografije po vnaprej določenih vzorcih, temveč ustvarjalni gib kot izrazno sredstvo otroka, kot igra, kot učenje različnih vsebin, tudi matematike, jezika in okolja z gibalno-plesno izkušnjo. Ustvarjalni gib kot učni pristop otrokom pomaga razumeti pojme in vsebine z različnih kurikularnih področij z izkustvenim učenjem. Kot smo že poudarili, pozitivni učinki uporabe ustvarjalnega giba ugodno vplivajo na otrokov celostni razvoj.

Pristop je še posebej primeren za kinestetični tip otrok, za nemirne in hiperaktivne otroke, ker omogoča aktivno kinestetično učenje, in za otroke s posebnimi potrebami, ki z ustvarjalno plesno-gibalno izkušnjo gradijo lastno zavedanje telesa, samozavest, razvijajo ustvarjalnost, pozitivne odnose v skupini, izražajo čustva ...

Proces gibalnega ustvarjanja je način spodbujanja ustvarjalnega mišljenja, zlasti s procesi imaginacije in vizualizacije, razvijanja prostorskih predstav in sposobnosti ustvarjalnega reševanja problemov.

Raziskave pri nas in v tujini so pokazale neštete pozitivne učinke uporabe ustvarjalnega giba na otrokov razvoj (Kroflič, 1999; Geršak, 2007). Ugotovljeno je, da učitelji, ki uporabljajo in razvijajo ustvarjalni gib pri pouku, opažajo pozitiven odziv otrok, ker se lahko pri pouku gibljejo, med seboj sodelujejo, ustvarjajo, rešujejo probleme, vključujejo se v skupino, bolje razumejo učno snov,

so za učenje motivirani, oblikujejo si pozitivno samopodobo. Skozi svojo multifunkcionalnost in mnogoplastnost ustvarjalni gib torej vpliva na posameznikov psihomotorični, čustveno-socialni in kognitivni razvoj.

Psihomotorični razvoj

Ples je predvsem gibanje. Ob tem pa razvijamo vse psihomotorične sposobnosti: moč, gibljivost, hitrost, vzdržljivost, ravnotežje, preciznost, s prav posebnim poudarkom na koordinaciji gibanja v prostoru, v telesni shemi in v ritmu. S plesom urimo gibalni spomin, izboljšujemo ritmični posluš, razvijamo muzikalnost.

Čustveni razvoj

Otrok mnogo bolj kot odrasli izraža svoje duševno počutje s telesnim stanjem in obratno. Gibanje in čustvovanje imata veliko skupnega, saj se vsa čustva kažejo v izrazni govorici telesa. Še zlasti otroci in mladostniki najdejo posebno zadovoljstvo v plesu, saj z njimi lahko izražajo čustva in doživetja, ki jih ne zmorejo ubesediti. Ob tem doživljajo zadovoljstvo, ki vpliva na njihovo vedenje, odnos do drugih in na oblikovanje stališč ter prispeva k pozitivni samopodobi. Ples, ki ni tekmovalno naravn, omogoča vzpostavitev pozitivnega in spoštljivega odnosa do lastnega telesa. Ustvarjalni ples sprošča domišljijo, vodi do umetniškega doživljanja in izražanja, ki krepi iniciativnost, inovativnost in občutek svobode.

Socialni razvoj

Medsebojno sodelovanje, ki je nujno in značilno za plesno dejavnost, spodbuja razvoj pozitivnih medčloveških odnosov. Strokovnjaki ugotavljajo, da ustvarjalni gib otrokom omogoča doživljati netekmovalne, ustvarjalne izkušnje, ki niso naravnane na uspeh. S takim poučevanjem in vzgojo otroke navajamo na sodelovanje, sporazumevanje, reševanje problemov v skupini, na upoštevanje drugega, različnost, strpnost in prijateljske odnose. Tudi odnos vzgojitelj/učitelj – otrok/učenec je v taki skupinski klimi prijeten. Vse skupaj ugodno vpliva na celosten osebni razvoj posameznika v skupini. Saj so ravno okolje in skupina tisti, ki otroka sprejemajo, ga potrjujejo in dajejo ideje in zagon za vsestransko rast.

Kognitivni razvoj

Psihologi zadnje desetletje ugotavljajo in poudarjajo tesno povezavo med uporabo telesa in razvijanjem drugih spoznavnih zmožnosti. Posebno veliko se ukvarjajo s spoznavnimi platmi in nevropsihološkimi temelji spretnosti uporabe telesa ter poskušajo potegniti vzporednico med miselnimi procesi in "golimi" fizičnimi spretnostmi. Priznani psiholog Howard Gardner opisuje kinestetično inteligentnost kot eno izmed sedmih človekovih inteligentnosti. Avtor navaja, da se med vsemi rabami telesa ni nobena razvila višje in nobena ni dosegla bolj raznolike uporabe v različnih kulturah kot ples.

Na osnovi opažanj učiteljev, ki v praksi uporabljajo ustvarjalni gib kot učni pristop, je bila tudi pri nas v Sloveniji narejena kvalitativna raziskava (Geršak, 2007), ki kaže na pozitivne vplive uporabe ustvarjalnega giba pri pouku na različnih ravneh otrokovega razvoja:

Psihomotorični razvoj:

- temeljne gibalne in funkcionalne sposobnosti;
- telesno sproščanje;
- umirjenost;
- aktiviranje gibalnih spretnosti
- gibljivost;
- skladnost gibov in orientacija;
- kretnje, mimika;
- razvoj čutil.

Čustveno-socialni razvoj:

- sproščenost;
- besedno in nebesedno komuniciranje in medsebojni odnosi, strpnost do sebe in drugih;
- samopodoba, samozavest, doživljanje lastne uspešnosti;
- zmanjšana agresivnost vedenja in manj vedenjskih problemov;
- izražanje svojih občutij;
- medsebojna pomoč in dopolnjevanje, sklepanje pristnejših prijateljstev, medsebojno spoznavanje, občutek sprejetosti, občutljivost do sočloveka in sprejemanje;
- odprtost in toleranca do novih članov skupine, pripadnost skupini;
- osebno zadovoljstvo;
- samoizražanje, doživljanje sebe in svojega telesa kot celote;
- samostojnost;
- dobro počutje, veselje, dobra volja;
- krepitev občutja moči, svobode, ljubezni, zabave;
- odnos do dela in okolja;
- strpnost do počasnejših in manj spretnih;
- zaupanje sočloveku;
- vključevanje v družbo.

Kognitivni razvoj:

- ustvarjalnost;
- motiviranost;
- delovne navade;
- pozornost, zainteresiranost;
- domišljija;
- zbranost;
- govor;
- aktivno poslušanje;
- aktivnost pri šolskih dejavnostih, delovna aktivnost;
- dobra zapomnitev vsebine;
- ustvarjalnost in uspešnost pri reševanju problemov.

Vpliv ustvarjalnega giba se kaže na vseh ravneh otrokovega razvoja, še najbolj izrazito na čustveno-socialnem področju. Ugotovljeno je, da uporaba ustvarjalnega giba pripomore k pozitivnemu vzdušju v skupini in lahko pomaga pri razreševanju številnih (vzgojnih) problemov. Pomemben vidik uporabe pa se kaže tudi v razvoju estetskega čuta in kritičnega odnosa do kulture in umetnosti.

Cilji področja plesne umetnosti

Ustvarjalni ples je človekovo osnovno izrazno sredstvo, telo pa plesni inštrument, s katerim lahko sproščamo čustva, ustvarjamo in se sporazumevamo, zato je treba otrokom in mladim za njihov skladen celostni razvoj ponuditi tudi ustvarjalni ples. S sistematičnim pristopom, strokovno in občutljivo vodenim kreativnim procesom, z ustvarjalnim plesom omogočamo intenzivnejše umetniško doživljanje ter razvijamo čut za estetiko. Ples je odlično področje za vzgojo medsebojne strpnosti, spoštovanja drugačnosti in sodelovanja z drugimi.

Z ustrezno plesno vzgojo načrtno vplivamo na plesno izobraženost in splošno razgledanost posameznika in prebivalstva, na obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz plesne tradicije in lahko posledično vplivajo na razvijanje nacionalne zavesti in občečloveške dediščine.

Pri delu so nam v pomoč splošni in specifični cilji, ki jih želimo doseči preko vsebin plesne vzgoje.

Splošni cilj so:

- zbujanje interesa za ples in plesno izražanje;
- doživljanje, spoznavanje in uživanje v plesni umetnosti;
- razvijanje estetskega zaznavanja in umetniške predstavljalivosti;
- razvijanje izražanja in komuniciranja s plesno umetnostjo;
- razvijanje ustvarjalnosti in plesnih sposobnosti.

(Povzeto in prirejeno po *Kurikulumu za vrtce*, 1999.)

Specifični cilji so:

- razvijanje plesne kulture in sposobnosti vrednotenja plesa ter s plesom povezanih umetnosti;
- spoznavanje bogastva plesne zakladnice, njenih ustvarjalcev in poustvarjalcev, različnih oblik in zvrsti plesa;
- spoznavanje lastnega telesa kot instrumenta za plesni izraz;
- spoznavanje osnovnih elementov plesa (prostora, energije, časa);
- spodbujanje ustvarjalnosti in gibalne domišljije;
- praktično preizkušanje osnov plesne tehnike;
- praktično preizkušanje/doživljanje ustvarjalnega procesa;
- ubesedovanje doživljanja ustvarjalnega procesa;
- razvijanje sposobnosti za individualno in skupinsko ustvarjanje;
- razvijanje občutljivosti gibalne in glasbene zaznave;
- predstavljanje rezultatov ustvarjalnega procesa na določeno temo drugim (drugim skupinam, staršem, vrstnikom);
- razvijanje kontrole gibanja;
- razvijanje izvajalske spretnosti, doslednosti pri delu in delovnih navad;

- razvijanje koncentracije, samokontrole, gibalnega spomina in fizične kondicije;
- razvijanje pozitivne samopodobe: spoštovanje lastnega telesa in samozaupanje ter odnos do drugih;
- razvijanje nebesedne komunikacije v skupini;
- razvijanje sposobnosti opazovanja, posnemanja in pomnjenja;
- pridobivanje znanja za nadaljnje plesno izobraževanje;
- spoznavanje možnosti in zahtev nadaljnega plesnega izobraževanja in poklicev s področja plesa.

Medpredmetnost in kroskurikularnost

V sodobni plesni vzgoji v okviru kulturno-umetnostne vzgoje je ključnega pomena prav njena interdisciplinarnost. Vključujemo jo na različna področja kurikulumuma in v druge dejavnosti, ki potekajo v vrtcu oziroma šoli. Z vključevanjem umetnostnih vsebin in sodobnih celostnih metod dela na druga predmetna področja razvijamo odnos do umetnosti in dosegamo cilje, povezane z različnimi predmetnimi področji. Ustvarjalni gib kot učni pristop je neizčrpen vir povezav med različnimi predmetnimi področji. Ples se povezuje z različnimi vzgojno-izobraževalnimi področji in je hkrati tudi sredstvo vzgajanja. Gibanje je skupno plesni in športni vzgoji, spodbujanje izvirnosti in ustvarjalnosti je skupno plesni, glasbeni, filmski, dramski in likovni vzgoji. Orientacija v prostoru in komuniciranje skozi ustvarjalni gib je pomemben vidik pri opismenjevanju in učenju jezika. Razvijanje občutljivosti za gibanje, oblike in predmete v okolju se povezuje s cilji okolja oziroma naravoslovja in družboslovja. Razvrščanje, urejanje, raziskovanje simetrij, oblik, odnosov s plesom posega med cilje matematike. Z različnimi gibalnimi spodbudami in raziskovanjem giba v odnosu do okolja razvijamo mišljenje in druge umske sposobnosti. Izražanje čustev, vživljanje in medsebojno sodelovanje, ki je za plesno dejavnost nujno, spodbuja razvoj pozitivnih medčloveških odnosov, krepi otrokovo zavest in pozitivno vpliva na socializacijo.

Pristopi poučevanja s plesno umetnostjo omogočajo raziskovanje lastnega gibanja, zadovoljijo potrebo po zabavi, sprejetosti v skupini, po svobodi, razvijajo telesne spretnosti, usmerjajo energijo v ustvarjalno gibanje, spodbujajo domišljijo in povečujejo ustvarjalnost. Ustvarjalni gib lahko vključujemo na različna področja dejavnosti v vrtcu in na vsa predmetna področja v šoli, saj ima učenje skozi gib in ples funkcijo udejanjanja spoznavnih vsebin z doživljanjem in je sredstvo ustvarjalnega izražanja učnih vsebin. Pozitivne učinke vključevanja plesne umetnosti v vzgojo in izobraževanje potrjuje tudi dokument *Smernice za umetnostno vzgojo* (Road Map for Arts Education), sprejet na konferenci Unesca leta 2006 v Lizboni.

Primeri vključevanja ustvarjalnega giba v pouk (povzeto po Geršak, 2006)

Jezikovna vzgoja

Z ustvarjalnim gibanjem v prostoru se otroci orientirajo v prostoru in pridobivajo pomembne spretnosti pri razvoju jezikovnih zmožnosti in opismenjevanju. Jezik je namreč področje, kjer je v veliki meri priporočljiva uporaba ustvarjalnega giba. Prav tako je ustvarjalni gib zelo dobrodošel pri književni vzgoji in govornem nastopanju.

Primeri:

- različne gibalne vaje za orientacijo v prostoru,
- prikaz zgodbe z gibanjem in uporaba neverbalne komunikacije,
- gibalna igra vlog, dramatizacija s plesom,
- vživljanje v različne situacije,
- pisanje in sestavljanje črk in besed s celim telesom oziroma s posameznimi deli telesa,
- gibalna obravnava glasov in črk,
- gibalne igre za utrjevanje abecede, branja in pisanja,
- besedne vrste in stavčni členi, predstavljeni z ustvarjalnim gibom,
- uporaba ustvarjalnega giba in plesa pri kreativnem pisanju (čustva jeze, sramežljivosti, strahu in osamljenosti lahko učenec izkusi skozi gibanje in ples).

Matematika in njene vsebine ponujajo veliko možnosti za uporabo ustvarjalnega giba pri različnih temah iz učnega načrta, kot so geometrija in merjenje, aritmetika in algebra in pri drugih vsebinah (logika in jezik, obdelava podatkov) ter v vseh delih učne ure.

Primeri:

- oblikovanje krivih, ravnih, sklenjenih in nesklenjenih črt s celim telesom oziroma s posameznimi deli telesa; oblikovanje črt s hojo, risanje črt na hrbet in razne ustvarjalne gibalno-didaktične igre;
- razvrščanje, urejanje, prirejanje z gibanjem in gibalno-ustvarjalnimi igrami;
- osvajanje in utrjevanje matematičnih pojmov (npr. količina) z gibalnimi in rajalnimi igrami;
- prikaz števil s celim telesom oziroma s posameznimi deli telesa;
- sestavljanje geometrijskih oblik s celim telesom oziroma s posameznimi deli telesa, hoja – ples po likih, oblikovanje geometrijskih likov z elastiko/trakovi in plesno izražanje skozi geometrijske oblike;
- matematične operacije (seštevanje, odštevanje, množenje, deljenje) z različnimi gibalnimi dejavnostmi;
- različne gibalno plesne igre za utrjevanje poštevank;
- simetrija skozi ustvarjalni gib;
- merske enote skozi ustvarjalni gib;
- plesno-ritmične igre, kjer prevladuje gibanje ob glasbi: svobodno ali po določenih vzorcih. K plesu se doda matematične naloge, ki jih otroci rešujejo med plesom ali premorom med dvema cikloma.

Okolje oziroma naravoslovje in družboslovje

264 Ustvarjalni gib lahko uporabljamo na mnogih tematskih področjih in v različnih delih učne ure.

Primeri:

- *Narava - gibalno ponazarjanje spreminjanja v naravi:*
 - neživa narava (letni časi, stoječe in tekoče vode, vremenski pojavi ... skozi ustvarjalni gib);
 - rastline (drevesa, sadje, zelenjava, cvetice ... ponazarjanje rasti in drugih procesov skozi ustvarjalni gib);
 - živali (domače, gozdne, afriške ... gibanje živali skozi ustvarjalni gib);
 - ljudje (spoznavanje telesa in procesov v telesu skozi ustvarjalni gib...).
- *Urbano okolje:*
 - promet in udeleženci v njem, prometni znaki in prevozna sredstva;
 - poklici in stroji ... Spoznavanje značilnosti okolja, ki nas obdaja.
- *Človek nekoč in danes:*
 - načini življenja;
 - družina, družba;
 - človeški odnosi;
 - pomembni dogodki;
 - praznovanja in obredi;
 - umetnost;
 - ekologija.

Otroci opazujejo, raziskujejo in proučujejo gibanje in oblike v okolju – v svetu narave, svetu tehnike, vsakdanje človekovo gibanje, delovno gibanje ... Po neposrednem opazovanju in s pomočjo predstav to podoživljajo in oblikujejo z gibanjem svojega telesa. Tako zadostijo nenehni potrebi po gibanju, utrjujejo spoznanja in razvijajo miselne sposobnosti in ustvarjalnost.

V drugem triletju osnovne šole učne vsebine postanejo zahtevnejše in učencem težje razumljive, zato je ustvarjalni gib kot učni pristop zelo primeren pri pouku tudi za starejše učence.

Likovna vzgoja

Ustvarjalni gib se lahko vključuje prav na vsa likovna področja, od risanja do grafike. Izbira gibalnih dejavnosti je tako pestra, da se vedno lahko najde dejavnost, ki bi se dala uporabiti pri obravnavi določenega likovnega problema na specifičnem likovnem področju. Dejstvo je, da z vključevanjem omenjenega pristopa postane pouk učencem ne samo bolj zanimiv in pester, ampak posledično postanejo učenci tudi bolj motivirani za pouk likovne vzgoje. Omenjeni pristop pozitivno vpliva tudi na doživljanje likovnih pojmov, saj učenci z vključitvijo gibanja tudi likovne pojme bolj doživeto spoznajo in s tem tudi bolje razumejo, kar pripomore k uspešnejšemu reševanju likovnoteoretičnega problema. Ne smemo pozabiti, da vključevanje ustvarjalnega giba spodbudi pri učencih tudi večjo ustvarjalnost. Učenci postanejo po ustvarjalnih gibalnih dejavnostih bolj sproščeni, poveča se jim koncentracija, zaradi tega so pri likovnem izražanju bolj izvirni in ustvarjalni. Z ustvarjalnim gibom se učenci celostno razvijajo in pouk jemljejo kot igro.

Primeri:

- vizualizacija in izražanje s plesom;
- didaktične igre z gibanjem in plesom;
- ustvarjalno gibalna igra kipar, model, glina;
- plesno izražanje ob likovnem delu.

Športna vzgoja

Učitelji pri športni vzgoji uporabljajo ustvarjalni gib, saj saj so nekatere ustvarjalne dejavnosti sestavni del učnega načrta za športno vzgojo pod vsebinami Plesne igre v 1. triletju in Ples v 2. triletju, kot na primer ponazarjanje predmetov, živali, rastlin, pravljčnih junakov, gibalno-rajalne igre, družabno-plesne igre, ljudske igre in plesi ...

Primeri:

- izražanje občutkov in razpoloženja z gibanjem ob glasbeni spremljavi;
- razvijanje občutkov zadovoljstva ob obvladanju telesa in izražanju z gibanjem;
- posnemanje predmetov, živali, pojavov in pojmov v naravi, življenjskih situacij;
- podoživljanje dogodkov, predmetov, odnosov;
- ponazarjanje predmetov, živali, rastlin, pravljčnih junakov ob notranjih (podoživljanje čustvenih stanj, funkcionalnih lastnosti predmetov in lastnega telesa) in zunanjih (različne zvrsti glasbe, predmeti, drobno orodje) spodbudah;
- gibanja posameznih delov telesa v različnih smereh, na različnih ravneh in z uporabo različne količine sile;
- spoznavanje osnovnih zakonitosti kompozicije, osnovnih glasbenih pojmov, povezanih s plesom (ritem, dinamika, tempo);
- gibalno ustvarjanje in improviziranje na določeno temo;
- obvladovanje telesa ob hkratnem doživljanju glasbe in plesa, soplesalcev, skupine.

Ustvarjalni gib lahko uporabljamo pri vseh delih učne ure športne vzgoje, tako pri ogrevanju in osrednjem delu, kot tudi pri umirjanju, na primer v obliki sprostitve ali fantazijskega potovanja ob glasbi.

Glasbena vzgoja

Ustvarjalni gib kot proces ustvarjanja nujno vključujemo v pouk glasbene vzgoje. Ustvarjalni gib lahko uporabimo za motivacijo, veliko gibalnih dejavnosti na primer izvajamo v osrednjem delu učne ure, lahko pa jih uporabimo tudi ob zaključku ure.

Vključujemo jo pri vseh glasbenih dejavnostih (izvajanje, poslušanje, ustvarjanje) ter pri razvoju glasbenih spretnosti in znanj.

Glasbena vzgoja nam sama po sebi omogoča veliko ustvarjalnosti. Tako lahko pri glasbeni vzgoji in tudi pri ustvarjalnem gibu uporabljamo veliko pripomočkov. Poleg različnih glasbil (lastna, Orffova, improvizirana) lahko pri gibanju uporabimo rekvizite (blago, trakovi, vrvi, elastika, naravni materiali, časopisni papir ...).

S poslušanjem glasbe in gibanjem ob njej otrok pridobiva prve izkušnje in znanje o glasbi. To otrokovo gibanje pa mora učitelj usmerjati z različnimi gibalnimi dejavnostmi, s katerimi bo otrok lahko izrazil, kaj čuti, doživlja in razume ob glasbi.

Primeri:

- povezovanje gibov in glasbe;
- gibanje ob petju in ponazarjanje glasbe – bansi;
- poslušanje glasbe in vživljanje vanjo;
- izražanje melodije, tempa in ritma s plesom;
- izvedba glasbeno-plesne pravljice;

- izražanje razpoloženja z gibom;
- glasbene uganke, izštevanka z gibom;
- ustvarjalne plesne igre, otroški in ljudski plesi, gibalne in rajalne igre;
- sprostitev ob glasbi in plesu.

Povezovanje s kulturnimi ustanovami

Za spoznavanje plesne umetnosti je izredno dobrodošel ogled primerne plesne predstave s predhodno pripravo, srečanje in pogovor s plesnimi ustvarjalci ter refleksija po predstavi.

Poleg spoznavanja plesne umetnosti z ogledom plesnih predstav pa je nujno, da se otroci in mladi z njim seznani tudi v lastni izkušnji. Kdor sam izkusi ples kot izrazno obliko, lažje razume in spremlja plesne predstave. Hkrati je v vzgojno-izobraževalnem procesu pomembna tudi osebna izkušnja ustvarjalnega procesa. Otroke in mladostnike je treba usmerjati k procesu, rezultat pa je to, kar nam prinese proces sam. V umetniškem procesu ni potrebe, da stremimo k popolnosti in rezultatom, ker je današnja družba že tako vse preveč ciljno naravnana. V ustvarjalnem procesu tudi ni nekaj prav ali narobe, lahko pa je boljše, odlično, prepričljivo ...

V praksi je, predvsem na šolskem področju, težko opredeliti in klasificirati natančno mejo med športnimi in umetniškimi plesi, saj se prvi velikokrat umetniško ovrednotijo in slednji prav tako izpostavljajo telesno pripravljenost ter vzdržljivost. V tem prispevku skušamo na kratko predstaviti umetniški oziroma ustvarjalni ples in jasno opredeliti razliko med športnim in umetniškim plesom. Poudariti želimo, da **športni plesi** spadajo na področje športa, **plesna umetnost** z ustvarjalnostjo in lastno kreativnostjo ter izraznostjo pa na področje plesne vzgoje, ki bi morala biti umeščena v vzgojno-izobraževalni proces v smislu celostnega razvoja otroka in mladostnika. Projekt razvoja plesne kulture v Sloveniji izvajata Plesna zveze Slovenije in Združenje plesnih vadiateljev, učiteljev in trenerjev Slovenije. Praksa pokaže, da so koreografije in delo učiteljev, ki delajo pod omenjenim okriljem, v veliki meri narejene po točno določenih pravilih, kjer je ustvarjalni proces skoraj popolnoma zanemarjen.

Plesna vzgoja in plesna umetnost v Sloveniji zaenkrat še nista do te mere institucionalizirani, da bi zavzemala enakovreden položaj kot glasbena in likovna umetnosti, zato je za delo na tem področju treba veliko več volje in osebne afinitete posameznih učiteljev do te oblike umetnosti. Torej je zelo priporočljivo in pomembno povezovanje učiteljev s plesnimi ustvarjalci in vzpodbujanje učiteljev za strokovna izpopolnjevanja na tem področju. Krovne ustanove, ki lahko svetujejo in predlagajo strokovno usposobljene plesne pedagoge, kvalitetne plesne umetnike in kakovostna izobraževanja in izpopolnjevanja s področja plesne vzgoje in umetnosti, so: **Društvo za sodobni ples Slovenije**, **Javni sklad RS za kulturne dejavnosti**, **Center sodobnih plesnih umetnosti** pa tudi Oddelek za predšolsko vzgojo Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani in Pedagoške fakultete Koper, Univerze na Primorskem.

Zaključek

Strokovnjaki poudarjajo, da je ples oblika neverbalne komunikacije, in ugotavljajo, da z »govorico telesa« sporočamo kar 70 odstotkov pomena. Torej je treba tudi ples razumeti kot vsestransko in intenzivno sredstvo za boljše izražanje občutkov. Zato je v vzgojno-izobraževalnem okolju otrokom in mladim nujno omogočiti, da spoznajo in izkusijo ples kot sredstvo izražanja.

Posebej pa želimo poudariti, da osnovni namen plesne vzgoje ni vzgajanje bodočih plesnih ustvarjalcev, temveč da je ples medij in izrazno sredstvo, ki je zakoreninjeno v vsakem od nas in ga je zato nujno izvajati na vseh stopnjah vertikale vzgojno-izobraževalnega procesa. Učenje z umetnostjo in skozi umetnost pri plesu sloni na načelih sodobnega umetniškega plesa in spodbuja otrokov psihomotorični, čustveno-socialni in kognitivni razvoj.

Z medpredmetnim povezovanjem in uporabo ustvarjalnega giba kot učnega pristopa za doseganje različnih kurikularnih ciljev pa naj bo ta prispevek tudi spodbuda za vključevanje ustvarjalnega giba v vzgoji in izobraževanju, in sicer s primeri medpredmetnega povezovanja in primeri dobre prakse.

Z upoštevanjem in izvajanjem priporočil tega prispevka in tega dokumenta v celoti lahko plesna umetnost postane del splošne kulture naroda, splošne razgledanosti vsakega posameznika ter del vzgoje k vrednotenju kulturne raznovrstnosti.

Literatura

Uporabljena literatura

- Delak, M. (2008). Sodobni ples in kulturna vzgoja. V N. Požar Matijašič in N. Bucik (ur.): *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. str. 121–128.
- Geršak, V. (2007). Pomen poučevanja in učenja s plesno-gibalnimi dejavnostmi v vrtcu in osnovni šoli. *Sodobna pedagogika*, 58, št. 3.
- Geršak, V. (2006). Plesno-gibalna ustvarjalnost. V B. Borota, V. Geršak, H. Korošec, E. Majaron: *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Pedagoška fakulteta Koper.
- Gjud, A. in Kroflič, B. (1992). *Igra z gibi 3*. Radovljica: Didakta.
- Kos, N. (1982). *Ples od kod in kam*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
- Kroflič, B. (1999). *Ustvarjalni gib – tretja razsežnost pouka*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kroflič, B. in Gobec, D. (1995). *Igra-gib-ustvarjanje-učenje*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Kurikulum za vrtce* (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za šolstvo.
- Neubauer, H. (2006). *Umetnost koreografije*. Ljubljana: Javni sklad za kulturne dejavnosti.
- Road map for Arts Education* (2006). UNESCO. Dosegljivo na: http://portal.unesco.org/culture/en/files/30335/11815788433roadmap_final_sept2006.doc/roadmap_final_sept2006.doc

- Sachs, C. (1997). *Svetovna zgodovina plesa*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Zbirka Sophia.
- Teržan, U. (2003). *Sodobni ples v Sloveniji*. Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega.
- Vogelnik, M. (2009). *Ples skozi čas in balet skozi svet: 1975–2009*. Ljubljana: JSKD.
- Zagorc, M. in Jarc-Šifrar, T. (2003). *Model športnikove priprave*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Zagorc, M. (2008). *Ustvarjalno gibalna improvizacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, fakulteta za šport.
- Zagorc, M. (2006). *Ples – ustvarjanje z gibom in ritmom*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Zaletel, P., Tušak, M. in Zagorc, M. (2006). *Plesalec – športnik in umetnik*. Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Priporočena literatura

- Borota, B., Geršak, V., Korošec, H. in Majaron, E. (2006). *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Pedagoška fakulteta Koper.
- Frostig, M. (1989). *Gibalna Vzgoja*. Ljubljana: Svetovalni center.
- Gardner, H. (1995). *Razsežnosti uma*. Ljubljana: Tangram.
- Griss, S. (1998). *Minds in motion*. Heinemann, Portsmouth, NH.
- Gjud, A., Kroflič, B. in Vovk Pezdir, A. (1984). *Plesna vzgoja predšolskih otrok*. Ljubljana: Univerzum.
- Gjud, A., Kroflič, B. (1990/ 91/ 92). *Igra z gibi. Osnove izražanja z gibom, 1, 2, 3*. Radovljica: Didakta.
- Gobec, D., Kroflič, B. in dr. (1985). *Celostna estetska vzgoja. Didaktični paket*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, DZS.
- Kovač Valdes, J. (2010). *Plesna žgečkalnica, priročnik ustvarjalnega giba in sodobnega plesa za otroke z osnovami plesnih tehnik*. Ljubljana: JSKD
- Kavčič, R. A. (2005). *Učenje z gibanjem pri matematiki*. Ljubljana: Bravo.
- Koban Dobnik, M. (2005). *Glasba in gib*. Nova Gorica: Educa, Melior.
- Kos, N. (1982). *Ples od kod in kam*. Ljubljana: ZKOS.
- Kroflič, B. in dr. (1984). *Plesna vzgoja predšolskih otrok*. Prispevki k metodiki, 3, 4. Ljubljana: Univerzum.
- Kroflič, B. (1992). *Ustvarjanje skozi gib*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kroflič, B. in Gobec, D. (1995). *Igra-gib-ustvarjanje-učenje*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Kroflič, B. (1999). *Ustvarjalni gib – tretja razsežnost pouka*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Laban, R. (2002). *Mojstrstvo gibanja*. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko.
- Ogrinec, M. (1999). *Z gibanjem telesa ustvarjamo ples*. Ljubljana: Debora.
- Otrin, I. (1998). *Razvoj plesa in baleta*. Ljubljana: Debora.
- Otrin, I. (2000). *La la bum: plesna abeceda za otroke in začetnike*. Ljubljana: Sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti.
- Payne, H. (2003). *Creative movement & dance in groupwork*. Oxon: Speechmark.
- Sachs, C. (1997). *Svetovna zgodovina plesa*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Zbirka Sophia.
- Schmidt, G. (2002). *Gibalne in rajalne igre*. Radovljica: Ustanova »Poti kulturne dediščine« Slovenija.

Srebot, R. in Menih, K. (1993). *Na krilih domišljije*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Srebot, R. in Menih, K. (1996). *Potovanje v tišino*. Ljubljana: DZS.

Vogelnik, M. (1993). *Ustvarjalni gib*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.

Vogelnik, M. (2009). *Ples skozi čas in balet skozi svet: 1975–2009*. Ljubljana: JSKD.

Zagorc M. (1997). *Ples – ustvarjanje z gibom*. Ljubljana: Fakulteta za šport.

Zajc, I., in Koželj, M. (2001). *Matematika v srcu umetnosti*. Ljubljana: Jutro d.o.o.

Zakkai, J. D. (1997). *Dance as a way of knowing*. Portland: Stenhouse, Los Angeles: Galef Institute, cop.

Žerdin, T. (1996). *Ringa ringa raja. Priročnik za gibalno-grafične vaje*. Ljubljana: MK.

Wambach, M. in Wambach, B. (1999). *Drugačna šola. Konvergentna pedagogika v osnovni šoli*. Ljubljana: DZS. str. 36-38.

Spletne povezave

Katalog ponudbe Kulturno-umetnostne vzgoje Kulturni bazar – PLES, KULTURNI CENTRI, KULTURNI DOMOVI IN ZAVODI, JSKD: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni_bazar/2012/KB_2011-e-katalog_koncni_za_objavo.pdf

JSKD – Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti - PLES: http://www.jskd.si/ples/uvod_ples.htm

SIGLEDAL, spletni portal uprizoritvenih dejavnosti: www.sigledal.org

Umetniška gimnazija, smer sodobni ples: <http://www.svgl.si/umetniskagimnazija/default.aspx>

Mreža sodobnega plesa: <http://www.sodobniples.si/>

Center sodobnih plesnih umetnosti: www.cspu.si.

Primeri dobre prakse

Plesna umetnost

Z GIBOM, SLIKAMI IN GLASBO USTVARJAMO NOVO ZGODBO

.....

Nosilna ustanova: Vrtec Hansa Christiana Andersena v Ljubljani, enota Lastovica

Vodja projekta: Tatjana Prešern, ravnateljica, Tamara Danieli, pomočnica ravnateljice

Sodelujoči zunanji partnerji: mag. Mojca Leben, umetnostna zgodovinarica – zunanja mentorica
in avtorica glasbenih dejavnosti

Sodelavka projekta v VIZ: Lili Bedekovič, vzgojiteljica

Ciljna skupina: predšolski otroci, stari od tri do šest let

Trajanje: eno šolsko leto

Projekt je potekal v več skupinah, v enem šolskem letu je bilo v vrtcu vključenih 135 otrok. V nadaljevanju predstavljamo projekt, izveden v eni skupini, v spletnem priročniku pa so opisane izvedbe še v treh skupinah.

.....

Vsebina in potek

Ob predvajanju glasbe otrokom pokažemo štiri umetniške slike. Otroci se z gibom odzivajo na glasbo in slike ter pripovedujejo o svojih občutkih. Vsak otrok pove, kaj sliši, vidi in čuti. Slike uvajamo na spremembo v glasbi in ustvarjamo kontinuirano pripoved. Tako nastaja zgodba,

ki je sestavljena iz trenutnih spontanih doživetij in vtisov otrok – kot impresionistična poezija. Nastajajočo pripoved vzgojiteljica zapisuje na plakat.

Opisano dejavnost izvedemo po opisanem vrstnem redu postopoma v treh ali več delavnicah:

1. *Ritem* (nivoji gibanja, prosto gibanje)

Delo z bobnom kot uvodna dejavnost: otroci s telesom in glasom reagirajo na ritem in jakost udarcev na bobnu – gibajo se povsod po prostoru in v vseh nivojih; telesno izražajo nasprotja tiho-glasno; zaprto-odprto telo in odgovarjajoče izrazne (čustvene) vsebine ...

2. *Gibanje, usklajeno s posneto glasbo* (nivoji gibanja, prosto gibanje, krog)

Za poslušanje: Jean-Michel Jarre, *Oxygene IV*.

Gibno se odzivamo na glasbo:

- a) na zvok vetra: smo veter – začnemo z dolgim energičnim gibom;
- b) na ritem: v nogah;
- c) na intonacijo: visoka-nizka intonacija v povezavi z odprtim, zaprtim telesom;
- d) na vzdušje, glasbeno atmosfero: odzivamo se z različnimi izrazi, vstopamo v kratke, vsebinsko različne komunikacije; telesno in gibno reagiramo na spremembe, poudarke, pavze v glasbi, ustvarjamo različne situacije; ob tem se ves čas gibamo po prostoru; končamo v krogu, na tleh.

3. *Plesna improvizacija* ob glasbi

Za poslušanje: J. M. Jarre, *Oxygene V*.

Odzivanje otrok na štiri umetniška dela Paula Cezanna: *Zaliv v Marseillu*, *Gora Sainte Victoire*, *Bakchantke* in *Velike kopanke*.

Otroci sedijo na tleh, v polkrogu; predvajamo jim glasbo in ob ustreznih delih glasbe postopoma uvedemo ustrezno sliko. Z njimi se pogovorimo, kaj iz slike slišijo v glasbi, kaj iz glasbe vidijo na sliki. Iz štirih slik organizirajo svojo, peto sliko, ki jo najprej *gibno* uprizorijo: razdelijo si vloge (morje, hiše, drevesa, veter ...), določijo prostor, nivoje, vrsto giba.

V začetku smo samo barve na paleti, glasba bo slikar, ki bo iz nas ustvaril sliko: ob glasbi vzvalovi voda, vstajajo drevesa, zapiha veter; iz vode vstaja gora itd.; začne se ples v gozdu, najprej vsak sam, potem v dvojicah, po štirje, postopoma se oblikuje gruča na sredini in dva kroga okrog nje: nimfe-gruča zaspijo, morje, valovi-srednji krog se umiri, drevesa-zunanji krog pokrijejo speče s svojimi vejami, krošnjami. Slika obmiruje.

4. *Opazovanje in pogovor*: otroci opazujejo Cezannove slike in se pogovarjajo o doživetem in ustvarjenem.

5. *Slikanje* s tempera barvami ob poslušanju glasbe.

6. *Kompozicije - gibalno ustvarjanje kot priprava na skupno ustvarjanje zgodbe*

Glasba: J. M. Jarre, *Oxygene IV*.

1. del kompozicije: z gibi rok in dlani barvamo, slikamo z različnimi potezami po namišljenem platnu in se pri tem odzivamo na ritem, jakost in intonacijo v glasbi.
2. del kompozicije: spremenimo se v barvo, se gibamo s celim telesom po vsem prostoru (platnu). Z mehкими in dolgimi gibi ponazarjamo valovanje. Vzpostavljamo očesni stik in krajše telesne, neverbalne komunikacije z različnimi posamezniki znotraj skupine. Skupaj z glasbo se umirimo, sedemo na tla.

7. Ustvarjanje nove zgodbe ob glasbi in sliki:

Zgodbo *Smo domišljija v pisateljevi glavi* skupaj zapišemo. Ob predvajanju glasbe (J. M. Jarre, *Oxygene V*) otrokom pokažemo štiri že videne in doživete slike.

Odzivajo se na glasbo in sliko ter pripovedujejo svoje občutke z besedami. Vsak pove, kaj sliši, vidi in čuti. Slike uvajamo na spremembo v glasbi in ustvarjamo kontinuirano pripoved. Nastaja zgodba, ki je sestavljena iz trenutnih spontanih doživetij in vtisov – kot impresionistična poezija. Nastajajočo pripoved vzgojiteljica zapisuje na velik papir.

8. Zaključek:

Slike in plakat pustimo v igralnici. Ob ponovnem predvajanju glasbe vzgojiteljica otrokom prebere nastalo zgodbo. Razstavljene slike si ogledajo tudi starši.

Glasba Jean-Michel Jarre:

- *Oxygene IV.*: http://www.youtube.com/watch?v=P_l2ch8_TXc
- *Oxygene V.*: http://www.youtube.com/watch?v=AAPe_x1n_70

Umetniška dela Paula Cezanna:

- *Zaliv v Marseillu*: http://www.artchive.com/web_gallery/reproductions/83001-83500/83358/size3.jpg
- *Gora Sainte Victoire*: <http://www.theartgallery.com.au/Cezanne/mtst.html>
- *Bakhtanke (Boj za ljubezen)*: <http://www.artnet.com/Magazine/news/finch/Images/finch11-11-7.jpg>
- *Velike kopanke*: <http://echostains.files.wordpress.com/2010/01/cezanne-the-bathers1.jpg>

Cilji

- Opazovanje, izražanje, doživljanje in komuniciranje z umetnostjo in skozi umetnost: izražanje, komuniciranje, ustvarjanje s plesom in gibom.
- Opazovanje, razlikovanje oblikovnih prvin mirovanj in gibanj, tempa, ritma, barv, oblik, velikosti ...
- Spoznavanje in izražanje lastnih občutkov.
- Razvijanje estetskega zaznavanja.
- Razvijanje ustvarjalnosti na plesnem področju.
- Spoznavanje prostora in oblik v prostoru z gibanjem.

Medpredmetne/medpodročne povezave

Umetnost – plesna, glasbena, likovna, matematika, jezik in družba.

Navedeni cilji in medpredmetne povezave veljajo za vse izvedbe.

Predstavitev pripravili Lili Bedekovič in mag. Mojca Leben.

Komentar

Opisani primer povezuje slikarstvo in glasbo s plesno umetnostjo. Bogata umetniška dejavnost vpliva na celostni razvoj otroka, umetnost ima vlogo motivacije in spodbujanja domišljije ter kreativnosti otrok. V projektu je pomembno, da imajo otroci možnost, da po želji opišejo in ubesedijo svoje kreacije in jih povežejo s svojim domišljjskim svetom. Zanimivo je tudi opazovanje, kako iz doživljanja obstoječih umetniških del nastane nov otroški likovni izdelek. Opisana dejavnost zahteva plesno izobraženo vzgojiteljico ali zunanjega sodelavca, ki lahko verbalno in neverbalno vodi celoten projekt. Za takšno dejavnost je priporočljivo daljše obdobje, saj se morajo otroci navaditi poslušati glasbo in se s telesom odzivati nanjo. Pomembno je, da vodja dejavnosti ne uporablja samo verbalnih navodil, ampak se v dejavnost po potrebi tudi sam vključuje. Prav tako so ob vodenih improvizacijah bolj kot navodila pomembna »prava« vprašanja, na katera otroci odgovarjajo s telesom in tako odkrivajo nove in raznolike načine gibanja.

Primernost

Projekt je primeren tudi za osnovnošolce.

KIPI KONJEV

Nosilna ustanova: Vrtec Hansa Christiana Andersena v Ljubljani, enota Lastovica

Sodelavka projekta v VIZ: Anuška Brazda, vzgojiteljica

Sodelujoči zunanji partnerji: mag. Mojca Leben, umetnostna zgodovinarica – zunanja mentorica
in avtorica glasbenih dejavnosti

Ciljna skupina: otroci, stari od pet do šest let

Trajanje: eno šolsko leto

Vsebina in potek

Po obisku kiparske razstave v Narodni galeriji, kjer si z otroki ogledamo tudi kipe Ivana Napotnika, se sprehodimo po mestu in opazujemo različne kipe-spomenike. Pot nas pripelje tudi do kipov ob vodometu v centru Ljubljane – do plastike Konji Ivana Napotnika. Ob vodnjaku s kipi konjev izpeljemo improvizacijo z gibom ob zvočni spremljavi bobna.

1. Ritem, uprizorjanje

Otroci si pozorno ogledajo vodnjak s kipi konj. Vsak si izbere konja, ki mu je najbolj všeč, in ga gibalno uprizori. Izbere počasen ali hiter ritem bobna – glede na konja, ki si ga je izbral, in ga gibalno ponazarja. Ko boben utihne, vsak s položajem telesa ustvari svoj kip tako, da v položaju obmiruje. Vsi opazujemo kipe ob vodometu in ugotavljamo, katerega konja je ponazoril posamezen otrok.

2. Plesna igra konji in konjeniki

Otroci ob igranju na boben, ki ga igra eden od njih, znova plesno improvizirajo in gibalno ponazorijo gibanje konj. Na močan udarec z bobnom otroci obmirujejo. V ritmu konjskega dira, ki ga ponazarja zvok bobna, otroci s koraki in poskoki sledijo spremembam v ritmu.

3. Plesna improvizacija

Skupino razdelimo na konje in konjenike. Otrok, ki pleše konjenika, se postavi za otroka, ki stoji pokončno in ponazarja konja. Držeč se v parih, otroci sledijo ritmu bobna in se gibljejo/poskakujejo po ploščadi pred spomenikom. Na boben igram tako, da menjam hitrost udarcev (počasi – hitro), otroci pa se gibalno odzivajo. Na močan udarec z bobnom se vsi (konjeniki in konji) ustavijo in obmirujejo. Konjeniki stečejo k vodometu, navidezno zajamejo vodo in jo odnesejo konju, da se napije. Nato nadaljujemo tek konjenikov in konjev. Na znak se vsi ustavijo. Vlogi konjenika in konja zamenjajo. Igro ponovimo.

Gibalno improviziranje
otrok ob kipih

4. Kompozicija, krog in solist

Zaključimo s skupinsko sliko celotnega spomenika. Otroci oblikujejo krog, se v njem postavijo v različne položaje (ponazorijo kipe konj pri vodometu). V sredino kroga se postavi z izštevanko določeni otrok, ki ponazori centralni kip velikega konja.

Predstavitve pripravili Anuška Brazda in mag. Mojca Leben.

Komentar

Zanimiv primer povezovanja kiparstva s plesno umetnostjo, kjer je imela likovna umetnost vlogo motivacije in spodbujanja domišljije ter kreativnosti otrok.

Primernost

Vsi navedeni primeri so primerni tudi za izvedbo z učenci prvega triletja OŠ.

KOMPOZICIJA O KROGIH

Sodelavka projekta v VIZ: Breda Rus, vzgojiteljica

Sodelujoči zunanji partnerji: mag. Mojca Leben, umetnostna zgodovinarica – zunanja mentorica in avtorica glasbenih dejavnosti

Ciljna skupina: Predšolski otroci, stari od enega do treh let

Trajanje: eno šolsko leto

Vsebina in potek

1. Usklajevanje vidnih in slušnih informacij

Ob predvajanju glasbe Rondo Veneziano (komorni orkester) – *The Very Best of 1, 2, 3 in 4* (<http://www.youtube.com/watch?v=R5goDJ8hvrE>) otroci opazujejo sliko, ki leži na tleh: Sonia Delaunay: *Kompozicija o krogih*. http://en.wikipedia.org/wiki/File:Sonia_Delaunay,_Rythme,_1938.jpg

Slike se dotikajo in glede na debelino črt sledijo krožnim linijam na sliki z enim prstkom, več prsti ali z dlani. Prepoznavajo barve (rdeča, črna), opazujejo linije, simetrijo. Skupaj z vzgojiteljico iščejo in štejejo kroge in ugotavljajo, koliko je majhnih, velikih, srednjih krogov.

2. Koordinacija gibov v telesni shemi

Otroci rišejo kroge po svojih trebuščkih, po trebuščkih drugih otrok in drug drugemu po hrbtih, licih in dlaneh. Skladno z glasbo nadaljujejo z risanjem krogov in krogcev, vijug in pik po tleh: rišejo z eno roko, potem z drugo in poizkusijo tudi z obema hkrati. Risanje po tleh nadaljujemo s stopali. Nato rišejo po zraku, po velikem namišljenem platnu – ob majhni intenziteti v glasbi majhne krogce, pikice, ob naraščanju (crescendu) pa vedno večje kroge. Ob močni/visoki jakosti glasbe (forte, fortissimo) slikajo velike kroge z obema rokama naenkrat.

3. Koordinacija gibanja v prostoru

Primejo se za roke in oblikujejo najprej velik krog (stegnjene roke) in nato mali krog, kjer se dotaknejo z noski, ter dva kroga, enega v drugem. V ritmu glasbe se gibajo po krogu v eno ali drugo stran/smer ter v krog in iz kroga.

Predstavitev pripravili Breda Rus in mag. Mojca Leben.

Komentar

Smiselna uporaba likovne umetnine in glasbe za spodbudo plesne dejavnosti, hkrati pa je nevsiljivo vpeta tudi matematika.

CVETLICE V TIHOŽITJIH IN NA PORTRETIH

Sodelavka projekta v VIZ: Anja Podveržen, vzgojiteljica

Sodelujoči zunanji partnerji: mag. Mojca Leben, umetnostna zgodovinarica – zunanja mentorica in avtorica glasbenih dejavnosti

Ciljna skupina: otroci, stari od tri do štiri leta

Trajanje: eno šolsko leto

Vsebina in potek

Potrebna sredstva in pripomočki:

- Glasba:
 - Rondo Veneziano - *The Very Best of 1, 2, 3 in 4*: <http://www.youtube.com/watch?v=R5goDJ8hvrE>
- Slike:
 - Giuseppe Vicenzino: http://www.bohemianfineart.com/img_big/Vic1.jpg
 - Reprodukcijske: *Tihožitje s cveticami* (neznani avtor);
 - Fortunat Bergant: *portret Marije Ane Erberg* <http://www.spletna-galerija.net/Documents/ARTWORKS/ng/NGS0007.jpg>
 - Mihael Stroj: *portret Luize Pesjak* http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/81/Luiza_Pesjak.jpg

1. Opazovanje

Otroci sedijo v krogu in opazujejo reprodukcijo *Tihožitje s cveticami* (neznani avtor). Ugotovijo, koliko šopkov je na sliki, kakšne so cvetlice, kakšne barve so, štejejo šopke, ugotavljajo, katere cvetlice so spodaj, katere zgoraj ipd. Opazanja tudi ubesedijo. V nadaljevanju otroci opazujejo reprodukciji dveh portretov. Opazujejo, kje so cvetlice, koliko jih je, kako dami držita šopke.

2. Koordinacija gibov v telesni shemi

Ob poslušanju glasbe otroci primejo namišljeni čopič, ga namočijo v belo, rdečo, rumeno barvo in slikajo po tleh in po zraku (velike, majhne, okrogle cvetove, cvetove z velikimi listi ...). Z vsako barvo posebej, z desno in levo roko rišejo polkroge in kroge. Nato vzamejo namišljeno ptičje pero in s krožnimi gibi, izmenično z levo in desno roko slikajo prijatelju na hrbet, lice, nos. Sede v krogu primejo svoj namišljeni šopek kot prikazuje portret. Z nagibom glave proti sklenjenim rokam poduhajo cvetlice, kako dišijo.

Koordinacija gibanja v prostoru (nivoji gibanja, diagonala)

Vonj cvetic privabi čebele. Otroci z gibom ponazarjajo čebele, čmrlje, metulje, letajo po zraku – po prostoru v različnih smereh (naprej, nazaj, diagonalno, levo, desno: vijuge, kroženje, spirale), z gibanjem rok gor in dol ... Otroci v manjših skupinah ali individualno v tišini in nato ob glasbi prikažejo z gibom svoja tihožitja in šopke. Svoje kompozicije tudi opišejo in ubesedijo.

Razporejeni po prostoru se spremenijo v otroke, ki občudujejo cvetlice. V ritmu hodijo po prostoru v vse smeri, 277

se dvigajo in spuščajo, trgajo namišljene cvetlice, jih polagajo v šopek. Z očesnim stikom poiščejo prijatelje in si med sabo iz rok v roke podarjajo šopke cvetlic. Z nagibom glave naprej poduhajo cvetlice. Otroci se razporedijo v pare, se primejo za roke in zaplešejo. V ritmu se zibljejo levo, desno, naprej, nazaj. S pobiranjem parov v kačo otroci v ritmu glasbe prečešajo prostor levo, desno, v diagonali in odplešejo v igralnico.

Slikanje za zaključek

Otroci slikajo doživetja (cvetove različnih velikosti, oblik in barv).

Predstavitev pripravili Anja Podveržen in mag. Mojca Leben.

Komentar

Primer kaže smiselno uporabo likovne umetnine in glasbe za spodbudo plesne dejavnost, hkrati pa sta smiselno vpeta tudi jezik in matematika.

USTVARJANJE PLESNE PREDSTAVE TRIJE PRAŠIČKI

Nosilna ustanova: OŠ Naklo

Vodja projekta: Nataša Zaletelj, učiteljica razrednega pouka

Sodelujoči partnerji: učitelji razrednega pouka, glasbene in likovne vzgoje

Ciljna skupina: učenci prvega in drugega vzgojno-izobraževalnega obdobja

Trajanje: pol leta

Vsebina in potek

Ustvarjanje plesne predstave je preplet skoraj vseh umetnostnih načinov izražanja – literarnega, likovnega, glasbenega in gledališkega. S sodelovanjem učiteljev, ki se spoznajo na različna umetnostna področja, ter učencev, ki so se lahko izrazili v mediju, ki jim je najbližje, je nastala plesno glasbena predstava Trije prašički. V njej se prepletajo petje, ples, igranje na instrumente in seveda zgodba. Je modernizirana oblika že znane pravljice, v kateri igra devet igralcev: trije prašički, zajec, medved, lisica, veverica, miška in volk. Trije prašički potujejo po svetu in se ustavljajo v različnih državah. V vsaki državi se pojavi značilen ples ali pesem. Največ plesa in petja prevzame pet gozdnih živali, zaplešejo pa tudi prašički in volk.

posvetili posebno pozornost: uprizorili smo ga kot dobrodušen in zabaven lik.

Vloge smo določili skupaj z učenci glede na njihovo predznanje in interes (ples, petje, instrumenti). Vsi nastopajoči so v ustvarjanju predstave razvili svoje plesne in glasbene sposobnosti. V procesu so se učenci v vodenih dejavnostih seznanili z gibalnim izražanjem, pri urah glasbene vzgoje pa so spoznavali male instrumente (kastanjete, kraguljčki, boben) in nanje igrali. Lahko so igrali brez glasbenega predznanja; pri dveh prašičkih pa sta svoje znanje iz glasbene šole pokazala dva učenca (harmonika in blok flavta).

Pri likovni vzgoji so učenci izdelali tri hiše iz velikih kartonastih škatel in jih ustrezno poslikali. Škatle iz kartona so se ob volkovem pihanju hitro podrle. Gozd smo prikazali z zeleno kopreno, na kateri so bili pritrjeni listi iz barvnega papirja. Z njo so bile pokrite gozdne živali, kadar niso bile na sceni. Vse kostume je krojila in sešila zunanja sodelavka, otroci pa so jih porisali. Kostumi so otrokom pomagali, da so se identificirali vsak s svojim likom iz pravljice.

Koreografija je nastajala na podlagi izbrane glasbe. Glasba je bila izbrana v sodelovanju s plesalci in tako so se učenci veliko bolj vživeli v ples. Plesali so dečki in deklice, med njimi tudi deklica z disleksijo, ki ima težave z orientacijo v prostoru. Za cilj sem si zastavila, da lahko vsakemu približaš ples, ne glede na spol ali težavo, ki jo ima. Vsak se lahko izrazi z gibom.

Koreografije smo sestavljali skupaj z učenci – in prispevali so veliko zamisli. Pri nekaterih plesih sem zahtevala natančnost in usklajenost. Pri drugih pa sem vključila ustvarjalni gib ter tako učencem omogočila, da se tudi sami gibno izrazijo. V procesu ustvarjanja plesnih delov sem zelo poudarila ustvarjalnost plesalcev. Pomembne so bile njihove ideje in občutki. Plesalce sem razdelila v skupine (prašički, volk, druge živali). Člani vsake skupine so ob poslušanju glasbe na list pisali ali risali svoje občutke. Nato so skozi raziskovanje gibanja ob glasbi sestavljali lastno koreografijo. Skupine so se predstavile ena drugi, se medsebojno vrednotile, si izmenjevale ideje. Volk je bil sam, zato sva veliko delala skupaj, usmerjala sem ga, a sem bila pozorna na njegove ideje. Lik volka sva ustvarjala z gibom, posebno s hojo, in z bučnejšo glasbo. Ob tem pa se je nagajivo smehljal publiki, s čimer sva se želela izogniti strahu pri mlajših otrocih. Skozi ves proces ustvarjanja sem si skrbno zapisovala predloge učencev. Nato sem iz vseh idej (otroških in svojih) sestavila končno koreografijo in njeno zaporedje.

Cilji

- Otroci spoznavajo ples kot sredstvo izražanja.
- Medpredmetno povezovanje jezika, plesa in glasbe.
- Premagovanje treme pred nastopom.
- Sprejemanje drugačnosti.

Prizor s predstave

- Razvijanje spretnosti plesa, petja, igranja na instrumente, likovnega izražanja. interpretacije različnih igralnih vlog.
- Sodelovanje in sprejemanje odgovornosti.

Medpredmetne povezave

V predstavi se prepletajo jezikovno, plesno, glasbeno, okoljsko in likovno področje.

Predstavitev pripravila Nataša Zaletelj.

Komentar

Ta primer dobre prakse je zanimiv, ker kaže, kako spodbujati otroke pri ustvarjanju plesne predstave. Opisana plesna predstava nastaja iz literarnega izhodišča, sicer pa bi lahko nastala tudi na podlagi aktualnih, vsakdanjih tem, na podlagi glasbenih ali likovnih predlog ... Projekt odlikuje vključevanje otrok v izbor igre in glasbe, oblikovanje koreografije, oblikovanje in izdelavo kostumov ter scene, pri tem je pomembno tudi sodelovanje učiteljev drugih predmetov. Vodja projekta in mentorica pomaga združiti ideje v smiselno celoto in spodbuja učence in sodelavce pri njihovem ustvarjanju. Učenci ob pomoči mentorice ter sodelavcev izkustveno spoznajo celoten proces nastajanja plesne predstave. Spoznajo tudi področja ustvarjanja, s katerimi se sicer pri pouku ne srečujejo redno.

V opisanem primeru bi sodelovanje s kulturno ustanovo ali umetniki/ustvarjalci lahko prineslo dodano vrednost. Projekt nastajanja predstave bi bilo smiselno povezati tudi z ogledom plesne predstave v kulturni ustanovi, zlasti če bi si učenci lahko ogledali zaodrje, se pogovorili s plesalci ...

Primernost

Dejavnost je prenosljiva po vzgojno-izobraževalni vertikali, le da se vsebinske spodbude prilagodi starosti učencev.

KAKO DELUJE ČLOVEŠKO TELO

Nosilna ustanova: OŠ Božidarja Jakca, Ljubljana

Vodja projekta: Biserka Novak, učiteljica

Ciljna skupina: učenci 4. razreda (stari devet do deset let)

Trajanje: 1 šolska ura

Vsebina in potek

Projekt kaže, kako se lahko z ustvarjalnim gibom utrjujemo ali spoznavamo učne vsebine drugih

področij. Če dejavnost izvajamo v učilnici, je treba umakniti stole in mize, še bolj pa je uro izvesti v manjši telovadnici.

Učiteljica vodi učence z navodili, po potrebi se lahko tudi sama aktivno vključi v dogajanje in tako učence dodatno spodbuja.

Pri učenju o človeškem telesu »obravnavamo« posamezne dele z ustvarjalnim gibom. V nadaljevanju je prikazano, kako je učiteljica usmerjala učence in kako je potekal proces za določene dele telesa:

- *Gibala:* Učiteljica pojasni učencem, kaj so gibala in kaj pomeni gibanje za človeka.
Pri gibanju jih usmerja z navodili, pozorni so na posamezne mišice, med gibanjem sami preverjajo napetost in sproščenost mišic, pri sošolcu/sošolki potipajo hrbtenico, vretenca ... Oponašajo gibe pri različnih športih (npr. »plavajo« kravl, prsno ... mečejo žogo, smučajo ...). Ugotavljajo, zakaj sta pomembna vsakodnevno gibanje in športno udejstvovanje. Prisluknejo hitri glasbi, se prepustijo njenemu ritmu in pri tem uporabljajo vse mišice (na glavi, rokah, nogah, obrazu, prsih, hrbtu ...) – pri vsem tem opazujejo svoje gibanje.
- *Dihala:* Učenci opazujejo dvigovanje trebuha in prsnega koša pri dihanju in so pozorni na aktivnost dihal. Učiteljica jim pojasni, kaj se dogaja v dihalih, ko globoko diha, ko vdihnejo svež zrak ... Med razlago dihalne poti jih usmerja, da se npr. primejo za nos, diha skozi usta, ustvarijo z glasilkami nizke/visoke tone ... Z gibanjem ponazorijo, kaj se dogaja v pljučnih mešičkih pri izmenjavi plinov.
- *Srce:* Učiteljica s sliko in besedo predstavi srce. Nato ena skupina učencev pleše z različno hitrostjo, druga skupina pa kaže hitrost in ritem srčnega utripa plesalcev. Po dveh minutah plesa na glasbo si vsi učenci izmerijo število srčnih utripov v petnajstih minutah. Poročajo.
- *Žile in kri:* Učiteljica pojasni učencem delovanje ožilja in krvnega obtoka. Pove jim, da kri opravi pot v obliki osmice – učenci »postanejo« krvničke (eritrociti, levkociti, trombociti) ali krvna plazma (voda, beljakovine, druge v vodi topne snovi) in izvedejo potovanje krvi - *ples osmic*... Vsak pleše po svoje, se prepusti domišljiji. Sledi pogovor o občutkih.

Podobno učiteljica »obravnavajo« izločala (z gibanjem učenci prikažejo pot vode od ust do izvodil ...), čutila (učence razdeli v pet skupin: oko, uho, jezik, nos, koža – vsaka skupina prikaže ples določenega čutila, drugi ugibajo, za katero čutilo gre) in živčevje (tu vključi učiteljica navodila za preprosto masažo).

Z gibom o človeškem telesu

Cilji

- Spoznavanje in proučevanje delovanja človeškega telesa na drugačen – plesno-gibalni način.
- Razvijanje občutka za telo in gibanje in pridobivanje individualnih izkušenj gibanja.
- Spodbujanje lastnega telesnega izražanja.
- Spodbujanje domišljije in sposobnosti predstavljanja.

Medpredmetne povezave

Športna vzgoja, slovenščina ter zdravstvena vzgoja.

Predstavitev pripravili Biserka Novak in Vesna Geršak.

Komentar

Primer je bil izbran, ker omogoča veliko različnih načinov izvajanja – ne predstavlja recepta, temveč potencial za kreativna preoblikovanja. Učitelj naj se prilagaja specifikam svoje skupine in seveda tudi različnim vsebinam v okviru drugih predmetov.

Način, kako je primer predstavljen, je precej splošen, seveda pa je možno poglobljanje v posamezne vsebine in razširjanje le-teh ali pa še večje posploševanje v primeru mlajših otrok. Navodila in plesno izražanje je vsekakor treba tako vsebinsko kot v smislu izvajanja prilagoditi starostni stopnji otrok in njihovim predhodnim izkušnjam na področju gibalnega izražanja. Predvsem pa izvajanje takšnega učnega procesa zahteva določeno mero poguma in kreativnosti pedagoga ter poznavanje osnovnih značilnosti gibalnega izražanja. Po končani dejavnosti je nujen pogovor z otroki o doživljanju in občutkih ob izvajanju. V navedenem projektu bi bilo smiselno sodelovanje z učiteljem glasbe ali katero od glasbenih ustanov (pomoč pri izboru ustrezne glasbe). Projekt je zanimiv, ker lahko ostaja na stopnji utrjevanja snovi v okviru šolske ure, mogoče ga je tudi razvijati in nadgrajevati. Plesno dejavnost bi bilo smiselno tudi izvesti medpredmetno, saj bi ji lahko tako posvetili več časa – pomembna obogatitev bi bila povezava z glasbeno vzgojo, lahko pa bi dejavnost širili še na likovno vzgojo in ustvarili kostume ... Izkušnja ene šolske ure bi se tako lahko razvila v ustvarjalni proces, katerega končni produkt je krajša plesna koreografija.

KULTURSTIK

Nosilna ustanova: Osnovna šola Sava Kladnika Sevnica

Opis projekta, ki povezuje področje gledališke, likovne, plesne in filmske umetnosti, najdete na strani 300.

.....

Nosilna ustanova: Gimnazija Jurija Vege Idrija

Vodja projekta: Maja Justin Jerman, avtorica režijskega koncepta, veznega besedila, mentorica voditeljskim parom, koordinatorica vsega dogajanja

Sodelujoči partnerji: Urša Rupnik, koreografinja in mentorica plesne skupine; Jaša Koceli, študent režije, sodelavec pri pripravi voditeljskih parov; Matjaž Mrak, filmski snemalec, mentor filmskega krožka; Matjaž Kajzer, dirigent Mladinskega pihalnega orkestra; Janez Kavčič, zgodovinar; Staš Kleindienst, likovni umetnik, konceptualist, avtor računalniške scene; Damjana Leskovec, zborovodkinja, mentorica Dekliškemu pevskemu zboru GJV; Irma Gnezda, likovnica, avtorica kostumov za plesalke; Jerneja Tratnik, učiteljica športne vzgoje, mentorica in koreografinja točke športnikov; David Beovič, avtor glasbe

Ciljna skupina: dijaki od prvega do četrtega letnika (petnajst do osemnajst let), udeleženi sto dijakov

Trajanje: celoletni projekt

.....

Vsebina in potek

Na Gimnaziji Jurija Vege v Idriji smo, zaradi izjemno pomembnega dogodka – slavnosti ob obnovi stoletne stavbe, ki ima v mestu Idrija dolgoleten sloves in bogato tradicijo – zasnovali ambiciozen projekt, ki je zahteval močno vsebinsko, idejno, organizacijsko in finančno podporo. Ob tako pomembnem dogodku za šolo in kraj smo imeli na voljo bogata finančna sredstva (korporacija Kolektor), pa tudi močno ustvarjalno energijo, s katero smo uspešno motivirali dijake. Naš osrednji cilj je bil, da z najrazličnejšimi, predvsem sodobnimi in modernimi ustvarjalnimi zvrstmi, čim bolj dinamično in sveže, samo z našimi dijaki na odru, postavimo pred občinstvo zgodbo, ki bo pripovedovala o srečevanju treh časovnih dimenzij, kjer bo rdeča nit idrijska Realke.

Režijski koncept je bil s kontrastnimi voditeljskimi pari, ki so predstavljali dialog med preteklostjo in sedanjostjo, obnoviti pomembno idrijsko preteklost v zvezi z lokalnim in širšim razvojem šolstva, predvsem stoletno tradicijo idrijske Realke, opozoriti na njen položaj prve realčne šole v slovenščini in poudariti današnjo bogato šolsko dejavnost kot posledico omenjene tradicije, ki se je predstavljala s filmskimi posnetki o načinu sobivanja s krajem. Dialoge so prekinjale koreografije, ki so s plesom ponazarjale preteklo in sodobno zgodbo idrijske Realke z različnimi vsebinskimi enotami in nanje narejenimi koreografijami.

Za sodelovanje pri nastajanju koreografij smo na šolo povabili mlado plesalko in koreografinjo, ki je sledila režijskemu konceptu predstave in z izbranimi dijakinjami ustvarila sodobne plesne

koreografije. V projekt so bili vključeni tudi številni zunanji in notranji sodelavci, ki so znali spodbuditi mlade k ustvarjalnosti. Dijakinje so se v procesu dela seznanile s sodobnim plesom, ki jim je odprl vrata v nov način izražanja, kar jih je navdušilo.

Snovanje

Druga plesna točka **Sokoli** je ponazorila bogato športno tradicijo, ki se je kazala tudi v sokolskem gibanju v Idriji, prav tako pa v napredno idejno in kulturno naravnost Idrijčanov; koreografijo je podpirala atraktivna glasbena himnična podlaga *Hej, Slovani*, ki je bila hkrati tudi himna Sokolov (tokrat v izvedbi skupine Laibach).

Koreografija za točko **Sokoli**

je nastala po študiji obstoječih virov o sokolskih vajah. Formacija skupine in izbor gibanja tako izhajata iz tradicije sokolskih vaj, le da je gibanje kompozicijsko posodobljeno in maksimalno estetizirano na plesni način. Prvi del koreografije je postavljen unisono, drugi del pa iz istih elementov prehaja v plesno gibanje po skupinah, med katerimi se prepleta še ples dveh solistk.

Tretja plesna točka **Rojstvo** je poudarila pomembnost, odločnost in hitrost pri končni realizaciji realčnega poslopja, prav tako pa rojstvo in zametek ter nadaljevanje bogate idrijske šolske tradicije na avtorsko glasbo Davida Beovića.

Sokoli

Pri koreografiji za **Rojstvo** je koreografinja podprla idejo režiserke z nežnim dekliškim plesom, plesom svečenic, ki simbolno prižigajo in čuvajo ogenj; prinašajo luč kot modrost, idejo, ki bo pripomogla k razvoju, napredku in posvečenju idrijske šolske tradicije.

Četrta plesna točka **Sodobnost** je pomenila vrhunec in konec predstave – živopisen in sodobno ritmičen ples, spremljan z zborovsko in orkestrsko podlago.

Koreografijo za zadnjo točko **Sodobnost** je koreografinja zasnovala kot srečanje na plesnem dogodku, ki slavi navdušenje in veselje ob otvoritvi prenovljene šole in nove telovadnice. Zvrstijo se predstavitev parov vsak s svojim gibanjem; sledijo formiranja različnih skupin, menjavanja skupin ipd., koreografija se zaključi v skupni pozi – skupinski fotografiji, ki lahko asociira na maturantski ples. Veselo vzdušje še dodatno podpre zborovska in orkestrska glasba v živo.

FOTO: BOŽO URSIČ

Rojstvo

Drugi del prireditve je predstavljala **Športna točka**, ki je ponazorila živahno in ustvarjalno dejavnost v sodobnem času na različnih ravneh, tudi na področju športa, kjer naši dijaki dobro sodelujejo. Tako smo predstavili najpomembnejše športne dejavnosti naše šole, kjer dosegajo dijaki vrhunske rezultate ali pa se z njimi množično ukvarjajo: orientacija, tenis, kolesarstvo, dekliški nogomet, košarka. Odločilno vlogo je imela tudi avtorska glasba Davida Beovića.

Koreografija pri **Športni točki** je bila sestavljena tako, da so najprej v prostor pritekli orientacisti in duhovito prikazali iskanje in izgubljanje v prostoru, potem so na oder pritekly nogometašice in si podajale žogo, čez njih so pritekly visoki košarkarji, nato so se prikazali tenisači z nekaj svojimi triki, nato pa še gorska kolesarja, ki sta se s kolesom pripeljala do plezalne stene, kjer je plezala plezalka ob asistenci soplezalca in seveda ob učinkoviti spremljavi luči in glasbe. Športna točka je med gledalce prinesla izjemno energijo, sproščenost in navdušenje, ki je kulminiralo v tej točki, ko luč osvetli plezalko, spremlja njen spust po vrvi in odhod kolesarjev.

Cilji

- Glavni cilj predstave je bil vključiti in spodbuditi k ustvarjalnosti s pomočjo notranjih in zunanjih mentorjev čim več (sto) dijakov v različnih umetnostnih zvrsteh s poudarkom na plesu in ohranjanju idrijske preteklosti skozi sodobni pogled. Projekt sledi še naslednjim ciljem:
 - spoznavanje plesa kot prostočasne dejavnosti,
 - spodbujanje ustvarjalnosti na gibalnem in plesnem področju,
 - spodbujanje tehnike obvladovanja gibanja in lastnega telesa,
 - pridobivanje izkušnje javnega nastopanja.

Medpredmetne povezave

Povezovanje različnih umetniških izrazov – ples, glasba, likovna umetnost, film, jezik in športna vzgoja.

Kroskurikularni cilj

Vzpodbujanje ustvarjalnosti na različnih umetniških področjih.

Predstavitev pripravili Maja Justin Jerman in Urša Rupnik.

Refleksija vodje projekta Maje Justin Jerman: »Na začetku naj omenim svojo neprofesionalnost, s čimer želim poudariti, s čim vse sem se morala srečati prvič v življenju. Lahko rečem, da sem ideje črpala dobesedno iz svojih sanj in najteže je bilo to postaviti v realnost. Zdi se mi, da sem si zastavila celo preveč ambiciozen program, saj sem hotela narediti živahno in vsestransko izrazno prireditev, ki bo temeljila na aktivnostih dijakov. Želela sem združiti čim več dejavnosti: ples, ki je bil vodilni in povezovalni, petje (zborovsko in solo), glasbene točke (orkester in solistični klavirski nastop dijaka Armina Čoralica) in športne točke. Med najbolj drznimi dejanji je bila gotovo izbira sodobnega plesa za središčnega, saj v primerjavi z drugimi vrstami plesa žal ne uživa take popularnosti. Zato sem se zavedala, da tvegam že v izhodišču. Poleg tega sem v prireditev vtkala še film, ki je prireditev začel, tudi kasneje povezoval dogajanje in končno predstavljal stičišče obeh časov: preteklosti ter soustvarjajoče sedanjosti z zglednim idrijskim gospodarstvom in našo gimnazijo, kar je pomenilo vsebinski vrhunec prireditve poleg samega otvoritvenega akta. Ob samem idejnem nastajanju pa je bilo verjetno prav zaradi široke zasnove najteže sodelovanje s tako številnimi in različnimi sodelavci (koreografinja, zborovodkinja, dirigent orkestra, skladatelja, snemalec, oblikovalec videa, snemalec glasu) ter koordiniranje med njimi. Želim poudariti, da je bila izbira izjemno učinkovita in tvorna, saj smo se dobro uskladili in ujeli. Prireditev se je srečno in uspešno iztekla in upravičila svoje namene in cilje.

Še prav posebej pa sem vesela, da je temeljni del predstave pomenil ples, in sicer sodobni umetniški ples, ki je še neokužen s komercialnim, in samo tak lahko zvesto, iskreno in estetsko pripoveduje o tvornem stiku preteklosti s sedanjostjo, lokalne skupnosti s šolo.

Hkrati se zavedam enkratnosti in neponovljivosti dogodka, ki je vezan na izjemno situacijo, ki se zlepa ne more ponoviti, ampak ostane v spominu kot zgleden primer.

Seveda je šlo veliko stvari narobe, tako da smo imeli prvo in edino zaresno generalko slabi dve uri pred nastopom. Pokazalo se je, da stvari ni mogoče v vseh podrobnostih načrtovati, da se je treba znajti in se odločiti v trenutku. Seveda je pa nujno pri tako zahtevnih projektih imeti do potankosti vse načrtovano, čeprav gre potem marsikaj po svoje in drugače.

Po odzivu občinstva smo prepričani, da je bila slovesnost vredna truda. Da smo z njo ustvarili sliko o izjemni pretekli zgodbi idrijske realke in pri tem ne pozabili na sedanji čas in tudi na prihodnost. Prav ta idejna podlaga je dajala predstavi močan čustveni naboj, ki so ga domačini še bolj začutili in razumeli kot zunanji obiskovalci. S pestrostjo izraznih zvrsti smo dokazali, da vse to, o čemer smo na odru pripovedovali, drži tudi za sodobni čas in napoveduje dobro prihodnost.«

pravi izziv. Razvijala sem svoje sposobnosti in sčasoma hotela več, a na žalost v našem malem mestu možnosti ni bilo ravno na pretek. Modernjši plesi, kot je hiphop, me niso privlačili.

V srednji šoli sem dobila novo priložnost. Obetala se je slavnostna otvoritev naše obnovljene šole in v ta namen se je zbrala skupina deklet in se od septembra do aprila učila koreografij sodobnega plesa. Moj prvi vtis je bil grozen. Prepričana sem bila, da rezultat ne bo nič kaj graciozen. Plesalke smo imele različna predznanja v plesu. O usklajenosti ni bilo govora do zadnjega trenutka. Na vajah je bilo kar nekaj slabe volje, nepotrpežljivosti, a tudi smeha in zabave.

To novo izkušnjo sem doživela na poseben način. Predvsem sem se ogromno naučila. Zrušila sem predsodke o valjanju po tleh, plesale smo namreč sodobni ples, prepustila sem se toku. Nehala sem se obremenjevati s tem, kako zgleda moj pregib, preval, zasuk. Bila sem sama v sebi. Začela sem se zavedati svojega telesa in ga kontrolirati. Posebej napeto je bilo kak mesec pred velikim nastopom. Vaje so se vrstile po večkrat na teden. Vse obleke še niso bile izdelane, tudi bolezní v skupini so povzročale napetost v skupini. Bo glasbena podlaga v redu? Se bo pod belimi oblekami videlo perilo? Kako se bo slišala glasba? Prav vse nam je rojilo po glavi. Končno je prišel dan otvoritve. V garderobi je vršalo, lepo zložene obleke so se porazgubile, časa za preoblečenje nismo imele, v vsej naglici smo se komaj zapomnile, h kateremu izhodu na oder moramo stopiti. Ko pa je vse utihnilo in se je zaslišala melodija, ki smo jo na vajah nešteto krat slišale in ki je zdaj zadonela povsem drugače, sveže; ko so se luči usmerile samo v nas, in je Urša pokimala, naj stečemo, potem se je zgodilo ... Nastopa se le slabo spomnim, ne vem, kako smo odplesale, nisem videla množice, bila sem zlita z gibajočimi se telesi, glasba nas je vodila in jaz sem se počutila tako noro dobro.

Nisem najboljša plesalka, priznam. A ko plešem, sem popolnoma drug človek. Sprostim se, rada nastopam,, postanem samozavestnejša, preplavi me nekaj neopisljivega. Kot sreča in adrenalin obenem. Lepo je biti v obljemu plesa.«

Komentar

To je enkraten projekt, ki ni neposredno prenosljiv v drugo okolje, vendar ga predstavljamo, ker kaže, kako je mogoče ob ustrezni motivaciji, organizaciji, seveda finančni podpori ter v sodelovanju z zunanjimi sodelavci izvesti dogodek, ki vključuje številne dijake in zaposlene na šoli. Velikokrat so plesne vsebine na prireditvah dodane kot neke vrste »dekoracija« k drugim točkam. V predstavljenem primeru pa je plesna vsebina enakovredna vsem drugim, jih podpira, dopolnjuje in dodatno razloži. Pravzaprav je rdeča nit celotne prireditve.

Tako velikega in zapletenega dela ne more prevzeti posameznik, ampak je potrebno sodelovanje različnih partnerjev. V prispevku je prikazan način sodelovanja z različnimi zunanjimi sodelavci. Tudi za plesno-ustvarjalne vsebine, saj so ob vodenju strokovno usposobljene sodelavke nastali kakovostni in doživeti plesni 'izdelki'.

Dogodek je bil sicer enkraten, toda projekt je na šoli zasejal seme plesne umetnosti. Tako so nadaljevali s kreativnim delom in z razširjanjem in uveljavljanjem sodobnega umetniškega plesa kot oblike uprizoritvene umetnosti v idrijski regiji. Mladim plesnim ustvarjalcem so s tem omogočili usmerjeno izražanje idej, pridobivanje novih odrskih izkušenj in nadaljnji umetniški razvoj. Prav tako pa je bilo tudi vsem plesno neaktivnim omogočeno, da se v dejavnost vključujejo kot gledalci ter se izobražujejo o sodobni plesni umetnosti.

Iz te prireditve se je rodila nova plesna skupina in imela v naslednjem letu samostojno plesno predstavo *6 MINUT ZA 1 GIB*, ki je opisana v naslednjem primeru.

6 MINUT ZA 1 GIB

Nosilni ustanovi: Gimnazija Jurija Vege (GJV), Idrija, in Studio za svobodni ples, društvo

Vodji projekta: Urša Rupnik, Studio za svobodni ples, društvo in Maja Justin Jerman, koordinatorica za interesne dejavnosti na GJV

Zunanji sodelavci: Urša Rupnik: koreografinja, plesalka, idejno in umetniško vodstvo, organizacija; Vilma Rupnik, strokovna svetovalka; Gaja Mežnarić Osole, absolventka Akademije za likovno umetnost – celostna podoba projekta; Andrej Zupančič, snemalec, montažer videa; Aljaž Verdev, univ. dipl. ing. grad., tehnična podpora, oblikovalec scene, tehnik multimedije; Edvard Božič, ozvočenje in luč; Iztok Hvala, fotograf

Ciljna skupina: dijakinje 1. in 2. letnika (petnajst do šestnajst let); člani in članice Plesne skupine Studia za svobodni ples – študenti

Trajanje: šest mesecev

Vsebina in potek

Predstava *6 MINUT ZA 1 GIB* je plesni dokumentarec, zgodba o plesu, pripoved o želji, o iskanju in predajanju plesnega znanja, prikaz ustvarjalnega dogajanja na področju sodobne plesne umetnosti v idrijski regiji in predstavitev dveh plesnih skupin, dvanajstih plesalk in enega plesalca. Projekt je sestavljanka plesnih miniatur, ki prikazujejo način dela in ustvarjanja obeh skupin, njuno sodelovanje, dopolnjevanje ter nadgrajevanje.

Zanimivo izhodišče za tematski razvoj koncepta predstave je ponujalo število plesalk, ki se je v obeh skupinah ujemalo, vsaka izmed starejših plesalk je tako dobila svojo mlajšo naslednico, vsaka plesalka mlajše generacije pa svojo starejšo vzornico. Skupinama se je pridružil še plesalec, ki je v predstavi razbil žensko energijo in na oder vnesel tudi nekaj moške moči. V procesu ustvarjanja predstave se je tematsko izluščila pripoved o dveh skupinah mladih nadobudnih plesalcev in o njihovi mentorici, ki jih povezuje želja do plesnega ustvarjanja. Projekt se je izoblikoval v nekakšen dokumentarni prikaz »plesnega vsakdana«, načina ustvarjanja, rezultatov procesa in uspešnega povezovanja obeh skupin, hkrati pa prikazal kontrast med mlajšimi in med bolj izkušenimi plesalkami in željo po premostitvi kontrasta.

FOTO: IZTOK HVALA

Glasba za ples je v celoti posneta, izbrana in zmontirana glede na vsebino predstave; video je glasbeno opremljen.

Kostume smo s plesalci izbrali skupaj (uporabili smo obleke iz kostumskega fonda Studia za svobodni ples, s prejšnje predstave Gimnazije Jurija Vege – *Novih sto let* in dokupili nove).

Odzivi na premiero so pokazali, da nam je uspelo nadaljevati s promocijo kreativnega dela in z razširjanjem in uveljavljanjem sodobnega umetniškega oziroma izraznega plesa kot oblike uprizoritvene umetnosti v idrijski regiji. Mladim plesnim ustvarjalcem smo omogočili usmerjeno izražanje idej, pridobivanje novih odrskih izkušenj in nadaljnji umetniški razvoj. Zelo pomembno je sodelovanje z Gimnazijo Jurija Vege Idrija, saj nam omogoča, da njihove dižake v svojo dejavnost vključujemo kot plesalce in ustvarjalce ter jih s svojimi nastopi izobražujemo tudi kot gledalce sodobne plesne umetnosti.

Z uspešno plesno predstavo so plesalci obeh skupin dobili nov veter v svoja plesna krila, tako za ponovitve te predstave kakor za nove plesne nastope.

Refleksija sodelujočih:

Anja Tušar, 2. letnik, GJV, plesalka: »Predstava mi je bila zelo všeč, saj smo lahko predstavile vse, kar smo se naučile ter predvsem pokazale naš napredek in trud. Super se mi zdi, da smo sodelovale s starejšimi članicami in združile moči ter predstavo naredile še boljšo! Seveda smo se med samim ustvarjanjem in pripravi na nastop tudi veliko novega naučile, tudi ena od druge, kar se mi zdi zelo pomembno. Ker je bilo sodelovanje zabavno, zanimivo in na splošno super, sem se počutila zelo ponosno na celotno ekipo ter dobila zagon še za naprej!«

Maja Tušar, 2. letnik, GJV, plesalka: »Tale nastop je bil enkraten. Prvič sem nastopala pred tako veliko publiko. Najbolj pa mi je bil všeč občutek po nastopu, toliko navdušenih obrazov obiskovalcev in mnogo pohval. Za ta čudoviti občutek se je res vredno potruditi. In že komaj čakam nov nastop, čeprav bo potrebno vanj vložiti veliko napora, ampak je pa veselje po njem toliko slajše.«

Borut Mlakar, Studio za svobodni ples, plesalec: »Več kot sam nastop so mi pomenile priprave nanj. Postati del skupine, v katero sem bil zelo lepo sprejet. Predstava je izpolnila vse, kar sem si želel. Intimno vzdušje v zaozdrju, povezanost skupine. Zelo lepo je bilo ponovno stati na odru, še posebej zraven tako dobrih soplesalk. Ta predstava mi bo za vedno ostala v spominu. Prvič se predstaviti v novem plesnem slogu je vsekakor nepozaben trenutek, ki me je navdal z močno željo po napredovanju na tem področju.«

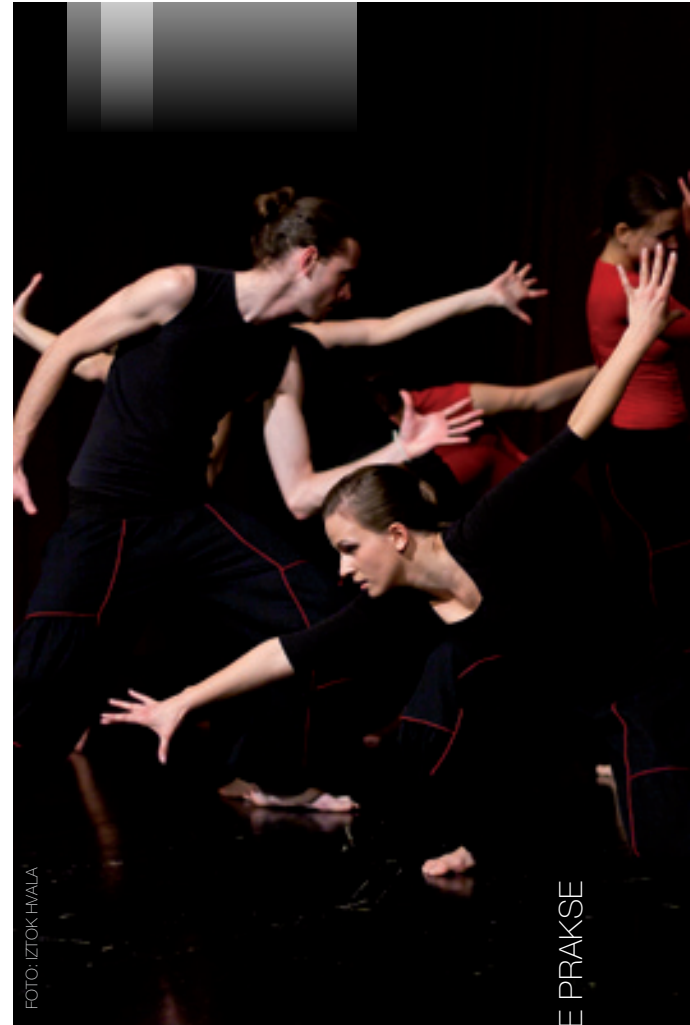

FOTO: IZTOK HVALA

Plesna pripoved 2

Ema Križič, Studio za svobodni ples, plesalka: »Zame je bilo nastajanje predstave zanimiva situacija, v kateri sem v plesu spoznavala prijatelje, ki so hkrati moji soplesalci, na drugačen način. /.../ Polni navdušenja in pričakovanja smo se podali na pot predstave. Vse je potekalo, kot je bilo načrtovano. Plesali smo na odru in prav tako za zavesami, ko sploh nismo bili na vrsti, toliko je bilo energije in adrenalina. Zame je bila predstava res nekaj posebnega, saj sem imela občutek, da je ves oder prežet z našo neustavljivo energijo.«

Cilji

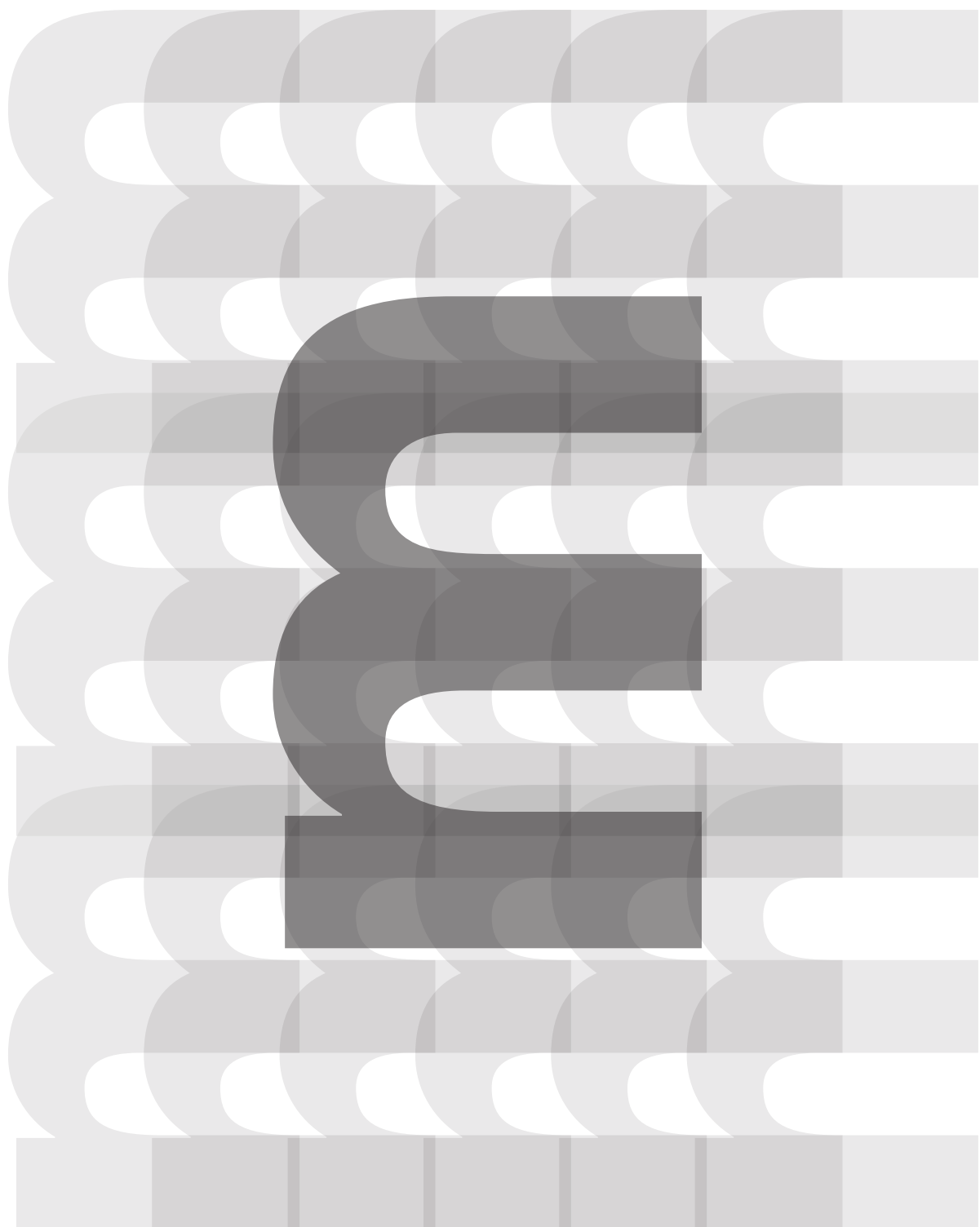
- spodbujanje plesa kot pristočasne dejavnosti,
- spodbujanje ustvarjalnosti na gibalnem in plesnem področju,
- realizacija lastnih idej in predlogov plesalcev,
- prevzemanje vlog in nalog,
- občutenje svojega telesa,
- tehnično obvladovanje gibanja,
- interpretacija gibalnega materiala,
- suverenost v odrski predstavitvi.

Predstavitev pripravila Urša Rupnik.

Refleksija Maje Justin Jerman: Na naši šoli si prizadevamo v okviru popoldanskih interesnih dejavnosti pridobiti dijakinje za sodelovanje v skupini za sodobni ples. Od otvoritvene predstave naprej se z mentorico Uršo Rupnik trudiva obdržati in širiti našo majhno, a vztrajno skupinico za sodobni ples na GJV. Predstava *6 MINUT ZA 1 GIB* je bila idealna promocija plesa in naše šole, tako da smo jo ponudili na ogled še osnovni šoli, kjer smo naleteli na presenetljivo dober odziv. Pri vseh naših interesnih dejavnosti je vodilo vzdrževanje kakovosti, umetniškosti in izraznosti, kar nam v sodelovanju z Uršo Rupnik še posebej uspeva. Predstava je govorila ravno o tem procesu nastajanja plesa in njegovem življenju v realnosti na simpatičen, prisrčen in umetniško prepričljiv način. Zavedamo se, kako pomembno je, da v času odraščanja in zorenja mlademu človeku ponudimo najboljše, tisto, kar mu pomaga razumevati svet in sebe, kar je pri plesu še posebej izraženo, prav v doživljanju telesa in njegovega sprejemanja.

Komentar

Projekt je dober primer sodelovanja vzgojno-izobraževalne in kulturne ustanove v okviru interesnih dejavnosti. Mentorstvo profesionalnih umetnikov spodbuja ustvarjalnost mladih, jim omogoča pridobivanje izkušenj ter spodbuja njihov umetniški razvoj. Tovrstno sodelovanje je zlasti pomembno v krajih, kjer mladi nimajo veliko možnosti za razvoj na področju uprizoritvene umetnosti.

Mrežni primeri dobre prakse

KULTURNO ŽLAHTENJE NAJMLAJŠIH

.....

Nosilna ustanova: Vrtec Vodmat, Ljubljana

Vodja projekta: Darja Štirn Koren, svetovalna delavka

Vodje projekta po posameznih vrtcih: Natalija Kučič Nikolič, vrtec Ledina; Damjana Jurman, vrtec dr. France Prešeren; Alja Verdinek, vrtec Ravne na Koroškem; Tatjana Grahovac, vrtec pri OŠ Franja Goloba Prevalje; Štefka Kuserbanj, vrtec pri OŠ Mežica; Maja Jerčič, vrtec pri OŠ Črna na Koroškem.

Sodelujoči strokovnjaki: dr. Robi Kroflič, Petra Štirn Janota, Anita Jug, dr. Helena Smrtnik Vitulič

Sodelujoči zunanji partnerji: *Kulturne ustanove:* Narodna galerija Ljubljana (Kristina Preiniger, kustos pedagog), Slovenski etnografski muzej (Sonja Kogej Rus, kustos pedagog, in Maja Kostrič, kustos pedagog), Mestni muzej Ljubljana (Ema Ožir, kustos pedagog), Pionirski dom, Center za kulturo mladih (Iztok Amon, likovni pedagog), Zveza glasbene mladine Slovenije (Tamara Kranjec, operna pevka; Franci Krevh, tolkalec; Blaž Rojko, skladatelj in glasbenik); Koroški pokrajinski muzej (Liljana Suhadolčan, kustos pedagog), Podzemlje Pece – turistični rudnik in muzej (Suzana Fajmut Štrucl, direktorica); *Samostojni umetniki:* Mojca Leben, specialistka za kreativni gib; Jure Markota, kipar; Leander Fužir, slikar; Mojca Sekulič Fo, ilustratorica; Iztok Mlakar, lončar in keramik; Igor Cvetko, lutkar; Vesna Obid, slikarka; Tomaž Simetinger, etnolog; dr. Janez Bogataj, etnolog; dr. Lea Kužnik, etnologinja

Ciljna skupina: strokovni delavci v vrtcih in predšolski otroci v starosti od prvega do šestega leta
Trajanje: februar 2009 – oktober 2010

Vsebina in potek

Začetna ideja projekta je bila razširiti vsebine, ki se dotikajo umetnosti, v vrtcih ter otrokom omogočiti avtentične izkušnje z njo. Namen projekta je bil vključevanje kulturnih institucij in umetnikov v vzgojno-izobraževalni proces in razvijanje modela sodelovanja z njimi ter oblikovanje predlogov za vključevanje kulturne vzgoje v izvedbeni kurikulum vrtca. Projekt je bil financiran s sredstvi ESS in MŠŠ.

Pri otrocih smo želeli z različnimi umetniškimi praksami spodbuditi ustvarjalnost in vzpostaviti poglobljen odnos do bližnjih oseb (vrstnikov in odraslih), do naravnega okolja in do kulturne dediščine oziroma zgodovinske tradicije ter spodbuditi razvoj otrokove prosocialnosti. Ob tem pa v neposredno delo z otroki vključiti ustvarjalce z različnih področij umetnosti in kulturne institucije v vrtčevskem okolju.

Področja umetnosti, ki smo jih poglobljali, so bila: likovna umetnost, glasbena umetnost, uprizoritvena umetnost (lutke, ples, umetnostna besedila in dramatizacija) in kulturna dediščina (zgodovinska tradicija nekega prostora).

Sodelujoči vrtci so oblikovali vsebine in jih skupaj s kulturnimi institucijami in umetniki raziskovali: in sicer impresionizem, realizem, preoblikovanje prostora z umetnostjo ter kulturna dediščina.

Projekt se je pričel z izobraževanjem strokovnih delavcev, da bi jim pomagali zaznati in premisliti njihovo ključno vlogo pri iskanju ustreznih vsebin, spodbujanju radovednosti v otrocih ter občutljivosti za njihovo izražanje z različnimi jeziki umetnosti. Na drugi strani pa jih je izobraževanje angažiralo za iskanje možnosti avtentičnega srečevanja z umetnostjo v delavnicah z umetniki in na obiskih v kulturnih institucijah.

Pri načrtovanju in izvedbi smo upoštevali sedemstopenjski didaktični model načrtovanja (glej monografijo Kulturno žlahtenje najmlajših). Model je razdeljen na sedem korakov, ki niso zgolj didaktične smernice, na podlagi katerih naj bi se izvajale dejavnosti z otroki, ampak so opredeljeni kot cilji in dejavnosti, ki jih morajo najprej ponotranjiti in razumeti strokovni delavci, ki delajo z otroki. Tema se začne z aktivnostmi, katerih cilj je odpiranje posameznikove občutljivosti za določeno temo in spodbujanje osebnega doživetja/vživetja z namenom, spodbuditi **občutljivosti** za določene vsebine. V nadaljevanju se cilj osredotoči na pridobivanje znanja o določeni vsebini – **seznanjanje in osmišljanje**. Tretji korak zaznamuje **aktivnost** otrok, torej **uporaba** pridobljenega znanja. Cilj četrtega koraka je **dialoškost**, govorimo o komunikativnem posamezniku, v petem koraku pa otroci sporočajo o vsebini preko umetniške izkušnje – **ustvarjalnost**. Bistvo šestega koraka je predstavitev vsebine širšemu okolju, gre za **družbeni angažma posameznika**. V zadnjem, sedmem koraku se izvaja **refleksija** izpeljanega procesa.

Tema: Spreminjanje prostora z umetnostjo ob spoznavanju realizma in impresionizma

Osnovna misel, ki nas je vodila k razmišljanju za izbor teme, je bila vprašanje, kako v otrocih prebuditi ali obuditi občutek za povezanost z naravo in zavedanje odvisnosti od nje. V temo smo vključili realizem in impresionizem; impresionizem kot smer v slikarstvu, ki išče navdihe v naravi (občudovanje, posnemanje ...) in realizem, kot odraz realnih oziroma resničnih podob, ki smo jih povezali s spreminjanjem in doživljanjem realne podobe našega igrišča.

Strokovni delavci so se pred izvedbo teme v oddelku skozi različne vstopne točke srečali in s to temo, ki naj bi jo kasneje izvajali z otroki (delavnice, kjer preko različnih umetniških zvrsti raziskujejo temo). V nadaljevanju so načrtovali cilje teme in po principih sedemstopenjskega načrtovanja iskali teme in dejavnosti, s katerimi bi otroke navdušili nad vsebinami, ki so povezane z naravo in njihovo bližnjo okolico. Uporabljali so različne vstopne poti: praznovanja običajev v povezavi z naravo, izleti v naravo, gledanje slik, na katerih so upodobitve narave, obisk Narodne galerije in opazovanje del slovenskih impresionistov, ki so s slikanjem narave lovili njene trenutke. Ta, prvi korak smo imenovali *odpiralec čutov*.

Namen drugega koraka je bil, da otroci pridobivajo znanje na različne načine (obisk botaničnega vrta, obisk arhitekta, knjige, internet, glasba ...). Osredotočili so se na raziskovanje in iskanje informacij, ki so jim v nadaljevanju pomagale pri izvedbi izbrane vsebine. Iz časopisa so izrezovali članke o naravi, naravnih in ekoloških katastrofah, se o njih pogovarjali ... Otroci so razmišljali o svojih vlogah in vplivih, ki jih imajo v okolju ter o vplivu okolja na njih – o medsebojni odvisnosti. Z dejavnostmi so prišli do spoznanja, da je okolje prostor srečevanja ljudi, različnih situacij, predmetov, odnosov, v katere vstopajo in širijo svoj socialni prostor. Ugotovili so, da jim tudi naše igrišče kot prostor ponuja različne možnosti in da lahko spoštljiv odnos do narave uresničujemo že tam.

Tretji korak smo imenovali *aktivni posameznik*.

Otroci so izdelali svoj načrt igrišča, ki ga želijo preurediti. Obiskal jih je fotograf in z njimi izvedel delavnico, na kateri se so učili fotografiranja, da so lahko kasneje s fotoaparatom lovili trenutke v naravi (kot impresionisti). Izdelali so svojo maketo prostora, ki so ga izbrali na igrišču, in opisali njegov pomen. Kot impresija celotnega dogajanja je v vsaki skupini nastala skupna slika, ki je odražala doživljanja in občutke otrok celotne skupine. Njihov namen je bil, da s sliko sporočijo, kaj jih je pri raziskovanju še posebej prevzelo, nagovorilo, navdušilo ... Tako so na primer nastale stvaritve otrok: slika zanimivega drevesa, ki so ga otroci opazili na sprehodu po Botaničnem vrtu, slika cvetlične gredice s tulipani, za katero so otroci skrbeli že od jeseni, slika balonov, katerih inštalacijo so postavili na vrtčevskem hribu sredi igrišča, slika cvetočega travnika, pa »sporočilna slika«, ki je pripovedovala zgodbo našega planeta, na katerem se dogajajo tudi nič kaj lepe reči (potresi, puščave, hudi vetrovi, razlitja nafte v morje ...) ... Otroci so dogajanja na slikah sporočili z gibom in tolkali.

V korakih, ki združujejo *komunikativnega in ustvarjalnega posameznika*, so otroci svoje ugotovitve in ideje predstavili in izmenjali z drugimi (starši, vrtnarji, umetniki ...). V proces so se vključili umetniki, katerih vloga je bila skupaj z otroki udejanjati različne umetniške prakse, v katerih

FOTO: FRANC KRPOEC

Plesna uprizoritev slike
Tulipani na gredici

FOTO: FRANC KRPOEC

Detajl iz Ljubljane v malem,
skupinsko delo otrok

so se otroci lahko srečali s svetovi, dogodki, ki jih v resničnosti morda ne bodo nikoli doživeli, ter v tem ustvarjali nove miselne koncepte.

Otroci so slike, ki so jih ustvarili v tretjem koraku, predstavili umetnikom in z njihovo pomočjo o njihovih vsebinah sporočali v drugih jezikih umetnosti (npr. plesu, glasbi).

Na igrišču so začele nastajati čudovite instalacije, umetnine, otroci so naredili čutno pot (pot narejena iz različnih materialov – kamena, lubja, trave, lesa ..., ki otrokom omogoča tipne izkušnje s stopali), vrt, oblikovali prostor divjine, izdelali minimundus Ljubljane (tudi na podlagi izkušenj, ki so jih pridobili ob obisku Ljubljane in Mestnega muzeja v Ljubljani). Opazili so, da na igrišču manjka dreves in da ptice nimajo kje počivati. Povabili so kiparja, da jim pomaga uresničiti idejo o ptičjem počivalniku, ki bi nadomeščal manjkajoča drevesa. Ob pomoči kiparja so staremu drevesu, ki so ga želeli oživiti, dali pomembno vlogo tako, da so ga povezali z drugimi drevesi na igrišču. Postal je varuh prostora druženja, okrog njega pa čudovita instalacija, ki so jo imenovali Vezi. Prav ta dejavnost je dala povod za nadaljnja raziskovanja. Otroci so se začeli pogovarjati o prostoru druženja. Spet so obiskali Narodno galerijo in si ogledali slike slovenskih realistov. Usmerili so se na opazovanje obrazov, na portrete, opazovali so ljudi na trgu, se spraševali o njihovih potrebah, željah ... Dogajanje na trgu so ponazorili z dramatizacijo, osredotočili so se na prikaz njihovega počutja (pri tem sta jim pomagala tolkalist in plesna koreografinja).

V zadnjem koraku, ki se imenuje *kooperativni posameznik*, katerega namen je biti družbeno angažiran, predstaviti svoja videnja, ideje in delo širši javnosti, so otroci staršem in drugim obiskovalcem z različnimi umetniškimi jeziki pokazali vse, kar so spoznali, doživeli in ustvarili v procesu raziskovanja vsebine. Organizirali smo prireditev na vrtčevskem igrišču, kjer smo med drugim pripravili tudi razstavo otroških del, ki je bila pospremljena z opisi procesa.

Po istem modelu so otroci spoznavali različna področja kulturne dediščine:

ŽELEZARSTVO

- *Odpiranje čutov*

Otroci so obiskali muzej – železarsko zbirko. Opazovali so železarno in delavce ter na podlagi videne izdelali železarsko mesto v igralnici. V nadaljevanju so iskali predmete iz železa v mestu (forma viva) in jih prinašali od doma ...

- *Zbiranje informacij*

Brskanje po literaturi, obisk laboratorija v železarni, seznanjanje z železovo rudo v muzeju, risanje zemljevida in iskanje krajev, kjer kopljejo železovo rudo ...

- *Aktivnost, komunikacija, ustvarjalnost*

Otroci so z igro preizkušali, kako lahko s svojimi telesi oblikujejo človeško forma vivo, povabili so slikarja, ki je njihovo živo forma vivo narisal in jih spodbudil, da so se narisali še sami. V nadaljevanju so po opazovanju risali različne forma vive v okolici, s kiparjevo pomočjo so iz različnih materialov izdelali svoje forma vive, ena od njih je narejena iz rastlin: raste in živi na njihovem igrišču.

V muzeju so si otroci ogledali repača (vodno kolo), ki jih je navdušil s svojim ritmom. To jih je vzpodbudilo, da so s pomočjo kiparja izdelali inštalacijo svojega repača in mu dodali pesem, ki so jo upodobili s simboli.

Otroci so spoznavali in uprizarjali življenje železarja, njegovo delo in prosti čas, risali so livarja, kovača, železarjev prosti čas ... Igralnico so spremenili v mesto, simbolno praznovali 1. maj, si pripeli rdeče nageljne in zaplesali po prazničnem mestu. Čisto na koncu so z ilustratorkino pomočjo izdelali skupno sliko Železarne in železarskega mesta skozi otroške oči.

- *Družbeni angažma*

Na zaključni prireditvi so vsebino z umetniškimi jeziki predstavili staršem. Pripravili so razstavo stvaritev, ki so nastale ob raziskovanju vsebine ter z gibom in glasbo uprizorili formo vivo.

FOTO: FRANCI KROPEC

Livar, starost otroka štiri leta

STARE IGRE

- *Odpiranje čutov*

Otroci so preigrali različne stare igre in risali po doživljanju.

- *Zbiranje informacij*

Iskali so informacije o igri in življenju svojih prababic in pradedkov. Obiskali so muzej, se tam srečali z našo davno preteklostjo, ki nam pripoveduje o življenju naših prababic in pradedkov.

- *Aktivnost, komunikacija in ustvarjanje*

Otroci so začeli sami ustvarjati igre (igra z gumbi, spletnje pajkove mreže, barve se igrajo, igra

FOTO: FRANCI KROPEC

Stare igre, starost otroka pet let 297

na papirju ...). Po vsaki aktivnosti so otroci svoje stvaritve predstavili v različnih jezikih umetnosti (likovnem, plesnem, dramskem, z lutkami), pri tem so jim pomagali umetniki.

- *Družbeni angažma*

Na zaključni prireditvi so vsebino z jeziki različnih umetnosti predstavili staršem. Pripravili so razstavo stvaritev, ki so nastale ob raziskovanju vsebine, z gibom in glasbo so uprizorili eno od iger.

FOTO: ROBERT KROPLIČ

Ogled in tipanje mineralov v Podzemlju Pece
– turističnem rudniku in muzeju, starost
otrok od tri do šest let

RUDARSTVO

- *Odpiranje čutov*

Otroci so obiskali razstavo koroškega slikarja, ki slika prizore s Koroške – rudarje, njihove družine, njihovo življenje.

Odpravili so se v muzej, kjer so zanje pripravili ogled rova (podzemlja Pece). Tam so se srečali s temo. V nadaljevanju so likovno uprizarjali doživljanje teme in svetlobe.

Starejši otroci so se s starši podali v pravo podzemlje, kjer kopljejo rudo. Spoznali so stroje, s katerimi so delali rudarji, in narisali, kar so tam opazili, doživeli.

V okolici so iskali podobe in simbole rudarjev in rudarstva (npr. Batičev spomenik Rudarjeve družine ...). V igralnici pa so se vživljali v vlogo rudarja (se preoblekli v rudarsko oblačilo ...)

- *Zbiranje informacij*

Otroci so še enkrat obiskali muzej Podzemlje Pece, ki jim ob večkratnih obiskih postajal vedno bolj domač in zanimiv, in spoznali opremo delavca, minerale ter nahajališča rude pod goro Peco. Izdelali so maketo Pece in označili, kje se nahaja ruda. V Koroškem pokrajinskem muzeju so jim razložili,

kakšne so bile navade in običaji delavcev, kako so se oblačili, kaj so jedli ... Na bližnji kmetiji so jim pokazali, kako so včasih mleli žito, pekli kruh ...

- *Aktivnost, komunikacija, ustvarjalnost*

Skupaj s kiparjem so otroci izdelali rudarska delovna stroja, ki so ju spoznali v muzeju. Igralnico so spremenili v delavsko stanovanje. S slikarjem so likovno ustvarili zgodbo o veselem rudarju, ki so si jo sami izmislili. S kiparjevo pomočjo so najmlajši otroci oblikovali svetleče minerale, lončar pa jim je pomagal, da so bili le-ti zares trdni in svetleči. V nadaljevanju so si z lončarjevo pomočjo, za "knapovsko malico" izdelali svoje skodelice in pekli kruh.

- *Družbeni angažma*

Na zaključni prireditvi so gibalno prikazali življenje in delo rudarja.

MIT KRALJA MATJAŽA

- *Odpiranje čutov*

V igralnici se je pojavila starinska skrinja s predmetom ... nato se je pojavil še kralj ... Otroke je obiskal slikar in jim naslikal kralja Matjaža. Otroci so začeli risati avtoportrete, ki so jih predstavljali kot kralje ...

Pri najmlajših se v igralnici pojavi biba, ki jih spodbudi, da se začnejo igrati igro Križ kraž kralj Matjaž.

- *Zbiranje znanja, informacij*
Otroci so skupaj s starši obiskali podzemlje Pece, gore, v kateri spi Kralj Matjaž. Spoznavali so rudo, ki jo skriva gora Peca in srečali »perkmandelca«, škrate, ki živi v podzemlju. Svoja doživetja v podzemlju so narisali in oblikovali v glini. Obiskali so grad (muzej) in si ga ogledali, na njem so iskali grbe, vzorce, pogledali, v kakšnih sobanah so živeli kralji in kraljice.
- *Aktivnost, komunikacija, ustvarjalnost*
Otroci so opazovali goro Peco, kjer si je kralj Matjaž našel varen dom, in jo narisali. Povabili so slikarja, ki jim je naslikal varni dom kralja Matjaža. Tudi otroci so narisali in v glini oblikovali varni dom za kralja. V igralnici so postavili grad za kralja Matjaža, se s simbolno igro in igro vlog vživljali v kralje in kraljice ter dvorno življenje. Priredili so si grajsko kosilo, jedli iz posode, ki si so jo izdelali z lončarjem. Pogovarjali so se o dobrih in slabih kraljih in o čustvih, ki jih doživljajo tudi kralji. Skupaj s kiparjem in ilustratorko so na igrišču izdelali votlino za kralja, uporabili so zgolj odpadni material. Vrvež na grajskem dvorišču so predstavili v gibu in glasbi, ob sodelovanju strokovnjakinje za kreativni gib in tolkalista.
- *Družbeni angažma*
Na zaključni prireditvi za starše so na razstavi pokazali stvaritve, ki so nastale ob raziskovanju, in ob glasbi uprizorili izmišljeno pravljico o zakladu.

Cilji

- Spoznavanje in doživljanje umetnosti.
- Iskanje različnih vsebin in načinov dela s predšolskim otrokom, z namenom približati otroku različne umetniške prakse, upoštevajoč vzgojo z umetniškim doživetjem.
- Spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri otroku.
- Vključevanje umetnikov v vzgojno-izobraževalno delo v vrtcu in obiski otrok in strokovnih delavcev vrtcev v kulturnih ustanovah, z namenom omogočiti otroku pridobivanje avtentičnih izkušenj.
- Izobraževanje in ozaveščanje vloge odraslega pri načrtovanju, izvajanju in evalviranju dejavnosti za otroke s področja kulture in umetnosti.
- Ozaveščanje vloge odraslega z izobraževanjem in z razmislekom o izvedenih dejavnosti. Pri tem je pomembno, da strokovni delavec v vrtcu vidi umetnost kot medij, ki spodbuja doživetja, občutenja in krepi interese in radovednost pri otrocih.

Izdelava votline za kralja, v sodelovanju s kiparjem in ilustratorko, starost otrok od tri do šest let

Votlina kralja Matjaža, skupinsko delo otrok, starih od pet do šest let

Mrežni primeri dobre prakse

Medpodročne povezave

Zajeta so vsa področja, ki so opredeljena v *Kurikulu za vrtce*.

Priporočena literatura

Kroflič, R., Štirn Koren, D., Štirn Janota, P. in Jug, A. (ur.) (2010). *Kulturno žlahtenje najmlajših : razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti*. Ljubljana: Vrtec Vodmat.

Predstavitev pripravila Darja Štirn Koren.

Komentar

Odličen in zanimiv projekt kulturno-umetnostne vzgoje, ki potrjuje koristnost dobrega in načrtnega sodelovanja vzgojno-izobraževalnih in kulturnih ustanov ter vzgojiteljic in umetnikov. Vzgojiteljice in otroci so se dejavno seznanili z različnimi umetniškimi zvrstmi. K uspešnosti načrtovanja in izvedbe projekta je zagotovo pomembno prispevalo skupno usposabljanje sodelujočih vzgojiteljic in umetnikov, prav tako pa tudi sodelovanje s strokovnjaki s področja pedagogike. Projekt je po predstavljeni metodi mogoče izvajati na različnih področjih kurikula in v sodelovanju z različnimi kulturnimi ustanovami/umetniki.

Primernost

Projekt je z vidika metode uporaben tudi za OŠ in SŠ.

WWW: glej več o projektu: <http://www.vrtecvodmat.si/projekti/kulturno-%C5%BElahtnenje-najmlaj%C5%A1ih>

KULTURSTIK

Nosilna ustanova: Osnovna šola Sava Kladnika Sevnica

Sodelujoče šole v mreži: OŠ Raka, OŠ Brežice, OŠ Prestranek, OŠ borcev za severno mejo Maribor, OŠ Jožeta Gorjupa Kostanjevica na Krki, OŠ Mirana Jarca Črnomelj, OŠ Ledina

Vodja projekta: Katarina Slukan, univ. dipl. soc. pedagoginja

Sodelavci projekta v VIZ: učitelji slovenščine, angleščine, glasbene vzgoje, likovne vzgoje, zgodovine in geografije, državlanske vzgoje in etike, športne vzgoje, razrednega pouka, svetovalna delavka, računalnikar

Sodelujoči zunanji partnerji: Bunker, Ljubljana, Kinodvor, Društvo za oživljanje zgodbe

2 koluta, Forum Ljubljana – Stripburger, Združenje Cirkokrog, samostojni ustvarjalci s področja sodobnega plesa
Ciljna skupina: učenci tretje triade osnovnih šol, delno tudi že 6. razred
Trajanje projekta: od februarja 2009 do oktobra 2010

Vsebina in potek

V projekt Kulturstik, ki je bil sofinanciran s sredstvi ESS in MŠŠ, je bilo vključenih 8 osnovnih šol, 596 učencev zadnje triade in več kot 65 učiteljev različnih predmetov. Vsebino so odločno zaznamovali zunanji partnerji, kulturne ustanove z različnimi, a izrazitimi profili: Bunker, ki ustvarja v polju sodobnih scenskih umetnosti, Kinodvor, verjetno najpomembnejši art kino pri nas, Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta s poslanstvom, predanim animiranemu filmu, kasneje pa so se nam pridružili še Cirkokrog, slovensko združenje za cirkuško pedagogiko, mojstri stripa iz Forum Ljubljana ter plesalci in koreografi sodobnega plesa.

Skupaj smo oblikovali program, katerega jedro je bilo uvajanje sodobnejših, estetsko zahtevnejših in družbeno angažiranih umetniških vsebin. Te so si sledile z načrtnim stopnjevanjem od bolj znanih, prepoznavnih tem in umetniških izrazov do bolj zahtevnih, redkeje videnih vsebin in oblik; od opazovanja in urjenja v vlogi gledalca do aktivnega ustvarjanja.

Za uvod smo sestavili kratko predavanje za učence in ga predstavili v vsakem razredu posebej. Z njim smo poskušali z različnimi primeri prikazati umetniške zvrsti in način dela sodelujočih kulturnih ustanov. Za učitelje, ki naj bi se intenzivneje vključili v projekt, smo organizirali enodnevni seminar z delavnicami sodobnega plesa in animiranega filma, da so se v določenih aktivnostih vnaprej tudi sami preizkusili.

Uvodu je sledil ogled filmov v Kinodvoru v Ljubljani, kjer so bili poleg strokovno vodenih pogovorov po projekciji učenci deležni tudi kratke zgodovine nastanka filma in skoka med kolute v projekcijsko kabino filmskega operaterja. Na šolah so potekale intenzivne medpredmetne priprave. Vse skupaj je prispevalo k poglobljeneemu doživetju tako vsebine kot forme in splošnemu zadovoljstvu ob izbranih filmih.

Vajo gledalca smo ponovili v Stari mestni elektrarni – Elektro Ljubljana s sodobno gledališko predstavo. Pospremili smo jo z 10 različnimi pogovori in kratkimi praktičnimi delavnicami, na katerih so ustvarjalci predstavili svoje delo, tudi tisti, ki jih običajno ne

FOTO: ARHIV PROJEKTA KULTURSTIK

FOTO: ARHIV PROJEKTA KULTURSTIK

FOTO: ARHIV PROJEKTA KULTURSTIK

Ustvarjanje
v različnih
delavnicah

vidimo na odru: oblikovalca luči in zvoka, kritik in publicistka, producentka, kostumografka, ko-reograf itd. Delavnice so tudi zaradi neposrednega stika z umetniki naredile na učence poseben vtis in jim omogočile vpogled v kompleksnost umetniških del. Gledališka intenzivnost jih je zelo navdušila, težja »berljivost« pa malo zmedla, zato so učitelji po predstavi namenili veliko pozornosti pogovorom o vsebini, izmenjavi mnenj in dilem.

V naslednji fazi smo se sami lotili ustvarjanja. Na delavnicah animiranega filma, sodobnega plesa, cirkusa ter stripa so se učenci seznanjali s tehnikami in načini dela posameznih zvrsti in ga zaokrožili z manjšo stvaritvijo, ki so jo na koncu predstavili drugim na šoli. Vsesplošen uspeh delavnic bi lahko pripisali kakovostnim zunanjim mentorjem in izbranim žanrom. Ti so tudi učno manj spretnim omogočili, da se izkažejo.

Z usvojenim znanjem in navdihom so učenci delo nadaljevali v manjših skupinah, v katerih so pripravili kratko uprizoritev za zaključni festival v Sevnici. Takrat smo se zbrali skoraj vsi udeleženci, da smo drug drugemu predstavili rezultate dela: razstavo stripov, ogled animiranih filmov in kratke predstave s poudarkom na sodobnem plesu, cirkuških veščinah in drugih disciplinah, ki so jih spoznali v okviru *Kulturstika*.

S tem se je program za učence tudi zaključil, za konec pa smo z zabavnim kvizom na vsaki šoli posebej preverili in potrdili nova doživetja. Njihovi odgovori so pričali o svežih vsebinah, temah, ki so jih izzzvale, mentorjih, ki so jih navdušili, in celovitosti izkušnje, ki jim je omogočila posamezne elemente med seboj povezati v smiselna in kompleksna lastna spoznanja.

Za realizacijo ciljev smo uporabili zelo pester nabor metod: neposredni stik z umetniškim delom (ogled predstav, pogovori o delih, pogovori z avtorji), preučevanje umetniškega dela, udejstvo vanje v umetniških praksah (delavnice, zasnova lastnega umetniškega dela, njegova priprava in izvedba), timsko delo, projektno delo, individualno delo, razlago, pogovor, demonstracije, praktično delo, javno predstavitev ...)

Projekt *Kulturstik* je bil izrazito procesno zastavljen, pomembno pa so ga definirali tudi naslednji principi:

- Nujna je kontinuiteta. Isto skupino otrok smo v procesu sistematično peljali od gledalca do ustvarjalca, od manj do bolj zahtevnih vsebin in izrazne forme. Kontinuiteta je omogočila, da so se izkušnje posameznih aktivnosti med seboj nadgrajevale v kompleksno in urejeno celoto. Učenci so tako dobili priložnost vsebine med seboj povezovati, primerjati in poglobljati.
- Drugi princip, ki smo mu sledili in se je izkazal kot nedvomna prednost na več nivojih, je bilo sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki. Vse umetniške vsebine projekta so izbrali kulturni operaterji, ki imajo v primerjavi z učitelji drugo percepcijo. Njihove odločitve niso vodili pedagoški cilji, pač pa kriterij umetniške kvalitete. V projektu je prišlo do srečanja z vsebinami, ki jih učiteljice sicer morda ne bi obravnavale spričo njihove neposrednosti, aktualnosti ali kompleksnosti.
- Vse posamezne delavnice so vodili umetniki. Učenci so tako dobili priložnost avtentičnega in celostnega srečanja ne le z načini dela, ki so lastni umetniški kreaciji, ampak s celotno osebnostjo, umetnikovim načinom mišljenja, njegovim vrednostnim sistemom, vedenjskimi

in komunikacijskimi vzorci. Gostujoči umetniki so bili učencem veliko zanimivejši in so vzpostavljali povsem drug odnos z njimi kot učitelji v običajni šolski situaciji. Učitelje je dejstvo, da so vsebine izbirali in vodili zunanji sodelavci, postavljalo v nov položaj, bistveno bolj enakovreden učenčevemu. Zato so toliko bolj skupaj spoznavali, odkrivali, se navduševali in kritizirali.

- Povezanost v mrežo z drugimi šolami, ki so šle skozi isti proces, je omogočila učencem in učiteljem medsebojno primerjavo in lastno umestitev, torej neke vrste psihološko stabilnost, vzpostavljanje identitete. Po drugi strani pa zelo konkretno izmenjavo izkušenj, znanj, tehnik dela in didaktičnih pripomočkov.
- Interdisciplinarnost – spoznavanja in povezovanje različnih umetniških zvrsti in pristopov ter s tem širjenje izraznih možnosti.
- Sodobnost umetniških vsebin in postopkov je v šolah poseben izziv zaradi paradoksa: sodobne oblike in vsebine, v katerih se napaja sodobna umetnost, so v vsakdanjem življenju nenehno prisotne, obenem pa zelo redko deležne posebne refleksije. Učenci v tovrstnih umetniških praks postajajo medijsko in splošno družbeno pismeni, saj je njihova osnova vedno dialog z družbo, aktualnim dogajanjem in njegovo refleksijo.

Cilji

Učenci

- spoznavanje različnih, sodobnih umetnostnih področij,
- spodbujanje ustvarjalnosti in želje po pridobivanju novih znanj in kompetenc,
- razvijanje refleksije in kritičnega odnosa do različnih zvrsti sodobne umetnosti,
- razvoj izražanja posameznika in skupine v različnih umetniških žanrih,
- razvijanje sposobnosti povezovanja znanj, pristopov in metod iz različnih tehničnih disciplin in kulturnih polj,
- spodbujanje timskega dela,
- razvijanje zdrave in kritične samozvesti kot nujne osnove za samostojno življenje v javni in intimni sferi,
- spoznavanje različnih poklicev.

Strokovni delavci

- uvajanje novih, sodobnejših vsebin in metod kulturno-umetniške vzgoje,
- spoznavanje sodobnih umetnostnih področij,
- posodabljanje metod in vsebin kulturno-umetnostne vzgoje,
- spodbujanje medpredmetnega in medpodročnega sodelovanja ter uvajanje kroskurikularnega dela pri kulturno-umetnostni vzgoji,
- spodbujanje vzpostavitve trajno aktivne mreže koordinatorjev kulturno-umetnostne vzgoje na šolah,
- spodbujanje partnerskega sodelovanja med kulturnimi ustanovami in šolami pri zagotavljanju kakovostnih vsebin in pri oblikovanju pedagoških gradiv.

Drugo

- zmanjševanje regionalnih razlik pri dostopnosti do kulturnih in umetniških dobrin.

Medpredmetne povezave

Primer je povezoval različne predmete od slovenščine in angleščine do umetnostnih predmetov, zgodovine, geografije in športne vzgoje.

Kroskurikularnost

- dvig etične zavesti in spoštovanje drugačnosti,
- razvijanje kritičnega mišljenja,
- razvijanje izkustvenega učenja,
- razvijanje abstraktnega mišljenja,
- timsko delo,
- dvig različnih pismenosti (bralna, IKT, kulturna ...).

Predstavitve pripravila Katarina Slukan.

Refleksija Katarine Slukan: Projekt je bil odlična priložnost, s katero smo dosegli visoko stopnjo aktivnosti učencev in učiteljev, ki pa so prevzeli novo vlogo, in sicer vlogo učečih se. S tem so nastali novi odnosi: bolj demokratični, iskreni. Skupaj smo dosegli veliko ustvarjalnosti in s tem zadovoljstvo vseh (učencev, učiteljev in izvajalcev – umetnikov).

Predstavitveni festival vseh sodelujočih je pravi didaktični pristop, saj so bili tako učenci kot učitelji v vlogi ustvarjalcev in ocenjevalcev. Učitelji so premagali svoj strah pred nepoznavanjem sodobne umetnosti. Prav ta je namreč učencem pomenila izziv, priložnost in ne, kot pogosto učiteljem, oviro pri delu.

Pozitivna je daljša časovna vključitev istih otrok, ki so pridobili veliko širino, veliko različnih znanj – sodobna umetnost je postala del njih. Izmenjava izkušenj, preplet dela umetnikov, ki so dali vsebine, in strokovnih delavcev, ki so posredovali didaktične spretnosti.

FOTO: ARHIV PROJEKTA KULTURSTIK

Učenci spoznavajo sodobno umetnost

V projektu se je pokazala tudi možnost bogatega poklicnega (spontanega) izobraževanja. Izdelava logotipa projekta v obliki natečaja, skupna spletna stran projekta in zbornik so elementi, ki so razvili v sodelujočih veliko povezanost. Ocenjujemo, da je tak projekt odlična možnost obogatitve kurikula.

Komentar

Projekt je odličen prikaz načrtnega in trajnejšega sodelovanja VIZ in kulturnih ustanov. Pozitivni učinki projekta med učenci in med učitelji, njegov posredni vpliv na šolsko klimo, kažejo na pomen kontinuitete in sistematičnosti kulturno-umetnostne vzgoje v šolskem prostoru. H kakovosti projekta, ki je omogočil učencem izkušnjo gledalca in ustvarjalca, so prispevali umetniki in zunanji sodelavci, vendar je za uspešnost projekta pomembno prav tesno sodelovanje zunanjih sodelavcev z učitelji na šolah. Spoznavanje različnih umetniških zvrsti sodobne umetnosti, ki sicer v kurikulumu niso prisotne, se je izkazalo kot motivacija za učence in učitelje, saj je za ene in druge poleg novosti in zanimivosti sodelovanje v teh dejavnostih predstavljalo tudi ustvarjalni izziv. Seveda pa tega brez umetnikov, ki so poznavalci žanrov in so znali hkrati zbuditi ustvarjalnost mladih, ne bi bilo mogoče doseči.

V projektu je pozitivno tudi sodelovanje več šol. S tem se je nenazadnje povečala tudi dostopnost (ekonomičnost) projekta, saj so tako nekatere zadeve potekale skupno (načrtovanje, usposabljanje ...). Projekt kaže, kako pomembna bi bila vzpostavitev aktivne mreže koordinatorjev kulturno-umetnostne vzgoje tako v VIZ kot tudi v kulturnih ustanovah.

Primernost

Način dela v projektu je prenosljiv v vse razrede OŠ in SŠ.

WWW: glej več o projektu: <http://www.kulturstik.si/>.

KULTURNI ANTICIKLON

.....

Nosilna ustanova: Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana

Vodje projekta: Mojca Dimec Bogdanovski, prof. slovenščine – voditeljica projekta,
Alja Cerar, koordinatorica

Sodelavci projekta v VIZ: profesorice in profesorji; koordinatorji na devetih sodelujočih
srednjih šolah

Sodelujoči zunanji partnerji: KUD France Prešeren (predvsem mentorji, ki sodelujejo s ŠILO –
šolsko impro ligo), Društvo za razvoj gledališča v izobraževanju

Ciljna skupina: Vsi 1. letniki devetih sodelujočih gimnazij (Gimnazija Bežigrad, Gimnazija
Poljane, Gimnazija Vič, Gimnazija Jožeta Plečnika, Gimnazija Antona Aškerc – pridružena
članica, Prva gimnazija Maribor, Gimnazija Jurija Vege Idrija, Gimnazija Nova Gorica)

Trajanje: od januarja 2009 do oktobra 2010. Priprava na projekt je potekala pol leta,
sam projekt pa celo šolsko leto 2009/2010.

.....

Projekt Kulturni anticiklon je prav tako odličen primer mrežnega projekta dobre prakse. Ker je osredotočen na področje gledališča, je predstavljen v poglavju Gledališka umetnost – glej stran 135.

Literatura

Uporabljena in priporočena literatura

- Art Education for All: What Experts in Germany are Saying. (2010). *Unesco Today*, 1.
- Bamfort, A. (2006). *The Wow Factor: Global research compedium on the impact of the arts in education*. Munster: Waxmann.
- Borota, B., Geršak, V., Korošec, H. in Majaron, E. (2006). *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Pedagoška fakulteta.
- Bresler, L. (ur.) (2007). *International Handbook of Research in Arts Education*. Dordrecht: Springer.
- Edward, C., Gandini, L. in Forman, G. (ur.) (1998). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach – Advanced Reflections*. London: Ablex Publishing.
- Eurydice (2010). *Kulturno-umetnostna vzgoja v šolah po Evropi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Flajšman, B. (ur.) (2011). *Trajnostni razvoj kot načelo vzgoje in izobraževanja pri likovni in glasbeni vzgoji ter filozofiji*. Ljubljana: Državni svet RS.
- Hrženjak, M. (2004). *Kulturna vzgoja – evalvacijska študija*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Hrženjak, M. in Vendramin, V. (2003). *Kulturna vzgoja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Hrženjak, M. in Vendramin, V. (2005). *Kulturna vzgoja: dostopnost kulture ter povezovanje med kulturo in izobraževanjem – iskanje konceptualnih in sistemskih rešitev*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Kroflič Robi in dr. (ur.) (2010). *Kulturno žlahtenje najmlajših: razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti*. Ljubljana: Vrtec Vodmat.
- Kulturni bazar – Kultura se predstavi: katalog ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje 2011/2012* (2011). Ljubljana: Cankarjev dom in Ministrstvo za kulturo. Dosegljivo tudi na: www.kulturnibazar.si
- Nacionalni program za kulturo 2008–2011*. (2008). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Posebna izdaja o umetnosti v izobraževanju. (2007). *Sodobna pedagogika*, 58/124, 3.

- Požar Matijašič, N. in Bucik, N. (ur.) (2008). *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Robinson, K. (2001). *Out of Our Minds: Learning to be Creative*. Chichester: Capstone.
- Robinson, K. (ur.) (1989). *The Arts in Schools: Principles, practice and provision*. London: Calouste Gulbenkian Foundation.
- Schiller, F. (2003). *O estetski vzgoji človeka*. Ljubljana: Študentska založba.
- Umetnost v primežu izobraževanja. (2007). *Maska*, 103–104.
- Vrbovšek, B. in dr. (ur.) (2006). *Umetnost v kurikulumu vrtca*. Ljubljana: Supra.

Spletni viri

- Access to Culture: A fundamental right of all citizens. Policy Guidelines*. EU – Cultural Sector. (2010). Dosegljivo na: http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/doc/PlatformAccessCulture_guideline.pdf
- Artist-Schools Guidelines: Towards Best Practice in Ireland*. (2006). Dublin: The Arts Council. Dosegljivo na: http://www.artscouncil.ie/Publications/ArtistsSchools06_English.pdf
- Bucik, N. in Lukan Matko, I. (ur.) (2011). *Skozi umetnost o medosebnih odnosih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Dostopno na: <http://projekti.inst-krim.si/index.php?id=26>
- European Agenda for Culture. Open Method of Coordination*. (2010). Dosegljivo na: http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc/MOCedu_final_report_en.pdf
- Mladina 2010*. Dostopno na: http://www.mfdps.si/Files//Knjiznica/Mladina_2010_Koncno_porocilo.pdf (22.9.2011)
- Road map for Arts Education* (2006). UNESCO. Dosegljivo na: http://portal.unesco.org/culture/en/files/30335/11815788433roadmap_final_sept2006.doc/roadmap_final_sept2006.doc
- Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education* (2010). UNESCO. Dosegljivo na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=41117&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Spletne povezave

- COMPENDIUM: Cultural policies and trends in Europe: <http://www.culturalpolicies.net/web/index.php>
- CULTURE FOR ALL: <http://www.kulttuuriakaikille.info/en.php>
- KULTURNA VZGOJA IN KULTURNI BAZAR: http://www.mk.gov.si/si/splosno/vstopna_stran/dogodki/kulturna_vzgoja_in_kulturni_bazar/

Sodelujoči

pri pripravi priročnika

Razširjena medpredmetna skupina za kulturno-umetnostno vzgojo, imenovana na Zavodu RS za šolstvo:

- **Vlado Pirc**, Zavod RS za šolstvo, vodja
- mag. **Nataša Bucik**, Ministrstvo RS za kulturo
- **Nada Požar Matijašič**, Ministrstvo za šolstvo in šport RS
- dr. **Barbara Sicherl Kafol**, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
- **Tomaž Habe**, Društvo slovenskih skladateljev
- **Nina Meško**, Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti
- dr. **Staša Tome**, Skupnost muzejev Slovenije
- dr. **Igor Koršič**, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Univerza v Ljubljani
- mag. **Vida Gomivnik Thuma**, Zavod RS za šolstvo
- dr. **Dimitrij Beuermann**, Zavod RS za šolstvo
- **Marjan Prevodnik**, Zavod RS za šolstvo
- **Urška Stritar**, Zavod RS za šolstvo
- **Vojko Kunaver**, Zavod RS za šolstvo
- **Nives Markun Puhan**, Zavod RS za šolstvo
- **Primož Plevnik**, Zavod RS za šolstvo
- **Nina Ostan**, Zavod RS za šolstvo
- dr. **Zora Rutar Ilc**, Zavod RS za šolstvo
- **Vincenc Filipčič**, Zavod RS za šolstvo

Člani Razširjene medpredmetne skupine so ustanovili **osem področnih delovnih skupin**.

Bralna kultura

- mag. **Vida Gomivnik Thuma**, Zavod RS za šolstvo, vodja področne skupine in koordinator
- mag. **Nataša Bucik**, Ministrstvo RS za kulturo
- dr. **Sonja Pečjak**, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
- dr. **Meta Grosman**, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
- **Katarina Kejžar**, Osnovna šola Josipa Vandota Kranjska Gora
- **Alenka Šalej**, Šolski center Velenje, Gimnazija
- **Urška Stritar**, Zavod RS za šolstvo
- **Sonja Lubej**, Šolski center Velenje, SERŠ

Drugi sodelujoči: **Marjana Cenc Weiss**, Šolski center Slovenske Konjice - Zreče, Srednja poklicna in strokovna šola, **Gizela Polanc Podpečan**, Šolski center Velenje, Gimnazija, **Marjana Mešiček**, Osnovna šola XIV. divizije Senovo, **Boža Ojsteršek**, Osnovna šola XIV. divizije Senovo, **Tanja Virant**, Vrtec Galjevica, Ljubljana

Filmska umetnost

- **Primož Plevnik**, Zavod RS za šolstvo, vodja področne skupine in koordinator
- dr. **Zora Rutar Ilc**, Zavod RS za šolstvo
- mag. **Petra Slatinšek**, Javni zavod Kinodvor, Ljubljana
- dr. **Igor Koršič**, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Univerza v Ljubljani
- **Mojca Bavdek**, Vrtec Jarše, Ljubljana
- **Mojca Avbelj**, Osnovna šola Polje, Ljubljana
- **Sofija Baškard**, Srednja šola Domžale
- **Marisa Čebular**, Mestna knjižnica Ljubljana
- mag. **Martina Peštaj**, Radiotelevizija Slovenija

Drugi sodelujoči: **Maja Škorjanc**, Osnovna šola Dob, **Nataša Arčon Triler**, Osnovna šola Valentina Vodnika, Ljubljana

Glasbena umetnost

- dr. **Dimitrij Beuermann**, Zavod RS za šolstvo, vodja področne skupine in koordinator
- **Tomaž Habe**, Društvo slovenskih skladateljev
- dr. **Barbara Sicherl Kafol**, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
- dr. **Bogdana Borota**, Pedagoška fakulteta Koper, Univerza na Primorskem
- dr. **Olga Denac**, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
- dr. **Branka Rotar Pance**, Akademija za glasbo, Univerza v Ljubljani
- **Emil Pečnik**, II. gimnazija Maribor
- **Jana Olivieri**, Vrtec Semedela, Koper
- **Ada Holcar**, Zavod RS za šolstvo
- **Adriana Gabersčik**, Osnovna šola Miška Kranjca, Ljubljana

Drugi sodelujoči: mag. **Manica Habjanič Gaberšek**, Gimnazija Bežigrad, Ljubljana, **Jasna Drobne**, Osnovna šola Mladika, Ptuj, **Marja Panker**, Osnovna šola Vič, Ljubljana

Gledališka umetnost

- **Vlado Pirc**, Zavod RS za šolstvo, vodja področne skupine in koordinator
- **Ira Ratej**, Slovensko narodno gledališče Nova Gorica
- mag. **Helena Korošec**, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
- **Mateja Sužnik**, Ekonomska gimnazija in srednja šola Radovljica
- **Karmen France Pavlin**, Vrtec Zelena jama, Ljubljana
- **Šuštar Vika**, Osnovna šola Franceta Prešerna, Kranj
- **Katarina Picelj**, Taka Tuka, Ljubljana
- **Alen Jelen**, Radiotelevizija Slovenija
- mag. **Ana Kržišnik**, Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Drugi sodelujoči: **Mojca Dimec Bogdanovski**, Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana, mag. **Marjan Štrancar**, Gimnazija Nova Gorica, **Mateja Corn**, Vrtec Kurirček, Logatec

Intermedijske umetnosti

- **Nina Ostan**, Zavod RS za šolstvo, vodja področne skupine in koordinator
- **Vincenc Filipčič**, Zavod RS za šolstvo
- mag. **Miha Horvat**, intermedijski ustvarjalec
- dr. **Polona Tratnik**, Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem
- mag. **Mateja Ocepek**, Gimnazija Poljane, Ljubljana
- **Jože Slaček**, intermedijski ustvarjalec
- **Brigita Strnad**, Umetnostna galerija Maribor

Drugi sodelujoči: **Petra Novak Trobentar**, Osnovna šola Franceta Bevka, Ljubljana, **Tina Žvab**, Osnovna šola Franceta Bevka, Ljubljana, **Bernarda Hvala**, Vrtec Ledina, Ljubljana, **Fani Intihar**, Vrtec Ledina, Ljubljana

Kulturna dediščina

- **Vojko Kunaver**, Zavod RS za šolstvo, vodja področne skupine in koordinator
- dr. **Staša Tome**, Skupnost muzejev Slovenije
- dr. **Janez Bogataj**, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
- **Metka Karlovšek**, Srednja šola Domžale, Gimnazija
- **Milena Požun**, Osnovna šola Vodmat, Ljubljana
- **Branko Ilotić**, Vrtec Viški gaj, Ljubljana

Sodelujoči pri pripravi priročnika

Drugi sodelujoči: **Vida Koporc Sedej**, Ministrstvo RS za kulturo, **Gojko Zupanc**, Ministrstvo RS za kulturo

Likovna umetnost

- **Marjan Prevodnik**, Zavod RS za šolstvo, vodja področne skupine in koordinator
- mag. **Adela Železnik**, Moderna galerija, Ljubljana
- dr. **Beatriz Tomšič Čerkez**, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani,
- dr. **Domen Zupančič**, Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Ljubljani
- dr. **Jurij Selan**, Akademija za likovno umetnost in oblikovanje, Univerza v Ljubljani
- **Sonja Oszifcsin**, Vrtec Tezno, Maribor
- mag. **Tanja Verlak**, fotografinja
- **Boris Zaplatil**, akademski slikar
- **Meta Podržaj**, Vrtec Ledina, Ljubljana
- **Anja Šmajdek**, Srednja šola Josipa Jurčiča Ivančna Gorica

Drugi sodelujoči: mag. **Silva Karim**, Osnovna šola Col, **Markočič Vlasta**, Osnovna šola Dutovlje, **Tanja Samec**, Osnovna šola Antona Šibelja-Stjenka Komen

Plesna umetnost

- **Nives Markun Puhan**, Zavod RS za šolstvo, vodja področne skupine in koordinator dela
- **Nina Meško**, Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti
- **Vesna Geršak**, Pedagoška fakulteta Koper, Univerza na Primorskem, in Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
- **Mojca Kasjak**, Plesna izba Maribor
- **Petra Pikalo**, Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana
- **Vilma Rupnik**, Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana
- **Tamara Danieli**, Vrtec Hansa Christiana Andersena, Ljubljana
- **Maja Justin Jerman**, Gimnazija Jurija Vege Idrija
- **Nataša Zaletelj**, Osnovna šola Naklo

Drugi sodelujoči: **Anja Podvržen**, **Anuška Brazda**, **Breda Rus**, **Lili Bedekovič**, Vrtec Hansa Christiana Andersena, Ljubljana, **Urša Rupnik**, Studio za svobodni ples, Ljubljana, **Biserka Novak**, Osnovna šola Božidarja Jakca, Ljubljana, mag. **Mojca Leben**, umetnostna zgodovinarica, specialistka za kreativni gib in neverbalno komunikacijo

Sodelujoči pri mrežnih primerih dobre prakse

Darja Štirn Koren, Vrtec Vodmat, Ljubljana, **Katarina Slukan**, Osnovna šola Sava Kladnika Sevnica, **Nada Požar Matijašič**, Ministrstvo za šolstvo in šport RS

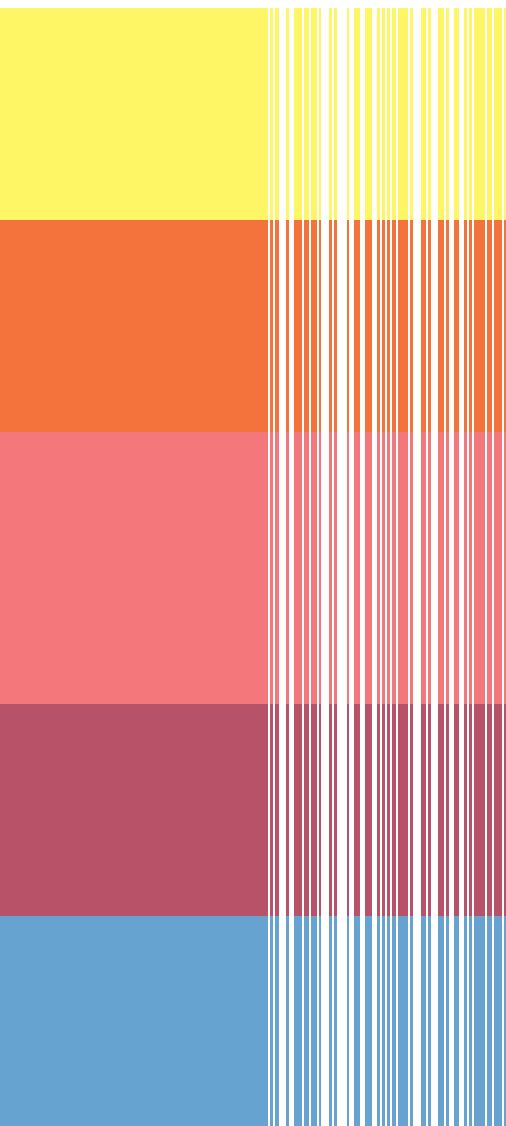

Vso ponudbo knjig, ki so izšle pri založbi Zavoda RS za šolstvo, si lahko ogledate na spletni strani <http://www.zrss.si/>, na kateri predstavljamo monografije, vodnike in priročnike za učitelje, strokovne revije, zbornike, učne načrte za devetletno osnovno šolo, učbenike in učna gradiva idr. Vabljeni k ogledu.

Naročanje: Zavod RS za šolstvo, Poljanska 28, 1000 Ljubljana
F: 01 300 51 99 • E: zalozba@zrss.si • S: <http://www.zrss.si/>

**Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo**

Samo s soustvarjanjem učenja v procesu med učiteljem in učencem je mogoče pedagoškemu delu vrniti poslanstvo in smisel. Kako ta na videz utopični cilj doseči bolje kot z jasno umestitvijo kulturno-umetniškega področja v kurikulum? Kako bolje osmisliti pedagoško delo, kako bolje učencu vrniti položaj subjekta v pedagoškem delu kot prav na področju kulture in umetniškega ustvarjanja!

Tradicionalno razmišljanje o umestitvi kulture in umetnosti v vzgojo in izobraževanje je bilo preseženo z oblikovanjem *Nacionalnih smernic za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju*. Pričujoče delo je nadgradnja in konkretizacija trdne odločenosti, da je to mogoče; obenem sporoča, kako je mogoče umestiti kulturno-umetniško vzgojo v kurikulum.

Brez pretiravanja lahko rečemo, da dela, ki bi tako odločno poseglo v prostor in ustvarilo osnove za uresničevanje kulturno-umetnostne vzgoje, pri nas še ni bilo.

Dr. **Andreja Barle Lakota**, direktorica Urada za razvoj šolstva,
Ministrstvo za šolstvo in šport RS

Priročnik o kulturno-umetnostni vzgoji opravlja dve pomembni nalogi v vzgoji in izobraževanju od najnižje stopnje (ko se zavest o kulturi in umetnosti v zavesti mladega človeka začne vzpostavljati) in pravzaprav vse do univerze (ko mladi človek stopa v svojo zrelo dobo z izkušnjami in vedenjem, ki ga je o kulturi in umetnosti v svojih »učnih letih« pridobil).

Zato je uporaben v več pogledih: razmišlja in svetuje, usmerja in priporoča, komentira in presoja, pri čemer pogosto vidi tudi naprej: navaja namreč izvire, še nepreizkušene in inventivne možnosti novih povezav oziroma sodelovanj.

Priročnik je dobro zamišljen tudi kot kombinacija natisnjene in spletne verzije, s čimer še povečuje svojo širšo dostopnost in priročnost. Želeti si je le, da bi postal obvezno, celo predpisano berilo učiteljev, mentorjev in vodij ter da bi se skozi čas in uporabo dopolnjeval z novimi splošnejšimi spoznanji, pa tudi čisto konkretnimi primeri.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Dr. **Blaž Lukan**, docent za dramaturgijo in predstojnik Centra za teatrologijo in filmologijo,
Akademija za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani